

אגישמקע ווארט

גליון תתכ"ז חג החנוכה - מקץ תשפ"ו

עלון מורחב זה נתרם לכבוד חג החנוכה ע"י נדיבי עם אוהבי תורה

החפצים בעילום שמם

להצלחה גדולה ושפע של סיעתא דשמיא בכל הענינים

ויה"ר שבזכות זיכוי רבבות הרבים להאיר את עולם התורה. ישפיע הקב"ה שפע גדול עליהם וע"י אור החנוכה וסגולת ימים אלו יראו בקרוב ישועות מקיפות להם ולמשפחתם ולכל עם ישראל אכ"ר.

מהות חנוכה - דלא למיספד בהון

'מאי חנוכה, דתנו רבנן בעשרים וחמשה בכסלו יומי דחנוכה תמניא אינון דלא למספד בהון, ודלא להתענות בהון'. הלשון טעון נה ביאור, 'מאי חנוכה' - שמונה ימים שלא מספידים בהם. האם זוהי ההגדרה של חנוכה? אם היינו עוצרים אי מי ברחוב, בבית המדרש, ושואלים אותו תגדיר לי בשתי מילים 'מה זה חנוכה' האם היה עונה תשובה זו 'ימים שלא מספידים בהם'? אולי היה עונה 'ימי הלל', 'ימי שמחה', 'ימי הודאה', אבל 'ימים שלא מספידים בהם' ודאי שלא, אז למה חז"ל בחרו לבטא כך את הימים האלו? התשובה היא כן! במלים ספורות אלו מקפלים וצפונים כל המהות של ימי החנוכה הקדושים והטהורים.

כי הנה ישנם נקודות בעבודת השם שבני אדם מיואשים מלנצח בהם. הם נסו כבר כמה פעמים ללמוד ברציפות, ללמוד עם גישמאק, עם שמחה, לעשות חזרות על מה שלמדו, לקום בזמן לתפילה, להתחיל התפלה בזמן, להתפלל בכונה, להתכוון לשבת, לנצל את השבת, לאכול כמו יהודי, לא לכעוס, לא לצעוק, לשמור על העינים, על המחשבות, להיות שמור וגדור.

אבל כמה שנסו זה החזיק לכמה פעמים בלבד, ואחר כך שוב נפילות. ושוב קבלה חזקה, וזה טוב לכמה ימים, לאחר מכן שוב נפילות ושוב נפילות. מנסים לכון בתפילה אבל זה מחזיק כמה מילים, כמה שורות, אחר כך שוב המחשבות שטות לכל עבר. והבן אדם כבר מיואש שיוכל אי פעם להיות בסדר בעניין זה, והוא כבר מספיד את עצמו באותן דברים, שאין לו סיכוי, יש לו כבר נסיון מר מזה כבר שנים רבות, אלו הנקודות גדולות עליו, הוא אומר... אבל חנוכה הוא זמן דלא למספד בהון, חנוכה הוא זמן שאסור לאדם להספיד ולהתייאש מעצמו, שכן גם היותר נמוך ושפל יכול בחנוכה להיתפס להתרומם ולעלות. ולמה?

כי גם בתקופת היונים מצב היהדות היה בכי רע, יהודים נפלו ברוחניות, תרבות יון עשתה שמות בעם ישראל, יהודים התינונו, ועד כדי כך התקדמו היונים במלחמתם, שהכריחו יהודים לכתוב שאין להם חלק באלוקי ישראל (בר"ר ב,ד). היונים לחמו ביסודות היותר גדולים של עם ישראל, ע"ז, מילה, שבת, חדש (מגילת בני חשמונאי ט').

אמפריית יון שלטה אז בכל מקום, ומי יכול היה כנגדה. המצב

הרוחני היה נראה אבוד, היונים אף נכנסו לבית המקדש ופרצו בו י"ג פרצות, טמאו השמיים (והמחשבות), בטלו העבודה, ובאו בה פריצים וחללוה (יחזקאל ז,כב), לא היה בית שאין שם מת (ברו-חניות), והמצב הזה השפיע על כולם, גם היותר חזקים ברוחניות נשברו ונפלו.

ומכל מקום משנגעו להם בנקודה הפנימית הטהורה, הכבושה וטמונה עמוק עמוק בליבו של כל אחד ואחד (מכח מסירות נפש של אבי האומה, נקודת מנן אברהם כדאיתא בשפת אמת חנכה תרל"ג ליל ג', מהחידושי הרים) כשהקריבו ד"א אז החליטו שאינם יכולים ויצאו למלחמה שהיתה אבודה מראש, שהרי הם בסך הכל קומץ אנשים (שבעת אלפים) מול כזה צבא אדיר (מאות אלפים), אבל הם לא הסתכלו על כל ההבדלים ויצאו למלחמה - על החיים ועל המוות. ואז משראה הקב"ה שהם יצאו למלחמה, אזל א-ל גומר עלי, הקב"ה התערב במלחמה, ואז כמובן ראו נסים גדולים שמעטים נצחו המרובים, חלשים נצחו הגבורים.

והנקודה הפנימית הזו שלהם הלכה והתרחבה עד שלאחר שנסתיימה המלחמה לא ויתרו על הדלקת המנורה בזמן טהור בדווקא, שאף שטומאה הותרה בציבור (וכדאיתא בתורת כהנים יג,יג) דכתיב (ויקרא כג,כד) 'על המנורה הטהורה יערוך את הנרות לפני ה' תמיד' - ודרשינן תמיד אף בטומאה / כבר עמדו על כך הפני יהושע וכל גדולי האחרונים, למה הוצרכו לנס וזהו קוב"ה לא עבד ניסא בכדי, מכל מקום לא רצו לסמוך על היתר זה, ורצו להדליק בדוקא בשמן טהור, ואכן טרחו ובדקו ומצאו פך קטם של שמן טהור. והדליקו אותו מתוך שמחה והודיה אף שידעו שיש בו רק ליום אחד, ומה יהיה מחר? לא השגיחו בכך, רק שמחו. וכמו שמוצאים בעל הניסים שכאשר מודים על הנסים הגדולים שהיו במלחמה שמסרת גבורים ביד חלשים, ורבים ביד מעטים וכו', מודים ומשבחים גם על כך 'הדליקו נרות בחצרות קדשך', ולמה הדלקת הנרות נחשבת בכלל ההודאה? בשלמא על נס המלחמה שנצלו וגם נצחו, שפיר מודים, אבל מהי ההודיה על כך שהדליקו נרות?

רק שהיה להם לשמחה ולסיבת הודאה מה שהצליחו להדליק בטהרה, שאפילו שמצאו שמן רק ליום אחד, מכל מקום שמחו עם מה שמצאו, שכל כך החשיבו ההדלקה בטהרה שהיה להם

עיקר הנס קדושת שמו יתברך

בנוסח תפילת 'על הניסים' נאמר, 'ואתה ברחמיך הרבים עמדת להם בעת צרתם וכו', ולך עשית שם גודל וקדוש בעולמך, ולעמך ישראל עשית תשועה גדולה ופורקן כהיום הזה'. הודאה זו, מוסבת על כך שע"י הנס התגדל והתקדש שמו ית', ומלבד מה שאנו מודים על ההצלה שלנו, אנו מודים אף על קדושת שמו. אך יש להעיר, מדוע בנוסח על הניסים הנאמר בפורים, לא נקבעה הודאה על כך, הן גם ע"י ניסי יום הפורים התקדש שמו. ונראה, שבאמת בניסי החנוכה נעשה קידוש ה' גודל יותר, משום שנס פורים היה באופן של הסתר, כביכול הכל היה בדרך הטבע, ורק ע"י עיון ואמונה יודעים אנו כי הכל מידי ית', ונס גדול נעשה שם. ואילו בנס החנוכה, היה הנס באופן על טבעי, ללא הסתברות וכיסוי כל שהוא, לכן נעשה בו קידוש ה' גדול. א. גם בכתבי הגה"צ ר' לייב חסמן זצוק"ל ('אור יהל' ח"ב עמ' רמב) מבואר, שעיקר ההודאה בנס החנוכה הוא על קדושת שמו יתברך, וז"ל: אנחנו עם ישראל, שומרים על כל המאורעות וההר-

לשמחה גדולה שלפחות יום אחד יכולים להדליק (כמו יהודים במחנות ההשמדה שכאשר הצליחו להדליק נרות חנוכה אפילו יום אחד מתוך שמונה, כבר השמחה שלהם היתה עד השמים), וזאת השמחה מצאה חן בשמים, וכאשר ראה הקב"ה חביבותם, נתן להם נר שידלק ח' ימים (שפת אמת, חנוכה תרל"ז).

וללמד יצא הדבר הזה ממלחמת החשמונאים, שכשאדם רוצה לעבוד את ה', בכל לבו, נפשו ומאודו, ועושה מה שיוכל, ומתחיל על כל פנים לעשות, אזי הקב"ה פותח בפניו שערים גדולים, ואף שערי נסים, ומסייע לו כמים הפנים לפנים בכל לבו ונפשו, כביכול, ואז זה במושגים של מלך, שמעטים יוכלו לנצח רבים, וחלשים גבורים (והכונה נראה שזה היה התיקון במלחמת החשמונאים, מלחמה של קידוש ה' על כבודו יתברך, בלא התחשבות כל שהיא בטבע העולם ובסיכויי הצלחתם, כפי שהתבאר לעיל בארוכה. בקידוש ה' שכזה תקנו בשלימות את הפגם של חילול ה' שהיה מוטל עליהם).

(כי אתה עמדי)

פנינים

ממך הגרי"ש אלישיב זצוק"ל

שמן זית 'דומיא דמנורה'

הידור מיוחד היה למרן אא"ז זצוק"ל בשנים האחרונות, שהשיגו לו שמן זית שנטחן ללא הגרעינים כלל. ברם, כאשר היו שואלים אותו לגבי הידור זה, היה מרן אא"ז זצוק"ל משיב: כל השמנים כשרים להדלקה, אפילו נפט. עם זאת, חנוכה הוא חג של הידורים, הן כל הנס, וצורת תקנות חז"ל הן למהדרין מן המהדרין, באפן שלא מצאנו כמותו בשום חג ומועד אחר. לכן הרוצה להדר, בודאי יש ענין להדר שהשמן זית יהיה 'דומיא דמנורה' ולכן יש לשמן להיות שמן זית כתית מעולה, ובכבי-שה קרה, ולא שמן שעבר זיכור בחום או שאינו ראוי לאכילה. בשנים האחרונות החלו ליצא במיוחד עבור מרן אא"ז זצוק"ל את השמן זית עבור ההדלקה, שכן בתהליך היצור הסיטונאי של כל השמנים, גם המעולים ביותר, כובשים יחד עם הפרי גם את רעיני הזית (מלבד מפעל אחד בגולן), ומשכך סבר מרן אא"ז זצוק"ל שאת המיצוי שיצא מהגרעין עצמו בודאי לא נתן לכנות 'שמן זית', אלא 'שמן גרעיני זית'.

תהליך יצירת השמן עבור מרן אא"ז זצוק"ל נעשה על ידי מקרבו הרב ישראל חסיד שליט"א, על פי הדרכותיו הדקדקניות של מרן אא"ז זצוק"ל. למשל כאשר התעוררה השאלה, דאי בעינן דומיא דמנורה, לכאורה נצטרך גם להקפיד למצות רק את הטפה הראשונה מהזית, כפי שהיה במקדש, אך מרן זצוק"ל השיב שכל מטרת מצוי הטפה הראשונה זה להגיע לאיכות הגבוהה ביותר, אך אם בימינו ניתן להגיע לאיכות המ-קסימלית של שמן זך ונקי גם בטיפה העשירית, אם כן אין כאן כל מעכב, ושפיר נקרא דומיא דמנורה.

הרב ישראל חסיד שהגיש את השמן לפני מרן אא"ז זצוק"ל, מספר: 'סוף כל סוף, נח השמן המהודר על שלחנו של רבנו

זצוק"ל, והוא כל כך שמח, זה פשוט בלתי נתן לתיאור, התבטא 'עם איז ממש ראוי לבית המקדש' (זה ממש ראוי לבית המקדש).

אגב, מיותר לציין עד כמה מרן זצוק"ל סרב להנות ממנת בשר ודם, וגם כאשר סבר וקבל לעתים רחוקות כדי לגרום הנאה לנותן, היה תכף בסיום השיחה מחזיר את המתנה, או מתעקש לשלם עבורה. כך בכל פעם שנסו להגיש לפניו את השמן המיוחד הנ"ל, היה ש-דואג לשלם עבורו את מלא תמורתו מלבד פעם אחת ויחידה וכדלהלן.

רבי ישראל חסיד מספר, כי אחת הפעמים בה התרצה מרן אא"ז לקבל ממנו 'מתנה' היתה כאשר הגיש לו את בקבוק השמן בתוך קנקן מפואר עשוי מקריסטל וכסף, כאשר הוא אומר למרן זצוק"ל את דברי הגמרא בכתובות: "כל המביא דורון לתלמיד חכם כאלו מקריב ביכורים"... כאשר הבחין מרן זצוק"ל עד כמה בנפשו של רבי ישראל שיסכים מרן לקחת ממנו את מנחתו, הסכים מרן זצוק"ל לקבל את הבקבוק, אבל עם כל זה, בתום ימי חנוכה הוא הזדרז להשיב את הבקבוק מרוקן.

'בזכרוני', מספר הרב ישאל חסיד, "באחד הבקרים אני מקבל מתקפה של שיחות טלפון ממתפללין ה'קראו' בית מדרשו של מרן רבנו זצוק"ל, מתברר שלאחר תפלת שחרית נגש אחד מתלמידי החשובים שליט"א למרן זצוק"ל ושאל האם הדור השמן מצדיק את המחיר היקר. בתשובה היתה: מי שרוצה להדר במצות נר חנוכה צריך לקנות את השמן. השואל לא נרגע והוסיף ושאל: גם אם זה עולה פי ארבע משמן זית רגיל, שהוא בצעם גם ראוי לאכילה, אך לא מהודר כל כך ודומיא דמנורה כשמן הזה? ושוב באה התשובה ממרן רבנו זצוק"ל: אנחנו מחפשים כמה שיותר שיהיה מהדור בשמן חנוכה, כמה שיותר קרוב לבית המקדש ודומיא דמנורה, ואם זה מה שאנחנו רוצים, אז אנחנו צריכים לשלם את המחיר שדורשים עבור כך".

(עובדות והנהגות)

שאלות מענינות בהלכה

(בענינים שונים מבית הגר"ח קנייבסקי)

מו"מ בין הגר"ח קנייבסקי וצוק"ל לבין חמיו הגרי"ש אלישיב במצות נר חנוכה

יש לדון מה הגדר במצות נר חנוכה האם היא חובת גברא או חובת ביתא ונפק"מ במי שאין לו בית האם יש לו חייב לקנות בית כדי להדליק בו נרות חנוכה ובדברי הרמב"ם ריש פ"ד מהלי חנוכה כתב כמה נרות הוא מדליק בחנוכה מצוותה שיהיה כל בית מדליק נר אחד בין שהיו אנשי הבית מרוי בין ובין שלא היו בו אלא אדם אחד עכ"ל ומוכח שהיו חובא על הבית וכן משמע בפ"ג ה"ג ומדליקין בהן נרות על פתחי הבתים משמע שהיו דין בבית וכן משמע בשו"ת חכם צבי בתוספות חדשות שבסוף הספר סימן יג דפוס ישן דע"ד ע"א וז"ל דבחנוכה כיון דלאו אקרפקתא דגברא מוטל חיוב ההדלקה אלא אחד מכל בני הבית מדליק בפתח החצר ושוב אין שום חיוב על שום אחד מכל בני הבית אע"פ שלא שמעו הברכה ולא ראו ההדלקה וכו' עכ"ל משמע שהיו חובת ביתא וכתב הפני יהושע בשבת דף כא ע"ב וז"ל נראה דמה שנשתנה מצוה זו משאר מצוות שהן חובת הגוף שהיה חיוב על כל יחיד ויחיד דק"ל נמי מצוה זו יותר מבשלוחו אלא דשאני הכא שאין עיקר המצוה אלא בפתח הסמוך לרה"ר שהוא משום פרסומי ניסא משום כך הטילו מצוה זו כאילו היא חובת הבית ועדיין צ"ע עכ"ל ועי' בשפ"א בסוגיא בשבת שם מה שחקר בזה אבל יש להוכיח מלשון המג"א בסימן תרע"ו אות ד' שכתב בשם הב"ח כיון שהמצוה מוטל על האדם ובספר יועץ שמואל הביא מאחד התשובות בכת"י דהרב משה לוי זצ"ל שחובת נר חנוכה היא חובת גברא וכיוצא בזה

ובספר טעמא דקרא מרן הגר"ח קנייבסקי וצוק"ל מח' בינו לבין מרן הגרי"ש אלישיב וצוק"ל האם מי שאין לו בית האם איכא חיובא וז"ל מרן שליט"א ונשאלתי מחכ"א מי שאין לו בית אם חייב והגבתי שפטור עפ"ד רש"י בשבת כ"ג שתקנו ברכת הוראה לבא בספינה אלמא שפטור ואמר לי ששאל ממנו שליט"א וא"ל שחייב לקנות או לשכור בית ולהדליק נרות וכוונת רש"י רק באנוס שאין יכול משמע שבחי אם יש חיוב ובדעת מרן הגרי"ש ע"ע בספר פניני חנוכה פסקי הגרי"ש עמ"ס שכתב שמי שאין לו בית מחייב לחזור על הפתחים כדי לקנות בית כמו שמוכר כסותו בשביל נ"ח ועי"ש שכתב מרן הגר"ח שנראה לו שהיו מח' ראשונים שבתוס' בסוכה דף מו ע"א ד"ה הוראה כתבו שבשאר מצוות כגון ללולב וסוכה לא תקנו לברך הוראה ורק בנ"ח תקנו משום חביבות הנס וגם משום שיש בני אדם שאין להם בית ואין בידם לקיים המצוה משמע שהחובה רק על מי שיש לו בית ולא היו חובת גברא שיהיה חייב לקנות בית בשביל זה ועי"ש שכתב הגר"ח שאין לומר שמירי באנוס דא"כ תוס' הו"ל לפרש אבל עי"ש שהוכיח מדברי הרמב"ם בפ"א מברכות ה"ב ג' שכתב שיש מ"ע שאדם חייב להשתדל ולרדוף עד שיעשה אותה כגון תפילין וסוכה ולולב ושופר ואלו הן הנקראין חובה לפי שעכ"פ אדם חייב לעשותן ויש מצווה שאינה חובה אלא דומין לרשות כגון מזוזה ומעקה שאין האדם חייב לשכון בבית החייב במזוזה כדי שיעשה מזוזה אלא אם רצה לשכון כל ימיו ב אוהל או בספינה ישב וכן אינו חייב לבנות בית כדי לעשות מעקה וכו' וכן כל המצוות שהן מד"ס בין מצוה שהיא חובה מדבריהם כגון מקרא מגילה והדלקת נ"ח בין מצוה שאינה חובה כגון עירוב ונט"י וכו' הרי משמע שמנה מצות נ"ח דלא הוי כמו מזוזה שאלא א"כ יש לו בית שאז הוא חייב אלא הוי מצות גברא והוכיח הגר"ח דמוכח כמו דעת מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל וא"כ והנה לפי"ז דלכך יש סברא לפטור משום שהיו חובת גברא וא"כ י"ל דכבר יצא יד"ח בגברא מה שהדליקו עליו בתוך ביתו והנה מש"כ בספר חובת הדר שיש חובה להדליק בבית מלון אע"פ דכבר הדליקו עליו בתוך ביתו ומקור דבריו ע"פ מה שכתבו האחרונים שיש תרי דיני חובת הגוף וחובת הבית וא"כ חובת הגוף יוצא ע"י מה שאשתו מדלקת עליו אבל אחי איכא חובת הגוף ועי"ן כן יוצא ע"י האכסנאי וא"כ כ"ז שהאכסנאי מדליק אבל אם לא מדליק איכא עליו חיובא להדליק ומקור דבריו ממ"ש"כ הב"ח בסימן תרע"ו סי"ג והובא במג"א שם סק"ב וביתר ביאור במחצית השקל שם שיש עליו ב' חיובים א' על ממונו וביתו לפרסומי ניסא והשני על גופו דהינו הודאה על הנס ואין האשה פוטרת אותו כי אם מחיוב ממונו וביתו אבל מחיוב גופו דהינו הודאה אין האשה פוטרת אותו.

[מתוך שערי יוסף חנוכה]

פתקאות, שעברו עלינו מיום היותנו לגוי. כך על כל מקרה טוב, ישועת ה' שהופיעה לנו מקדמת דנא, אנו חוגגים ומציינים את יום הישועה, לזכרון ליום טוב ושמחה.

אף כל העמים חוגגים את ימי זכרונותיהם, אבל מה רב ההבדל, הם שמחים לזכרון איזו הצלחה שארעה להם, הם עדיין מחזיקים את ההצלחה בידם, ומתענגים בה. ואילו אנחנו, אין לנו מאומה מכל אלה, "כל עיר על תלה בנויה, ועיר האלוקים מושפלת עד שאל תחתיה". אנחנו אלה פה היום מעוני גולה, נתונים למשי-סה ולחרפה, פחד מות מרחף על ראשינו, אין אנו בטוחים בחיינו וברכושנו וכל אשר לנו. אכן באמת יש לשאול, כיצד נמצא עוז, אחרי עבור אלפי שנים, שנגלתה אז עלינו ישועת ה' לאבות אבותינו, להדליק נרות ולברך עליהם ג' ברכות בקול המון חוגג, האין תיולד השמחה? מה יתנו ומה יוסיפו לנו זכרונות קדמונים?!

עוד יש לברר, הן נס גדול היא לכלל האומה, שנמסרו רבים ביד מעטים, וגבורים ביד חלשים, הצלת חיי האומה כולה, ולבסוף קובעים זכרון עצם הנס, רק בנרות, מה המה הנרות, שטמאו כל השמנים, והיה נס שהדליקו שמונה ימים, משמן טהור שהיה ראוי ליום אחד, מאי כולי האי? וגם מה היא טומאת שמנים הלא אין זה אלא מדרבנן?

ב. ונראה, כי גדולות ונצורות ישמיעונו בזה, להודיע ולהודיע כי לא ככל העמים בית ישראל, רכוש האומות הוא גופם וצרכיו, לא כן אנו, עם ישראל, עיקר הרכוש שלנו היא הנפש וצרכיה! הן אמת כי היום הוא יום ישועה ופדות חומרי כיציאת מצרים, אבל אנחנו נגילה ונשמחה בו - בהקב"ה! בהתגלות כבוד השי"ת, ובהכרת מלכותו, שבאה על ידי הופעת הנס בעולם, וזה אינו בטל לעולם. וכיון שנס הנרות הוא הנס שעל ידו התגדל והתקדש שמו ית', משום כך דווקא אותו חוגגים לדורי דורות. לא את נצחונינו, לא את הצלת גופינו, כי אם את קדושת שם בוראינו.

וכך אנו אומרים בכל יום: "לא-ל ברוך נעילות יתנו וכו' כי הוא לבדו פועל גבורות, עושה חדשות, בעל מלחמות" וכו'. פירוש: מה שאנו נותנים נעילות וזמירות למלך א-ל חי וקיים, הוא לא על הגבורות ואל על המלחמות, אלא על כך שרואים על ידם, כי הוא הפועל גבורות, הוא העושה החדשות, הוא בעל המלחמות וכו' [וזוהו "נורא תהילות" - העיקר שהוא אדון הנפלאות].

(אהל משה)

מלחמה וביטחון

א. בהשוואת ימי החנוכה והפורים, שאל הגאון ר' יחזקאל אב-רמסקי וצוק"ל. וז"ל, תוהו אני על פשר ההבדל הבולט, בין מע-שיהם של ישראל בעת שיצאה גזירת המן, לבין מה שהם עשו בעת שהיוונים גזרו עליהם את גזירותיהם. כידוע, בשעה שהיוונים גזרו על ישראל את גזירות השמד, יצאו מתתיהו כהן גדול ויחד עמו בניו ועוד מחסידי ישראל, לקדש מלחמה נגד היוונים ועוז-ריהם המתיוונים. בסופו של דבר סייעו בידם מן השמים להדוף את שנואי-נפשם, ולהשליט בישראל את כישלון התורה.

לעומת זאת, בימי מרדכי ואסתר, כמסופר במגילה, בהיוודע דבר גזירת המן, להשמיד להרוג ולאבד ח"ו את כל היהודים, לא אחזו בנשק ולא יצאו להילחם נגד מבקשי נפשם. בעצם מרדכי היהודי, הם רק קידוש צום, קראו עצרת ועמדו בתפילה, כדי שמן השמים ירחמו עליהם, ויושעו מידי צריהם. מה פשר שינוי קוטבי

זה בהתנהגותם של ישראל.

ב. כתב הגה"ק ר' אלחנן ווסרמן זצוק"ל הי"ד, בספר קובץ מאמרים וז"ל, יש להבין ולידע, כי אף ש'בכל הארץ משפטיו' (תהילים קה-ז), ו'אין עוד מלבדו' כתיב (דברים ד-לה), אבל בעת שמידת הדין מתגברת מאד, לפעמים ניתנה רשות לשטן ללחום נגד הקב"ה כביכול (עיין מש"כ הרמח"ל ז"ל בהקדמה ל'קל"ח פתחי חכמה', בענין גזירת ת"ת, וברמב"ם רפ"ט מהל' תשובה).

ריתתא דאורייתא

מצינו במסכת שבת (דף כ"ג ע"ב), "אמר רבא, מילא קערה שמן והקיפה פתילות; כפה עליה כלי - עולה לכמה בני אדם, לא כפה עליה כלי - עשאה כמין מדורה, ואפילו לאחד נמי אינה עולה".

ביאורם של דברים אלו: על ידי כפיית הכלי נעשית הפרדה בין הפתילות, אזי אף על פי שהן מונחות בקערה אחת, יוצא ידי חובה. אך כאשר לא הפריד - הן נעשות כמדורה, ואף לאדם אחד הן לא מועילות. וברש"י ביאר כי מדורה לא מועילה מפני ש"אינה דומה לנר", וכן כתבו עוד מרבתינו הראשונים. והסברא היא כפי המבואר בראשונים שמכיוון ש'אינה דומה לנר', לא מקיימים המדליקים את מצוות ההדלקה שעי"ק חובה הוא משום 'פרסומי ניסא', וכשאינן זה דומה לנר הרואים לא זוכרים את הנס, וממילא לא מתקיימת המצווה כהלכתה כלל. וכהבנה זו חזינן בדברי 'בעל העיטור' שהובאו בפירוש הר"ן, לפיו דין זה שלא יוצאים ידי חובה בקערה ובה פתילות רבות ולא כפה עליה כלי - עוסק רק במקרה שלא הרחיקן זו מזו, אבל כשהרחיקם - אינו נעשה כמדורה ויוצא בזה ידי חובה, ע"כ. וחזינן בדבריו, שאין עניין דווקא בכפיית הכלי, אלא די אף בהפרדה של מרחק כזה שעל ידו אין הן יכולות (הפתילות) ליגע זו בזו, כי עיקר הבעיה היא באופן שידבקו פתילות הנרות יחד ויהיו כאבוקה, ובכך אין מקיימים את מצוות פרסום הנס. הלכה זו פסק הרמב"ם ב'יד החזקה' (פרק רביעי מהלכות חנוכה הלכה ד') וזו לשונו: "מילא קערה שמן והקיפה פתילות, אם כפה עליה כלי - כל פתילה ופתילה נחשבת כנר אחד, לא כפה עליה כלי - נעשית כמדורה. ואפילו כנר אחד אינה נחשבת" ע"כ דבריו. וכן הוא בשולחן ערוך, והיא הלכה פשוטה וברורה. וברבי אליעזר משה הורוויץ אב"ד ק"ק פינסק. כתב לבאר שכל הנאמר לעיל - שהמדליקים בקערה ובה פתילות הרבה לא יוצאים ידי חובה (אם לא הפרידו הפתילות כדין) - זה רק כאשר הדליקו מספר אנשים בבית אחת, אבל כאשר הדליקו בזה אחר זה, הראשון יצא ידי חובה לשיטת הסוברים ש'כבתה אין זקוק לה' והדלקה עושה מצווה, והאחרים אינם יוצאים. והביא סימוכין לדבריו ממה שנחלקו בגמ' האם 'הדלקה עושה מצווה או הנחה עושה מצווה'. הדעה האחת היא שהדלקה של נר חנוכה היא העושה את המצווה, וממילא כאשר הדליק אדם את החנוכייה יצא ידי חובתו אפילו אם כבה הנר, (שלא על ידי פשיעתו, כגון ברוח שאינה מצויה). זאת משום שבשעת ההדלקה היה זה ראוי לדלוק כדין. הדעה האחרת היא, שהנחת נר החנוכה במקום שמתפרסם הנס היא המצווה, וההדלקה היא ממכשירי המצ-

נמצא שיש שני מיני הנהגות: א. מעשה ה'. ב. מעשה שטן. וכן הגזירות על ישראל הן בשני האופנים, ובכל גזירה צריך להבחין מאיזה אופן היא באה.

וסימני הבחינה בזה, שאם הגזירה היא על הגופות כבימי המון, זהו מעשה ה', ותכליתה היא להחזירנו למוטב, וגדולה הסרת הטבעת (מגילה יד ע"א), ובאופן זה אין מקום למלחמה והיא לא תצלח. אבל אם הגזירה על הנשמות, ותכליתה היא להעביר

וזה בלבד, אך אם כבה הנר יהיה חייב להדליק שוב, כי בהדלקה לבד אין מקיימים את המצווה. ומכיוון שפסקו הפוסקים, בראשם בעל השולחן ערוך' שהדלקת נר חנוכה היא שעושה את המצווה, לכן כאשר כבתה אין זקוק לה להדליקה שוב. אך למותר לציין שכל זאת הוא בתנאי שבשעת ההדלקה היה מוכשר הכל לקיום המצווה, כגון מניעת רוח מצויה שעלולה הייתה לכבות את הנר וכדומה. אם כן, נחזור לדין המדליק בקערה שיש בה פתילות הרבה ולא הפרידם, שכאשר הדליקו בזה אחר זה - הראשון יוצא ידי חובה מטעם פשוט, שמאחר ובשעת ההדלקה (של הראשון) עדיין לא הודלקו הפתילות האחרות, ולא נחשב עדיין כאבוקה, אזי בשעת הדלקת הפתילות האחרות נהפך גם הנר הראשון לאבוקה, ואין זה יותר גרוע מ'כבתה שאין זקוק לה'. ועתה אצה רצה לנו הדרך לברר את אשר חפצנו. הנה במוצאי שבת, בשעת ההבדלה, יש לברך ברכת מאורי האש דווקא על אור האבוקה. הכריעו הפוסקים, כי ניתן לקיים זאת על ידי צירוף שני פתילות יחד, ואף על ידי צירוף גפרור והדומה לו, שאז נחשב זה לאבוקה. וכשנהנים מאורה במוצאי שבת, יש לברך עליה ברכת מאורי האש אבל כאשר יחברו שלהבת אש הנובעת ממצית עם שלהבת הנר לא יחשב אבוקה, ולא יוכלו לברך על זה ברכת מאורי האש. אמור מעתה, כי יש לדון על פי המוסכמה הנ"ל, שהדלקת נר חנוכה עושה מצווה, ומחויבים אנו שבשעת ההדלקה יהא הכל מוכשר לקיום

המצווה, ולפי המבואר שבחיבור שני פתילות יש מציאות של אבוקה, בשעת ההדלקה, כשמדליק על ידי נר או על ידי גפרור לא יצא ידי חובה, שהרי כשמדליק מתחברות הפתילה שבנר המודלק, יחד עם הפתילה של הנר המדליק או הגפרור, וזו אבוקה שאין יוצאים בה ידי חובה. ואפילו שאחר רגע מפריד האבוקה על ידי שמרחיק את הנר המדליק מן המודלק, סוף סוף כיוון שהתברר דהדלקה עושה מצווה, ובשעת ההדלקה היתה זו אבוקה שאין יוצאים בה ידי חובה, אם כן אי אפשר להדליק על ידי נר או על ידי גפרור שאז נחשב אבוקה. הפתרון הוא כמובן בהדלקה על ידי מצית, שאז לא נחשב חיבור שלהבת המצית עם הנר כאבוקה, ואף בשעת ההדלקה, ראוי המצווה לצאת בה ידי חובה. יצויין, כי קשה לומר על המדליקים בנר או בגפרור שאינם יוצאים ידי חובתם, שהרי כך עשו במשך מאות שנים, אך כן ניתן לומר שיש אופן יותר טוב ויותר ראוי שידליק על ידי מצית.

ושמעתי משמו של הרב משה מרדכי קארפ, שהגדיר זאת כ'היות טוב' (לעשות יותר טוב), בפרט על פי הנודע שכך נהג מרן ראש הישיבה הגרא"ל שטינמן זצוק"ל.

שאלות מענינות בהלכה

(בענינים שונים מבית הגר"ח קנייבסקי)

שאלה:

מעשה היה במלמד מוכשר שלימד את ילדי תשב"ר פרק אלו מציאות, וכשהגיעו לסוגיא של מוצא מעות עשויים כמגדל ביקש להמחיש לילדים את הלימוד והביא לכיתה מטבעות בנות 10 אג' וחילק לכל ילד שלש מטבעות וכך יכלו הילדים לנסות בעצמם את הצורות השונות שבהן מצא המוצא את המטבעות. לקראת שבת הודיע המלמד לילדים שהמטבעות שחילק להם השבוע שייכות להם והם יטלו הביתה ויראו לאבא בשעת הלימוד השבועי את הצורות השונות. נתעוררה השאלה האם מותר לילדים להשתמש במטבעות בשבת וחשיב שייחדו אותן ללימוד ואינן מוקצה, או שעדיין המטבעות מוקצה מחמת גופן ואסור ליטולן בשבת.

תשובה:

המטבעות אסורים בטלטול בשבת, ולא חשיב ייחוד לתשמיש המותר רק אם מייחדים לתשמיש זה לעולם או שעושים תיקון בגוף הדבר שמוכיח שייחודם לתשמיש היתר, כמו שמבואר כל זה בסימן שח סכ"ב. אבל מטבעות אלו לא עשו בהם תיקון בגופן וגם לא ייחודם לעולם, שהרי אחרי שיגמרו הסוגיא בגמ' ישתמשו בהם כמטבעות, ולכן אסור לטלטלם בשבת. והגאון רבי שמאי גרוס שליט"א נתנו עצה לזה, שיעשה מעשה בגוף המטבע, כגון שידביק אליו מדבקה שכתוב עליה שהמטבע מיוחדת ללימוד הגמ', וזה מועיל אף שמייחדה לשבוע אחד בלבד ומותר לטלטלה בשבת. והסכים לזה הגר"י זילברשטיין. והוסיף אפילו לא תשאר המדבקה לעולם מהני. והגאון רבי שמואל אליעזר שטרן שליט"א נסתפק האם מעשה זה נחשב תיקון מספיק שיתיר את טלטול המטבע. ויש להוסיף שלכאורה אם המטבעות שייכות לתלמוד תורה והילדים צריכים להחזירם לאחר שבת למלמד כדי שישתמש בהם בשנה הבאה בלימודו עם הילדים, יתכן שנחשב הדבר יחוד לעולם ושוב אין המטבע מוקצה כלל. וכמו שיש רבים ששומרים לסגולה מטבעות שקיבלו מצדיקים וכדו', שמכיון שייחדו מטבעות אלו לשמירה שוב אין עליהם תורת מוקצה.

[וישמע משה]

ביאור בזה כתב התשב"ץ, שהמנהג הוא לומר ו'יהי נועם' שבע פעמים, שהרי החשמונאים אמרוהו במלחמה ונצחו, וכן כתב המהרש"ם ('דעת תורה' סי' תרע"ו סעי' ד).

וכתב ה'רוקח': כופלין פסוק "אורך ימים אשביעוהו ואראהו בישועתי", לומר, כמו שהיה ברכה בחינוכו של המשכן, שאמר משה רבינו מזמור זה בחינוך המשכן, כן יהיה בחנוכת בית חשמונאים.

ב. ויש להוסיף שכשכופלים את הפסוק 'אורך ימים' יש בו תיבות כמנין תיבת 'הכהנים', ק"ל תיבות וזה תואם לטעמו של ה'רוקח' הנ"ל ('דעת תורה' למהרש"ם מבערזאן).

ואחר נוסח הודאה זו, ראוי לומר תיכף מזמור ל' שבתהילים

ישראל על דתם ולא להחזירם למוטב, אין זה מעשי ה' כי אם מעשה שטן, וכדי להחליש כח השטן צריך שישראל ימסרו עצמן להריגה, במלחמה ממש, עכ"ל.

ג. דברים דומים כתב הגאון ר' יחזקאל אברמסקי זצ"ל ליישב את קושיותיו, וז"ל, יש לומר, ששינוי זה נובע מן האופי השונה של הגזירות שנגזרו על ישראל. בימי החשמונאים היו הגזירות להעבירם על הדת, ובמצבים מסוג זה, עם ישראל מחוייב לשנס מותניו, ואינו רשאי להסתפק בתפילה ובהישענות על האב שבשמים, כך הוא רצון ה', שאנו דוקא נוכיח את נאמנותנו לה' ולתורתו, וכי מצדינו תבוא לידי ביטוי נכונותנו לעשות הכל ע"מ להישאר דבקים בתורה ובמצוות, במקרים כאלה אין לשבת באפס-מעשה, ולסמוך על הקב"ה שיעשה את המלאכה בעבורנו, באשר הוא עצמו הורה, אשר לעת כזאת, נדרש מאתנו שנוכיח מסירות נפש.

לא כן כאשר הגזירה היא על אבדן נפשות ח"ו, בזאת כבר הובחנו מפי הגבורה, שלא תאבד שארית ישראל, ואז אין כוחנו אלא בפה, לזעקו ולעורר רחמי שמים. ובכן, מרדכי הצדיק הבין שגזירתו של המן סובבה מן השמים, כדי להשיב את ישראל בתשובה, וכדי להפשיל את עיניהם לאביהם שבשמים, לכן רק גזר צום וקידוש תפילה.

ד. מהגאון המופלא ר' משה מרדכי שולזינגר זצ"ל, בעל 'המשמר הלוי', שמעתי בנוסח זה ('ב'ניגוני' המיוחד), וכן אמר: שני חגים יש לנו מדרבנן, יש לנו 'פורים' ויש לנו 'חנוכה'. מה היה בחנוכה, כתוב בתורה 'וחושך על פני תהום', אומרים חז"ל 'זו יוון שהחשיכה עיניהם של ישראל, אמרו לכל אחד ואחד מישראל, כתבו לכם על קרן השור שאין לכם חלק באלוקי ישראל', בגזירת יוון לא היתה שום גזירה גשמית, רק גזירה רוחנית להכריז שאין לנו חלק ח"ו, באלוקי ישראל, ואז קמו החשמונאים חסידי עליון ללחום.

מה ללחום, מה ללחום?

ללחום את מלחמת הדת... ללחום את מלחמת שמירת הדת, נגד ההכרזה שאין לנו באלוקי ישראל ח"ו, כי זו היא חובתנו, ללחום מלחמת הדת, לשמור את התורה, זה היה בחנוכה. בפורים, שהיתה הגזירה על הגופים, להשמיד להרוג ולאבד, אף אחד מישראל לא הרים חרב, אף אחד לא יצא למלחמה..

מה עשה מרדכי - מנהיגם של ישראל?

לקח אלפי תינוקות של בית רבן. ישב איתם בישיבה ולמד מסכתא מנחות... למד אתם הלכות קמיצה... משום שאין תפקידנו לשמור על עם ישראל, זה התפקיד של הקדוש ברוך הוא, תפקידנו הוא לשמור את התורה. וכששומרים את התורה, אז ודאי שהקב"ה שומר על עם ישראל.

(אהל משה)

סגולת ורמזי החנוכה

א. אמירת ויהי נועם

א. כתב ב'ספר הזכירה' (הביאו הגר"ח פלאז'י זצ"ל בספר מועד לכל חי סי' כ"ח אות י"ג): סגולה לשמירה מעולה על כל השנה, שיאמר בחנוכה כל לילה אחר הדלקת הנרות, שבע פעמים 'ויהי נועם'.

במתן גדול, ויכוין בהודאה של מזמור זה, על התשועה שעשה עמנו ית"ש בימים אלו (יסוד ושורש העבודה).

ב. סגולת ותיקוני היום

סגולה להיות מחזיק לומדי תורה בחנוכה, וסגולתו לתקן עוון וכו'. בחנוכה יש עזר ממעל, והאור מתפשט למרחוק, ויש כח לעשות תשובה גם על כ"ד דברים המעכבים את התשובה, ועל עבירות שאין להם תשובה ח"ו (רזא דעובדא').

ההסתכלות בנרות החנוכה, היא סגולה לתיקון פגם הראיה (ספר עבודת ישראל להמגיד מקוזניץ זיע"א).

הראייה בנרות חנוכה, היא סגולה ליראה, שיראה אותיות ראייה, וזה נמשך מראית דבר של קדושה (זרע קודש' רופשיץ).

כתב החידושי הרים: "קבעום ועשאוים ימים טובים בהלל והודאה (שבת כא ע"א), לכן ימי החנוכה הם סגולה לחיים כי כתוב 'לא המתים יהללו י-ה' וכאן קבעום לומר הלל.

בחנוכה מתגלה השם א-ל שהוא במלואו וטובו, ומי שזהיר במצות נר חנוכה, בשכרו הוא מסוגל שינצל מן האויבים (בני יששכר' מאמר הלל והודאה).

מקובל כי בחנוכה יש מקום לעורר פקידת עקרים ועקרות כעין ראש השנה. לדעתי עיקר הסגולה, ביום האחרון הנקרא בפי כל 'זאת חנוכה' ואעפ"כ יש לרמז על כל ימי חנוכה, ואומר לך כעת מתתיהו בגימטריא רא"ש השנה, ודי בזה (בני יששכר' מאמר אור תורה אות י').

כתב השפת אמת זי"ע בשם זקנו ה'חידושי הרי"ם', כי הסתכלות בנרות חנוכה היא סגולה לזכרון, שבזה ממש נתקנים נס דחנוכה, להיפך ע"י שכתב להשכיחם תורתך, לכן נתוסף עוד זכרון לבני ישראל, ע"י שרצו להשכיחם, כן שמעתי ממר"ז ז"ל כי ימי חנוכה נותנים זכרון.

ונ"ל שלזה רמזו חכמים בחידותם, מזוזה מימין ונר חנוכה משמאל, ובעל הבית באמצע, כי מצות אלו מביאים זכרון, שמזוזה בפתח לזכור מלכותו ית', ובציצית כתיב 'למען תזכרו' ושכחה אותיות חשכה, וזכירה הוא אור, ורמז וראיתם וזכרתם, לכם גם הסתכלות בנר חנוכה מביא זכירה, כמו הסתכלות בציצית. איתא ב'סדר הדורות' דשמונת ימי חנוכה הם כנגד ימי הסוכות ושמיני עצרת, ואיתא בזה"ק (פ' נח), בעצרת בעוד דאיהו עם מלכא, שאיל מה דצריך ויהיו נפלאים.

נ"ל בסגולה, כשהאדם אינו מבין איזה דבר תורה, יאמר פרשת המנוחה בתורה ויאירו עיניו (אגרא דפרקא' רמז קע"ב).

ימים אלו מסוגלים לשפיע רב בגשמיות, וכן כתב ה'מחזור ויט' רי' (לחנוכה, סדר התפילה וקריאה"ת) ש'חנוכה' הוא מלשון חנינה, ויש בו הנהגה של לפני משורת הדין ולא כפי מעשי האדם. וכמו שכתב ב'ערוגת הבושם' (פרשת ויגש) לרמז כך בפסוק (בראשית מה-ה) 'כי למחיה שלחני אלוקים לפניכם', שלחני ר"ת 'להדליק נר של חנוכה שמונת ימים זוכה למחיה ולפרנסה בריוות.

(אהל משה)

חנוכה כנגד יעקב אבינו עמוד התורה

א. בקדמונים מבואר שימי החנוכה הם כנגד יעקב אבינו. כך מובא בשם הש"ך על המבואר בפרקי דר"א (פלה, ומד"ר

בראשית סט-ח), בנוגע לשינת יעקב אבינו בדרך לבית לבן, שי-עקב יצק שמן על האבן אשר שם מראשותיו, והיה זה שמן שירד מן השמים בנס, על כך הביאו בשם הש"ך, שאותו הפך שנגלה ליעקב, הוא פך השמן שנתגלה לחשמונאים, ונעשה בו נס חנוכה.

וכן הוא בשם המהרש"ל שיעקר נס פך השמן היה בזכות פכי יעקב אבינו וז"ל, שכח פכים קטנים, לכך אמר פכים קטנים, לפי שמצינו, שהקב"ה אמר ליעקב, אתה מסרת נפשך על פך קטן בשבילי, גם אני בעצמי אשלם לבניך בפך קטן לבני חשמונאי, שנעשה נס ע"י פך קטן, עכ"ל.

וכן מבואר מכתבי הגר"א בכמה מקומות, בענין הגלויות, דהג' הראשונות הם כנגד ג' האבות, והרביעית כנגד משה רבינו, ע"ש. נמצא לפי זה, שגלות יון - הגלות השלישית - הא כנגד יעקב אבינו.

ב. ובפשוטו יש לבאר הענין לפי המבואר שיעקר כוונת היוונים היתה לבטל את התורה מישראל, ונצחום ישראל ונתחזק כח התורה כנגדם.

כח זה היה לישראל מכוחו של יעקב אבינו, שהיה עמוד התורה בעולם כידוע, וכמבואר בפסוק "יעקב איש תם יושב אהלים" (בראשית כה-כז) משום כך התייחד יעקב אבינו כנגד גלות יון וימי החנוכה.

(אהל משה)

רשעים ביד צדיקים

'רשעים ביד צדיקים', מדקדקין, מה הריבואת, בשלמא רבים נגד מועטים אתי שפיר שהוא נס, כי הדרך לרבים לצנח המועט-טין, אבל רשעים ביד צדיקים מה הריבואת, היכן כתוב שהצדיקים צריכים להיות חלשים יותר מהרשעים? וכן טמאים ביד טהורים, וזדים ביד עוסקי תורתך, קשה כנ"ל, למה הוא נס שהטהורים והעוסקים בתורה ינצחו את הטמאים ואת הזדים, האם מחייב שהעוסקים בתורה יהיו חלשים יותר מהזדים?

ותירץ השפת אמת (תרל"ג ליל ז) שהריבואת היא שכן בכדי להנצל מהיונים יכול היה הקב"ה לגרש הרשעים, לגרום להם לחזור ליון, אבל לא, הקב"ה בחר למוסרם בידי הצדיקים, בידי הטהורים, בידי העוסקי תורתך, ובכך נתן תוקף לכל הדורות שהרע ימסר בידיהם של עובדי ה', ועל כך מודים.

והרמז בזה שבימים אלו יכולים לא רק להנצל מהרע, רק גם להתגבר על הרע ולכבושו לגמרי, עד שלכן נר חנוכה דוקא בשמאל, כח להעלות גם את השמאל, וכן הוא בסוף החודש ובחדש טבת ימים שהם חלקו של עשו כמוש כתוב בזה"ק, ואף על פי כן חנוכה מקרב את אלו הימים להקדושה, עד שיוכל כל אחד ליקח עצמו מחדש להקב"ה, וכמו שכתב (השפת אמת, חנוכה תרל"ב, ליל א) 'ונשאר גם כן לדורות שיש סיוע בימים הללו לבני ישראל לעשות רצונו יתברך יורת מן הסדר וההנהגה בכל השנה'. [אגב, בישוב לשון' רשעים ביד צדיקים וטמאים ביד טהורים,

מה הריבואת, היכן מבאר שהצדיקים צריכים להיות חלשים יותר? יש לישב עוד בהקדם דברי הרא"ש (ריש בבא מציעא) להקשות בענין 'כל דאליים גבר' (שנוהגים במקום שיש ספק של מי הממון), דמהיכי תיתי שנתן לגבור להכריע שהדבר שלו, רק בגלל שיש לו יותר כח? ומבאר הרא"ש 'שמי שהדין עמו מסור נפשו להעמיד את שלו בידו יותר ממה שמסור האחר נפשו לג' זול'!

ועסקיו והוא לבדו בביתו, כמו ישיבתו ותנועתו ועסקיו כאשר הוא לפני מלך גדול, וכן אין דבורו והרחבת פיו בהיותו עם אנשי ביתו וקרוביו, כמו שהיותו במשוב המלך, כי אז משגיח בודאי על כל תנועותיו ודיבוריו שיהיו מתוקנים כראוי, כל שכן כאשר ישים האדם אל לבו, כי המלך הגדול הקדוש ברוך הוא אשר מלא כל הארץ כבודו, עוד עליו ורואה במעשיו וכו', מיד תגיע אליו היראה וההכנעה מפחד השם יתברך ויבוש ממנו.

הרי שכאשר מרגישים בהשראת השכינה, אזי כל התפילה אחרת, הלמוד אחרת, הכל לשם שמים יותר, טהור יותר, זך יותר, מרגישים היכן צריך לתקן, לא עוברים עבירות כי רואים את הקב"ה.

והנה על בית המקדש נאמר בנבואה (ישעיה סג) 'והלכו גויים לאורך', והיינו שהאור של השראת השכינה שיהיה לעתיד בבית המקדש יהיה כה גדול עד שאפילו גויים - ואלו שנתרחקו כגויים - ישובו וילכו לאורו, שיראו את האור בצורה כה בהירה עד שיתקדמו גם היותר רחוקים ויתקרבו וישנו את כל מעשיהם.

כי החושך גורם שהאדם לא יבחין במצבו החלש בעבודת השם. לא יראה את נגיעותיו, תאוותיו, רצונותיו, נפילותיו, הכל יראה עליו כמישור. הנה הוא די בסדר. קם בזמן, מתפלל, לומד כמה שעות וכו' (רק בפרק הקודם) והוא בהיותו שקוע במחשך הרגלי לא מבחין כמה יכול היה להיות בכמה מעלות יותר גבוה. אבל כאשר הוא זוכה להארה, לזמן טוב, לנשמה יתרה, להשיג ראת השכינה, אזי אותו האור מאיר וחופש כל חדרי בטן, פותח ומאיר לו כל מחשכי מעשיו, וכך יכול הוא להתעורר ולשנותם. בית המקדש היה מלא באור השכינה, והוא האיר לכל אחד את מעשיו ודרכו, והלכו גויים לאורך, והדבר הזה היה בעקר באמצעות המנורה, שכל מהותה היה להדליק בה אור ולהוציא האור

וידוע מה שאמר החפץ חיים שבכל מקום בו יהיו יחסי הכוחות בין הדתיים והחילוניים שוים, ינצחו החילונים, כי בין הדתיים יש פשרניים וסבלניים למחצה לשליש ולרביע, ואלו החילוניים יוקדים במשטמתם, ופעם התבטא 'אנו נלחמים עבור האמת - ברפיון, והם נלחמים עבור השקר - בלהט'.

וזה היה הנס בחנוכה לא זו בלבד שמעטים גברו על רבים, וחלשים על גבורים, אלא שהטהורים גברו על הטמאים, והצדיקים על הרשעים, שאף שבנהג שבעולם הטהורים והצדיקים נלחמים ברפיון, והטמאים והרשעים בלהט כנ"ל, ולפי זה היו צריכים הרשעים לנצח את הצדיקים, שכן הם נלחמים עם כל הלהט, אבל כאם באתערותא דלתתא זכו דייקא הצדיקים לרוח טהרה לעלה עד שנלחמו עם כל הלהט ונצחו (והגדת, בראשית, עמוד תקצד).

כח המשכן - והלכו גויים לאורך

בחז"ל מובא שסיימו להכין המשכן בכ"ה כסלו, והקב"ה דחה בנייתו לחדש ניסן לזמן שיצחק אבינו נולד, אמר הקב"ה שיש להשיב ולפצות את חדש כסלו, ונתן לו חנוכה בית חשמונאי (שמו"ר נב, ב / פסיקתא רבתי פרק ו').

יוצא שימי החנוכה והאורות שבאלו הימים, הם בעצם פיצוי והשלמה למשכן שלא השלם בו.

ממילא אם רוצים לדעת מה מכילים אורות החנוכה, צריכים לדעת מה הכיל המשכן ולפי זה לדעת מה קבלנו בחנוכה כתמורה.

והנה התורה מגלה לנו מהי מטרת המשכן: ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם. הרי שמהות המשכן הוא השראת השכינה, נמצא כי מהות ימי חנוכה הם ימים של השראת השכינה.

כשיש השראת השכינה, כשרואים את הקב"ה בכל דבר, מתנהגים אחרת, וכדברי הרמ"א (סימן א) 'שאין ישיבת האדם תנועתו

ריתחא דאורייתא

במצוה כל זמן שמתעסק בהדלקה, דומיא דמתעטף בטלית ושכח לברך, מברך כל זמן שמעוטף בזה. ג. ועוד שיש הסוברים בכל מצוה שאם לא בירך לפניו יברך לאחריה (עיין ש"ך יו"ד סי' יט סק"ג).

יש להוסיף שבפמ"ג (משב"ז סק"ה) מקשה על הא"ר שסובר שמברכים על ההידור ממה שכתב המהרש"ל (מובא במ"ב תרע"ו סק"ח) שיכולים לומר 'הנרות הללו' לאחר הדלקת הנר הראשון, והרי לדבריו שמברכים על נרות ההידור, נסוב ברכת 'להדליק' גם על שאר הנרות, ואיך עושה הפסק באמירה זו. וב'שלמי תודה' מיישב דאמירת 'הנרות הללו' הוא מענין המצוה ולא הוה הפסק, ולא עוד אלא שיש גירסא במסכת סופרים (פרק כ' ה"ו) שאומרים 'הנרות הללו' לאחר ברכה ראשונה לפני ברכת שעשה נסים ושהחינו. עוד יש להעיר בכל זה ממה שכתב הרמ"א (תרע"א ז) שאם השליח ציבור בירך על הנרות בבית הכנסת והדליק אחד, וממחר להתחיל התפילה יכול השמש להדליק הנשארים, ופירש המ"ב (שם ס"ק מט) כי הברכה החלה על הנר הראשון והשאר אינם אלא הידור, וקשה להא"ר שהרי לדבריו גם על נרות ההידור צריך ברכה.

(יאיר נר)

הדליק ושכח לברך ונזכר קודם שגמר להדליק, האם יכול לברך, בשו"ת רעק"א (תנינא סי"ג) דן בזה, ובתחילה תלה זאת במחלוקת הא"ר והפר"ח אם מברכים על ההידור, שוב הביא שהכא שלא בירך כלל יכול לברך גם לדעת הפר"ח שאין מברכים על ההידור, דכיון שמצותו עד שתכלה רגל מן השוק נחשב שיהיו מצוה ועדיין נחשב עובר לעשייתו. וקשה מדוע לא נחשב עובר לעשייתו מצד שלא סיים את הדלקת הנרות. וכי לדעת הפר"ח גרעו נרות ההידור מהנענועין דלולב, שכתב בו התוס' (סוכה לט). שאפשר לברך על הלולב לאחר שנטלו קודם הנענועין כיון שעדיין לא נגמרה מצוותו. ואף הכא לא נגמרה מצוותו עד שמסיים להדליק כל הנרות. וכיצא בזה יש להקשות דלא גרע מניגוב דנחשב עדיין מצוה.

הנענועין הם חלק והמשך מנטילת הלולב, אבל הנרות הנחשבים ספות - לדעת הפר"ח - אינם תיקון וגמר הנר הראשון אלא תוספת של הידור עליו. ומצד הנר הראשון נגמרה מצותו.

למעשה מסיק הגרעק"א שאם לא הדליק ושכח לברך יכול לברך כל זמן שלא סיים להדליק מכמה טעמים א. שמא הלכה כהסוברים שאפשר לברך על נר הידור. ב. מצד דהוה שיהיו

בדי כוכבים, אומר להם הקב"ה במה עסקתם, אומרים לפניו רבנו של עולם, הרבה שוקים תקננו הרבה גשרים גשרנו הרבה דרכים סללנו הרבה מלחמות עשינו, וכולם לא עשינו אלא בשביל יש-ראל שיעסקו בתורה, אומר להם הקב"ה, שוטים שבעלם, כל מה שעשיתם לא עשיתם אלא בשביל עצמכם, תקנתם שוקים לצורך עצמכם, מרחצאות לעדן בהם עצמכם, מלחמות אני עשיתי. מיד יצאו בפחי נפש".

והקשה הגאון רבי חיים מבריסק זצ"ל, איך יהיה להם מצח נחו-שה לומר שכל הדרכים עשו בשביל ישראל, הלא כשאני נוסע מבריסק לוולוז'ין הבני מעיים יוצאים מרב טלטולי דרכים, וכשנו-סעים מבריסק לפטרבורג [עיר הבירה] הכביש סלול ונוח ומרגי-שים כמו ששוכבים במטה. אולם פירש הגר"ח שלעתיד לבוא כאשר יתברר האמת לא-

החוצה, שלכן גם החלונות היו צרים מבפנים ורחבים מבחוץ, כדי להוציא את האור החוצה (במדבר רבה טו, א / תנחומא בהעלו-תך), ולא היתה עבודה כמוה בבית המקדש שתהיה עבור העולם החיצון לבד אור המנורה, כי כל מהותה ותפקידה היה להוציא את האור והשראת השיכנה של המקדש לחוץ למקדש להאיר לכל אחד ואחד בביתו את דרכו.

על הנסים ועל הנפלאות ועל התשועות ועל המ- לחמות שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה

אמרו חז"ל (עבודה זרה ב.) "לעתיד לבוא מתקבצין ובאין עו-

ריתחא דאורייתא

במקור הסוגיה הרגיל בנר הויין ליה בנין ת"ח, פירשו כולם או דמיירי על נר חנוכה, או גם על נר שבת, ואילו המשנ"ב מביא ההנהגה היוצאת מזה (תפילת האשה) רק בנר שבת, היתכן.

מנן הגר"ח קנייבסקי שליט"א השיב בזה וז"ל ברי"ף יש גירסא הרגיל בנר שבת עכ"ל, והיינו הגירסא השניה ברי"ף שאצלינו היא במוסגר. שו"ר שמדברי השפת אמת שם נראה שברש"י שלפניו לא היתה כלל הגירסא ובחנוכה אלא בשבת בלבד, ולפי"ז לק"מ.

איך מותר להדליק סמון לעלות השחר

על מה שפסק השו"ע (תרע"ב ב') בזה"ל אבל אם עבר זה הזמן ולא הדליק, מדליק והולך כל הלילה עכ"ל, כתב המשנ"ב (בס"ק יא) דהיינו עד שעלה השחר.

אך יש לעיין הרי נקטינן דצריך ליתן שיעור של שמן בנר כפי זמן שמהשקיעה עד שיכלו רגלי העוברים ושבים (שהוא כחצי שעה), כמבואר בשאלות הקודמות בשם הפמ"ג.

והנה שיעור זה צריך לדלוך דווקא בלילה, וכמבואר להדיא במחבר (שם בסעיף א') וז"ל ויש מי שאומר שאם הוא טרוד יכול להקדים מפלג המנחה ולמעלה, ובלבד שיתן בה שמן עד שתכלה רגל מן השוק עכ"ל.

וא"כ כשמדליק בתוך חצי שעה שלפני עלות השחר נמצא שאין הנר דולק כשיעור בזמן הראוי למצוה, ואיך יצא (מהגאון רבי נתן קופשיין שליט"א) מנן הגר"ח השיב בזה וז"ל יתכן דאז ידליק בלא ברכה שהרי ספק בגמ' אי צריך שיעור, ולפי זה לכא' מה שכתב המשנ"ב כל הלילה אינו בדקדוק כל כך, ודלא כדברי השבט הלוי הנ"ל.

ברכת השבח בעינן עובר לעשייתו

לגבי מי שלא בירך קודם הדלקה כתב הרעק"א (תנינא סימן יג) וז"ל נ"ל דברכת על הנסים ושהחיינו וכו', אף דמיד שה-דליק הנר גמור מצות הדלקתו, מ"מ מברך אותם, דלא גרע

מרוואה דמברך וכו' ואף דבהגהת ש"ע (רמ"א סי' תרעו) כתב בשם מהרי"ל דיברך כל הברכות קודם שיתחיל להדליק, היינו לכתחילה, אבל דיעבד נראה דמברך נס וזמן, ואדברא משם קצת ראייה, מדהוצרך הרמ"א לכתוב זה הדין כאן, דהא פשיטא דהוא בכלל כל הברכות דמברך עובר לעשייתו, אלא ודאי דל-ענין נס וזמן לא שייך כ"כ עובר לעשייתו, לזה השמיענו דמ"מ לכתחילה יברכם תחילה עכ"ל.

וצ"ע הרי ברכות שהחיינו ושעשה נסים אינם ברכות המ-צוות, ואמאי פשיטא הוא, הא חידוש גדול שצריך לכתחילה לברכם עובר לעשייתו.

ביזוי אוכלים בהדלקת נרות

מפורסמים המעשים על מסירות נפשם הנשגבה של הקדו-שים בשנות הזעם במחנות, שהיו חוסכים ממאכלם הדל, והיו משתמשים בתפוח אדמה ומחוררים בו חור, ממלאים בשיירי שמן שהשיגו במסי"ג, ומדליקים נר חנוכה.

לאות זאת יש באמת לשאול, האם מי שאין לו שום כלי יכול להדליק באופן כזה, והיינו האם יש בזה איסור ביזוי אוכלין שמתקלקל התפוח"א עי"ז, או אולי נימא דמצוות הדלקת נר חנוכה דוחה איסור ביזוי אוכלין.

מנן הגר"ח שליט"א השיב בזה - "אולי". כלומר אולי באמת חיוב הדלקה דוחה איסור ביזוי אוכלין. ומן העניין לציין שבשו"ת שיח יצחק לתלמיד השבט סופר בסימן שמ"ב, כתב כדברים הבאים - בימי חורפי ראיתי מבחורים עניים בישיבה ביער מולדתי ק"ק פרשבורג שהדליקו נרות חנוכה בתפוחי אדמה שחקקום, ומלאום שמן ופתילה, ותרתי בלבי לחשוב מחשבות, אם רשאים להדליק נר חנוכה באופן זה עיי"ש מה שדן בכל תשובתו והביא מקדמונים בזה, וגם מזכיר שם הצד לומר שצריך דווקא כלי להדלקה (אבל בזה הרי נוהגים להלכה שאפשר גם להדביק נרות שעווה וכדומה ולהדליק, ואין צריך דווקא כלי, וכמו שפסק השער הציון תרע"ג סק"ד). וע"ע בא-בני נזר או"ח סימן ת"ק שהסתפק אם להכשיר הדלקת נרות חנוכה ב"תפוחי ארץ" ותלה בשאלה אי בעינן כלי להדלקה, אך לא הזכיר שיש בזה שאלה של ביזוי אוכלין.

(מחשבת עם)

שאלות מענינות בהלכה

(בענינים שונים, מבית הגר"ח קנייבסקי)

שאלה: מי שיש לו בית עם משפחה בארץ ישראל, ונמצא בימי החנוכה באמריקה, האם יכולים להדליק בשבילו בא"י ולפוטרו מחיובו בהדלקתם שם, די"ל דלא מהני שהרי בא"י הם מדליקים אחר השקיעה, ובאמריקה הוא בוקר אז ועדיין לא בא לו זמן החיוב, או דילמא יכול לצאת כיון דבביתו שם היה לו הדלקה וגם הוא נתכוין לצאת עמהם?

תשובה: זו שאלה ישנה, וראוי שיתכוין לא לצאת וידליק בעצמו.

(הליכות חיים)

שאלה: אם יש בית הכנסת גדול ויש עוד הרבה חדרים קטנים שמתפללים שם מניינים, האם צריך להדליק נר חנוכה בכל חדר וחדר או סגיי במה שמדליק בחדר הגדול, שזה עיקר בית הכנסת?

תשובה: איפה שנמצא ארון הקודש.

(בנתיבות ההלכה)

שאלה: מי שנוסע באירון האם עליו להשתדל למצוא דרך איך להדליק או דילמא כיון שאין לו כעת בית פטור הוא מהדלקת נרות חנוכה?

תשובה: אשתו תדליק עבורו בבית.

(והגית)

שאלה: נרות חנוכה של יום שישי, האם 'חייב' להדליק כשלבוש כבר בגדי שבת, או שישי "ענין" או שגם אין ענין כלל.

תשובה: יש ענין לא לאחר.

כוונת רבינו שאם אדם לא לבש בגדי שבת, ועי"ז שיתלבש בגדי שבת יתאחר בהדלקה, עדיף שלא ילביש כדי שלא יתאחר בהדלקה.

(דולה ומשקה)

שאלה: הרגיל בנר הויין לו בנים ת"ח (שבת כג, ב) ופי' רש רש"י: נר שבת ונר חנוכה. וכבר הקשו שהרי כל אחד מדליק, ולא מצינו שכל אחד יש לו בנים ת"ח.

תשובה: בצירוף עם הסגולות צריך ג"כ ללמוד תורה.

שאלה: האם יש ענין להדליק פתילות של נרות חנוכה, כמו שעשו עד השנים האחרונות, או יותר פשוט להש-תמש באלו הבאים מן המוכן וחוסכים כל יום לפחות עשרה רגעים.

תשובה: לת"ח זה נכון שישי בזה פחות ביטול תורה, אבל למי שאינו ת"ח - אדרבא, שיעסוק במצוה. ובמסכת סוטה (כב, ב) אמרו: ולא שכר פסיעות יש לי וכו', וי"א שזה שייך רק באלמנה, כי אין אצלה עוון ביטול תורה, ולא כן באיש.

(דרך שיחה)

מתה וגודל השקר, יתברר אז שכל העולם כולו תועלתו למטרה אחת בלבד - לעזור לישראל לעסוק בתורה, אם כן כל מה שעשו הגויים אי פעם היה בזה תועלת לישראל לעסוק בתורה, ומה שלא היה בו תועלת לצורך זה לא היה נוצר כלל, וכדאי אפילו לעבוד אלפים שנה כדי שיהודי יבוא פעם אחת לבית המדרש במהירות.

והנה בין שאר הדברים שאומרים אומות העולם לפני הקב"ה: 'הרבה מלחמות עשינו', וצריך ביאור מה תועלת יש לישראל במלחמות הגויים. ואיזה למוד זכות הם רוצים להשיג בזה.

אמנם הגויים בודאי חורטים על דגליהם שעושים מלחמות כדי לתת חפש וחירות לכל הימים הנרדפים. ובזה משתבחים כאן אומות העולם עונה להם הקב"ה: 'מלחמות אני עשיתי'.

וכמו שמבואר בגמרא (סנהדרין קי"א ע"ב) כל זמן שהרשעים בעולם חרון אף בעולם, אבדו רשעים מן העולם נסתלק חרון אף מן העולם. וכן בברכות (דף ט ע"ב) דוד אמר מאה ושלוש פרשיות ולא אמר הללויה עד שראתה במפלתן של רשעים, שנאמר 'יתמו חטאים מן הארץ ורשעים עוד אינם ברכי נפשי את ה' הללויה'.

ובאור הדבר, שעל ידי ספר התהלים מוצא האדם בטוי נכון לר-געי הלב בכל המצבים, אם בא חלילה צרה על האדם פותח הוא את ספק התהלים ומוצא שם את העידוד והתקווה, או לחלופין כשהאדם רוצה להביע את שמחתו בהלל ובהודאה על בשורות טובות - גם את זה מוצא הוא בספר התהלים. אבל לעתיד לבוא כאשר יתבער הרע מן העולם, כאשר 'יתמו חטאים מן הארץ ורשעים עוד אינם', אז יתקיים 'ונתתי לכם לב חדש ורוח חדשה אתן בקרבכם' (יחזקאל ל"ו כ"ו), כאשר יסתיים הרע מן העולם ויגמרו כל המלחמות, אז כל הבריאה תאמר 'ברכי נפשי את השם הללויה' וזהו הצורך של כל הבריאה.

וממילא כל זמן שלא הגענו למצב הזה ויש חרון אף בעולם זה הטעם שאי אפשר להגיע לידי הבנה ושלוש מכל המחלקות הרבות שבעולם, ואם כן יוצא שלא באו המלחמות בשביל להביא חרות או חופש לעולם, אלא אדרבה כל זמן שהרשעים בעולם הקב"ה מוכרח להביא מלחמות לעולם, ועל זה נאמר 'ומלחמות אני עשיתי'.

ובזה יובן ההודאה 'ועל המלחמות שעשית לאבותינו', שאחרי שהיה ניצחון ונפלו רבים ביד מעטים, הרגישו כולם 'ועל המלחמות שעשית'. הבינו אז שאין ליחס המלחמות לכוחות שלהם או לסיבות אחרות שישי גם להם חלק בזה, אלא 'המלחמות אני עשיתי' שעל ידי זה יבינו כולם שאת כל המלחמות מעולם עשה רק הקב"ה.

(עובדות והנהגות)

מאי חנוכה - למה קבעו את חג החנוכה דווקא על נס לכן ניתן להדליק ע"י אדם אחר. פך השמן ולא על נס ההצלה

ידועה השאלה למה קבעו את חג החנוכה דווקא על נס פך השמן ולא על נס ההצלה? כדי להבין זאת פירט רבי חיים שמולא-ביץ זצקו"ל רשימה ארוכה של נסים צדדיים שנראים כמיותרים

למשל אצל אברהם אבינו מצאנו שהוא אמר שא נא עניך אומ-
רים חז"ל שנעשה נס והוא לא היה צריך לסובב את ראשו, לשם
מה היה נחוץ לשנות את הטבע בשביל זה? מה יש אם יסובב
את הראש? כך גם מצינו אצל דוד המלך, שגלית נפל על פניו
שלא כדרך הנופלים, כדי שיחסך מדוד ללכת שש אמות וזרת...
התשובה היא אמר רבי חיים נס של הצלה הוא נס של "השגחה"
אבל הנסים הצדדים "המיותרים" הם נס של "חיבה", דווקא בגלל
היותו צדדי, כי הוא מראה את החיבה, כמו ילד שמצא יהלום
אבוד והאבא מנשקו, וודאי שהשמחה היא מציאת האבידה אך
עבור הילד השמחה היא ה"נשיקה פרטית" של האבא. נס פך
השמן היה מעבר לנס ההצלה- נס צדדי אבל דווקא על כך נק-
בעה חנוכה יום שמחה על ה"נשיקה פרטית" של נס פך השמן
- כלשונו של רבי חיים. אין זה ווארט מוסרי אלא הרגשה אישית
עמוקה. על החיבה של "קודשא בריך הוא וישראל".

[הגר"ח שמואלביץ זצוק"ל]

חג החנוכה - להודות ולהלל

יסוד נוסף שלמדנו מדברי הגר"ח, הוא. שכל ענינו של חג הח-
נוכה הוא חג של הלל והודאה ואמנם את ענין ההודאה לה' על

חסדיו לאבותינו מצינו גם בשאר מצוות וכמו במצות זכירת
מעשה המן (וראה דברים ח', ב'-ג') שניצטוונו לזכור את החסדים
שעשה השי"ת עמנו בצאתנו ממצרים. (וראה בשערי תשובה לר'
יונה שער שלישי אות יז). אולם מצוה זו של חג החנוכה יש בה
דגש מיוחד שלא יהיה בה רק מעשה הודאה גרידא, אלא דאיכות
ההודאה כאן צריכה לה יעשות בפרסום, והוא ענין הפרסומי
ניסא, שמחוייבים אנו לפרסם בכל מקום את ענין נס החנוכה
וכדי להסביר את ענין הפרסומי ניסא נקדים להביא את דברי
הרמב"ן (שמות י"ג, ט"ז) שייסד לנו את יסוד חיוב האדם בהודאה
לה', וז"ל: כוונת כל המצוות שנאמין באלהינו ונודה אליו שהוא
בראנו, והיא כוונת היצירה, שאין לנו טעם אחר ביצירה הראשו-
נה, ואין אל עליון חפץ בתחתונים מלבד שידע האדם ויודה לא-
להיו שבראו וכוונת רוממות הקול בתפלות וכוונת בתי הכנסיות
וזכות תפלת הרבים זהו שיהיה לבני אדם מקום יתקבצו ויודו
לאל שבראם והמציאם ויפרסמו זה ויאמרו לפניו בריותיך אנחנו.
עכ"ל. ולמדנו מדברי הרמב"ן שיש ענין בפרסום ההודאה ובכך
שתעשה הודאה ברבים ושזה ענין קיבוץ הקהל בבתי כנסיות
ותפילת הרבים ורוממות הקול בתפילה שע"י כל אלו נעשית
ההודאה חשובה יותר ועל פי זה י"ל שזהו כל ענין פרסום הנס
שאנו נוהגים בחג זה. שאנו מחפשים להאדיר את שמו יתברך

ריתחא דאורייתא

מבית הגר"ח קנייבסקי

בענין מצות הדלקת נר חנוכה

דיון דברים שהיה לי עם מרן הגר"ח קנייבסקי שליט"א בע-
נין מצות הדלקת נר חנוכה, וזהו מה שכתבתי לו.
לכבוד מרן שליט"א, השלום והברכה!
ראיתי בספר "דרך שיחה" בעניני חנוכה על השאלה שמרן
נשאל מה עדיף:
לקנות דירה בקומה ג' ועי"ז יוכל לקיים מצות נר חנוכה
בתוך כ' אמה, או לקנות דירה בקומה ד' למעלה מכ' אמה
ועי"ז יוכל לקיים מצות מעקה.
מרן דן בזה משום מעקה דאורייתא ונר חנוכה דרבנן, וגם
משום תדיר ואינו תדיר, והכריע שמעקה עדיף משום שנר
חנוכה אפשר לקיים בפתח הבית.
ולענ"ד נראה דנר חנוכה עדיף ממעקה משום שאם אין לו
גג, אינו חייב כלל בחיוב דמעקה, ולא ביטל שום מצוה משא"כ
מצות נר חנוכה הוא חייב לקימו, רק כשהוא למעלה מכ' הוא
אנוס מלקיים אותו כמצוותו, ואע"פ שהוא יכול לקיימו בפתח
הבית, זה אינו לכתחילה וכתקינה.
(והדבר דומה למי שיש לו כסף, מה עדיף שיקנה שמן לנר
חנוכה, או עוף כדי לשחטו ולקיים בו מצות שחיטה וכיסוי
הדם, בוודאי נר חנוכה עדיף, משום שיש לו כעת חיוב לקיים
מצות נר חנוכה משא"כ מצות שחיטה וכיסוי הדם, אין שום
חיוב כשאינו רוצה לאכול את העוף).
תשובת מרן - אם אין לו חלון, מדליק לכתחילה בפתח
ביתו.

וכתבתי לו שוב שאני רוצה לברר כמה נקודות בתשובה זו,
(א) למה שכתב - מדליק לכתחילה בפתח ביתו - לכאורה
הכוונה פתח שאינו סמוך לרשות הרבים, (דאם הוא סמוך
לרשוה"ר, הוא קודם לחלון), היכן המקור לזה שיכולים לה-
דליק על פתח הבית, אם אין לו חלון דהרי בגמרא מבואר,
שאם דר בעליה מדליק בחלון, ואם הוא דר למעלה מכ', אינו
מבואר כלל דינו בגמרא, ואולי הוא אינו יכול כלל להדליק,
ואף שבמ"ב סימן תרע"א בשע"צ ס"ק מ"ב כתוב, בשם הפ"ת
שאם החלון למעלה מכ' מדליק בפתח, הא דבריו קאי על
הרמ"א שמדליקים בבית, ואף אי נימא שהמ"ב קאי גם בזמן
הזה שמדליקים בחוץ, מהיכן הפ"ת לקח דין זה, שיכולים לה-
דליק בפתח הבית אם הוא למעלה מכ', דהרי זה לא מבואר
בגמרא כנ"ל.

(ב) איך הדין אם יצויר שע"י שיקנה דירה בקומה ד', כדי
לקיים מצות מעקה, לא יספיק לו כסף לקנות שמן זית לנר
חנוכה, שזה מצוה מן המובחר, כמבואר בסימן תרע"ג, אלא
רק לשמנים שאינם זך ונקי, ואם יקנה בקומה ג' הוא כן יכול
לקנות שמן זית (כגון שהדירה יותר קטנה), מה עדיף מעקה
או מצות נר חנוכה מן המובחר, האם באופן זה כן אמרינן שנר
חנוכה מן המובחר עדיף על מצות מעקה כמו שטענתי במ-
כתבי הקודם, שאם אין לו גג ולא נתחייב במעקה הוא לא
מבטל שום דבר, אבל אם הוא ידליק בשמן שאינו זך, הוא
יקיים מצות נר חנוכה לא מן המובחר.

(ג) מה עדיף, מצות מעקה או מזוזה, לו יצויר שיכול לקנות
דירה על הגג ולקיים מצות מעקה, אבל היא פטורה ממזוזה,
או לקנות בקומה תחתונה שחייבת במזוזה, אבל אין לו מעקה.
ותשובתי: כשתהיה אי"ה בב"ב תכנס.

(הרב הירשמן שליט"א)

שו"ת

מהגרי"ש אלישיב זצוק"ל

שאלה: לתלמידים בישיבה אין פנימייה לישון ולכן צריכים הם להדליק הנרות בבית הוריהם, אלא שאם ילכו הביתה בזמן ההדלקה שהוא אמצע ה"סדר" ייגרם ביטול תורה גדול עד שיחזרו. שואל ראש ישיבה, האם עדיף שיישאו בישיבה ואביהם ידליק עבורם.

תשובה: זה מחליש את קיום המצוות אצלם. כאילו שאפשר לבטל מצוה בשביל לימוד תורה. זה לא חינוכי! זה לא כל כך חלק! הרושם יהיה שלא צריך להתחשב עם קיום המצוה.

שאלה: תלמיד בישיבה בשכונת רחביה שאין באפשרותו להדליק בפתח הבנין של בן, משום שראש הישיבה אינו מרשה לו מחשש למריבות עם השכנים החילונים. מה יעשה.

תשובה: ילך לביתו וידליק שם וילון בביתו כל ימי החנוכה וגם יאכל שם ארוחה אחת.

(פניני חנוכה)

התגברו על היוונים וכבשו בהמ"ק וכשבאים להדליק המנורה פתאום אין שמן הרי זה אכזבה עצומה בדיוק בשיא השמחה אמר הקב"ה בני חביבי אחר שמסרתם נפשכם על מלחמת הדת לא מגיע לכם כזה אכזבה והיה הארת פנים מיוחדת מתנה לעם ישראל נס השמן ח וכן מוצאים ביוסף שלמעשה חשש לראות שלום אחיו וכו' אך כיבוד אב גובר והיה יכול ליפטר שלא מוצא אותם וזהו אלא עשה בכל הלב את החלק שלו בלי לעשות חשש בונות כמו"כ עצם הדבר שיצאו למלחמה אע"ג שהיו מעטים וחלשים לכאורה אינו מובן דמסתמא הבינו שלא יוכלו לנצח צבא ענק שבא נגדם לא שהם לא עשו חשבונות וכיון שהבינו שיש לצאת למלחמה נגד היונים עשו כן ואכן הקב"ה היה בעזרם וכן כתוב בביתיה ששלחה ידה ליקח את משה ונתארכה ידה ולכאורה צ"ב למה שלחה ידה מתחילה והרי לא ידעה שיהיה לה נס אלא צ"ל שהיה לה כלות הנפש לעזור לתינוק מסכן הבוכה באמצע הים ובכה"ג עושים מה שיכולים ולא עושים חשבונות וכו' וכמו"כ בלימוד התורה לפעמים נראה ארוכה מארץ מדה כשלומדים יו"ד וכדו' חושבים איך אפשר לפסוק הלכה כ"כ הרבה פרטים וכו' אבל באמת אנחנו צריכים לעשות מה שבידינו והקב"ה כבר יעזרנו

[פר"א]

בטעמא דנר חנוכה שהניחה למעלה מעשרים פסולה

יש לתמוה על עיקר הלכה זו של נר שהניחה למעלה מכ' אמה, "פסול", ודייק בלשון הגמרא האומרת "פסול" שהוא הלשון היותר חמור, ולא נאמר למשל אסור שהוא לשון פחות חמור, ובפרט שידוע שמכל החושים שיש לאדם כמו חוש המישוש חוש השמיעה חוש הראיה וכו' הרי חוש הראיה הוא החוש היותר מפותח והיותר חזק, והא ראיה, שאדם יכול לראות אפילו את הכוכבים

בכל העולם ככל האפשר. שכפי ריבוי הידיעה בניסי ה' לנו כן ההודאה להשי"ת נעשית מפוארת וחשובה יותר שאינו דומה הודאה הנעשית בסתר ליחיד, להודאה הנעשית ברבים ויתרה מזו יתכן שהודאה והלל הנעשים שלא בפרסום חסר בהם את עצם "ההודאה" אחר שלא נעשה בידעת הרבים ואין ההודאה שלימה,

ויש להוסיף מה שכתב בספר שפתי חיים {ח"ב עמ' י"ז שמ- כיון שכל מטרת הניסים היא להודות ולהלל, ולייחס כל הנצחונות להשי"ת לבדו, ולא לתלות את הנצחון אף לא באופן חלקי במתתיהו ובניו, לכן אף שהחשמונאים לחמו במסירות נפש עצומה, לא הזכירו זאת כלל בנוסח "על הניסים", אלא אדרבא הדגישו "ואתה ברחמיך הרבים עמדת להם, רבת, דנת, נקמת, מסרת, התמונה המתקבלת הינה שהחשמונאים היו סבילים ולא פעילים בעת התרחשות הנס ולא תרמו לכך מאומה. רק לב- סוף אנו מציינים את פעולתם של החשמונאים "ופינו את היכלך, וטיהרנו", "והדליקנו", "וקבענו". כמה עלינו להתחזק בדברים אלו, ולנצל את ימי החנוכה הקדושים לעבודה שבלב, להודות ולהלל, לקנות קנין זה בנפשנו. ונמצא שע"י הכרתנו בחסדי ה' לאבותינו, וע"י מעשה הודאתנו לה', אנו באים לידי המלכתו עלינו, -המלך הקדוש, המלך המשפט- כך גם ימי החנוכה. ומוסברים בזה דברי הזוהר שהשווה את ימי החנוכה לראש השנה. ויש מהמקובלים שכתבו שביום זה מוסר הקב"ה לביצוע את גזרי הדין שנחתמו ביום הכיפורים.

[טעמי המנהגים עמוד שס"ג]

השם "חנוכה" ומשמעותו - התכלית לא המלחמה אלא המנוחה לעסוק בתורה

מצינו שתקנו בחנוכה השם חנוכה על שם חנו כ"ה וקשה ה"ל לתקן ע"ש גוף המלחמה והניסים הגדולים שהרי מה שחנו זה כבר אחר הנס ואין זה גופא נס וכן יקשה יותר בפורים שהמלחמה היתה ב"ג ותקנו ה"ט ביום שנחו היינו ב"ד וי"ל שבא להורות לנו ההבדל בין אומות העולם לישראל שאצל הגוים המלחמה היא מטרה לעצמה דהמלך שחוזר עטור נצחון נחקק לכל ההיסטוריה כמצביא הגדול גבור ואיש מלחמה וכו' וא"כ המלחמה גופא היה תכלית בפנ"ע להאדיר ולהגדיל שמו כגבור השש אלי קרב משא"כ אצלנו היינו מוותרים על המלחמה וכל המטרה זה התכלית שנוכל לנוח ולעסוק בתורה ועבודת ה' ולכן זה עיקר השמחה וזכר לזה תיקנו את ה"ט ביום שחנו ונחו ולא ביום שניצחו

[הגרי"ש אלישיב זצוק"ל]

יסוד החנוכה - אתה עשה את שלך והקב"ה יסייע לגמור המלאכה

בחנוכה אנו רואים היסוד שהאדם צריך לעשות את שלו והקב"ה יסייע בידו להגיע לתוצאה השלמה ולא עליך המלאכה לגמור שהרי באמת אונס רחמנא פטריה ומה היה צריך לחפש חיפוש אחר חיפוש אחר שמן וכו' אלא באמת צריך לנסות לחוש היום את מה שהיה אז כמבואר בספרים שזה רומז תיבה כהיום הזה בעל הניסים אחר שהיה שמחה עצומה בכלל ישראל שכבר

לטרור במעט מן המעט של הרמת הראש והגבהת הסנטר, וכל זה לפרסומי ניסא. ומאז ומעולם לא הבנתי כוונתו, ועתה נראה לי לבאר את הדברים כפי שנלענ"ד בס"ד. איתא בגמרא מסכת ברכות פרק ה' (דף נ"ד) במשנה שם: "הרואה מקום שנעשה בו נס, מברך ברוך שעשה לי נס במקום הזה", ומברך כל שעה שרואה את המקום. ומבאר שם אחד מבעלי התוספות - רבינו אשר מלניל: "הא דמברכין בין אניסא דרבים בין אנימא דיחיד - דוקא בנס שהוא יוצא ממנהגו של עולם, כמו נס קריעת ים סוף וכו' אבל באו עליו גנבים בלילה וניצול, אינו חייב לברך". וכן כתב האבורה בשער ח' עמור שלט. והנה בספר משך חכמה מביא ראייה נפלאה לדברי האבורה הנ"ל מהא דאיתא במדרש תנחומא בפרשת ויחי, כאשר חזרו האחים מקבורת יעקב אמרו:

שהם כל כך רחוקים ואין השכל הפשוט יכול להבין דבר נפלא זה של כוח הראייה במרחק של מליון מילין מגלגל כדור הארץ ונראה להביא ראייה לכך עפ"י מה שכתב הכלי יקר בפרשת יתרו וכל העם רואים את הקולות ותבין ותדע כי חוש הראות יותר דק באדם מן חוש השמע כי האדם יכול לראות ברחוק הרבה מילין אבל אינו יכול לשמוע כ"כ ברחוק כי חוש השמע אינו שולט כ"כ למרחוק כמו חוש הראות עכ"ל וא"כ נשאלת השאלה אם אדם יכול לראות מרחק כה גדול עם חוש כל כך חזק אז לא יוכל לראות נרות חנוכה בגובה של כ' אמה בלבד וא"כ אפוא מדוע נר חנוכה שהניחה למעלה מכ' אמה פסול? . כך הקשה הגרי"ד סולובייצק זצוק"ל. ותירץ שכנראה חכמינו ז"ל רצו שנורות חנוכה יהיו קלים לראיה מבלי שמאן דהו יצטרך לחפשם או אפילו

ריתתא דאורייתא

בגדר חיוב נ"ח ואם נחשב מצוה שבגופו

בגמ' (שבת כג.) מבואר דאכסנאי (אורח) אינו נפטר בנר חנוכה שהדליק בעה"ב, אלא חייב להדליק נר בפני עצמו או שיתן פרוטה וישתתף בנרו של בעה"ב.

ודין זה צ"ב, דמ"ש ממצות מזוזה שאם בעה"ב הניח מזוזה בפתח הבית אין האכסנאי חייב להניח עוד מזוזה, משום שמי-זוזת בעה"ב פוטרו ממילא, א"כ גם בחנוכה שתיקנו נר חנוכה לאיש וביתו שיפטר האכסנאי ממילא.

והנה בעיקר מצות הדלקת נ"ח יש לחקור אם הוא מחיובי הבית, דהיינו שיש חיוב על הדר בבית לדאוג שיהיה נ"ח בבית, כמו שיש חיוב על הדר בבית להניח מזוזה בפתחו, או דילמא נ"ח הוא חיוב גברא, דהיינו שיש חיוב על כל אחד להדליק נ"ח, וקבעו שמקום הדלקת נ"ח יהיה בפתח הבית, אבל אין זה מצוה המוטלת על הבית. ויש כמה נפק"מ בחקירה זו, א. האם נ"ח אחד פוטר כל בני הבית כמו שמזוזה אחת פוטרת כל בני הבית, או דיש חיוב על כל אחד ואחד להדליק נ"ח בפני עצמו. (אלא שמי שסמוך על שולחן אביו נהיה טפל לאביו וממילא נפטר בנר אביו). ב. מי שיש לו שני בתים שדר בהם, האם חייב מעיקר הדין להדליק נ"ח בשניהם, כמו שחייב להניח מזוזה בשניהם, או דלמא נ"ח הוא חיוב גברא ולכן נפטר בנ"ח בבית אחד, (ורק מצד חשד צריך להדליק בשניהם, ובזמן הסכנה שאין חשד סגי בהדלקה בבית אחד), ויש עוד כמה נפק"מ לדינא בחקירה זו.

ובאמת, מהא דאכסנאי (אורח) חייב להדליק נ"ח בפני עצמו או להשתתף בפרוטה עם בעה"ב, יש מזה ראייה ברורה דנ"ח אינו חיוב על הבית כמזוזה, דהרי במזוזה אם בעה"ב הניח מזוזה נפטרו ממילא כל בני הבית ואפילו אכסנאים שאינם סמוכים על שולחנו, ומזה שבחנוכה אכסנאי אינו נפטר בה-דלקת נ"ח של בעה"ב, ש"מ שאין חיוב נ"ח חובת בית גרידא כמזוזה.

וביותר נראה, דאם חיוב נ"ח הוא מחיובי הבית כמזוזה, א"כ

אכסנאי שאין לו בית היה צריך להפטר לגמרי מנ"ח, כמו שב-מזוזה מי שאין לו בית פטור ממזוזה, ואין לומר דאכסנאי נחשב האכסנאי לביתו, דהרי באכסנאי נשוי שאשתו מדל-קת עליו בביתו נפטר, ש"מ שהאכסנאי אינו ביתו, וכבר הביא ראייה זו הר"ן (שבת כג.) ד"ה אמר, וז"ל, ש, אורח אע"פ שאין לו בית חייב, דלא תימא דין נ"ח כדין מזוזה דכל מי שאין לו בית פטור מן המזוזה, עכ"ל הר"ן.

וכדברים אלו כתב בס' אורחות חיים (הל' חנוכה אות י"ד) וז"ל, הא דאכסנאי אתא לאשמועינן, דהו"א חובת תרעא הוא כמו מזוזה, כיון שאמר מצוה להניחה על פתח ביתו, ואימא שמי שיש לו פתח חייב ומי שאין לו פתח יפטר, קמ"ל חייב. ולא דמי למזוזה, דמזוזה אפילו יש לו כמה פתחים כולם חייבים, ונ"ח בחד מינייהו סגי, וכן הדר בעליה פטור ממזוזה וחייב בנ"ח, עכ"ל. ובכל בו (הל' חנוכה סי' מ"ד) כתב וז"ל, וכ"כ הרמב"ם ז"ל דאכסנאי אתא לאשמועינן, דהו"א נר חנוכה חובת תרעא הוא כמו מזוזה, כיון שאמר שמצוה להניחה על פתח ביתו, יאמר שמי שיש לו פתח יהיה חייב ומי שאין לו יפטר, קמ"ל דחייב ולא דמי למזוזה, דמזוזה אפילו יש לו פתחים הרבה כולן חייבים ונ"ח בחד מינייהו סגי, עכ"ל הכל בו. ויעוי' בדברי הרא"ש (שבת פ"ב סי' ח') שכתב על דינא דא-כסנאי וז"ל, אמר רב ששת אכסנאי חייב בנר חנוכה, ואינו יוצא בנרו של בעל הבית דלא הוא בכלל איש וביתו, עכ"ל הרא"ש. ומדברי הרא"ש מבואר חידוש יותר גדול, והוא שלאשמועינן דין זה שנ"ח הוא חובת גברא אי"צ לדינא דאכסנאי דזהו דבר פשוט, אלא החידוש דאכסנאי אינו נפטר בנרו של בעה"ב.

וכן מפורש בדברי הרמב"ם (פי"א מברכות ה"ב וה"ג) שחייב נ"ח אינו סתם חיוב על הבית כמזוזה, דבמזוזה אין שום מצוה וחייב על אדם לקנות בית כדי לקיים מצות מזוזה ורק הוא מחובת הדר שאם יש לו פתח חייב במזוזה, משא"כ בנ"ח יש מצוה לחזר שיהיה לו בית להדליק בו נ"ח [ובעיקר שיטת הרמב"ם שיש מצוה לחזר אחר בית כדי שיהיה לו מקום להד-ליק נ"ח, יעוי' משכ"ב להלן].

(פנינים מבי מדרשא)

שאלות מענינות בהלכה

(בענינים שונים, מבית הגר"ח קנייבסקי)

שאלה: אחד נוהג בחצי שעה שאחרי הדלקת נרות חנוכה שאשתו מכניסה כל הכביסה למכונת כביסה והבעל לוחץ על הכפתור ומפעילה שזה עצם הכביסה, ומ"מ עיקר הטירחה נעשה ע"י אשתו, האם נכון עושה?

תשובה: צ"ע.

*

שאלה: אצל א"מ שליט"א נהגו שגם הבנות מדליקות נר"ח כדין מהדרין מן המהדרין שפסק הרמ"א, וכן נהג הגר"מ סולוביצקי זצ"ל. ונסתפקתי אם להמשיך במנהג זה, דבאמת אין טעם ברור לפטור את הבנות (העולות שמואל שהובא במשנ"ב סי' תרעה סק"ט פירש הטעם משום שהנשים נהגו כשיטת התוס' במהדרין מן המהדרין ותירץ זה לכאורה דחוק. והחת"ס דף כא ע"ב פי' הטעם משום צניעות, ודבריו צ"ע כי כל עיקר טעמו של הרמ"א שכל בני הבית מדליקין הוא משום שהאידינא מדליקין מבפנים ויש מקום מיוחד לכל אחד ואחד וממילא לא שייך הקו' של התוס', וא"כ כל המנהג זה התחיל כשהדליקו בפנים ואז אין בזה חסרון של צניעות)

תשובה: רק בנות קטנות יכולות להדליק.

*

שאלה: שמעתי בשם הרב שליט"א שצריך להטביל הזכוכית של הנר חנוכה משום די"א שבעינין ראוי לאכילה, וק"ל דק"ל שמאכל (גם חם) שהונח בכלי שלא הוטבל אינו נאסר, וא"כ עדיין השמן ראוי לאכילה?

תשובה: אסור להשתמש לכתחילה בכלי שאינו טבול.

*

שאלה: לפי תשובת הרב שליט"א שלכתחיל' ראוי להדליק בשמן שראוי לאכילה ולא רק למאור, וצ"ע דמצוה להשתמש עם שיירי שמן מהדלקה של אתמול והרי שמן שהדליקו בו פעם אחת אינו ראוי ללאכול השיריים?

תשובה: בזה אין לחוש שמצותו בכך.

*

שאלה: ראיתי בלקט יושר בשם תרוה"ד (עמ' 153) שהמשתתף בפרוטה אין צריך לומר הנרות הללו, האם קי"ל הכי?

תשובה: לא שמענו אבל יתכן.

(שאלת רב)

"לו ישטמנו יוסף". ולכאורה מרוע חשדוהו? אלא שבשעה שחזרו מקבורת אביהם ראו את יוסף מציץ בבור לשם הושלך ע"י אחיו, ולשם שמים נתכווין, כדי לברך "ברוך שעשה לי נס במקום הזה". ושואל בעל משך חכמה והלא ביני וביני היה ליוסף נס גדול מאד, שהוא יצא מעבדות לחירות שהיה עבד פשוט ומשם "וירצוהו מן הבור" ומיד הפך להיות למלך ושליט על כל ארץ מצרים שהוא נגד כל הגיון ושכל, ונגד נימוסי המצרים כמבואר במפרשים, וא"כ מדוע יוסף לא בירך על כך ברכה בעומדו לפני פרעה אחר שנעשה למשנה למלך? ומכאן ראינו לאבודרהם, שהרי ב' ניסים אלו שונים הם זה מזה, יש נס שהוא נסתר וכמו שמזכיר הרב אשר מלוניל במי שניצול מהגנבים והשודדים שזה אמנם נס גדול אך נס נסתר, משום שדברים כאלו קורים גם בדרך הטבע (והרי העולם כולו מתחרש בכל יום בניסים גדולים "המח" דש בטובו בכל יום תמיד") ואין זה נס היוצא מגדר הטבע. ועל כן יוסף לא בירך על נס התמנותו משנה למלך מצרים, משום שאין זה נס היוצא מגדר הטבע. אבל הברכה שניתקנה לאומרה על נס היינו על נס גלוי, כמו אותו נס של יציאה מבור מלא נחשים ועקרבים שזהו נגד הטבע והוא דבר פלאי שעל פי הטבע לא יתכן לצאת ממנו חי. וכמו שמובא בגמרא מסכת יבמות בפרק האשה שלום (דף קכ"א) זרקו איש לגרב ארית, אין מעדיין עליו אבל זרקוהו לבור מלא נחשים ועקרבים אפילו לא ראוהו שמת מתירין את אשתו, ומכאן ראינו ברורה שעל פי דרך הטבע אי אפשר בשום פנים לצאת חי מבור כזה ואשר על כן זהו נס גלוי ממש, ומשום כך בירך שם יוסף על הצלתו. עוד כתב שם בספר משך חכמה שגם בחנוכה מוצאים אנו ניסים המקבילים לניסים שקרו ליוסף.

הנה עיקר הנס היה בניצחון ישראל על היוונים ושחזרה מלכות ישראל לתקופה של כמאתיים שנה (ראה רמב"ם פרק ג' מהלכות חנוכה הלכה א'). ונס זה מקביל לנס יציאת יוסף מבית האסורים כי אלו גם אלו אינם נימים היוצאים מגדר הטבע, וכבר היו דברים מעולם שמעטים ניצחו את הרבים, ועל כן על זה לא תיקנו ברכה. אבל נס פך השמן מקביל לנס יציאת יוסף מן הבור מלא הנחשים והעקרבים שהוא נס גלוי ממש ועל כן על נס זה תיקנו את הברכה, משום שנס זה יצא מגדר הטבע. ומעתה נבין את הדברים, כי בשביל נס הניצחון שקשה יותר לראותו כנס משום שהוא נס נסתר, שם די "חזותא בעלמא" ומצד נס זה ההדלקה יכולה להיות גם למעלה מכל אמה. אמנם ההדלקה שהיא נגד "נס פך השמן" - הרי כמו שהנס הזה היה נס גלוי וברור, כך גם צריכה להיראות באופן גלוי וברור בלי שום טירחה ואפילו לא הגבהת ראש וכאן צריך להיות "שליטה ביה עינא", כלומר שליטת העין באופן ברור ומוחלט כמו שהיה הנס עצמו.

[נר איש וביתו]

חנוכה יו"ט של קבלת עול מלכות שמים

א. נקדים תחילה בהערה שכבר עמדו עליה הראשונים דהנה אמרו חז"ל שבת [כ"ג ב'] אמר רב הונא הרגיל בנר הויין ליה בניס תלמידי חכמים, ע"כ. ופירש"י [ד"ה בניס] דקאי על נר מצוה דשבת, וחנוכה. עיי"ש וקשה דהלא בעינינו ראינו הרבה אנשים שרגילים וזהירים במצות נר חנוכה ולא זכו לבנים תלמידי חכמים.

ב. עוד ענין הטעון ביאור מצאנו בלבוש [סימן תר"ע ס"ג] בטעם שאין מספידין בחנוכה, כדאיתא בגמ' שבת [כ"א ב'] 'דלא למספד בהון', וז"ל, ואין מספידין בהן שלא להסיח דעתם מה- כנעת ועבודת השם יתברך וכו', עכ"ל. ולכאורה הכוונה להיסח הדעת מעבודות היום.

וצ"ב לפי טעם זה, למה אסור למספד בהון כל היום כולו, הלא מצוות היום אינם אלא הדלקת הנרות בזמנה, וקריאת ההלל בש- חרית, ואמירת על הניסים בתפילות ובהמ"ז, ואם יעסוק בהספד באמצע היום. לא יתבטל מעבודות היום ועוד צ"ב היכן מצינו שימי חנוכה הם ימי 'הכנעה'.

וביאר הג'ר ירוחם אולשין שליט"א עפ"י מה שראה בקונטרס 'סוד הדלקת נרות חנוכה' המיוחס לרבי יצחק סגי נהור בנו של הראב"ד [נדפס בספר זכרון לבעל הפחד יצחק עט' תל"ז] שעמד ע"ז, וכתב וז"ל, ומ"ש רז"ל הזהיר בנר חנוכה הווין ליה בנים זכרים שיהיו ת"ח, והרי כו"ע מדליקין נרות חנוכה ואין כולם ולא רובם זוכין לבנים זכרים שיהיו ת"ח, אין לתמוה מזה שהאמת הוא, חכמים הם אמת ודבריהם אמת, וכפי מה שכל העולם מדליקין נרות חנוכה, שרובא דרובא יוצאים ידי חובתן, אבל מיעוט טא דמיעוטא זהירין להדליק כפי כל פרטי המצות והדקדוקים, שהזהיר בהדלקתן בכל פרטיה ודקדוקיה יקנה וישיג בכח המצוה ובסגולתה בנים זכרים ת"ח, עכ"ל. אמנם הדברים צ"ב עדיין דהלא ראינו הרבה בני עלייה שזכו באמת לקיים מצות נר חנוכה בכל פרטיה ודקדוקיה, בשמנים מהודרים ופתילות מהודרות בתכלית ההידור, וגם הם לא זכו לבנים תלמידי חכמים, ומה היה חסר להם בקיום המצוה בשלימותה. ונראה לבאר הענין עפ"י מה שגילה לנו רבינו הסבא מקלם צוק"ל [חכמה ומוסר ח"א מאמר ס'] בתוכן ועומק עבודת ימי החנוכה. ונקדים בלשונו המבהיל שכתב בסוף דבריו וז"ל, אני וכיוצא בי בני גילי לא קיימנו מימיו מצות חנוכה, עכ"ל. וצע"ג איך כתב הסבא מקלם על עצמו לשון חמור כזה שלא קיים מצות נר חנוכה מימיו. ופשוט שאין כוונתו שלא היו לו נרות ושמן כל ימיו כדי לקיים המצוה כתיקונה, ולמה התכוין במה שלא קיים מצות חנוכה מימיו.

ונראה לבאר דבריו עפ"י מה שכתב בתחילת המאמר, בביאור תוכן מהותה של עבודת הדלקת נר חנוכה ופרסומי ניסא. וז"ל, והנה מה כל החרדה הזאת, [פי' מה שהחמירו חז"ל כ"כ במצות נר חנוכה ופרסומי ניסא] הכל כאדם המצוה לחבירו דבר, ואומר לו לעשות קשר לסימן, שלא ישכח מה שמסר בידו, [פי' משל לאדם ששלח את חבירו למרחקים לעשות לו איזה שליחות, ובכדי שלא ישכח לקיים שליחותו קשר לו סימן לזכרון, וכ"ה ענין מצות נר חנוכה] והנה מסרו חכמים בידנו נפלאות השי"ת וגבורתו ואהבתו לעמו ונחלתו וכו', וחייבו לנו לעשות קשר לסימן, להדליק נר חנוכה, לזכור את הניסים שנעשו לנו בגלוי לעין כל, למען נקבל עלינו עול מלכות שמים ברצון ובשמחה וכו', הרי זה ממש כקשר לזכור הדבר שמסרו לנו. נמצא כי המברך נר חנוכה כפשוטו, ואינו מתבונן צורת הדברים כנ"ל, מה ישיב לשולחו דבר, הרי זה כמו שבא השליח שנמסר בידו הסימן למזכרת מיד שולחו, ויאמר לו עשיתי פקודתך ושמרתי היטב הקשר, חומר ולא צורתו, מה פנים יש בו וכו', והנה תהלה כי זכיתי להדליק כמה פעמים נר חנוכה ולא זכיתי לזכור הדבר שנמסר לנו, להתבונן בגבורות ה' וחסדיו ה' כי הוא כל יכול ורחום וחונן בלי תכלית, עד שאתפגע מהנסיים שנעשו אז, לקבל עול מלכות שמים ברצון, אוי ואבוי לאדם שעושה מעשיו כמעשה קוף בעלמא, עכ"ל. הרי שחידש כאן הסבא מקלם צוק"ל יסוד ועיקר במצות הדלקת נר חנוכה, דאין אדם מגיע לשלימות קיום המצוה ע"י מעשה ההדלקה ופרסומי ניסא בלבד, דעיקר ענין המצוה הוא להדליק הנרות ולזכור את הניסים שנעשו לנו בגלוי לעין כל, למען נקבל עלינו עול מלכות שמים ברצון ובשמחה, מתוך התבוננות בגבורות ה' וחסדיו ה' כי הוא כל יכול ורחום וחונן בלי תכלית. וכל שלא זכר ענין זה בשעת הדלקתו, ולא בא לידי קבלת עול מלכות שמים ברצון ובשמחה, אין מצותו אלא בגדר 'מעשה קוף בעלמא' וכאותו שליח שהראה לשולחו ששמר על הקשר

והחזירו. אולם עדיין לא נתבאר תוכן כוונת הסבא מקלם צוק"ל, מה הוא באמת ענין קבלת עול מלכות שמים במצות הדלקת נרות חנוכה, דלכאורה עיקר המצוה אינו אלא להתבונן בגבורות ה' וחסדיו, שהוא כל יכול ורחום וחונן בלי תכלית, ולהתפעל מהניסים והנפלאות שעשה לנו, ומה הוא ענין קבלת עול מלכות שמים בזה.

ונראה לבאר יסוד הדברים עפ"י ד' המהר"ל בספר גור אריה פר' ויגש [מ"ו כ"ט], דכשירד יעקב אבינו למצרים אל יוסף כתיב "ויאסר יוסף את רכבו ויעל לקראת ישראל אביו גשנה וירא אליו ויפל על צואריו ויבך על צואריו עוד", ופי' רש"י [ד"ה ויבך] וז"ל אבל יעקב לא נפל על צוארי יוסף ולא נשקו ואמר רבותינו שהיה קורא את שמע, עכ"ל, והקשו כל המפרשים למה קרא יעקב קר"ש בשעה זו, ואם מפני שהגיע זמן קר"ש למה לא קרא יוסף קר"ש. ותירץ המהר"ל וז"ל, שכאשר בא יעקב וראה את יוסף בנו מלך, בא בלבו אהבתו ויראתו של הקב"ה איך מדותיו הם טובות ושלימות, ומשלם שכר טוב ליראיו, וזהו מדת החסידים אשר יקרה להם טוב מתדבקים אל הקב"ה על הטובות והאמת שעשה עמם, וזהו קריאת שמע שבו נזכר ייחוד מלכות שמים ואהבתו, וראוי היה לקרות קריאת שמע כאשר בא אליו יוסף אחר הצער הגדול אשר היה לו בעבורו, ועתה ראה אותו מלך, היה אוהב את הקב"ה אשר עושה לו זה, וקבל מלכותו ואהבתו ויראתו, וזהו נכון למבין, עכ"ל. הרי מבואר בדברי המהר"ל דזו היא מדת החסידים, שבשעה שמקבלים טובה מהקב"ה מקבלים עליהם עול מלכות שמים מרוב אהבת ה' שמתעורר להם, שמתוך אהבתם אליו מקבלים על עצמם עול מלכות שמים ואהבתו ויראתו. ולפי דבריו מבואר היטב דברי הסבא מקלם צוק"ל, שבשעת הדלקת נרות חנוכה חייב אדם לזכור ולהתבונן בגבורות ה' וחסדיו וטובותיו, והניסים והנפלאות שעשה לנו, ומתוך כך לקבל על עצמו עול מלכות שמים ברצון ובשמחה, שמתוך זכרון הניסים והנפלאות יתמלא אהבה אליו יתברך, ויקבל על עצמו עול מלכותו ברצון ובשמחה. עפ"י ד' הסבא מקלם צוק"ל יש ליישב מה שהעירו על מה שאין המדקדקים במצות נר חנוכה זוכים לבנים תלמידי חכמים, על אף שמהדרים מאד במצווה זו, דאע"פ שמדקדקים לקיים מעשה המצוה והלכותיה בכל ההידורים וכל הדקדוקים, בשמנים מהודרים ופתילות מהודרות וכדו', עדיין לא קיימו יסוד ענינה לקבל בשעת ההדלקה עול מלכות שמים ברצון ובשמחה, שהיא עיקר יסוד בקיום המצוה, עד שאמר הסבא מקלם צוק"ל על עצמו שלא קיים את המצוה כל ימיו, וא"כ מה נעני אגב אבת-ריה, וכי ראוי לנו לומר על עצמינו שקיימנו את המצוה בשלימותה בקבלת עול מלכות שמים ברצון ובשמחה. וע"כ פשוט שאין לתמוה על מה שבעינינו ראינו אנשים מדקדקים במצוה זו ואינם זוכים לבנים ת"ח, דעד שלא קיימו את המצוה בקבלת עול מלכות שמים ברצון ובשמחה, לא קיימו את המצוה בשלימותה בכל הידוריה ודקדוקיה. מעתה מובנים היטב דברי הלבוש שעבודת היום היא ההכנעה, ולכן אין מספידין בהם 'שלא להסיח דעתם מהכנעת ועבודת השם יתברך' כי זוהי עיקר עבודת היום להתבונן בהכרה זו ולשעבד את עצמו לעבודת השי"ת, ולהיכנע אליו בקבלת עול מלכותו. וכך קבעו חז"ל את עצם הימים להיות ימים של הלל והודאה שמתוך ההכרה בטובותיו וחסדיו, ישעבד את עצמו לעבודת השי"ת בהכנעה גמורה. ומבואר לפי"ז מש"כ הלבוש שכל היום נקבע להיות יום של הכנעה וקבלת עול מלכות

שאלות מענינות בהלכה

(בענינים שונים, מבית הגר"ח קנייבסקי)

"במי שאין די נרות לכל החנוכה - מהו שיס' מוך על "בטחון בהקב"ה"

כתב המשנה ברורה (סי' תרעא סק"ה) בשם החיי אדם (כלל קנ"ד כ"ה) באדם שיש לו עשרה נרות ואין די לו לכל הימים, ידליק בלילה השלישי רק א' כדי שישאר לו לשאר הימים, עיי"ש.

ויל"ע למה לא ידליק כמה שצריך ויסמוך בבטחונו על הקב"ה שיזמין לו עוד נרות ככל שיצטרך לכל ימי החנוכה. דהנה במשנ"ב (סי' קנ"ו) הביא מהזוהר דאסור להכין אוכל למחר מחמת שיש בזה חסרון במידת בטחון, וצ"ע.

והנה בגמ' במנחות (מ"ט ע"א) מיבעיא לן ביש להם קרבן אחד - מה עדיף - מוספין דהאידיגא - או תמידין דמחר, עיי"ש, נראה ששם לא שייך להקשות שיסמכו על בטחון, כי במצוה של ציבור לא שייך להקשות שכל הציבור יסמכו על בטחון, ורק על יחיד י"ל שיסמוך על בטחון.

ולכן לא יקשה ג"כ על הבית יוסף שכתב דהחשמונאים חילקו את השמן מתחילה לשמונה ימים - הא למה לא סמכו על בטחון, כיון שהיה זה מצוה של ציבור.

ובמשנה ברורה בה"ר כתב, על מי שנמצא בבית האסורים ויש לו יום א' לצאת במה יבחר - לא אמרינן שיסמוך על הקב"ה שישחררו אותו, כיון שדבר התלוי בבעל בחירה זה אחרת, וצ"ע.

(הגראי"ל שטיינמן זצ"ל
(שיח חנוכה)

דהיוונים הכחישו את השגחת הקב"ה בבריאה, וכפרו בה ואמרו שהעולם מתנהג עפ"י טבע, והרי הנהגה שבה מנהיג הקב"ה את הבריאה היא הנהגה של י"ג מידות של רחמים, כמו שאמר הקב"ה למשה רבינו כשאמר "הודיעני נא את דרכיך" [שמות לג י"ג]. והיוונים הכחישו כל זה ואמרו שהעולם מתנהג עפ"י טבע, ואין לו מנהיג כלל להנהיגה בי"ג מידות, ואדרבה עולם כמנהגו נוהג בלא מנהיג אלא עפ"י דרך הטבע והמקרה. ולכן פרצו י"ג

שמים, ולכן אסרו למספד בהון כל היום, דאין הכוונה על מעשה המצוות בפרט, אלא על תוכן ענין הימים, שהם ימים של זכרון הניסים והנפלאות שעשה ה' לאבותינו ולנו, וכל היום הוא יום של התבוננות בחסדיו ונפלאותיו של הקב"ה, ובזכרונם לקבל עלינו עול מלכותו והכנעה אליו ולכן אין לעסוק בהם בהספד כל היום כדי שלא להסיח דעת מהתבוננות זו כל היום כולו.

[ירח למועדים]

ופרצו חומות מגדלי וטימאו כל השמנים - י"ג פרצות פרצו היוונים בגדר ביהמ"ק

בארה"ב בבנינים הגבוהים כגון בניני משרדים או בתי חולים יש קומה 12 ואחרי זה קומה 14, ומדלגים על קומה 13, כי הנוצרים מאמינים שמס' 13 הוא ביש מזל ומתיראים בפניו שמזלו רע, ואין בידם הסבר לכך, ובעבר היה אפשר לראות דבר מעניין בפנימיה של ישיבת מיר בקומת כניסה יש חדר 12 ואח"כ 14 כי הקבלן של הבניין היה גוי, והוא חשב שכל הדתות חוששים ממספר זה ולכן דילג על זה, וביאר הג"ר אשר ויס שליט"א שהגויים לא יודעים את הסוד האמיתי של העניין והוא, שאצל היהודים המספר הזה מבטא חשיבות גדולה, בן י"ג למצוות, י"ג מידות של רחמים, י"ג מידות שהתורה נדרשת, י"ג עיקרי אמונה, י"ג בריתות שנכרתו על המילה, וכו', ואלו הם הדברים שמבדילים בין יהודי לגוי, ולכן כשאצל יהודי זה סימן טוב, אז אצל גוי זה פועל רע, ובזה מבואר שהיוונים עשו י"ג פרצות בחומת בית המקדש, וצ"ב למה פרצו דווקא י"ג ולא פחות או יותר,

וי"ל עפ"י המבואר ברע"ב על מה דאיתא במשנה במסכת מ"י דות [ב, ג'] לפנינו ממנו סורג גבוה עשרה טפחים ושלוש עשרה פרצות היו שם שפרצום מלכי יון חזרו וגדרום וגזרו כנגדם י"ג השתחויות, ע"כ וביאר הרע"ב וז"ל, כשמגיע כנגד כל פרצה ופרצה משתחוה ומודה על אבדן מלכות יון, עכ"ל. ועוד כתב התיו"ט וז"ל, ולכן כשחזרו ישראל וזכו לגדרם תקנו על כל גדר השתחויה להודות לה' כי טוב, עכ"ל. ויש לדקדק מה היה הענין של י"ג השתחויות, דמשמע לכאורה שהיה ענין מיוחד לכל פירצה ופירצה וכל גדר וגדר, כלשון התיו"ט שתיקנו על כל גדר השתחויה להודות לה' כי טוב. והנה ראיתי בספר אור גדליהו (מועדים לג, ב) בשם הספה"ק דהי"ג פירצות היו כנגד הי"ג מידות של רחמים, שהיוונים התנגדו כנגד הי"ג מידות של רחמים של אבינו שבשמים, וכנגד כל מדה פרצו פירצה אחת, י"ג פרצות כנגד הי"ג מידות של רחמים. וצ"ב בתוכן הענין. ונראה לבאר עפ"י דרכנו

ריתחא דאורייתא

בשו"ע (תרמג, ג) מביא דעת הרמב"ם שבלי יו"ט של סוכות מקדש מעומד ומברך 'לישב בסוכה' ויושב, ואחר כך מברך 'שהחיינו'. ופירש המ"ב (ס"ק ה) שכונתו שלא יברך 'זמן' לפני שישב, כי צריך להסמך ישיבתו לברכת 'לישב בסוכה' שלא תהא ברכת 'שהחיינו' הפסק בין הברכה לשיבה. וקשה מדוע בהדלקת נר חנוכה מברכים 'להדליק' ולאחריו 'שעשה ניסים ושהחיינו' ואז מדליקים, ואין אומרים שהם הפסק בין

הברכה להדלקה.

ב'שלמי תודה' מחלק שאמנם יש בזה צד הפסק, אך בחנוכה לאחר ההדלקה בפועל נגמרה מצוותו ולכן לא שייך כל כך שיברך 'להדליק' וידליק, ושוב יברך 'שהחיינו', ולכן מברכים שהחיינו לפני ההדלקה, אבל בסוכות כיון ששייך לברך שהחיינו גם לאחר הישיבה שכן המצוה נמשכת כל זמן שיושב אזי עדיף שישב מיד לאחר ברכת 'לישב' ויברך אחר כך 'שהחיינו' כדי למנוע הפסק.

(יאיר נרי)

פירצות כנגד כל מידה ומידה של רחמים, להכחיש את האמונה ב"ג מידות של רחמים, ולהגביר את כפירתם בהשגחת הקב"ה ולתלות הכל בטבע ומקרה וממילא מובן דכשנצחום ישראל ואיבדו את היוונים וחזרו וגדרו את הפירצות, החזירו את העטרה ליושנה, וכנגד כל פירצה שתיקנו החזירו את האמונה ב"ג מידות של רחמים. ולזה תיקנו להודות בהשתחואה כנגד כל פירצה ופי-רצה להודות לה' כי טוב כלשון התיו"ט, שהשתחוו והודו להקב"ה כי טוב, כי עיקר כוונת ההשתחואות היו על התיקון של המידות של רחמים. ועל כל מידה הודו לה' כי טוב בהנהגת ה"ג מידות של רחמים. ובזה אמרו שהוא המנהיג הוא המשגיח ואין זה. שום טבע ואין שום מקרה, אלא הכל נעשה ע"י הקב"ה בעצמו במדת החסד ובמדת הרחמים, והודיעו בזה מדת טובו וחסדיו המרובים, והם הם ה"ג מידות של רחמים, והדברים נפלאים. ובזה מתח-זקים אנו ביו"ט חנוכה להודות על האבדון של יון, ומשתחוים ומודים לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה ואומרים 'הודו לה' כי טוב', כמו שתיקנו בביהמ"ק כמו שכתב התיו"ט, ומודים אנחנו לו על טובת ההצלה והישועה ההיא, ובכללות על כל הטוב שה' הוא הטוב והמטיב, ושהכל נעשה בהשגחתו הפרטית בכל פרט ופרט של הבראה, ומנהג את הכל במדת החסד וב"ג מידות של רחמים, ואין שום כח אחר בעולם ושום מקרה בדרכי הטבע, אלא הכל נעשה בהשגחתו יתברך, ולזה קבעו שמונת ימי חנוכה אלו להודות ולהלל,

[ירח למעדים]

ימי חנוכה הם ימי שמחה

כתב הרמב"ם (הל' חנוכה פ"ג ה"ג) וז"ל ומפני זה התקינו חכמים שבאותו הדור שיהיו שמונת הימים האלו שתחלתן מליל חמשה ועשרים בכסלו ימי שמחה והלל וכו', עכ"ל. ויש לעיין מה המקור לענין זה שימי החנוכה הם 'ימי שמחה' דבגמ' (שבת כ"א ב') לא נזכר אלא 'שקבעום ועשאו ימים טובים בהלל והודאה' ואילו 'ימי שמחה' לא נזכר שם והנו"כ סתמו ולא הביאו מקור לזה

ובפשוטו יש לפרש דבמה שקבעום ועשאו 'ימים טובים' נכלל שהם ימי שמחה כשאר ימים טובים שהם ימי שמחה אמנם נראה שטמון כאן עוד ענין מיוחד במה שנקבעו ימי חנוכה בפרט לימי שמחה ובכלל עיקרו ומהותו של היו"ט.

ונראה לבאר יסוד הענין עפ"י מה שלמדנו מדברי החובות הלבבות בשער הבטחון, דהאופן שיגיע האדם לשמחה שלימה בחייו הוא ע"י מדת הבטחון בה', שרק ע"י הבטחון בה' מגיע לידי שמחת הלב באופן הנעלה ביותר, כמו שאמר דוד המלך ע"ה (תהלים לג, כ"א) "כי בו ישמח לבנו כי בשם קדשו בט-חנו". והנה מצינו לגבי מעשה הנצחון של החשמונאים, שמפר הקב"ה 'גיבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים', והחשמונאים ידעו שהם חלשים ומעטים כנגד גיבורים ורבים, ואפ"ה הכניסו עצמם לסכנה גדולה ועצומה ללחום כנגד היוונים. וזה היה מכח בטחונם בהקב"ה שידעו והאמינו בבטחון עצום שהוא כל יכול וכתב האבודרהם בתפילת על הניסים וז"ל 'רבים ביד מעטים' ע"ש [ש"א יד, ו] "להושיע ברב או במעט" כי הם היו רבים ונצחום חמשה בני מתתיהו, עכ"ל. ולכאורה פירושו שהלכו החשמונאים עם כוונה זו שידעו שיכול הקב"ה להצילם ברב או במעט, כל-

שון הפסוק הנ"ל "כי אין לה' מעצור להושיע ברב או במעט" כי אין מעצור לה', ויכול לשנות את הטבע ולתת אויביהם בידם על אף שהיו גיבורים ורבים. והכי איתא במדרש חנוכה שלפני צאת החשמונאים למלחמה אמר יהודה כי יש לבטוח בה' אשר לו הישועה וכו', ויצעק בקול עצום 'לה' הישועה' ע"כ. והיינו שאצל הקב"ה אין מושג של גיבורים וחלשים ורבים ומעטים, והוא כל יכול ואין לו שום מעצור, ויכול לשדד כל מערכות הטבע ולמסור אפילו גיבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים. ומכח הבטחון הזה בה' זכו החשמונאים לנצח את אויביהם כהמשך הפסוק בתה-לים "הנה עין ה' אל יראיו למיחלים לחסדו", שהקב"ה עוזר לאלו המיחלים אליו והם הבוטחים בו. ומכח זה זכו החשמונאים לנצח את הגיבורים והרבים על אף שהיו חלשים ומעטים, שיצאו לקרב ומלחמה כנגד היוונים מכח מדת הבטחון בה' שהבינו שאין הנ-צחון תלוי בגיבורים וברבים ויכול הקב"ה להושיעם ולנצח ברב או במעט. ולמדים אנו מזה דכשבוטחים בהקב"ה ובידיעה כי "לה' הישועה", אז אין ה'מעט' סיבת ההפסד ולא ה'רב' סיבת הנצחון כי לא בכח יגבר איש, אלא ע"י הקב"ה שהוא כל יכול ואין לו מעצור, וזוהי לישועתו מכח מדת הבטחון בו יתברך. מעתה יש לחזור ולבאר המקור למש"כ הרמב"ם שהימים הללו הם ימי שמחה כי הם ימים של חיזוק בבטחון בה' שאין מע-צור לה' מלהושיע מכל צרה ובכל מצב ומצב, ומתוך ההתבוננות בניסים הגדולים שמסר הקב"ה גיבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים, וגם במה שזכו החשמונאים לנצחון מכח בטחונם בה' כך מתחזקים אנו היום בימים הללו בחיזוק האמונה והבטחון בה', שרק מכח זה זכו שנעשה להם הישועה המופלאה הזאת וכחם של מעטים וחלשים הבוטחים בה' באופן מוחלט, גדול הרבה יותר מכח המרובים והגיבורים, דאין המועט סיבת ההפסד ואין הרבים סיבת הנצחון. ומתוך כך משיגים שמחה עצומה כי אין האדם מגיע לשמחה שלימה אלא ע"י הבטחון בה' כי אין שום דבר בעולם המעציבו, ובימים האלו של חיזוק בבטחון בה' מת-עורר בנו שמחה עצומה ולכך נקראים הימים הללו ימי שמחה. ואם נזכה נגיע למדריגה שהזכיר החוה"ל ש'טטרידהו שמחתו באהבתו משמחת אנשי העולם בעולם'. ויש להוסיף דבר נפלא ששמעתי מהג"ר דן סגל שליט"א, דזהו ענין החביבות המרובה שהזכיר הרמב"ם במצות נר חנוכה יותר משאר המצוות שכתב (הל' חנוכה פ"ד הי"ב) 'מצות נר חנוכה מצוה חביבה היא עד מאד' דהחביבות המיוחדת של המצוה היא החיזוק באמונה וב-טחון שלמדנו מהניסים והישועה של חנוכה ובשעת הדלקת הנ-רות מתבוננים בניסים ונפלאות שעשה לנו הקב"ה ומתעלים אנו במדת הבטחון בה' מתוך הזכרת הניסים וזכרון הנצחון שעשה הקב"ה, שזכו להם החשמונאים מכח מדת הבטחון שלהם כי "לא בכח יגבר איש", אלא "השלך על ה' יהבך", שמכח זה נצחו וגב-רו ונמסרו גבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים וזהו החביבות המיוחדת שבמצוה זו, עכ"ד.

[גר"ד סגל שליט"א]

חנוכה עיקרה הודאה היא

במסכת סופרים [כ ח-ט] שנינו ואומרים בהודייה כלומר בברכת הודאה שהוא מודים והודאת פלאות ותשועת כהנים אשר עשית בימי מתתיהו בן יוחנן כהן גדול וחשמונאי ובניו וגו-מרין את ההלל כל שמונת ימי חנוכה... וצריך לברך בתחילתן

שאלות מענינות בהלכה

(בענינים שונים, מבית הגר"ח קנייבסקי)

נשים בהדלקת נר חנוכה

לגבי נס פסח ופורים אמרו בפסחים ק"ח ב' ומגילה ד' א' (ותוס' שם ד"ה שאף) שגם נשים חייבות בד' כוסות וחייבות במצות הפורים שאף הן היו באותו הנס, ויש להבין אם כן, מדוע לא נהגו נשים להדליק נר חנוכה והלא אף הן היו באותו הנס, אך נר חנוכה שאני כיון שהבעל בהדלקתו מוציא את אשתו משא"כ במצוות של אכילה ושתייה לא שייך להוציא אותה ע"כ.

בעידנא חדא סיפר רבנו המעשה על הגר"ח זוננפלד זצ"ל שבחנוכה איחרה הרבנית לבוא הביתה, והמתין לה להדליק הנרות חצי שעה, שאלו אותו טעם הדבר, והשיב, אם חז"ל אמרו דשלוש בית של נר שבת קודם לנר חנוכה, כל שכן שבשביל שלום בית צריך להמתין לאשה מעט עד שתבוא, שיש בזה שלום בית.

ובעידנא חדא שאלו את רבנו האם יש הידור על האשה שתדליק נרות חנוכה בנפרד וכמו מצות ד' מינים שנוטלת ועוד מצוות, או שבחנוכה אין שום ענין בזה, והשיב כי מהדין יכולה להדליק ג"כ אבל דרך כלל המנהג שלא מדליקה כי הבעל מוציא אותה, וצ"ל לחתם סופר (שבת כא ב) דבנות שאינן נשואות אינן מדליקות לעצמם ע"ש הטעם משום צניעות. (ע"ע שו"ת שער אפרים סי' מ"ב ומובא בא"ר סי' תרע"א ג', וסיפר רבנו כי באחד הימים פלוגי הביא לביתם חנוכה נאה מאוד מכסף בשביל שידליק בה, וכיון שהוא מדליק תמיד במנורה שקיבל במתנה מהגה"צ ר' אריה לוי זצ"ל אין לו צורך בחדשה, אבל חשש אם לא ידליק בה כלל הלא יעלב, ולכן הציע שהרבנית ע"ה תדליק בזה. ע"כ. ומידי שנה היתה מדליקה במנורה זו ובאו נשים רבות, וסיפרה להם תמיד עובדה זו שההדלקה היא תוצאה של חשש שיהודי יעלב, וכדרכה הרבנית כבוד שמים בפי הבריות גם בהדלקה זו, ואמרו כולם ראו בריה שבראתי בעולמי).

(שיח החנוכה)

שאלו בו מצוות אחרות, וכל מצוותו הוא רק אמירת ההלל, ואמירת הלל זה הוא כמו נטילת הלולב בסוכות, בזה לא צריך שיהיה חלוק בקרבנותיו כיון שזה כל מהות החג. ולכן גם הרמב"ם כתב את דיני ההלל דווקא בהלכות חנוכה, משום שדווקא שם אמירת ההלל הוא עיקרו של החג.

ובזה מובן יותר חידושו הנפלא של הגר"ש קלוגר (חכמת שלמה אור"ח סימן תרפג) בענין יהודי שהיה אסור בבית האסורים של גויים בימי החנוכה, ונתנו לו בחירה לקיים רק מצוה אחת, או להדליק נרות חנוכה (בערב), או להתפלל שחרית בהלל ובהודאה, מה עדיף לו לעשות. וכן המהלך בדרך ובשעת הדלקת הנרות הגיע למקום שיש שם נרות חנוכה עבורו, אבל אם יתעכב להדליק את הנרות הוא לא יוכל להגיע למקום שאומרים שם את ההלל, ע"כ. והנה אם נשאל כל אחד, פשוט שיבחר להדליק נר חנוכה. אבל

ולקרותו בנעימה וכן אומרים וקבעו שמונת ימי חנוכה אלו בהלל ובהודאה לנוסח בני ספרד להודות ולהלל לנוסח אשכנז לשמך הגדול' הרי שלא הזכיר כלל הדלקת נרות חנוכה אלא שקבעו אלו הימים להלל והודאה ומוכח שהוא עיקר מהות החג וכן כתב המשנה ברורה תרפ"ב ב' דכולא מילתא דחנוכה עיקרה הודאה היא ובאמת שגם מה שמדליקים בו נרות חנוכה מפורש בהלכה שהוא משום פרסומי ניסא' ומטעם זה נתחדש בראשונים עיין בשו"ת הריב"ש סי' קכא ומה שביארנו בקונטרס הנ"ל בסימן ב שאפילו לדעת הרמב"ם ובני ספרד שלא מברכים על מנהג בחנוכה מברכים על הדלקת נר חנוכה בבית הכנסת אף שהוא מנהג משום פרסומי ניסא ויש שסוברים שאף שבשאר מצוות אין הברכות מעכבות מכל מקום בהדלקת נר חנוכה הברכה מעכבת ולכן גם נוהגים לברך ברכה זו בקול רם שישמעו כולם אפילו כשאנו מוציא ידי חובה שום אדם וכל ענין פרסום הנס הוא ההלל וההודאה לה' יתברך וכן אומרים בפזמון הנרות הללו' שהדלקתם היא כדי להודות ולהלל לשמך הגדול על ניסך ועל נפלאותיך ועל ישועותיך והנה בגמרא ערכין ריש י' פירשו מה החילוק בין סוכות שבכל יום גומרים את ההלל ואילו בחג הפסח גומרים את ההלל רק ביו"ט הראשון של פסח ואילו שאר הימים אומרים רק חצי הלל משום מנהג ותירצו ששונה חג הסוכות משום שחלוק בקרבנותיו דהיינו שאף שגם בו היה צריך לומר הלל רק פעם אחת אבל כיון שחלוק בקרבנותיו וכל יום מקריב בים בו קרבן אחר לכן הוא נראה כאילו כל יום הוא יו"ט חדש ולכן בכל אחד מימי החג מתחדש הדין לומר בו הלל ולפי זה הקשה הבית יוסף אר"ח סי' תרפ"ג שאם כן למה בימי חנוכה גומרים את ההלל בכל יום הרי אינו חלוק בקרבנותיו והתוספות תענית כח ד"ה ויו"ט כתבו שבכל יום גומרים את ההלל משום שכל יום נתגדל הנס וכל יום הוא יו"ט לעצמו וכמו שבחג הסוכות גומרים את ההלל בכל יום משום שחלוק בקרבנותיו וכל יום הוא יו"ט לעצמו והיינו דמה שצריך שיהיה חלוק בקרבנותיו הוא רק סימן' שכל יום הוא יו"ט לעצמו וה"נ בחנוכה כיון שכל יום נתגדל הנס ממילא כבר ידעין דכל יום הוא יו"ט לעצמו והבית יוסף שם הביא בשם השבלי הלקט סי' קע"ד שלשה טעמים אחרים א' כיון שכל יום חלוק בנרותיו הרי הוא כסוכות שחלוק בקרבנותיו ב' כיון שכל יום נתחדש הנס הוי יו"ט לעצמו וכתירוץ התוספות ג' כיון שקוראים בנשיאים וכל יום חלוק בנשיא אחר ואין ראוי לחדש קריאת התורה בלא קריאת ההלל לכן קוראים הלל בכל יום ע"כ והמאמר מרדכי תמה על הטעם הראשון שהרי מעיקר הדין מספיק להדליק בכל יום נר אחד בלבד וא"כ אין זה חלוק בעצם ועל הטעם השלישי שהרי גם בפסח קוראים בכל יום קריאה אחרת ואף על פי כן לא גומרים את ההלל בכל יום ולכן הסיק כהתירוץ השני וכמו שתירצו התוספות

אכן שמעתי לתרץ (מהגר"א דיסקין שליט"א) בפשיטות, ששונה חנוכה שכל מהותו הוא בהלל והודאה, וכמו שלא שייך לומר בחג הסוכות שנמנע מנטילת לולב בכל יום אם לא היה חלוק בקרבנותיו, כיון שזה גופא מצות החג, וכל מה שאמרו כן הוא רק לגבי ההלל שיש דין נוסף ביו"ט לומר הלל, לכן עצמות החג מחייב אמירת הלל פעם אחת כעין שיש חובת שהחיינו פעם אחת, משא"כ בסוכות דכיון שחלוק בקרבנותיו נעשה כאילו כל יום הוא חג חדש ונוצר בו חיוב חדש של הלל, משא"כ בפסח שכולו חג אחד ומספיק בו הלל אחד ביום הראשון. אבל בחנוכה

שאלות מענינות בהלכה

(בענינים שונים, מבית הגר"ח קנייבסקי)

שאלה: אם חנוכה הוי פנים חדשות לשבע ברכות להרמב"ם שהם ימי שמחה.

תשובה: צ"ע.

והסתפק בזה בס' שלחן העזר סי' י"ב, אכן בשו"ת משנת יוסף ח"א ס' קכ"ט דחנוכה ל"ה פנ"ח ע"ש.

בישול ואפיה בזמן נר חנוכה

שאלה: איזה מלאכות אסור לנשים בזמן שהנרות דולקים אם מותר בבישול ואפיה.

תשובה: כחז"ל מ.

וכ"כ בשו"ת רבבות אפרים ח"ג סי' תרע"ב ובס' שמעתתא דמשה ס' תר"ע דהוי כחז"ל וא"כ שרי בבישול ואפיה, אולם בשו"ת רבבות אפרים ח"א סי' תל"ו הביא מהגר"י פישר זצ"ל שמנהג ירושלים להחמיר בבישול ואפיה ויעו"ש בח"ז ס' קצ"א, ובס' תורת המועדים ס' תר"ע סק"ח הביא ממרן שליט"א שרק כיבוס ותפירה בכלל האיסור, וכן דעת מרן הגר"נ קרליץ בס' נר חנוכה פ"א הערה מ"ד ובס' פסקי הל' חנוכה מהגר"א דינר פ"א אות ז', אכן בהליכות שלמה חנוכה פט"ז אורחות הלכה הערה 14 דאפי' בישול וכתובה יש להחמיר ועיין בקובץ מבית הלוי ח"י עמ' ג' דרך תפירה אסור וע"ע בס' אשרי האיש ח"ג עמ' רל"ג ס"ב.

שאלה: אם אפשר לצחצח נעלים בזמן שהנרות דולקים אם הוי מלאכה.

תשובה: כחז"ל המועד.

ובחז"ל מ' אסר החזו"א כמובא בהל' חז"ל, וס"ל למרן שליט"א שחנוכה הוי כחז"ל מ' כמובא בס' תורת המועדים ס' תר"ע, וע"ע מש"כ בשו"ת משנת יוסף ח"ט ס' קל"ג אם מותר לצחצח נעליים בזמן נ"ח.

שאלה: מדוע כיבה החזו"א הנ"ל לאחר חצי שעה, מה איכפת לן שידלק יותר.

תשובה: אין צריך יותר.

בס' ארחות רבינו ח"ג עמ' טו מובא שהחזו"א כיבה, וכן בס' הוראות והנהגות עמ' סד ועמש"כ בדעת החזו"א בס' חוט שני חנוכה ובארחות רבינו שם, ובס' מעשה איש ח"ד עמ' ק"ל, וכן נהג הח"ח לכבות כמובא בס' מאיר עיני ישראל ח"א עמ' 62, ועיין בערוך השלחן ס' תרע"ב ס"ט וע"ע בשו"ת רבבות אפרים ח"ה ס' תל"ב אות ד' ס' רס"ג ובשו"ת דברי מנחם ח"ד ס' מ"א ובשו"ת שבט הלוי ח"א ס' קפ"ז ח"ב ס' פ"ב.

שאלה: מ"ט החזו"א לא כיבה הנר חנוכה ביום אחרון של חנוכה ורק בשאר ימים.

תשובה: נראה כמבזה.

(מועדי הגר"ח)

הגר"ש קלוגר הסיק שם שתפילה בכלל והודאה עדיפה, על דרך המבואר בהלכות ראש השנה (סי' תקצב), ע"כ. ואולי משום שעיקר ימים אלו נתקנו להלל והודאה, ומשמע קצת מדבריו שאפילו לאמירת הלל 'במנין' גם כן כדאי לעשות כן, והוא חידוש גדול, (אם לא שנאמר שמדובר באופן שאינו יודע את ההלל, ואם לא ילך להתפלל בציבור - לא ידע כלל לאומרו). [וגם המשנה ברורה (תפח, ג) כתב שיש להיזהר לקרוא את ההלל בציבור, ואם בא לבית הכנסת סמוך להלל, יקרא תחילה את ההלל עם הציבור ורק לאחר מכן יתפלל]. ורואים מזה את חשיבות ההלל בשירה ובזמרה בימים אלו. כי אף שמסתמא היה אותו אדם בבית הסוהר יכול לומר את ההלל לבדו, בכל זאת אמירת הלל בציבור עדיפה אפילו מהדלקת נר חנוכה, כי זה כל מהות החג כנזכר,

והנה לגבי הדלקת נרות חנוכה רגילים בני האדם להוציא הוצאות מרובות בממון ובכח, ולקיים כראוי אף 'מהדרין' מן המהדרין, ומשנים בעבורו את כל סדר יומו, ולפעמים אף מת-בטלים כמה שעות בעבורו. ואילו את ההלל יש אומרים אותו במרוצה ובלא נגינה וכדו' כדי להספיק את שאר סדר היום. אמנם מאחר שמצינו שאדברא מהות החג ומעלתו היא ה'ההלל והודאה' ולשון הגמרא 'עשאוים ימים טובים בהלל והודאה', ואולי הוא אף יותר מהדלקת נרות חנוכה (כמו שמצינו בדברי הגר"ש קלוגר), אם כן בודאי ראוי להדר ולהשקיע באמירת ההלל כראוי, ואולי אף להכניס עם פירושים קודם לכן, והעיקר הודאה אמיתית מקרב הלב, ובך יקיים את עיקר מצות החג כדינה.

ומסופר על הרב מטשעביץ זצ"ל שנכנס לבית המדרש בחנוכה ואמר שיש לכון באמירת הלל בחנוכה יותר מבראש חודש, לאומרו בנעימה ובשמחת הלב, שכן בחנוכה החיוב לאומרו הוא מדברי קבלה (ולכן אומרים הלל שלם), ואילו בראש חודש אמירתו הוא רק מדרבנן משום מנהג אבותינו בידינו (כמובא בתענית כח:). ולפחות כל אחד ישתדל להודות ולהלל לפי כוחו שלו, וכפי שאמר רבי הניך מאלכסנדר זצ"ל בחילוק בין חנוכה שלא קבעוהו למשתה ושמחה (כמבואר בשולחן ערוך סי' תר"ע ס"ב, וכדלהלן בסימן י"ב), משום שגזירת המן הייתה מופנית כנגד כל היהודים ללא יוצא מן הכלל, 'להשמיד, להרוג ולאבד את כל היהודים', ולכן כשניצלו בפורים כולם עושים בשוה 'ימי משתה ושמחה'. משא"כ גזירת אנטיוכוס היתה 'להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך', ובגזירה זו לא היו כולם בשווה, שהרי מי שהיה יותר שור מצוה ותלמיד חכם גדול יותר, סבל יותר מגזירה זו, ולכן קבעו את ימי החנוכה ב'הלל והודאה' שאף זה אינו שווה בכל, וכל אחד מהלל ומשבח את בוראו לפי מדרגתו בעבודת ה' יתברך.

(אוסף גליונות)

מצוות נר חנוכה לעורר ולחזק את האמונה

כתב הרמב"ם פ"ד מחנוכה ה"ב מצוות נר חנוכה מצוה חביבה היא עד מאד וצריך האדם להיזהר בה כדי להודיע הנס ולהוסיף בשבח האל והודיה לו על הניסים שעשה לנו ביאר הגאון ר' חיים פרידלנדר זצ"ל משגיח ישיבת פוניבז' חביבות זו של מצות הד-לקת נר חנוכה היא ענין החביבות של ההודאה על הנס וכמו שאמרו חז"ל במסכת שבת דף יג על מגילת תענית שכתבו את הניסים שארעו לישראל במשך אותה תקופה כיון שהיו מחבבין את הצרות ופירש רש"י שנגאלין מהן והנס חביב עליהן להזכיר שבחו של הקב"ה והרמב"ם כתב דבר זה להורות לנו הלכה למע-

שאלות מענינות בהלכה

(בענינים שונים, מבית הגר"ח קנייבסקי)

שאלה: לשואל - האם יש מקור להא דאמרי רבים על "זאת חנוכה" שהוא גמר חתימת הדין של ר"ה ויו"כ השיב רבנו כי מקורו עפ"י הקבלה - שיש בו מעין חתימה, שמ-סיימים לשלוח את הפתקים.
(א' שאל על מעלת נתינת צדקה ביו סה, והשיב בצחות, לתת צדקה הוא תמיד מעלה וענין).

ומותר קנקנים נעשה נס לשושנים

הלשון קנקנים לא מבואר, דבבית המדקדש מצאו הכהני סרק פח אחד טהור ולא כמה קנקנים, ושייך לומר שהם מצאו הרבה קנקנים אבל רק אחד היה בוודאי טהור ולכן אומר "מותר קנקנים" דמכל הקנקנים שמצאו היה רק אחד שממנו "נעשה נס לשושנים".

ומה שכינה את עם ישראל שושנים "נס לשושנים" הראה רבנו להפסוק המובא בגמרא סנהדרין לז, א סוגה בשוש-נים (וע"ע רש"י תהלים סט, א).

(לגבי סגולה ידועה שמי שולה במה שנקרא 'שושנה' דאמרי אינשי כסגולה ליקח מותר השמן של חנוכה, ואומרים כי יש לכך רמז בפייט 'מותר קנקנים נעשה נס לשושנים', אבל דעת רבנו שיש בזה איסור, כי הוקצה למ-צותו. והיה אפשר ליטול מהשמן הנותר בקנקן - שממנו לקחו שמן לנרות, אך זה אינו בכלל הסגולה. ומפי השמו-עה, שאמר רבנו עוד לאחד השואלים כי אמנם אם התנה מתחילה שרוצה להשתמש במותר השמש שבכוס לצור-כו - יכול, כמבואר במ"ב, ובכה"ג שייך הסגולה, עכ"ד, ונצ-טרך לומר דאע"פ שהתנה, מכל מקום הנותר אחרי התנאי אינו ממש ככל שמן שבבית, אלא נחשב מותר קנקנים לענין הסגולות, וצ"ב).

(דרך שיחה)

אמר רב הונא הרגיל בנר הויין ליה בנים תלמידי חכמים

יש לשאול מדוע לא יזכה הוא עצמו להיות ת"ח ורק בניו יזכו לכך, ואמר רבנו כי בדרך כלל מי שתלמיד חכם, כבר מצעירותו הוא כן, ואם אינו כזה ועתה רוצה להיות ת"ח וכבר אינו צעיר קשה לו ללמוד ולזכות לכן מברכים אותו שיזכה כבר על בניו שיהיו תלמידי חכמים (ועי' בנוסח דומה בפר"ח רס"י תרע"א, ועי' גם בא"ר שם).

(שיח חנוכה)

שה עד היכן צריכים להתעמק במצוות פירסומי ניסא ולהשתדל להפיק ממנה את התועלת לאמונה ולחיזוק קבלת עול מלכות שמים ומצוות בשמחה וזה מה שהוסיף הרמב"ם וצריך האדם להזהר בה באופן שקיום המצוה יביא לתכלית של פרסומי ניסא כדי להודיע הנס והביא את דברי הסבא מקלם שעיקר חובת פרסום הנס בראש ובראשונה הוא לעצמו שבהדליקו את הנרות יתבונן וירגיש גודל הנס ויקבל על עצמו עול מלכות שמים ברצון ובשמחה וכתב הסבא מקלם נמצא כי המדליק נר חנוכה כפשוטו ואינו מתבונן צורת הדברים מה ישיב לשולחו להקב"ה וסיים אוי ואבוי לאדם שעושה מעשיו כמעשה קוף בעלמא והמשיל על כך הגאון ר' חיים פרידלנדר משל לאדם שנשלח לחוץ לארץ לקנות דברים מסוימים ומשלחו נתן לו רשימת מוצרים וכשחזר השליח שאלו השולח האם זכרת את בקשתי ענה לו ודאי קראתי כל יום את הרשימה שאל אותי המשלח והיכן המוצרים ענה לו קראתי את הרשימה אך לא קניתי את המוצרים האם לדבר כזה אפשר לקרא מילוי השליחות הלא אין תועלת כלל בקריאת הרשימה אם היא אינה מביאה לתכלית הרצויה וכך גם מי שמדליק נרות ומברך ואומר על הניסים אם אינו מתבונן ונזכר על ידי זה ומ-תחזק באמונה הרי הוא כקורא את הרשימה ואינו חושב שעליו לקיים מה שכתוב בה

[אוהבי תורתך]

מדוע לא עושים זכר גם לגזירת היונים לביטול חודש ומילה.

ע"ד פליאתו מדוע אנו מדליקין בחנוכה נרות לזכר הנס שנ-עשה בפך השמן הלא היונים גזרו לבטל מישאל חודש שבת מילה ומדוע אין עושים שום זכר לזה הנה כבר הביא באיזה ספר ששמע בשם גדול אחד דבהנרות שאנו מדליקין טמון ברמז להני שלשה דברים דהנה הנרות בכללם הם מ"ד [וסימנך נ"ח מ"ד] ושבת הוי לז' ימים מילה לח' ימים חודש לכ"ט יום צא וחשוב ביחד הם מ"ד והוי רמז לשלשה דברים הנ"ל ודפח"ח

[הגאון רבי צבי הירש פרידלינג ז"ל]

הבאר כסלו תרפ"ד ע"ה זכרון קדושי פולין]

בנס פך השמן

שאלו את הגאון רבי חיים בריסקר זצ"ל מדוע נעשה נס חנוכה באופן שמן הפך הטהור שלא היה בו להדליק אלא יום אחד הד-ליקו ממנו שמונה ימים עד שהיה בידם שמן טהור והלא היה הנס יכול להעשות באופן אחר שיגדל מיד עץ זית ויכתשו ממנו שמן טהור נענה ר' חיים זצ"ל על אתר "עץ שכזה היה ערלה "

[יש לפלפל בזה אם בעץ הגדל בדרך נס יש דין ערלה ואכ"מ]

[הגאון רבי שלמה שמשון קרליץ זצ"ל עמודי שש]

ישועה ונס בלי תשובה ותפילה

חידוש נשגב כתב היעירות דבש [ח"א דרוש ח'] בגודל הנס דח-נוכה בביאורו מה הנס המיוחד בהא מצחו החשמונאים ליוונים וז"ל הנצל"ע אבל האמת העיקר נס דהיה בחנוכה כי בכל צרות שבאו לישראל בצר להם לישראל ושבנו אל ה' בכל לבב ויצעקו אל ה' וירחם עליהם ויושיעם אבל בגלות אנטיוכוס ימ"ש גלו

ישראל בעוון הפריצים וכדו. והם פקרו ולא שבו אל ה' כלל. ועי' בסיפורי יוסיפון במה רעות עשו ישראל אז והם לא שבו ועמדו במרדם כנודע ועדת החסידים מתתיהו ובניו הם לא היו בכלל

שליחות בנר חנוכה

במגן אברהם (סי' תרע"ט), כתב דאשה שהדליקה נרות שבת וקיבלה שבת ועדיין לא הדליקה נ"ח, תאמר לאחר שלא קיבל שבת שידליק בעבורה הנר חנוכה.

ותמוה, דהרי קי"ל (קידושין כג:) דכל מילתא דאיהו לא מצי עביד, לא מצי למעבד שליח ע"ז, וא"כ כיון דהאשה כבר קיבלה שבת ואינה יכולה להדליק נ"ח, א"כ איך היא יכולה למנות שליח שידליק עבורה.

כה"ק הפרי מגדים (סי' תרע"ט א"א סק"א) והגר"ב פרנקל (בהגהות על השו"ע שפ בס' תרע"ט). ובפמ"ג תי' דהדלקת נ"ח לא בעי כלל דין שליחות, כיון שעיקר המצווה הוא שיעשה ההדלקה בממונו, וההדלקה עצמה היא מעשה קוף בעלמא, וכיון שכן לא איכפת לנו מה שהוא עצמו אינו יכול להדליק, ועיקר יסוד דברי הפמ"ג שבנר חנוכה אין עיקר המצווה ההדלקה אלא שיעשה ההדלקה בשמן שלו מבואר בחי' רבינו דוד (פסחים ז:), ויעו' משכ"ב בס' ב'.

ובשו"ת מהר"ם שיק (אבהע"ז סו"ס קכ"ט) כתב דאינו מבין קושיית הפמ"ג, משום שהכלל שכל מילתא דאיהו לא מצי עביד לא מצי משוי שליח, זהו דווקא כשחסר לו בכח לעשות המצווה, אבל כשיש רק איסור צדדי המעכבו, אין בזה חסרון הנ"ל, (והביא לזה ראיה מחצי עבד וחצי בן חורין שאינו יכול לתקוע בשופר ואעפ"כ יוצא מאחרים), וא"כ אשה שקיבלה שבת, שיש לה חסרון צדדי שאינה יכולה להדליק נ"ח, אין דבר זה מעכבה מלמנות שליח להדליק עבורה. וכן כתב בהגהות הרש"ש על השו"ע (סי' תרע"ט) וכע"ז תי' בס' משמרת חיים מהגר"פ שיינברג (ח"א עניני חנוכה אות א'), וע"ע משכ"ב בס' משמרת חיים ח"ב (עניני חנוכה אות ו') ובח"ג (עניני חנוכה אות ג') ובשו"ת קנין תורה (ח"ו סי' מ"ו אות ג'). עוד תירץ הרש"ש (שם), שכיון שאם עברה והדליקה עשתה מצוה, כמו שמצינו במילה שמבואר בגמ' (שבת קל"ז) דאם עבר ומל בשבת תינוק שזמן מילתו קודם שבת עביד מצוה, א"כ בכה"ג לא נחשב למידי דלא מצי עביד, וכן תירץ בשו"ת ריב"א (ח"א אור"ח ס"ד).

ובאמת בעצם יסוד דברי מהר"ם שיק והרש"ש שנקטו, שהיכא שאין למשלח חסרון בעצם לעשות מעשה, אלא רק אריא הוא דרביע עליה, בכה"ג אין את החיסרון של כל היכא דלא מצי עביד לא מצי למנות שליח, כבר קדמם בזה המחנה אפרים (הלכו' שלוחין סי' ט'). דהנה במחנ"א שם דן, במי שנשבע שלא לקדש אשה ושליח שליח לקדשה, אם מהני הקידושין, או דילמא אמרינן דכל מילתא דלא מצי איהו למעבד לא מצי לשווייה שליח, וכתב ע"ז המחנה אפרים (שם בד"ה וואיתי) וראיתי למוהראנ"ח ז"ל בח"ב שרצה לומר בנדון זה, דכיון דאיהו לא מצי עביד, שליח נמי לא מצי משוי מההיא דגמ', ולע"ד לא רמיא כמש"ל, ואפי' תימא דאיהו לא מצי עביד משום איסורא דרביע עליה, שליח מצי משוי, ודמיא וכו', וע"כ ה"ט כמ"ש דכיון דאי עבד הוא מה שעשה עשוי אלא שעבר עבירה שליח נמי מצי משוי. הרי שהמחנה אפרים נקט דבמקום דרך איסורא הוא דרביע עליה לעשות הדבר, אין בזה חסרון למנות שליח.

ובעצם דברי המחנה אפרים כבר העיר בזה השדי חמד (מער-כת כ' כלל פ"ה ד"ה גס), דהנה בהגהות רעק"א על השו"ע (אהע"ז סי' ל"ה אות ג') כתב, דמי שנשבע לא לקדש אשה אינו יכול למנות שליח לקדשה, כיון שהו' מילתא דאיהו לא מצי למעבד ולכן

אינו יכול למנות שליח. (ורק בנשאל אח"כ על השבועה, נסתפק הרעק"א אם כיון שנתבטל השבועה למפרע נחשב כמציע בד), ומקור דברי הגרעק"א מתשו' מוהרנא"ח, הרי שהגרעק"א החזיק בשיטת המוהרנא"ח שחולק על המחנ"א, וסובר דגם במקום שרק אריא הוא דרביע עליה אמרינן כל מילתא דלא מצי עביד לא מצי שווייה שליח.

וכעין מחלו' המחנה אפרים והמוהרנא"ח, שנחלקו אם כשיש מניעה מצד איסור יכול לעשות שליח, מצינו ג"כ שנחלקו, במי שמו' נוע ע"י עיכוב מציאותי אם דבר זה מונע ממנו למנות שליח, דבתוס' ישנים (עירובין יג.) מבואר שאם היה צריך לדין שליחות לכתוב הגט, א"כ מי שידיו קטועות שיאנו יכול לכתוב הגט בעצמו, לא היה יכול למנות שליח לכתוב לו גט, משום דכל מילתא וכו', וכ"נ מדברי השושנת העמקים (כלל כ"ג) ומהכרתי ופלתי (סי' ס"א סק"ו), וכן רצה השואל בנוב"ת (אהע"ז סי' ע') להוכיח מהגמ' (נזיר יב.) יעו"ש. אמנם בנוב"ת (אהע"ז סי' ס"ט) נקט שאם אין עיכוב בעצם, רק מחמת המציאות אינו יכול לעשות הדבר, שפיר יכול למנות שליח, וכ"כ בקובץ הערות (סי' ע"ב) ומסתבר שמחלו' זו תלויה במחלו' שהבאנו לעיל, אם במקום שהעיכוב מצד אריא הוא דרביע עליה יש חסרון של כל מילתא וכו'.

ועכ"פ נראה, שקושיית הפמ"ג איך אשה שקיבלה שבת יכולה לעשות שליח, מיתלא תליא במחלו' זו של המחנ"א ומוהרנא"ח, אם במקום שאיסורא הוא דרביע עליה שלא לעשות המעשה, נאמר הכלל של כל מילתא דאיהו לא מצי עביד לא מצי שווייה שליח.

אמנם בשו"ת חבצלת השרון (סי' מ"א אות ו') נקט, שקושיית הפמ"ג קשה לכו"ע, משום שכל דברי המחנ"א, הם דווקא בכה"ג שאם יעבור על האיסור ויקיים המצווה מה שעשה עשוי, אבל בנדו"ד אם תעבור האש ותדליק נ"ח אחר שקיבלה שבת לא קיימה המצווה, משום שהו' מצוה הבאה בעבירה, א"כ צודק הפרי מגדים שהדבר נחשב למצוה שאיהו לא מצי עביד.

ודברי החבצלת השרון מיתלא תליא במה שהבאנו לעיל הערה מהשד"ח, שדן אם דברי המחנה אפרים אמורים דווקא באופן שאם המשלח יעבור ויעשה המעשה יחול מעשיו, ולפי מה שהביא מה' שואל ומשיב, דברי המחנה אפרים אמורים אפילו באופן שלא יחול מעשה המשלח אף בדיעבד, כיון שסברת המחנ"א, דאין חסרון במה שיאן המשלח יכול לעשות המעשה א"כ אינו שייך בעצם המעשה. גם בעצם דבריו שנקט, שאם האשה תדליק נ"ח אחר שקבלה שבת לא קיימה מצוה כלל צ"ב מאי שנא ממילה, דהמל תינוק שאין זמן מילתו בשבת קיים מצוה, (ובאמת הרש"ש הוכיח מזה דהאשה שפיר מקיימת מצות אם תעבור ותדליק הנ"ח), ואולי שנאי הכא דהוי מצוה מדרבנן ואיסור מלאכה בשבת הוי מדאורייתא.

ובספר שנות חיים מהגר"ש קלוגר (סי' נ') נקט דקושיית הפמ"ג מעקריא ליתא, משום דגם אשה שקיבלה שבת, אם אין אחר שי' דליק עבורה נ"ח רשאית להדליק בעצמה נ"ח, כיון שהקבלת שבת שלה הוי קבלתה שבת בטעות, וכיון שכן ודאי נחשב למצי עביד, ואמנם תירוצו זה מיתלא תליא במשכ"ב בס' פ"ב.

ובשו"ת יד יצחק (גליק - ח"א סי' רמ"ו ד"ה ומ"ש) תירץ קושיית הפמ"ג, דכיון דיכולה האשה להשאל אצל חכם על הקבלת שבת נחשב כמצוי עביד. ודבריו הם נגד דברי המחנ"א והמוהרנא"ח והגרעק"א שהבאנו לעיל, שנקטו בפשיטות שאפילו במקום שהאיסור נגרם ע"י שבועה ואפשר להתירו אצל חכם, עדיין יש בזה חסרון של כל מילתא וכו', א"כ נאמר שבמקום שהאיסור הוא רק צדדי אין בזה את החסרון הנ"ל וכמו שנתבאר לעיל.

(פנינים מבי מדרשא)

שאלות מענינות בהלכה

(בענינים שונים, מבית הגר"ח קנייבסקי)

שאלה: מפני מה לא נזכרו עניני ודיני חנוכה במשנה, על דרך שמצינו לענין פורים ומגילה שנזכרו הרבה במשנה?

תשובה: חנוכה נזכר ז' פעמים במשנה

עין בטעמי המנהגים (עניני חנוכה, אות תתמ"ז), שמביא מהחתם סופר טעם שנס חנוכה לא נזכר כלל במשנה, לפי שרבינו הקדוש מסדר המשנה היה מזרע דוד המלך ע"ה, ונס חנוכה נעשה ע"י בית החשמונאים שתפסו המלוכה ולא היו מזרע דוד, וזה הרע לרבינו הקדוש, ובכתבו המשנה ע"פ רוח הקודש, נשמט הנס מחיבורו, ע"כ. וע"ע בפחד יצחק (להג"ר יצחק הוטנר זצ"ל, חנוכה סי' א') ובספר המפתח למס' ב"ק (דף ס"ב ע"ב), ובספר כמוצא שלל רב (חנוכה, עמוד נ"ה) מה שכתבו בזה.

[חנוכה נזכר במשנה ז' פעמים, ואלו הן, מס' ביכורים (פ"א מ"ו), מס' ראש השנה (פ"א מ"ג), מס' תענית (פ"ב מ"י), מס' מגילה (פ"ג מ"ד), מס' מגילה (פ"ג מ"ו), מס' מועד קטן (פ"ג מ"ט), מס' בבא קמא (פ"ו מ"ו). ועל כן נראה דאין כוונת החתם סופר להעיר למה לא נזכר חנוכה במשנה בכלל, שהרי מוזכר ז' פעמים כנ"ל, אלא כוונתו להעיר למה נזכר רק בדרך אגב להלכות אחרות, ואין שום מסכתא מיוחדת או פרק מיוחד להלכות חנוכה, ועל זה תירץ משום שהיה מזרע דוד המלך והרע לו שהחשמונאים תפסו המלוכה, ודוק. אולם בחי' חתם סופר למס' גיטין (דף ע"ח ע"א ד"ה כנסי וכו'), כתב דהא דלא נזכר הלכות חנוכה במשנה, משום שרגילים היו בכך, וכמו שלא נזכר במשנה שיניח אדם תפילין, ושבגד ד' כנפות חייב בציצית, יעו"ש בדבריו. ועיין בשו"ת ציץ אליעזר (חי"ט סי' כ"ו, בשולי הדברים אות 3) הערת הרב אריה ליב פארעצקי שליט"א.]

למידק היא גופה קשה למה לא קבעו למשתה ולשמתה כמו בפורים ונראה דבפורים עיקר הגזירה היתה לפי שנהנו מסעודתו ועל כן נגזר עליהם להרוג ולאבד את הגופים שנהנו מאכילה ושי' תייה של איסור ושמחה ומשתה של איסור וכשעשו תשובה עינו נפשותם וכמ"ש אסתר לך כנוס את כל היהודים ואל תאכלו ואל תשתו שלשת ימים וגו' ולפיכך קבעו למשתה ויו"ט לזכור עיקר הנס אבל בחנוכה עיקר הגזירה היתה על שהתרשלו בעבודה וע"כ היתה הגזירה לבטל מהם העבודה כדתניא בברייתא שגזר עליהן לבטל התמיד ועוד א"ל מצוה אחת יש בידן אם אתם מב' טלין אותן מידם כבר הם אבודין ואיזה זה הדלקת מנורה שכתב בה להעלות נר תמיד כל זמן שמדליקין אותן תמיד הם עומדין כו' עמדו וטמאו כל השמנים וכשחזרו בתשובה למסור נפשם על העבודה הושיעם ה' ע"י כהנים עובדי העבודה בבית ה' ע"כ נעשה הנס גם כך בנרות תחת אשר הערו נפשם למות על קיום העבודה ולפיכך לא קבעו אלא להלל ולהודות שהיא העבור דה שבלב עכ"ל הנה גילה לנו רבנו הב"ח את סוד טעם גזירת היוונים דמיוני שהתרשלו הכהנים בעבודה נגזר עליהם מידה כנגד מידה לבטל מהם את העבודה והכהנים הם השליחים של עם ישראל ולפיכך היתה הגזירה על כלל ישראל אלא שעדיין צ"ע דמנין להב"ח שהכהנים התרשלו בעבודה ונראה בס"ד שהוקשה

עדת החוטאים ואם כן אי"ז מגדר להושיע את ישראל "רק ה' חס על עמו והושיעם אפי' בלי תשובה כלל" וזה הנס שהוא כנגד חק אל וכו' וזהו בגדר נס שהוא גדול נפלא שיעשה ה' בלתי התשור-בה וכו' עכ"ל ויש לבאר שהא דהנהיג הקב"ה מהלך שהוא כנגד החק כי החשמונאים עצמם היה מהלך ידיהו שלא לפי הכללים ומכח קנאתם על חילול השי"ת שבערה בהם יצאו להילחם על כבודו ית' באופן שמצד השכל והמשפט הוי כמו לאבד עצמם לדעת וע"י איתערותא דלתתא ידיהו היה התעוררות מלמע-לה להושיע את עמו בלי חשבון והנה עי' ע"ז נ"ח א' במעשה דרבי מאיר אימא אלהא דמאיר ענני ומתצלית והקשה המהרש"א היאך ייחד ר"מ שמו של הקב"ה ע"ע הרי אמרו חז"ל אין הקב"ה מיחד שמו על צדיקים בחייהם ותיירץ בתירוצו השני וז"ל שאמר אלהא דמאיר לנו במלכות יון הקודמת בנס הנרות של חנוכה וכמו שייסד הפייט וכו' עכ"ד ושמעתי להעיר למה בתפילת תע-נית כשאומרים מי שענה וכו' הוא יעננו למה לא הזכירו מי שענה למתתיהו ובניו הוא יעננו ובפרט אחר שמצינו שמזכיר בעת צרה אלהא דמאיר וכו' להמהרש"א הנ"ל ונראה דלמש"ב היע"ד נחא היטב דאצל החשמונאים לא שייך לומר מי שענה דלא היתה ישועתם באופן שקראו אל השי"ת והוא ענה אלא ישועה מצידו ית' בלי תפילה אבל אפשר לבקש בסתם אלהא שהצילו ע"י נס מגלות יון ענני כמו שיער ר"מ לפי פי' המהרש"א והעירו על תי' זה דהרי על קרי"ס אומרים מי שענה לאבותינו על ים סוף ושם גם לא היתה תפילה דכך ציוו עליהם ה' ילחם לכם ואתם תחרי-שון אמנם י"ל דהם מצידם רצו להתפלל וסגי בזה לומר מי שענה וכו' עוד י"ל דשם ירידתם לים סוף בתחילה נחשון ואחריו כל שבט יהודה ואחריהם כל ישראל היא הביאה את הקריעה ושפיר נחשב מי שענה . משא"כ בחנוכה שרוב ישראל לא היו זכאים ולא עשו כלום כמו שהאריך היע"ד [בעיקר ההערה יש לומר עוד שתפילת מי שענה הרי תקנוה אנשי כנה"ג ומפורשת במשנה וא"כ אולי תיקנוה קודם לישועת החשמונאים] והנה עי' פמ"ג סי' תרפ"ב במ"ז סק"א שכתב לפרש הא דבחנוכה בעל הניסים אומרים עמדת להם בעת צרתם רבת את ריבם וכו' ואילו בפר-רים אין הנוסח הזה רק אומרים מיד ואתה ברחמיך הפרת עצתו ומפרש הפמ"ג שבישועת החשמונאים לא קדמה תפילה לצרה ונראה כוונתו שעמדת להם משמע מעצמך בלי התעוררות מצי-דם לבקש על כך ומתאימים הדברים למשנ"ת כאן בהא דהבאנו מהמהרש"א בע"ז לגבי אלהא דמאיר ענני יל"ע למה ביקש ע"י הזכרת הנס דהנרות בחנוכה ולא על סמך שאר ניסים ונפלאות שנעשו לישראל ביצי"מ בפורים וכו' ונראה דהמהרש"א נתכוון לתרץ הערה זו שלכן כתב שהיה במלכות יון הקודמת כוונתו שזה היה הנס הכי סמוך לתקופתם ועדין צ"ע ונראה דלבקש סתם נס אי אפשר דמי יאמר זכאי אני לניסים אבל הנס דחנוכה שנת' בשם היע"ד שנעשה בלי כללים הרגילים ולא נצרכו לו לא תפילה ולא תשובה א"כ יכול לבקש גם הוא מהלך של נס כזה

סיבת גזרת היוונים משום שבני התרשלו בעבודה

יש להתבונן בענין נס חנוכה מדוע בכלל ארע לעם ישראל נסיון זה של גזרות היונים עד שהוזקקו לנס בשלמא בפורים מצאנו הטעם לכך מפני שנהנו מסעודתו של אותו רשע מגילה יב אולם כאן בחנוכה לא מצאנו גילוי בחז"ל על מה הגיע עליהם כל זאת ונמצאתי בספר בית חדש ס"ס תר"ע שכתב וז"ל ואיכא

להב"ח קושיתנו הנ"ל שמדוע בכלל ארע לעמ"י נסיון זה של גזרת היונים ולפיכך חידש דע"כ שהכהנים התרשלו בעבודה ועל כך היתה הגזרה לבטל מהם העבודה שהיא מידה כנגד מידה עייך ודו"ק ונראה שטעם התרשלותם הוא מפני שהיו רגילים במלאכה זו עד שירדה התלהבותם ולעומת זאת כתוב לגבי אהרן הכהן ויעש כך אהרן ופירש"י מלמד שלא שינה ושמעתי שהכוונה היא שאותה התלהבות שהיתה לאהרן בתחילה נשארה אצלו כל הזמן וזו הכוונה מלמד שלא שינה דהיינו שלא שינה מאותה התלהבות ראשונה ועייך בספר שיחות מוסר עמ' נא נד. ולנדברי הב"ח הנ"ל נלמד שאם אנו רואים הפרעות בעבודת ה' זהו סימן שהקב"ה מעורר אותנו על כך שאנו מתרשלים בעבודת ה' ואף אם אנו מתחזקים במצוה מסויימת מ"מ מאחר שאנו מתרשלים במצוה אחרת לפיכך הקב"ה מביא לנו הפרעות אף במצוה שאנו כבר חזקים בה כדי לעוררנו על כך וה"ה כן לגבי אדם שמתחזק זק בתפלה ומתרפה בלימוד התורה שאז הקב"ה מביא לו הפרעות בתפלה כדי לעוררו על ענין לימוד התורה וה"ה איפכא כי ידוע שתורה ותפלה חד הוא [עייך אגרות חזו"א אגרת ב] ושמעתי שאומרים שמניעה היא מלשון מניע דהיינו שהוא מניע את האדם להתבונן במעשיו לראות מדוע יש לו מניעות בעבודת ה' והנה ז"ל ספר הישר שער התשיעי בסימני רצון הבורא ובאשר יוכל האדם להכיר אם מצא חן בעיני אלהיו ואם קיבל מעשיו דע שכל הרוצה להכיר אם אלהיו רוצה אותו ישקול נפשו כאשר אמרנו בין הזכויות והעוונות ואם יראה כי נפשו נוטה לתאוות הרעות ולרדוף אחר העושר ולתאוות הנשים והבצע והגזל והת-

ענוגים יותר מאשר היא נוטה לעבודת האל ולתפלה ולצדקות ולמעשים טובים ידע כי הוא רשע וכי האל אינו מקבל מעשיו ואם היה נוטה למעשים הטובים יותר מאשר הוא נוטה לדברים הרעים ידע כי עלה זכרונו לטובה וכאשר ירצה האדם לעשות דבר מצוה ותזדמן ותקרב לידו ולא נזדמן לו דבר מעכב לו ידע כי מצא חן בעיני אלהיו ואם יראה כי ברצונו לעשות עברה לא יזדמן לו דבר מטריד או מעכב ובעשותו דבר מצוה יזדמן לו דברים מעכבים ומטרידים ידע כי הבורא מואס בו ואינו אוהב מעשיו שנאמר ישעיה א' טו ופרשו כפיכם אעלים עיני מכם עכ"ל ועוד האריך שם בזה ובסוף דבריו כתב וז"ל וע"ז יש לכל משכיל לשקול נפשו באלה המשקלים אשר זכרנו ואם יכיר מהם כי הבורא מואס אותו יזיל כנחל דמעה על רע מזלו ואחריתו הרעה ואם יכיר מהם כי הבורא אוהבו ישמח ויאמר אשרי מה טוב חלקי ומה יפה גורלי וימהר להעיר ולעורר את האהבה עד שתחפץ עכ"ל ואף שכתבו הספרים הקדושים שאם יש לאדם הפרעות בעבודת ה' זהו סימן שמעשיו הם לש"ש והשטן מפריעו בעבודת ה' מה שאין כן אם הכל הולך לו כשורה זהו סימן שאין מעשיו לש"ש ולפיכך אין השטן מעכב בידו ע"כ אין זה סותר את מ"ש בספר הישר הנ"ל דאף שבתחילה יש עיכובים במעשה המצוה מ"מ אם בסופו של דבר זוכים לקיים את המצוה זהו סימן שהקב"ה חפץ במעשיו אולם אם מתבטלת המצוה לגמרי זהו סימן שאין הקב"ה חפץ במעשיו עייך ודו"ק. ולפי דברי הב"ח הנ"ל למדנו את המ- קור ליסוד שחידש בספר הישר הנ"ל דכיון שהכהנים התרשלו בעבודה הקב"ה לא היה חפץ בהם ולפיכך גלגל ביטול עבודתם

ריתחא דאורייתא

בדין קטן בחנוכה

א. זכרון שמואל (ס' יט) באורח חיים ס' תרפ"ט חרש או קטן או שוטה השומע ממנו לא יצא. ועי' באחרונים שהעירו מהא דבהלכות חנוכה סימן תרע"ה הביא המחבר בענין נר חנוכה גם דעת היש מי שאומר דבקטן שהגיע לחינוך יכול להדליק ואילו בהלכות מגילה סתם וכתב דלא יצא. ב. ונראה, דיש מקום לומר דשאני נר חנוכה ממגילה, דהנה בנר חנוכה יש לומר דאין החיוב דוקא על הבעל הבית שיעשה מעשה הדלקה בעצמו, אלא דהוא חיוב על הבית שיודלק בו ע"י אחד מבני הבית נר חנוכה וכלשון הר"ם, ומצוה שיהיה כל בית ובית מדליק נר אחד, [ואולי אפילו על ידי אחד שאינו מבני הבית דהחיוב היא שיודלק בהבית], ואם אחד מדליק אין זה מדין דמוציא אחרים יד"ח, אלא דמכל מקום צריך שיהיה המדליק בר חיובא, דאי לאו הכי אין על זה שם הדלקת נר חנוכה כלל, ונראה עוד דמה שכתבו התוס' במס' מגילה דף יט דקטן שהגיע לחינוך אינו מוציא אחרים בקריאת המגילה משום דלא אתי תרי דרבנן ומוציא מדרבנן, זה אינו אלא לענין האי כללא דכל שאינו חייב בדבר אינו מוציא אחרים דצריך שהמוציא יהא חיוב בדבר. ולענין זה שאני חד דרבנן מתרי דרבנן, דתרי דרבנן חשיב כאינו מחויב לגבי חד דרבנן, אבל לענין הא דכל שאינו חייב בדבר לא היה עלה שם מעשה מצוה, בזה אין נפקא מינה בין חד דרבנן לתרי דרבנן, וכל דחייב

מדרבנן הוי מעשה מצוה דרבנן, ואין נפק"מ לענין זה בין חד דרבנן לתרי דרבנן.

ג. ולפי זה יש לומר, דרק במגילה דהקורא צריך להוציא את השומע, בזה קטן שהגיע לחינוך שהוא תרי דרבנן אינו מוציא גדול שהוא חד דרבנן, אבל לענין נר חנוכה דאין בזה משום מוציא אחרים יד"ח, אלא בעינן שהיא על זה שם הדלקת נר חנוכה, בזה אין נפקא מינה בין חד דרבנן לתרי דרבנן, ועל כן הביא המחבר דיש מי שאומר דקטן שהגיע לחינוך יכול להדליק.

ד. אולם עייך בר"ן שבת שכתב בשם בע"ה, דאם הגיע לחינוך מותר והכל תלוי במנהג כדאמרין בירושלמי דמגילה מכאן ואילך התקינו שיהיו קטנים קורין לרבים ע"כ. משמע דמדמה נר חנוכה למגילה, והרי מקור המחבר שכתב ויש מי שאומר וכו' היא דברי בעל העיטור, ועי' בתוס' מגילה (דף יט: ד"ה ור"י) שכתבו בהא דרב ששת ור"י אמרו אגדתא בלילי פסחים ומוציאין אחרים משום דסבר מצה בזמן הזה דרבנן וכו'. וקשה, היכי אתי אינהו דהוו תרי דרבנן מפקי אחרים דהיו חד דרבנן, ותיירצו דסומא עדיף מקטן שהרי נתחייב כבר מדאורייתא.

ה. והנה זה ברור דלגבי הא דכל שאינו חייב לא הוי מעשה מצוה כלל, הא אין נפק"מ במה שיה חייב לפני שנעשה סומא, אלא ודאי משמע דלגבי זה אין נפק"מ בין חד דרבנן לתרי דרבנן, ועי' במגן אברהם (ס' קפ"ז) לענין ברכת המזון דמשמע גם כן כנ"ל.

(הגר"ש רוזובסקי זצוק"ל)

שאלות מענינות בהלכה

(בענינים שונים, מבית הגר"ח קנייבסקי)

בהא דכתב הרמ"א סי' עת"ר ס"ב ויש אומרים שיש קצת מצוה בריבוי הסעודות, משום דבאותן הימים היה חנוכה המזבח" הקשו הלא חנוכה הוא שמונה ימים, וחנוכה המזבח היה שבעה ימים (מו"ק ט' א') וצריך לומר, כיון שבאותו הזמן של נס פך השמן היה חנוכה הבית לא חששו ליום נוסף שהיה בו נס פך השמן.

בגמרא איתא שאחרי הנצחון ומציאת פח השמן "לשנה אחרת קבעום ועשאום ימים טובים". וכבר דקדקו בלשון הזה "ימים טובים". ובימי החנוכה, יהודי נתברך השיב לרבנו "אפריילאכן חנוכה" ושאלו אח"כ האם הגון ושייך לומר נוסח זה בחנוכה, וכי זה חג שיש מצוות שמחה. והשיב, כי שייך לומר כן על פי משמעות בלשון הרמב"ם. ע"כ.

ולכאורה כוונתו לדברי הרמב"ם שם בתחילת ההלכה "שהיו שמונת הימים האלו שתחילתן מליל חמשה ועשרים בכסלו ימי שמחה והלל" ואח"כ סיים שם "והן אסורים בהספד ותענית כימי הפורים". ואמנם אמר רבנו שודאי אין צריך לשתות יין כמו כל החגים לפי שלא נתקן על היין.

(שיח חנוכה)

לפניו, וישראל אומרים שירה", ומשמע משאלת המלאכים, שלפי האמת היו צריכים לומר הלל שלם.

נמצא, שששת הימים הראשונים של חנוכה משלימים את ימי הפסח, ויום ז' דחנוכה משלים את ראש השנה, וזאת חנוכה הוא כנגד יום הכיפורים.

ב. ב'שפת אמת' (חנוכה תו"מ ד"ה א"ז) מבואר, שזאת חנוכה הוא בבחינת שמיני עצרת.

את דבריו הוא מבסס עפ"י דברי חז"ל (הובאו ברש"י ויקרא כג-לו, במדבר כט-לו), מדוע נקרא חג זה בשם 'עצרת', כי "עצרת" רתי אתכם אצלי, כמלך שזימן את בניו לסעודה לכך וכך ימים, כיון שהגיע זמן להיפטר, אמר, בני בבקשה מכם עכבו עמי עוד יום אחד, קשה עלי פרידתכם".

ובפרשת אמור נסמכו קרבנות ומצוות חג הסוכות לצווי הדל-קת המנורה, דכתיב בתריה (ויקרא כג-ב) "ויקחו אליך שמן זית זך כתית למאור", ובדרך רמז הביא ה'רוקח' (ריש הל' חנוכה), שלכן קבעו שמונת ימי חנוכה דומיא דחג הסוכות, שאף הוא שמונת ימים. אמור מעתה, ש'זאת חנוכה' דומה לשמיני עצרת. ונראה לבאר בזה, עפ"י קושיית ה'בית יוסף' (סימן תר"ע), שהיו צריכים לקבוע רק שבעת ימי חנוכה, כי הנס היה רק שבעת ימים, שהרי ליום אחד היה שמן, אך כביכול הקב"ה מבקש מבני ישראל שיתעכבו אצלו עוד יום אחד.

סגולות "זאת חנוכה"

א. הבני יששכר (מאמר כסלו מאמר יב) כתב בגודל מעלת היום, "יום שמיני דחנוכה מנהג בני ישראל לקרוא את שמו "זאת

ע"י היונים וכשעם ישראל הבינו את המסר משמים ומסרו נפשם על העבודה עד מות גאל אותם הקב"ה והצילם מיד היונים וחזרו לעבוד בבית ה' בדחילו ורחימו כבשנים קדמוניות ועיין בקובץ מאמרים לר' אלחנן וסרמן הי"ד דף צד אותיות ח ט שכתב לה-עיר דמה הטעם שבזמן היונים נלחמו המעטים נגד הרבים ואילו בזמן המן לא נלחמו המעטים נגד הרבים וכתב ליישב שיישנם שתי מיני הנהגות א. מעשי ה'. ב. מעשה שטן. וכן הגזירות על ישראל הן בשני האופנים ובכל גזירה צריך להבחין מאיזה אופן היא וסימני הבחינה בזה שאם הגזירה היא על הגופות כבימי המן זוהי מעשה ה' ותכליתה היא להחזירנו למוטב וגדולה הסרת הטבעת ובאופן זה אין מקום למלחמה והיא לא תצלח אבל אם הגזירה היא על הנפשות ותכליתה היא להעביר ישראל על דתן ולא להחזירם למוטב אין זה מעשה ה' כי אם מעשה שטן וכדי להחליש כח השטן דרוש שישראל ימסרו עצמם להריגה במל-חמה ממש עכ"ל אולם מדברי הב"ח הנ"ל למדנו שגם הפרעות בעניינים רוחניים זה בא משמים כדי לעורר את האדם על התר-שלותו בעבודת ה' והנה כאשר הבינו המכבים את המסר משמים מסרו נפשם על העבודה ונלחמו על כך כדי לתקן את אשר עוותו וע"ע למהר"ל מפראג באגדותיו על הש"ס שבת כא דייה כשנכ-נסו שכתב וז"ל ואם תאמר וכי בשביל שנעשה להם נס בהדלקה ולא היה זה רק לעשות מצות הדלקה היו קובעין חנוכה וכל נס שחייב להודות ולהלל הוא בשביל הצלונו ולא בשביל שנעשה לו נס לעשות המצוה וי"ל שעיקר מה שקבעו ימי חנוכה בשביל מה שנצחו את היונים רק שלא היה נראה שהיה נצחון ע"י נס הש"י שעשה זה ולא מכחם וגבורתם ולפיכך נעשה הנס ע"י נרות המנורה שידעו שהכל היה בנס המלחמה ג"כ עכ"ל וכ"כ הגאון ר' אברהם יפהן ז"ל בספר המוסר והדעת ח"א דף רס"ח אולם לפי דברי הב"ח הנ"ל יש ליישב בדרך אחרת דכיון שכל יסוד חנוכה היה משום שנתרשלו בעבודה וכשחזרו בתשובה למסור נפשם על העבודה הושיעם ה' ע"י הכהנים על כן נעשה הנס ג"כ בנרות תחת אשר העירו נפשם למות על קיום העבודה לפיכך תקנו לנו רבותינו את זכרון הנס בעניין נס השמן כדי להזכיר ולעורר אותנו על ענין חשוב זה שאם האדם מתרשל בעבודת ה' אז הקב"ה שולח לו מניעים כדי לעוררו על כך וכשישוב בתשובה יפסקו ממנו המפריעים

זאת חנוכה

א. בענין קדושת "זאת חנוכה" אמרו בשם הגר"א מוויילנא זצ"ל, שקדושת יום זה הוא כמו יום הכיפורים, כי חז"ל קבעו לומר הלל שלם בשמונת ימי חנוכה, כנגד שמונה ימים בשנה שהיו צריכים לומר הלל שלם, ואין גומרים בהם את ההלל, ובאו אלו ומשלימים על אלו.

ואלו הם, ששה ימי פסח שאין גומרים את ההלל [בשביעי של פסח אין אומרים, מטעם (מגילה י"ב) "מעשי ידי טובעין בים ואתם אומרים שירה", ולא רצו חכמים, שיאמרו בחוה"מ יותר מיו"ט אחרון שלפסח].

וראש השנה ויום כיפור שאין אומרים מטעם (ר"ה לב ע"ב), "אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה, רבש"ע, מפני מה אין ישראל אומרים שירה לפניך בראש השנה וביום הכיפורים, אמר להם, אפשר מלך יושב על כסא דין, וספרי חיים וספרי מתים פתוחין

חנוכה" ולא דבר ריק הוא".

בספר נר ישראל (ח"ב עמ' יח) הביא בשם הגאון הרה"ק מרוז'ין זצ"ל שאמר, כי מה שצדיקים יכולים לפעול מהשם יתברך בראש השנה ויום הכיפורים, יכול כל יהודי לפעול בזאת חנוכה.

ולכן, הוסיף בספר טיב הנרות (עמוד ע), כי יש לכל אדם ביום הזה, לפנות זמן בכדי לבקש על רוחניות, אהבת השם, יראת השם והתחזקות באמונה.

ומובא בשם האדמו"ר רבי שלמה מבאבוב זצ"ל, לרמוז בפסוק בתהילים (ק"ח-כג) 'מאת ה' היתה זאת היא נפלאת בעינינו, כל-מר, מאת ה' הדבר שקיבלנו את יום "זאת" - יום זאת חנוכה. היא נפלאת בעינינו - שבכוחו לעורר נפלאות לעם ישראל.

ב. יום "זאת חנוכה" הוא יום המסוגל להתברך בפרנסה טובה, והאריך בזה בספר פלא יועץ (להגאון רבי מרדכי מהארנסטייפל זצ"ל - 'זאת חנוכה'), וז"ל: על כל זה מורים ימי חנוכה ויום האחרון, שימים הקודמים מורים על ענין הנרות להיות מוסיף והולך... ויום האחרון מורה על ענין הקטורת, שהוא ענין העלאה מתחת לעילא, וזהו "זאת חנוכה המזבח", וכמאמר המשנה במס' מנחות (מט ע"א) שאין מחנכין את המזבח הפנימי אלא בקטורת הסמים. ובזה יש לרמוז מה שידוע בשם צדיקים, אשר יום זה האחרון מסוגל גם כן להשפעת פרנסה, כי ענין הפרנסה תלוי גם כן

בהעלא הניצוצין, וכל הונו ורכושו בהמתו וכל ענינו, ולזה רמזו חכמינו זכרונם לברכה שקטורת היה מעשרת, והיום הזה מסוגל לזה כמבואר, עכ"ל.

כמו שרמז הרה"ק רבי פנחס מקראין זי"ע בפסוק (דברי הימים א כט-יא) כשמונו את שבחי ה', לך ה' הגדולה [זה יום ראשון של חנוכה], והגבורה [יום שני], והתפארת [יום שלישי] והנצח [יום רביעי] וההוד [יום חמישי] כי כל בשמים ובארץ, לך ה' הממלכה [יום הששי] והמתנשא לכל לראש [זה יום השביעי] והעושר זה זאת חנוכה.

ג. בספר עטרת יהושע כתב שיום זה מסוגל לרפואה וז"ל, להדליק עם זאת חנוכה - עולה רפואה שלימה, בסוד בר"ך ברוך ברכה, כי באה הברכה בשמן, ועל ידי דלקת שמן של מנוחה ממתיקין דיני דיחחק וכוללין אותו ביעקב, ומספר יצחק יעקב עולה שמן, רומז אשר בהשמן ממתיקין דיני יצחק על ידי יעקב, וזה הוא על ידי ברכה להדליק עם סיום ימי החנוכה שהוא יום הנקרא זאת חנוכה, להמשיך רפואה שלימה, עכ"ל.

ד. בספר בני יששכר (מאמרי חודש כסלו) מאמר ב' אות י' מחדש עוד, וז"ל: הנה אומר לך הדבר אשר מרגלא בפומייהו דר' בנן רבותינו כת הקודמים, אשר בחנוה יש מקום לעורר פקודות עקרים ועקרות - כעין ראש השנה.

ריתחא דאורייתא

"אפילו אין לו מה יאכל אלא מן הצדקה, שואל או מוכר כסותו ולוקח שמן ונרות ומדליק"

והכתב ה"מגיד משנה": נראה שלמדו ממה שנתבאר (פרק ז' מהלכות חמץ ומצה) שאפילו עניי בישראל לא יפחות מד' כוסות, והטעם משום פרסומי ניסא, וכל שכן בנר חנוכה דעדיף מקידוש היום.

מהו הקל-וחומר? מנין לו, ל"מגיד משנה", שנר חנוכה חשוב יותר מד' כוסות של פסח?

ביאור נפלא כתב על כך הגאון בעל "אבני נזר" בתשובותיו (וכיוון בזה לדברי הגאון בעל "שבות יעקב" בתשובותיו, חלק ג' סימן מט):

הדין הוא שד' כוסות קודמים לקידוש היום, משום פרסומי ניסא של יציאת מצרים, ועל כך יש לתמוה, לכאורה, שהרי שבת היא עדות על חידוש העולם, כמו שאומרים "זכר למעשה בראשית", וחידוש העולם יש מאין הוא יותר פלא מניסי יציאת מצרים?

לא נוכל לפרש שניסי יציאת מצרים חשובים יותר משום שהם ענייני בני ישראל, שהרי חידוש העולם גם כן היה בשביל ישראל שנקראו ראשית וקיבלו את התורה שנקראת ראשית, וכל מעשה בראשית היו תלויים ועומדים עד ו' בסיון שבו קיבלו ישראל את התורה, ואם כן גם שבת נחשבת פרסומי ניסא של חידוש העולם, ובמה עדיפים ד' כוסות של פסח על קידוש היום בשבת?

אלא, בהכרח עלינו לומר שחשיבותם היתירה של המצוות שבלייל הסדר טמונה בכך שהם לפרסם את הנס לבני ובני ביתו, כמאמר הכתוב "והגדת לבנך", מה שאין כן שבת שהיא רק לעצמו (ולכן במצוות שהם לפרסומי ניסא חייב למכור

כסותו מה שאין כן במצוות אחרות, שכן בשאר המצוות גם חישוב לעשות ולא עשה מעלה עליו הכתוב כאילו עשה, אבל פרסומי ניסא הוא לאחרים, ומה לאחרים במחשבתו? אם לא פרסם הנס - הרי הנס לא התפרסם!)

לאור זאת מובן היטב הקל וחומר של ה"מגיד משנה": אם ד' כוסות עדיפים על קידוש היום משום שהם לפרסם הנס לבני ולבני ביתו, קל וחומר שנר חנוכה שמניחה על פתח ביתו מבחוץ ובכך מפרסם את הנס לכל העולם, עדיפה על ד' כוסות, ואם עליהם מוכר כסותו - קל וחומר על נר חנוכה!

(שו"ת אבני נזר)

מעשה באב ואם ובתם, שנסעו לימי החנוכה לבית בנם הנשוי, ולא השתתפו עמו בפרוטה, אלא האב הדליק לבדו. וחכ"א שיחי' דן בזה, דלכאורה האין יוצאת הבת בהדלקה זו, דבשלמא כשהם בביתם הרי היא קבועה שם וסמוכה על שולחנו ונטפלת להדלקת אביה כדין בני הבית, ושפיר יוצאת בהדלקתו, אבל כשהאב ובניו ביתו הם אורחים בבית בנם, הרי גם האב וגם הבת אורחים שם, ושנים הבת והאב במעלה כיון דשניהם אורחים, וא"כ למה תהא הבת טפלה להדלקת האב, והאין תצא במה שהדליק אביה שם. ובשלמא לענין האם י"ל, דאשתו כגופו ויוצאת שפיר, ואע"פ שאין הבעל מדליק בביתו מ"מ כיון שהיא אצלו י"ל דהכל מודים בכה"ג דמהני בזה טעמא דאשתו כגופו, ואינו תלוי בנידון דלעיל, אבל לענין הבת ושאר בני הבית האין יצאו בהדלקה זו. ואם היתה הבת משתתפת בפרוטה עם אחיה שהוא בעה"ב שפיר דמי, אבל כמדומה שאין המנהג כן. והגרא"ל שטיינמן שליט"א אמר, דמ"מ אף בכה"ג יוצאת הבת וכל שאר בני הבית בהדלקת האב, דהם נטפלים לאב גם בכה"ג.

(שלמי תודה)

שאלות מענינות בהלכה

(בענינים שונים, מבית הגר"ח קנייבסקי)

שאלה: האם פזמון מעוז צור שנוהגים לומר יש ענין לומר סמוך לנרות או לא
תשובה: כן

שאלה: אם יש לו ב' אפשרויות להדליק בערב שבת, אפשרות אחת להדליק במקום שיש יותר פרסומי ניסא (כגון כביש ראשי) אבל בשבת עוברים שם מחללי שבת, אפשרות שניה במקום עם פחות פרסום, האם ידליק במקום שיש פחות פרסום בגלל המחללי שבת.
תשובה: פרסומי ניסא זה גם לגויים.

שאלה: האם יש מצות חינוך כשנותנים לקטן להדליק נרות חנוכה, בנרות שאורך דליקתן כרבע שעה בלבד? או שזה לא שווה כלום וצריך לתת לו נרות שדולקים לכל הפחות חצי שעה.
תשובה: לא, רק אם הוא כדין.

שאלה: נשאלתי על ידי איזה אנשים שזה מקרוב חזרו בתשובה, מה כוונת חז"ל (שבת כג, ב) הרגיל בנר הווין לו בנים תלמידי חכמים, מדוע הברכה על בניו ולא על הזהיר עצמו שיזכה להיות תלמיד חכם?
תשובה: הוא צריך ללמוד.

שאלה: יש נוהגים אחר הדלקת הנרות לשבת מול הנרות ולהתבונן בהם ומקורו טהור בספרי המוסר והחסידות, רצוני לברר אם המעלה להביט רק בנרות של עצמו או גם בנרות שהדליק שכן וכד'?

תשובה: של עצמו

(דברי שיח)

נסים נסתרים ממילא הכל משועבד לצורך גבוה יכול לומר הלל על אותה נשמה טהורה שנתת בי שלא נגרע כוחה מכל הטבע החומרי הסובב אותה שכפי הנראה עכשיו הכל יחודו ית'

היחוד של מועד החנוכה מכל המועדים

הגאון רבי אהרן קוטלר ז"ל בספרו משנת רבי אהרן כתב: מיוחד הוא המועד של ימי החנוכה מכל המועדים, בכך שהוא נקבע לזכר הנס שעיקרו בדבר רוחני לבד, ואילו בשאר המועדים, המאורעות עליהם נקבע המועד כוללים בתוכם גם את ההודאה על עניני הגוף, כגון: חג הפסח שהיתה בו גאולת הנפש מטומאת מצרים וגם גאולת הגוף משעבוד ועבודת פרך, וכן חג השבועות שאמנם נזכר בתפלה כחג "מתן תורתנו", אך בתורה אינו נקרא אלא "חג הקציר" היינו זמן הקרבת שתי הלחם מהתבואה החדשה, והוא ענין הודאה על הצלחת תבואות השדה. גם סוכות הריהו מזוהר בתורה בשם "חג האסיף", ואף מה שנאמר "כי

הנה לדעתי עיקר הענין, עיקר הסגולה ביום האחרון הנקרא בפי כל "זאת חנוכה", אשר כוונתו מן הנוצ"ר עד ונק"ה מזל עליון ומזל תחתון, ובני חיי ומזוני לאו בזכותא תליא מילתא אל במזלא תליא מילתא, ואעפ"כ יש לרמז על כל ימי חנוכה, וצבין מתוך הדברים שיתבארו להלן אם ירצה ה', ואומר לך כעת מתתיהו בגמטריא רא"ש השנ"ה ודי בזה, עכ"ל.

(אהל משה)

זאת חנוכה

אמר רבינו ר' איציק'ל [מפשעווארסק] זצ"ל, ששמע בשם הרה"ק מציעשנא זצ"ל, טעם נכבד על מה שיום אחרון של חנוכה נקרא בשם "זאת חנוכה", כי כשמגיע יום האחרון של ימי החנוכה המאירים, והאדם מתבונן בעצמו על אשר לא נתעלה על ידי קדושת ימים אלו, אז לבו נשבר בקרבו ואומר לעצמו בלשון תימה זאת חנוכה?! [אזוי איז אדארך די חנוכה?!], האם כך עברו אצלי ימי החנוכה מבלי שאזכה לקבל שפע גודל קדושת הימים הנעלים והנשגבים, ועל שם זה נקרא "זאת חנוכה".

[א.ה. כעין זה ראיתי גם בשם בעל ויגד יעקב מפאפא זצוק"ל, שלכן נקרא "זאת חנוכה", כי כשעברו ימי החנוכה, והאדם מתבונן בנפשו שפל מצבו האין שכבר עברו ימים הקדושים האלו, ולא ניצל אותם כראוי, ועדיין נשאר בשפל מצבו במקדש, אז נשבר לבו לרסיסים ואומר לנפשו: "זאת חנוכה?!" האם זהו חנוכה? וכשמתבונן בנפשו כך, אז לעומתו אומר הקב"ה בניחותא: "זאת חנוכה", אז זהו חנוכה, זהו הנקודה והמטרה של ימי החנוכה, כה, שהאדם יגיע להכרה זו לשבירת לבו לפני קונו, בידיעה שלא התחיל כלל].

(סגולת הנרות)

זאת חנוכה

איתא בספרים שיום זה מיוחד הוא יותר משאר ימי החנוכה ואיני יודע מקור מוקדם לכך אבל אולי יש לבאר כדלהלן עפ"י מה ששמעתי מהמשגיח הר"ג איזמן זצ"ל בשם הסבא מקלם זצ"ל לתרץ קושית הב"י הנודעה והוא דאה"נ לא היה כלל נס אלא שבעה ימים אלא שע"י הנס דשבעת הימים הבינו והשיגו שאף הטבע הפשוט ששמן דולק כולו נס נסתר וכמו שכתב הרמב"ן הידוע סו"פ בא שמן הניסים הגדולים יבוא להכיר ולהודות בני סים הנסתרים שאין בהם טבע כלל ושמעתי בשם אחד הגדולים דזו כונת הפיטן בני בינה ימי שמונה קבעו שיר ותנים שבני בינה המבינים דבר מתוך דבר הבינו מתוך הנס דפח השמן שאף היום שהיה עבורו כדי צרכו שמן אף הוא נס ולכן קבעו שמונה ימים מעתה מסקנא זו היא העיקר שעל כלל ישראל לצאת מחנוכה וזהו חנוכה שעיקר החג היא קניית ההשגה הזו ובה הגיע החנוכה לתכליתה והנה להידוע בשם הגר"א ששמונה ימי חנוכה משלימים מים ההלל לשמונה מועדי קדש שלא אומרים בהם הלל ששה ימי הפסח ראש השנה ויוה"כ ואי הוי כסדרן יוצא שזאת חנוכה כנגד יוה"ב ויש לבאר השייכות עפ"י הנ"ל דהנה הא דלא אומרים הלל ביוה"כ דצורת ההשגה של תכלית יוה"ב דרך שביתת הגוף בכל חלקיו ואינו זמן שהגוף שמח עוד לא הגיע לאשירה לה' כי גמל עלי ורק שאז מתגבר כח הנשמה שהיא בעיקרה טהורה ונקיה ואמנם אחר השגת החנוכה שאין כלל טבע בעולם הכל

בסכות הושבתי את בני ישראל" יש בזה גם ענין גשמי של צל ומחסה, גם לדעת המפרש שהסכות שהיו ביציאת מצרים הם ענני הכבוד.

יוצאים מכלל זה ימי החנוכה שקביעתם היא על נס ההצלה משעבוד יון, ושעבוד זה היה בעיקרו רוחני, שכן המתיוונים לא אונה להם כל רע ורק שומרי התורה נאנקו תחת עול היונים שבי-קשו להשכיחם תורת ה' ומצותיו. ואמנם יחוד זה מטביע את חר-תמו על מהותו של מועד זה. וכנגד זה קבעו חז"ל ימים אלו בהלל והודאה, דבר שאינו מצוי בשאר המועדים. ע"כ.

(תגים וזמנים)

זכר להצלת הגזירה

אנו מדליקין בחנוכה נרות לזכר הנס שנעשה בפך השמן, הלא היוונים גזרו לבטל משיראל חודש שבת ומילה ומדוע אין עושין שום זכר לזה? ושמעתי בשם גדול אחד, דבנרות שאנו מדליקין טמון ברמז להני שלשה דברים, דהנה הנרות בכללם הם מ"ד וסי-מנך נ"חמ"ד [-נרות ח'נוכה מ"ד]. ושבת הוי לז' ימים, מילה לח' ימים, חודש לכ"ט יום, צא וחשוב בידך הם מ"ד, והוי רמז לשלשה דברים הנ"ל ודברי פי חכם חן.

ומרן החיד"א ז"ל בספרו חדרי בטן (פ' מקץ אות טו) כתב:

הקשו כת הקודמין: דהנס לא נעשה אלא בז' ימים? ותירצו שרצו מלכות יון לבטל: שבת חודש ומילה, ובשביל המילה שהיא לח' נעשו ח' ימים לרמוז למילה, ושבת וראש חודש נופל בהם, דב-שמונת ימי חנוכה יש שבת וראש חודש חודש. ונרמזו הג' אלה שרצו לבטל ולא עלתה להם. ע"כ.

(החיד"א)

מה היה רצונם של היוונים?

מסופר על בעל הדרכי תשובה זצ"ל, שנסע לכפר קטן ואמרו לו שגר כאן יהודי שמכיר עוד את הצדיק רבי אייזיק מקאלעב זי"ע, הלך לבקרו ובקשו לספר לו מה שראה או שמע מן הצדיק הנ"ל, וסיפר כי הצדיק מקאלעב זי"ע בזמן הדלקת נרות חנוכה, לפני ההדלקה סיפר, כי היה פעם גביר גדול מחבב תלמידי חכמים ומחזיק תורה, אבל הוא עצמו היה עם הארץ שאפילו לכתוב לשון קודש לא ידע.

וכשעשה שדוך עם בתו ולקח לחתן תלמיד חכם גדול, והיות שידע כי יצטרך לחתום על התנאים ולא יודע לחתום, וכדי שלא יתבייש ברבים, לפני התנאים הלך לרב אחד ובקשו ללמדו לח-תום. שאלו הרב מה שמך אמר לוי, אמר לו הרב יהיה לך קל ללמוד כי לוי מקודם עושים קו גדול אחריו קו יותר קטן ואח-

ריתתא דאורייתא

חנוכיה יקרה עד מאד, בגלל שהיא עברה ירושה מדור דור, ועתה האב מת ושני האחים חפצים מאד בירושת החנוכיה, החליטו ביניהם לעשות גורל, והגורל נפל בחלקו של אחד מהם ולקחה לביתו, האח השני הוא חולה לב, והרופאים אומרים שהדבר משפיע מאד על מצב בריאותו, האם האח חייב לתת לו את החנוכיה מדין פיקוח נפש?

תשובה: נאמר בסנהדרין דף עה ע"א מעשה באדם אחד שנתן עינו באשה אחת והעלה לבו טינא ובאו ושאלו לרופאים ואמרו אין לו תקנה... תספר עמו מאחורי הגדר, ואמרו חכמים ימות ולא תספר עמו מאחורי הגדר. פליגי בה ר' יעקב בר אידי ור' שמואל בר נחמני, חד אמר אשת איש היתה, וחד אמר פנויה היתה. בשלמא למ"ד אשת איש היתה שפיר, אלא למ"ד פנויה היתה מאי כולי האי? רב פפא אמר משום פגם משפחה, רב אחא בריה דרב איקא אמר כדי שלא יהיו בנות ישראל פרוצות בעריות.

ושאל הג"ר שלמה סובול את הגרי"ח זוננפלד זצ"ל (שלמת חיים ח"ב תשובה כז) שמזה יש ללמוד דהרוצה לראות חפץ של חברו, והרופאים חושבים שרצונו חזק ויכול לבא לידי סכנת נפשות אם לא יראנו, מלבד דמצד הסברה הוא חייב להראותו, יש ראייה מהגמרא, שהגמרא הקשתה למ"ד שהיתה פנויה, מאי כולי האי, כלומר באמת לא נראתה לפניו, כדי שלא ימות, ומזה שהגמרא לא תירצה שהיא לא היתה רוצה להראות את עצמה, מבואר שלולי התירוצים הנ"ל היתה חייבת להראות עצמה לפניו להציל נפש, וכ"ש כאשר רוצה רק לראות חפץ שלו, שהוא חייב בזה, והוא מכל שכן מדין צדקה שצריך לתת לעני די מחסורו אפילו עבד לרוץ לפניו,

וכאן הוי זה נהנה וזה לא חסר, ואפילו אם היה חסר היה צריך ליתן לו כדי השגת ידו.

והשיב הגרי"ח זוננפלד נראה דעיקר קושית הגמ' היא מאל תספר עמו, ובכל זאת גדרו, כלומר שחז"ל אסרו לו אפילו לדבר עמה, ובזה היה אפשר לחייבה, משום פיקוח נפש. ובעצם הנדון לגבי חפץ, השיב הגרי"ח שאינו חייב להראותו לחבירו, שהרי יש כאן איסור של לא תחמוד, ורק בעבד לרוץ לפניו שהיה רגיל לעשותו בהיתר, וזה חסר לו עתה, חייבים בזה מדין צדקה, אבל מי שהורגל לאכול דברים אסורים לתיאבון, הגם שמצוה להחיותו, פשיטא שלא יביאו לו דברים אסורים, והכא הרי יש לאו דלא תחמוד, והוא מפורש על כל אשר לרעך, ואינו מחוייב.

לאור זאת בענינו שאם יתן לו זאת יעבור האח על לא תחמוד, לכן נראה שלא יתן לו את החנוכיה, ואף שפיקוח נפש דוחה כל התורה כולה, הני מילי כאשר חלה ותרופתו היא איסור, אבל מחלתו היא איסור שחמד דברי חברו, עליו להתגבר על יצרו הרע, ולא לחמוד דברי חברו.

עוד הביא שם ראייה מדאמרינן בנדרים (דף סו ע"ב) ההוא דאמר לה לדביתהו קונם שאי את נהנית לי עד שתטעימי תבשילך לרבי יהודה ולרבי שמעון, ר' יהודה טעים, אמר ק"ו ומה לעשות שלום בין איש לאשתו אמרה תורה שמי שנכתב בקדושה ימחה על המים המאריים בספק, ואני על אחת כמה וכמה, ר"ש לא טעים אמר ימותו כל בני אלמנה, ואל יזוז שמעון ממקומו, ועוד כי היכי דלא לתרגלי למינדר. עכ"ד הגמרא, הרי שרבי שמעון לא הסכים לאכול, כדי להשכין שלום. ויתכן שהתם הטעם אחר, משום זלזול בכבוד התורה, כמבואר שם ברא"ש.

(חשודי חמד)

ריו קו עוד יותר קטן. הגביר יצא שמח וטוב לב, ובהגיע התנאים הביאו לו לחתום שמו, הוא זכר את הג' קוין, אבל הפך הסדר וכתב קודם קו קטן אחריו קו יותר גדול ולבסוף קו גדול יותר, ונמצא עשה במקום "לוי" "יון". אז נשתנו פני הצדיק כלפיך אש והדליק הנרות.

ואמר הבעל דרכי תשובה ז"ל, ע, זה היה רצונם של היונים לעשות מן הלוי (היהודים), יון (מתיונים), אבל באו הכהנים החשמונאים שהם בני לוי ונצחום, ונהפך להם לנס [פירושים נחמדים עמ' קפד].

תירוץ נפלא על קושית הב"י

הגאון רבי אריה ליב צינץ ז"ל בספרו קומץ המנחה (פ' מקץ) כתב: ידוע הקושיא למה עושין שמונה ימי חנוכה, הא השן שהיה בפך מצאוהו, הוה סגי ליום א', ואם כן לא נעשה הנס רק שבעה ימים. ונראה ליישב על פי פשוטו, ונמשיל משל:

משל לסוחר אחד עשיר שנסע לשוק, ולקח עמו שמונה שקים מלאים מעות לקנות בהם סחורה. בדרך פגעו בו לסטים ולקחו השקים מהעגלה, רק שק אחד נשאר לו עם איזה מאות ר"ט. והנה הסוחר חזר לחזר אחר הגזילה למצוא הגזלנים. וידר נדר לאמר: "אם יהיה אלקים עמי להשיב לי השקים אז אתן מכל שק שנעשה לי נס חמישים ר"ט לצדקה". והנה הוציא הוצאות מתוך השק שנשאר לו לפליטה, עד שהוחזרו לו כל השקים שנגזלו ממנו.

והנה גבאי הצדקה תבע ממנו נדרו. ויעש חשבון עמו הנה שמנוה שקים היה לי וגזלו שבעה, וא' נשאר, ואתן לך רק מכל השבעה. והשיב לו הגבאי: טעות הוא בידך, אלא אתה צריך ליתן מכל השמונה, כי הנס שהשאירו לך השק הא', גדול מכולם, שאחר שכבר נטלו השבעה למה השאירו לך השק הזה, אלא ודאי בנס היה השארת שק זה, שלולי נשאר לך השק הזה לא היה לך על הוצאות תפיסת הגזלנים. נמצא שהנס שנשאר לך השק גדול מכולם, שהיא סיבה להצלת כולם.

והנמשל, מה שהקשו שביום ראשון לא היה נס, בודאי דנס הוא הא גופא, שהרי ראוהו הרשעים, שפישפשו בכל העזרה, אם כן מה שנשאר גופיה היה בנס, עד אשר טח עיניהם מראות ולא שלטו ידיהם בפך הזה. ובזה מובן החרוז: "ומנותר קנקנים נעשה נס לשושנים" היינו שהנותר גם כן בנס. לכן קבעו ימי חנוכה שמנה. ע"כ.

ושי לומר על זה בס"ד בדרך הלצה את הפסוק (תהלים קיט, קי) "נתנו רשעים פח לך", היינו שהיונים הרשעים הם כביכול נתנו לי את הפח - פך השמן הזה, שהרי כביכול היה בידיהם ליטול ולטמא, אך הנחוהו ולא נגעו בו.

והגאון רבי מאיר הורוץ ז"ל אב"ד דזיקוב בספרו אמרי נועם (חנוכה דף מח) רמז זאת בפסוק: "מי יתן טהור מטמא לא אחד" (איוב יד, ד), היינו מה שאחד נשאר טהור, בין כל השמנים הטהורים, "לא אחד" - וכי זה אינו בכח נסיי מהאי אחד יחיד, על כן עושין ח' ימים ומדליקין מ"ד דרה"י כמנין "לא אחד", מה שאין כן באם לא היה רק ז' ימים לא היו צריכין מ"ד דרה"י. ע"כ. (חגים וזמנים)

כונת היונים לפגוע ברוחניות עם ישראל

מלחמת יון שונה היתה ממלחמות שאר ארבע מלכויות שעמדו על ישראל, כי יון רצתה להלחם ולפגוע ברוחניות עם ישראל, וכמו

שאנו אומרים בנוסח "על הניסים": "וכשעמדה מלכות יון הרשעה על עמך ישראל לשכחם תורתך ולהעבירם מחקי רצונך". ואמר האדמו"ר מגור זצ"ל: "טמאו כל השמנים" היוונים לא שפכו השמנים רק טמאו אותם, שכל כוונתם היתה כדי שלא יהיו בטהרה [אבן הבוחן (פנינים יקרים עמ' לב)].

ונרמז בפסוק (דברים כד, ו) "לא יחבל רחים ורכב כ' נפש ה'וא ח'בל" ראשי תיבות חנוכה (שלא כסדרן), רמז לגזירות היוונים שהיו חבלה בנפש ולא בגוף [נפלאות מתורתך (עמ' תחתיו)].

והדליקו נרות בחצרות קדשך

פירש מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל, את הנוסח ב"על הניסים", בו אנו אומרים: "ואחר כן באו בניך לדביר ביתך ופינו את היכלך וטיהרו את מקדשך, והדליקו נרות בחצרות קדשך, וקבעו שמנות ימי חנוכה".

מה הכוונה "בחצרות קדשך"? וכי מדליקים את המנורה בחצר, והרי הדלקת המנורה היא בתוך ההיכל?

אלא ביאר מרן זצ"ל, כי גם לאחר שכבר נכנסו למקדש וחידשו את העבודה, עדיין לא ידעו אם הישועה היא גם כלפי כלל ישראל. שהרי רוב רובם של כלל ישראל כבר סטו מדרך התורה, חלק ברצון, חלק בשוגג ובחסרון ידיעה, וחלק באונס מתוך פחד פן יבולע להם. ועתה כשהיוונים כבר איבדו את שלטונם על ישראל, עדיין היה חשש שהקלקול והטומאה שהצליחו להחדיר ולטמא בכלל ישראל קים במלוא עוזו, וא"כ אין עדיין כאן ישועה ולא גאולה.

ואמנם, אחרי שראו שב'חצרות קדשך', היינו בבתי המדרשות המקודשים לה' ולתורתו. ולאותן חצרות שעליהם אמר דוד המלך (תהלים פד, ג): "נכספה וגם כלתה נפשי לחצרות ה'" הצליח האור להגיע ולחדור לשם. ראו בזאת ישועה ותשועה. כשהתחזקו בתי המדרש ושוב אור התורה זרח בו בטהרתו, וכי במקומות התורה כבר יושבים ולומדים, אז ורק אז קבעו שמונת ימי חנוכה להודות ולהלל לשמו הגדול. כי רק זוהי הישועה והניצחון האמתי.

עכ"פ למדנו מכל זה שהיסוד הגדול של חנוכה הוא שנדע ונבין כי אין שום ישועה ושום הצלחה אצל כלל ישראל אלא רק כשהיא עם הקב"ה. ורק כאשר התוצאה שלה היא אמונה יורדת וקיום לימוד התורה ומצוותיה. זוהי ההצלחה והישועה האמתית, על זה קובעים ימי שמחה בהלל והודאה.

(הגרי"ש אלישיב זצוק"ל)

חינוך הבנים

כתב המשנה ברורה (סי' תרע"ב בשם המגן אברהם ודרך החיים) שאם איחר מדליק והולך בברכה כל הלילה עד עמוד השחר. והיינו דווקא אם בני הבית ניעורים, אבל אם ישנים אין לברך עליהם אלא ידליק בלא ברכה...

ואם בא לביתו קודם עלות השחר ומצא בני ביתו ישנים מן הנכון שיקצם כדי שיוכל להדליק בברכה.

וכתב על כך מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל: ויש לרמז בזה, כי היסוד של נר חנוכה הוא לחנך את בני ביתו שיראו ויבינו את המושג האמתי של נס החנוכה והשגחת ה' יתברך, ומסירות נפש על כל מצוה שהיא, אפילו אם פטורים ממנה. וכמו נס פך השמן. שמן התורה אין לשמן טומאה כל עיקר ואפילו דרבנן טומאה הותרה

לשנה אחרת קבעום ועשאוּם ימים טובים בהלל והודאה

דבמה הקב"ה עושה לנו נסים, יש לתת הודאה על גוף הנס היינו הצלה מאומה הרשעה, וגם להלל לפניו על כל המעשה, כי הרבה רווח והצלחה לפניו יתברך שלא היה מסבב להצטרך לעשויות הנס, רק הוא חיבה יתירה שהשי"ת חפץ לעשות נסים לעמו יש-ראל, וכעת שנעשה להם הנס שהיה עת צרה ונושענו מהצרה, לא היה להם כל כך ישוב הדעת והודו להשי"ת על ההצלחה, ואחר כך לשנה אחרת הבינו כל זאת שיש להלל על כל המעשה שסיבב הקב"ה המלחמות כדי לעשות להם נס, וקבעוהו בהלל והודאה כי הודאה בעת צרה והלל בעת הרווח. לכן בנוסח על הנסים מספרין כל זאת כשעמדה כו' להשי"ת כו', פירוש שמשבחין על כל הכח וממשלה שנתן להם הקב"ה בכדי שיגמור הדבר לטובתנו, וכן יש ללמוד זה כל פרט איש ישראל שבא בעת צרה ונושע ממנו צריך לתת הודאה על ההצלחה, והלל ושבח על כל המעשה. והנה בני ישראל היו מוכרחין לתקן זאת המלחמה עם מלכות יון, והביא הקב"ה המלחמה בעת שהיה בבני ישראל צדיקים טהורים שיוכל לעשות בימיהם נסים, וזהו שמברכין שעשה נסים לאבותינו, כי אם היה ח"ו בימינו לא היה לנו כח לגבור נגדם, והקדים הקב"ה המלחמה הכל לטובתנו כנ"ל.

(שפת אמת, חנוכה תרל"ו)

הדלקת נרות במסירו"נ

שמונה ימים בצינוק

רבי יעקב גלינסקי היה מתלמידיו של הסבר מנובהרדוק, והוא נהג לספר כיצד חינוכם הסבא שלא לפחד מכלום, לא להתבייש מכלום, רק מהקב"ה! שנה אחת בימי חיי- מספר הרב גלינסקי- הקומוניסטים הארו-רים תפסו אותי, ובהגיע חנוכה שהייתי במחנה עבודה, ביחד עם שמונים גויים. טיכסתי עצות בנפשי כיצד אדליק נרות חנוכה. פתאום נפל לי רעיון בראש: בתקרת החדר הייתה עששית נפט, שניתן להגביר, או להחליף, את עוצמת הפתילה על ידי סיבוב בכפתור. ישבתי בכלא הסובייטי, בחדר אחד עם שמונים גויים,

בציבור. אעפ"כ בעבור הידור מצווה מסרו נפשם. זהו המסר שצ-ריך האדם למסור לבני ביתו בחנוכה.

ואם בני ביתו ישנים בהבלי הזמן ולא רוצים להבין את המשמ-עות הנכונה, אלא יש להם מושג אחר של 'מאי חנוכה'. שחושבים שיוצאים ידי חובה בלסקעס [לביבות] וכדו', אם לא יעורר ישנים מתרדמתכם ויסביר להם מאי חנוכה, אזי הוי ברכה לבטלה. וכמו בימי מתתיהו כה"ג ובניו שהלכו האב והבנים יחדיו בלב אחד ללחום נגד המתיוונים, כן צריך ללמד את הבנים גם היום. ולכן מצא ה'שלטי גיבורים' (פרק במה מדליקין) רמז, שכתב שברוב השנים חנוכה חל בפרשת מקץ. וסימנך, "וטבוה טבח והכן" הח' מהמילה טבוה והכן, הן אותיות חנוכה. והיינו, מה שהחזיק את יוסף שיישאר נאמן לדרכו של אביו, ששמר על מאכל כשר אף בזמנים הקשים ביותר ולא ויתר על שום מנהג של אביו. וכמו שאמרו חז"ל דמות דיוקנו של אביו נתגלתה לו. וזה שמר עליו.

(הגדתי היום)

אפילו עני המחזר על הפתחים חייב בהדלקת נר חנוכה

נפסק להלכה שאפילו עני המחזר על הפתחים חייב בהדל-קת נר חנוכה. והקשו המפרשים ז"ל מאי שנא מצות נר חנוכה שהיא רק מדרבנן משאר מצוות? הרי אפילו במצוות של תורה כגון סעודת שבת אמרו: "עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות". ומה העניין המיוחד בנר חנוכה שצריך לעשות כל שבידו כדי לה-דליקו?

בעל ה"אבני נזר" זצ"ל יישוב קושיא זו ואמר, שהנה בכל המצוות קיי"ל שאם חישב לעשות מצוה ולא עשאה מחמת אונס מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה. ולכן אינו חייב לחזר על הפתחים בש-ביל זה, שהרי ברצונו לעשות המצוה ונחשב כאילו עשאה. אך לענין מצות נר חנוכה, הרי עיקר מהות המצוה היא פרסומי ניסא, ובזה לא מועילה מחשבה, כי גם כשיש לו מחשבה טובה לעשות המצוה, מכל מקום לא נתפרסם הנס על ידו, ואינו מקיים מצוה זו במחשבה, לכן חייב אפילו לחזר על הפתחים.

(אבני נזר)

ריתחא דאורייתא

במ"ב (תרעה סק"ט) הביא דברי הפמ"ג (א"א סק"ד) שנשים מוציאות אחרים ידי חובתם במצות נר חנוכה, רק באופן שהאחרים עומדים ושומעים הברכה. וקשה מאי שנא נר חנוכה משאר מצוות מזוזה תרומה בדיקת חמץ שהשליח יכול לברך גם אם אין בעל הבית עומד שם. א. בשו"ת 'אגרות משה' (או"ח ח"א סי' קצ) הביא שיש מיישבים שצריך לעמוד שם כדי לברך ברכת שעשה נסים ושהחינו, שאינו יוצא במה שמדליקים ומברכים עליו. (עין מ"ב תרע"ו סק"ו) וכן כתב ב'שבט הלוי' (ח"ח סי' קנט). והקשה ע"ז שהרי להלכה פסקין שאם מדליקים עליו פטור מלברך. עוד קשה שלפי"ז אין זה שייך רק בנשים אלא גם באיש שהדליק כשליח עבור איש אחר.

ב. באופן אחר תירץ זה דהנה אשה אינה בערבות, ולכן אינה יכולה להוציא בברכות אם לא מדין 'שומע כעונה'. אמנם דבר זה אם נשים בכלל הערבות שנוי במחלוקת האחרונים. ג. במנחת שלמה (ח"ב סי' נח סק"ג) תירץ שבכל המצוות הנעשות ע"י השליח מברך מפני שהוא עושה המצוה בשביל משלחו, אך מצות נר חנוכה החיוב הוא דוקא על מי שהבית שלו, ודומה למניח תפילין לחבירו שאותו שהתפילין על ידו מברך ולא המניח לו. ולכן צריך לעמוד ולשמוע ונחשב שהוא עצמו מברך מדין 'שומע כעונה'. ואין דומה לקביעת מזוזה שגם בלא הבעלים נחשב 'מעשה מצוה', אבל בנרות חנוכה אין על עצם מעשה ההדלקה בבית שם ותורת מעשה מצוה בלי חיוב הגברא, ולכן אין השליח יכול לברך לבדו אלא באופן שהמשלח עומד אצלו ושומע אף הוא את הברכה (אגרות - מנח"ש)

שאלות מענינות בהלכה

(בענינים שונים, מבית הגר"ח קניבסקי)

האם יכול להפקיר ביתו כדי להפטר מנר חנוכה

ראובן אין לו כסף לקנות נר חנוכה, וצריך למכור כסותו כדי לקנותו, ואין לו חשק לוותר על בגדו המהודר, ולכן הגה רעיון שיפקיר את ביתו למשך שמונת ימי חנוכה ואז יפטר מהמצוה. ונשאלת השאלה, א. האם הגון לעשות כן להפקיר ביתו כדי להפטר ממצוות נר חנוכה? ב. מה הדין כאשר הפקיר את ביתו האם באמת נפטר מהמצוה?

תשובה: בשנת תשס"ו מסר מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א שיעור ביאריציט של החזו"א כמדי שנה, ודן האם אדם מחויב לקנות או לשכור בית כדי שיהיה לו היכן להדליק נר חנוכה, והביא ראיה ממה שתקנו חז"ל לברך ברכת הרואה למי שאין לו בית, ולא חייבוהו להשכיר בית, כדי שיהיה לו היכן להדליק, משמע שאין חיוב לשכור או לקנות בית, כדי להדליק נר חנוכה.

אולם מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל צידד שחייב לשכור דירה, ודחה את הראיה מהרואה, שהתם מיירי באנוס שאין באפשרותו לשכור דירה שלגבי תיקנו ברכת הרואה, אבל מי שבאפשרותו לשכור או לקנות חייב לעשות כן כדי לקיים מצוות הדלקה כדין.

ואמר הגר"ח שליט"א שכדברי הגר"ש זצ"ל משמע מהרמב"ם (ברכות פ"א ה"ב) שכתב, יש מצוות עשה שאדם חייב להשתדל ולרדוף עד שיעשה אותה כגון תפילין סוכה ולולב ושופר ואלו הן הנקראין חובה, לפי שאדם חייב על כל פנים לעשות, ויש מצוה שאינה חובה אלא דומין לרשות, כגון מזוזה ומעקה, שאין אדם חייב לשכון בבית החייב מזוזה כדי שיעשה מזוזה, ובהל' ג' שם כתב וכן כל המצוות שהן מדברי סופרים בין מצוה שהיא חובה מדבריהם כגון מקרא מגילה והדלקת נר שבת והדלקת נר חנוכה וכו', הרי שכלל הרמב"ם את מצוות הדלקת נר חנוכה בכלל אותן מצוות שהן חובה מדבריהם, שאדם חייב להשתדל ולרדוף עד שיעשה אותה, ואינה כמצוות מזוזה שרק אם יש לו בית הוא חייב במזוזה, אבל אינו חייב להשתדל שיהיה לו בית כדי לקיים מצוה זו.

אכן לכאורה מהתוס' (סוכה מו"א ד"ה הרואה) לא משמע כן, שכתבו, שלכן בשאר מצוות כגון לולב וסוכה לא תיקנו לברך לרואה, רק לגבי נר חנוכה משום חביבות הנס, וגם משום שיש כמה בני אדם שאין להם בתים ואין בידם לקיים המצוה, וטעם ראשון ניחא דלא תקשי ליה מזוזה, עכ"ד.

והנה אם נימא שהתוס' סוברים כהרמב"ם שבנר חנוכה מחויב אדם להשיג בית כדי להתחייב במצוה, מה הקשו ממצוה אגל חנוכה, מדוע לא תיקנו ברכת הרואה במזוזה למי שאין לו בית כמו שתיקנו בנר חנוכה, הרי חילוק גדול ביניהם דנר חנוכה הוא מצוה שחובה על הכל להשתדל לקיימה, ואף לקנות או לשכור בית, וגם מי שהוא אנוס ואין באפשרותו לשכור או לקנות לא פקע חיובו אף שנפטר מלקיימו מפני אנוס, ולכן תיקנו לו עכ"פ ברכת הראיה משא"כ מזוזה מי שאין לו בית אין עליו שום חיוב והוא פטור לגמרי, שהרי יכול אדם לכתחילה לגור כל ימיו באהל או בספינה, אלא על כרחך דס"ל לתוס' דלא כהרמב"ם. ולדעת התוס' שווה מצוה נר חנוכה למזוזה ובשניהם אין חיוב לדאוג שיהיה לו בית בשכירות או בקניה לקיים המצוה, אלא רק אם יש לו בית חייב במזוזה ובהדלקת הנר ושפיר קשיא להו מאי שנא נר חנוכה שתיקנו ברכת ראיה למי שאין לו בית ובמזוזה בכ"ג לא תיקנו ברכה, ועל זה תירצו משום חביבות הנס.

אמנם נראה שבענינו לכו"ע לא יפטר מנר חנוכה בהפקרת ביתו, כי אין צריך שיהיה לו קנין בתוך הבית, אלא די שמשתמש בבית ואוכל וישן שם, ובזה עצמו כבר מתחייב בנר חנוכה והרי זה דומה לאכסנאי הבא לבית שצריך להדליק שם נר חנוכה.

(חשוקי חמד)

והחילותי להתפלפל עם עצמי: האם על ידי שאסובב את הכפתור ואגביר את עוצמת הפתילה, נחשב לי הדבר שהדלקתי נר חנוכה? פסקתי לעצמי: כן! אם בשבת, מי שיעשה זאת רחמנא ליצלן, יחשב למבעיר אש בשבת, מדוע לא יחשב לי הדבר שהדלקתי נר חנוכה?...

הבעיה הגדולה שלי הייתה, אמר הרב, שאני נמוך מאוד.. כולכם רואים ויודעים כל כך.. איך אגיע עד לתקרה לסובב את הכפתור? למזלי הרב, כל האסירים הגויים רחשי כבוד כלפי.. הם העריכו מאוד את העובדה שלא אכלתי את מנת הבשר הזעומה שהגישו לנו, והייתי מסתפק רק באכילת הירקות. הם ראו אותי מתפלל כל היום, וכיבדו אותי משום כך בלית ברירה סיפרתי להם את כל העניין, וביקשתי את עזרתם. הם הסכימו מיד, ואחד מהם, בריון שני מטר גובה, שודד מועד, הרים אותי על הכתפיים, והחזיק בר-גלי שלא אפול...

בירכתי בקול רם את שלושת הברכות... עשיתי פרסומי ניסא לפני גויים... הרי חז"ל (שבת כא ע"ב) אמרו "מצוותה עד שתכ-לה רגל מן השוק. ועד כמה? עד דכליא ריגלא דתרמודאי", שלפי אחד הפירושים הכוונה לגויים.

אולם, כשבאתי לסובב את הכפתור, ולהגביר את האור- הע-ששית כבתה! חושך מוחלט השתרר בחדר.. הבריון זרק אותי מעל כתפיו, וכולם החלו לצעוק ולדפוק על הדלתות.. כעבור שתי דקות הופיעו עשרה סוהרים, עם נשק שלוף בידיהם, ושאלו בקול מאיים: "מי כיבה את העששית?" שמונים אצבעות הופנו כלפי.. נלקחתי אל המפקד, ששאל אותי: אתה כיבת את המנורה?". "כן", השבתי.

"המעשה שעשית חמור מאוד! עברת על חוק מספר כך וכך בספר החוקים. העונש הקבוע על עבירה זו הוא: מאסר שלוש יממות בצינוק".

תינוק הוא חדר קטן מאוד, מלוכלך ושורץ עכברים, שאין אפ-שרות אפילו לשכב בו. כל הזמן צריך לעמוד על מקום אחד, בלי אפשרות לזוז..

כששמעתי את פסק הדין, החילותי לקפוץ משמחה, לרקוד: "תודה רבה לך, ריבונו של עולם! תודה רבה לך שהכנסת אותי לצינוק!" התחלתי לשיר עם כל התלהבות: "ברוך אלוקינו"...

האיש חשב שיצאתי מדעתי... "מדוע אתה כל כך שמח?" שאל. "ככל הנראה אינך יודע מה זה צינוק..."

"עד שכבודו שואל אותי למה אני כל כך שמח", השבתי, "ישאל אותי, תחילה, מדוע כיבית את המנורה?".

"צודק. בסדר. מדוע כיבת את המנורה?".

"הלא תבין", התחלתי להסביר, והקב"ה יסלח לי על השקר שהוצאתי מפיו... הייתי במצב של פיקוח נפש... "יש בדת שלנו מצוה, המובאת בשולחן ערוך, שיש לשבת שמונה ימים בצינוק.. חשבתי לעצמי: כיצד אוכל לקיים את המצוה? ואז החלטתי לע-שות מעשה: לכבות את המנורה, שכן ידעתי כי העונש הקבוע בחוק על העבירה הזאת הוא ימי צינוק. אני שמח שאוכל לקיים את המצוה שלנו..."

"אם כך- תשכח מזה", השיב. "אנחנו הקומוניסטים לא נעזור לך לקיים מצוות... אתה לא נכנס לצינוק בשום פנים ואופן! שוב לחדרך..."

"והיה זה נס החנוכה הפרטי שלי", סיים הרב גלינסקי את סי-פורו.

אמר ה'חזון איש', כי כך הוא הביאור: מסרת גיבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים, מדוע, משום ש"טמאים ביד טהורים וכו'". היהודים ניצחו משום שהיו טהורים, צדיקים ועוסקים בתורה. זו הסיבה לניצחון. לא אומץ, לא מסירות ולא גבורה פיזית. ודאי גם אלו היו חשובים מאוד, אבל לא היה די בכך כדי לנצח את חיילותיו, שהיו עדיפים עליהם בכמות ובאיכות פי כמה וכמה.

נשאל רבי עקיבא איגר, הלא הכתוב אומר: "כמים הפנים לפנים", כפי שהמים משקפים בבואת האדם הנשקף בהם, "כן לב האדם לאדם" (משלי כז, יט). אם כן, היינו צריכים לשנוא את הגויים כפי שהגויים שונאים אותנו. ועינינו הרואות שהגויים מוכנים להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים, והיהודים אינם שונים אותם כך. והשיב, שבכל יהודי יש איזו נקודת השלמה עם הגוי, ובאותה נקודה הריוה מזדהה עמו ואינו שונאו. אבל בגוי אין אף "פינטעלע איד", ולכן הוא שונא אותנו באופן מוחלט ומושלם. וכך אמר גם ה"חפץ חיים". שבכל מקום בו יהיו יחסי הכוחות בין הדתיים והחילוניים שווים, ניצחו החילוניים. כי בין הדתיים יש פשרניים וסבלניים למחצה לשליש ולרביע, ואילו החילוניים יוקדים במשטמתם. ופעם, התבטא ואמר: אנו נלחמים עבור האמת, ברפיון. והם נלחמים עבור השקר ובלהט.

וזה היה הנס בחנוכה, לא זו בלבד שמעטים גברו על רבים וחלשים על גיבורים, אלא שהטהורים גברו על הטמאים, ובנוהג

רבי משה חליוה: שאלתי ממו"ר הגרא"ל שטיינמן, באופן שיש בצד אחד של הבית עובדי דרכים הרחוקים משמירת תורה ומצוות, ובצד שני ישנם עובדי דרך החרדים לדבר ה' – היכן עדיף להדליק את החנוכייה? האם בצד החילוניים, ומשום פרסומי ניסא טפי, או בצד החרדים?

ומו"ר התבטא בחריפות גדולה, דאטו איכפת להחילונים מזה? והוא כמדליק לגויים, וכי יש בזה משום פרסומי ניסא? ושאלתי למו"ר, דבשבת (כ"א ב') נתבאר, דשיעור ההדלקה עד דכליא ריגלא דתרמודאי, והא הוו גויים? והשיבני דזה לענין שיעור הזמן עד שהם הולכים, אך לא בשבילם.

(שפתי אייל)

משום שהיו טהורים

פעם אחת בימי החנוכה נכנס הרב מפוניבז' אל ה'חזון איש'. נידונה ביניהם השאלה: אנו אומרים ב'על הניסים' "מסרת גיבורים ביד חלשים, ורבים ביד מעטים, וטמאים ביד טהורים, ורשעים ביד צדיקים וזדים ביד עוסקי תורתך". את שני החלקים הראשונים אנו מבינים היטב. הקב"ה חולל נס גדול, גיבורים נפלו ביד חלשים ורבים ביד מעטים. אבל מה ההסבר בהמשך, וכי נס ופלא הוא זה שהטהורים, הצדיקים ועוסקי התורה, ניצחו את היוונים

ריתחא דאורייתא

האם להכין את הפתילות בעצמו או לקנות פתילות מהודרות מוכנות

מסופר על החפץ חיים שהיה מתעסק זמן רב בהכנת הפתילות לנרות החנוכה שהיו עשויות מצמר גפן. יהודי יקר רצה גם הוא להתחיל להכין את הפתילות בערב חנוכה, אולם הכנת הפתילות לוקח הרבה זמן. צריך שכל הפתילות יהיו במדה שווה פחות או יותר, לגוללן יפה, לתחבן וליישרן עד שיהיו מוכנות להדלקה.

אמרה לו אשתו, הרי אתה מתמיד וכי לא חבל לך על הזמן, הרי היום אפשר לקנות פתילות מצמר גפן מוכנות ומהודרות יותר, ובמחיר לא יקר, ודולקות גם הרבה יותר יפה מאשר הפתילות שהיו בתקופת החפץ חיים.

שואל היהודי האם כדאי לבזבז את הזמן היקר על הכנת פתילות מצמר גפן, ולעסוק במצוה בגופי או שמא כדאי לרכוש את הפתילות המוכנות?

תשובה:

ראשית ההכנה למצוה היא מעלה גדולה, וראיה לכך ממה שהקשה המרדכי (סוכה רמז תשסט) למה העושה סוכה יכול לברך שהחיינו על עשייתו, ואילו על הכנת נר חנוכה אין מברכים שהחיינו למרות שהוא בא מזמן לזמן, ותיירץ דמשעת עשייתו לא מינכר שעושה אותם לשם מצוה, דשמא ידליקם לצורכו ולהכי לא מברך.

על כל פנים חזינן את גודל מעלת ההכנה של הנרות, עד כדי כך שהיה למרדכי צד שיהיה צריך לברך על הכנה זו שהחיינו,

אמנם אינה ראייה גמורה, שיתכן שכוונתו על הכנסת הפתילות ומילוי השמן.

קצת יש לדון מה עדיף לעשות להכי את הפתילות בעצמו למרות שלא יהיו כל מהודרות, [שגם בהכנה למצוות שייך מצוה בו יותר מבשלוחו, כמבואר במשנ"ב (סימן רנ סק"ג) שמצוה שכל אחד יכין בעצמו איזה דבר לשבת, כי מצוה בו יותר מבשלוחו], או פתילות יותר מהודרות.

והנה זו הסתפק החיי אדם (כלל סח ס"ז). צ"ע מה הדין כאשר אם הוא יעשה המצוה בעצמו לא יהיה מהודר כל כך, כגון הרוצה לכתוב לו ספר תורה ואין כתבו מהודר, ואם ישכור סופר יהיה מהודר, איזה עדיף, וצ"ע.

ובשו"ת דובב מישרים (ח"א סימן מז) כתב בפשיטות שישכור סופר, והביא ראייה לזה, מהמבואר בירושלמי (יומא פ"ו ה"א) מצא [עבור מצות העומר] אביב [תבואה לחה] קצור, מאידך יש לו תבואה יבשה שעדיין לא קצרו, אביב קצור קודם, ופירש הקרבן העדה (ד"ה אביב) שאע"פ שמצוה לקצור, מכל מקום הואיל וזה משובח בגופו, שהוא אביב בגופו, מכל שכן לענין מצוה בו יותר מבשלוחו שמבטלן את המצוה בו, היכא שהמצוה תהיה מהודרת ומשובחת יותר על ידי שלוחו.

למדנו מכאן, שכאשר הדברים יכולים להעשות בהידור רב יותר, עדיף לעשות את המצוה אפילו על ידי שליח, והוא הדין בענין הפתילות, כיון שיש אפשרות להשיג פתילות מוכנות ומהודרות, עדיף שיקנה מוכן, ובזמן שנותר לו שאינו צריך להכין את הפתילות ילמד, או ילמד את ילדיו על גודל חשיבות ימי חנוכה.

(חשודי חמד)

שבעולם הטהורים נלחמים ברפיון, והטמאים בלהט. ואם הפסידו הטמאים במערכה, הרי זה נס ופלא!

(מפיק מרגליות - והגדת)

תענוג עולם הזה

מסופר על סנגורן של ישראל רבי לוי יצחק מברדיצ'ב, כי בבית מדרשו ישבו כמה חסידים ואנשי מעשה, ושוחחו ביניהם. לפתע נכנס הרבי מברדיצ'ב, והתקרב אליהם, ושאלם על מה הם משו-חחים? אלו החסידים, בושו ברוחם לומר את האמת כי נסובה השיחה על דא ועל הא. אך כששאל שוב הרבי על עניין השיחה, הוכרחו להשיב כי הם מדברים מעשירותו המופלגת על הגרף פו-טוצקי, שאינו מונע עצמו מכח תענוגי עולם החומר, מכל אשר ישאלו עיניו. עד כי פעמים כאשר מתחשק הגרף בעיצומו של קיץ להחליק על השלג- שאינו נמצא כמובן, מצווה הוא לפזר שקים של סוכר באחוזתו. כדי שיוכל להחליק עליהם. פנה אליהם הרבי מברדיצ'ב ושאלם: "האם הגרף מדליק נרות חנוכה?" הנוכחים תמחו על פשר שאלה זו. וענו: כמובן שלא, והלא הגרף הוא גוי גמור. "אם כך- הרי שאין לו טעם בתענוג עולם הזה..." סיים הרבי מברדיצ'ב את שיחתו.

(רשומים בשמן)

מצוותה למטה מעשרה

פעם אחת בעת הדלקת נרות חנוכה, פנה רבי דוד מטאלנא, לאחד מן החסידים העומדים עליו שהיה גבה קומה, ושאלו: אתה שזוגתך נמוכה, כיצד הינך נוהג בעת שאתה משוחח עמה, האם אתה גוחן אליה, או שמא היא זו שמגביהה עצמה כלפיך? ובלא להמתין לתשובתו של החסיד המשתאה, פתח רבי דוד בברכה להדליק נר חנוכה. השאלה המוזרה התמיהה את הנוכחים, שלא ירדו לכוונה הטמונה בשאלתו של הרבי, ועמדו תמהים ומתפלאים, על שאלה סתומה זו, בעת הנשגבה של הדלקת נרות החנוכה הקדושים.

אמנם לאחר מכן ביאר רבי מרדכי דוב מהורנוסטפיילא- שהיה מהנוכחים במקום ואמר, שכוונת דודי הייתה, לרמז על סוד מצות הדלקת נר חנוכה. דאע"פ שאמרו חז"ל: "מעולם לא ירדה שכינה למטה מעשרה טפחים", הנה נר חנוכה מצוותה למטה מעשרה טפחים דייקא, (עיין מאור עיינים פר' מקץ דרוש לחנוכה בד"ה ולכן נר חנוכה, שכתב: שהשם כביכול מוריד למטה מעשרה ומתקרב אל האדם להשיבו ולהחזירו אליו), כדאיתא בגמרא, ומרומז זה במה שאמרו חז"ל: "איתתך גוצא גחין ולחיש לה", כמבואר בספה"ק [עיין בסה"ק אוהב ישראל לחנוכה, ועוד].

אכן נודע הדבר לרבי דוד כי ש"ב רבי מרדכי דוב גילה סודו, ופירש כוונת דבריו הסתומים לחסידים, ויהי ממחרת בשעת הדלקת נרות החנוכה מלמל הרבי מטולנא דבר מה בלחש, לאחד מחסידיו, ואח"כ הסיב פניו, ואמר לרבי מרדכי דוב שעמד מאחוריו: "היום לא יעלה בידך לבאר את דברי!"

(אוצר הסיפורים)

שלהבות או טיפות?

בפעם הראשונה זה נראה מוזר, אחר כך זה הפך למדאיג, ובהמשך- זה כבר היה מלחין. עיניו של יהודי בגיל העמידה החלו

לתעתע, הוא החל לפתע לראות כל דבר כפול ומשולש. ככל שניסה להרכיב משקפיים שונים, לבצע טיפולים, לשים טיפות- כל אלה לא הועילו. ראייתו הפכה לכפולה יותר ויותר, כל הער-לם נראה בעיניו מטושטש... הרופאים לא הכירו מספיק טוב את הבעיה, אמרו שמדבור בתופעה נדירה שאין מספיק ידע רפואי עליה. "אולי במרכז גדול לעיניים, אי שם בארצות הברית, יוכלו לבצע ניתוח מסובך שיפתור את הבעיה", אמרו ליהודי הנבון... היה זה כמה ימים לפני חנוכה, כאשר ברקע החלו להישמע נעימות החג, כולל הזמר 'הנרות הללו' הכולל את הקטע 'הנרות הללו קודש הם... אלא לראותם בלבד...'. באירוניה משהו, חשב לעצמו כי הנרות אומנם ניתנו לראותם, אך לא לראות את צלליתם וצללית צלליתם, פי שתיים ושלוש וארבע...

ואז, הבריקה בו ההברקה: 'אם הנרות הקדושים נועדו לראותם, משמע כח סגולי יש להבטה על הנרות. אולי כאן טמון הפתרון?'. ממחשבה למעשה. באותו חג חנוכה הקפיד היהודי להביט על הנרות. מדי יום, אחרי הדלקת הנרות, נעמד בסמוך אליהם והתבונן בשלהבות המרצדות. לא דקה ולא שתיים, כמה עשרות דקות מדי יום ביומו, תוך שפיו ממלמל תפילה חרישית כי הנרות הללו שקודש הם, יסייעו לו לראותם בלבד- לראות את הנרות עצמם, ולא את הכפלתם...

חלפו עברו ימי החנוכה, ולהפתעתו הוא גילה שיפור ניכר במצב. נגד כל הסיכויים והניתוחים הרפואיים- בתוך ימים ספורים שב לראות כאחד האדם. בלי טיפולים, בלי ניתוחים, ובלי טיפות- הנרות החזירו לו את הראיה הממוקדת והחדה! את הסיפור, סיפר רבי אלימלך בידרמן ששמע אותו מכלי ראשון. ולנו לא נותר אלא להוסיף כי מדהים להיווכח בסגולה העמוקה הטמונה בנרות החנוכה, שההתבוננות בהם לבדה, בכוחה לחולל ישועות נפלאות.

(הפוחת מכל יום)

בימי החנוכה שורה השכינה שנקרת "כה" על יש-ראל, ולכן הימים הללו נקראים חנו-כה דהשכינה שורה בישראל

בספר "יסוד ושורש העבודה" (שער המפקד פרק א') הביא בשם תיקוני הזה"ק (תיקון י"ג דף כ"ט א') וז"ל, תמניא יומי דחנוכה לארבעה ועשרין יומין [ואחרי כ"ד ימים בחודש כסליו] דאינון "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד", [דהיינו שיש בו כ"ד אותיות] שרייה כ"ה [דהיינו השכינה הקדושה], על ישראל בכ"ה כסליו, ואלין אינון כ"ה אתוון דיחודא דאינון שמע ישראל וגו', ודא איהו חנוכה חנו כ"ה [והיינו, כי גם פסוק זה של "שמע ישראל" יש בו כ"ה אותיות], עכ"ל והיינו, דהשכינה נקראת "כה", ולכן נקראים ימים אלו חנוכה"ה כי בימים אלו חונה ושורה השכינה על ישראל. וע' בס' מאור עינים (פר' מקץ) שכתב וז"ל, חנוכה חנו כ"ה, שיש מידה הנקראת כ"ה והיא מידה מלכות, וכו', ומידת מלכות הנ"ל נקרא שכינה, עכ"ל.

ויש להוסיף, דבהפסדת שבת חנוכה אנו מפטירין "רוני ושמיח בת ציון כי הנני בא ושכנתי בתוךך נאום ה'", וי"ל דנרמז בזה שימי החנוכה הם זמן של "הנני בא ושכנתי בתוךך", ואולי גם לכן הם ג"כ "ימי שמחה" וכמש"כ הרמב"ם (פ"ג מחנוכה ה"ג), שהרי אין השכינה שורה אלא מתוך שמחה כדאי' בגמ' שבת (דף ל' א'), וזהו

ג"כ מה שנאמר "רוני ושמי" שהרי "הנני בא ושכנתי בתוכך", וכמש"נ.

ויש עוד בענין זה, דהנה כבר כתבו הרמח"ל ז"ל ועוד קדמונים ז"ל, דכאשר יש מצב של השראת השכינה אזי יש מצב של ברכה ושפע ברוחניות ובגשמיות.

ובזה נראה לבאר מש"כ בס' נעם אלימלך (פר' יתרו) ז"ל, כה תאמר לבית יעקב וגו', היות במילת "כה" נרמז כל הברכות, וכמ"ש כה תברכו וגו' וכן בפר' לך כה יהיה זרעך וגו', עכ"ל, וכע"ז אי' בבעל הטורים (פר' נשא) עה"פ בברכת כהנים כה תברכו וגו', עיי"ש, וכן אי' כי "כה" עה"כ בגי' כ"ו שהוא שם הוי"ה, וגם הוי"ה מורה על מצב של שפע וברכה, ולהנ"ל הרי הכל מבואר היטב, כי "כה" זהו רמז לשכינה, ומצב של השראת השכינה הוא מצב שיש בו שפע וברכה, ודו"ק.

וכן בס' מאור עינים (פר' מקץ) כתב ז"ל, כל הצרות שיש לישראל הוא בסוד נפילת השכינה שנקראת כ"ה, עכ"ד, ובשור"ת בנין ציון לבעל הערוך לנר זצ"ל (סימן ג') כתב, כי שם "שכינה" נאמר על ב' בחינות, א', על כבוד ה' מקור הקדושה, ב', על אור והשפעה הנאצלת מאתו יתברך על מקומות מסויימים ובזמנים

מסויימים, עיי"ש.

וע' בס' סגולות ישראל (אות ח') ובס' שפתי צדיק (בעניני חנוכה) דהדקלת נר חנוכה בהידור הוא סגולה לפרנסה, ורמז לזה שהרי נ"ח בשמאל, ונאמר בשמאלה עושר וכבוד, וכן הרי אחז"ל דהמצפה לשולחן אחרים עולמו חשך בעדו, וכיון דחנוכה הוא זמן של אור, היפוך החושך של היוונים, הרי"ז ג"כ סגולה לפרנסה, עיי"ש, ולהנ"ל י"ל, דכיון דזהו זמן של השראת השכינה לכן הוא זמן של שפע ברכה.

ועוד י"ל בזה דהנה בס' מועד לכל חי לרבי חיים פלאגי זצ"ל (כ"ז, י"ז), הביא בשם ספר הזכירה לומר אחרי הדלקת נר חנוכה ז' פעמים ויהי נועם וגו' ועד אורך ימים אשביעהו ואראהו בישועתו וגו', וזהו סגולה לשמירה כל השנה, עכ"ד. ובסידור רבי שבת מרשקוב זצ"ל מובא ג"כ סגולה בשם הרמב"ן, לומר פרק ויהי נועם וגו' ז' פעמים כל תיבה בכוונה ובמתינות עיי"ש, והנה ויהיה נועם וגו' הנאמר על בנין בימה"ק, והוא שייך להשראת השכינה ושפע הברכה על ישראל, ואולי גם לכן יש לזה שייכות להדלקת נ"ח, וצ"ע בזה.

(הגר"ח קרלינשטיין זצוק"ל)

ריתחא דאורייתא

בענין הזכרת על הנסים בברכת המזון

הנה בברכה מעין ג' מזכירין בה שבת ויו"ט, ואילו בחנוכה ופורים בברכת המזון מזכירין על הנסים ובברכה מעין שלש אין מזכירין, והדבר צ"ב. ובשם רבינו הגר"ח זצ"ל נאמר לבאר טעם הדבר, דהנה הדין הוא דאם שכח לומר על הנסים בחנוכה ופורים בברכת המזון אינו אומר ברכה במקום ההזכרה כמו שצריך לומר בשבת ויו"ט, דאם שכח לומר רצה בשבת, או יעלה ויבוא ביו"ט צריך להזכירם בברכה בפנ"ע אחר סיום ברכת בונה ירושלים, וא"כ חזין דחלוק דין הזכרת על הנסים, מדין הזכרת רצה בשבת ויעלה ויבוא ביו"ט, דדין הזכרת רצה ויעלה ויבוא הוא דין ותקנה במטבע דברכה שלישית, ולכן אם שכח לומר רצה או יעלה ויבוא, חסר הברכה שנתקנה לשבת ויו"ט, ולכן צריך להשלימה אחר ברכת בונה ירושלים כברכה בפני עצמה מכיון דחיסר ברכה. משא"כ הזכרת על הנסים אין זה מדין ונוסח הברכה עצמה, אלא הוא דין הזכרה בעלמא, ולכן אם שכח אין דין ברכה על זה.

ולפי"ז א"ש מה שאין אומרים הזכרה זו בברכה מעין ג', דהרי ברכת מעין ג' היא מעין ברהמ"ז וכוללת את כל ג' הברכות, אמנם כ"ז הוא רק לגבי הברכות שבברהמ"ז, דקצרו את ג' הברכות ועשאוהו לברכה אחת מעין ג', ולכן הזכרת רצה ויעלה ויבוא שהיא ממטבע של ברכה, יש חובה להזכירה נמי בברכת מעין ג' כיון דאית להו דין ברכה, משא"כ הזכרת על הנסים שהיא דין הזכרה בעלמא ואינה ממטבע הברכה, לא נכללת בנוסח ברכה מעין ג' שנכלל בה רק דין וענין הברכות, ודו"ק.

ובזה מבואר גם מדוע בברהמ"ז אומרים רצה ויעלה ויבוא לפני סיום ברכת ובנה ירושלים, ואילו בברכה מעין ג' מזכירין של שבת ושל יו"ט אחר ובנה ירושלים. דכיון דהזכרת שבת ויו"ט היא ברכה בפני עצמה ביסוד דינה, לכן קבעו אותה אחר ובנה ירושלים דאכתי הוא לפני סיום הברכה, משא"כ בברכת המזון עצמה כיון דקתנו לומר בברכת ובנה ירושלים, נתקנה בתוך הברכה ולפני הסיום דמזכיר ובנה ירושלים.

שבת כ"א ב'. מאי חנוכה וכו', כשנכנסו יונים להיכל טמאו כל השמנים שבהיכל וכו', ולא מצאו אלא פך שמן אחד שהיה מונח בחותמו של כה"ג ולא היה בו להדליק אלא יום אחד נעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים

וצ"ב כיון שנס זה הוא מעיקר החנוכה למה אין מזכירין אותו בתפילת על הנסים, עוד צ"ב דהנה כתב הרמב"ם ריש הל' חנוכה ז"ל, בבית שני יכשמלכי יון גזרו גזרות על ישראל ובטלו דתם ולא הניחו אותם לעסוק בתורה ובמצות, ופשטו ידם בממונם ובבנותיהם וכו', הרי שמלבד מה שלא הניחו לישראל לעסוק בתורה גם פשטו ידם בממונם ובבנותיהם, וא"כ למה לא הוזכרו צרות אלו בהודאה דעל הנסים, וצ"ב. ונ"פ דכל יסוד הצרות שעשו היונים הוא שבטלו מישראל תורה ומצות, וגם צרה זו שפשטו ידם בממונם לא היתה רעה בפ"ע, אלא שזה גרם להם לביטול תורה ומצות, ובאמת שענין זה הוא גופו ועיקרו של נס פך השמן, דהנה כתב הרמב"ם שם ה"ב ז"ל, והדליקו ממנו נרות המערכה שמונה ימים עד שכתשו זיתים והוציאו שמן טהור. עכ"ל. הרי שבמכוון היה הנס שמונה ימים כדי שלא תתבטל מצות הדלקה, שאם היה דולק יום אחד פחות משמונה ימים היתה נחסרת מצות אותו היום, ודו"ק. ולפי"ז מתבאר מה שלא הוזכר נס דפך השמן ושאר הצרות בהודאת על הנסים, דכיון שהוזכר הענין דלהשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך כבר הכל בכלל, וכמש"נ.

(מאורי המועדים)

הארת החנוכה למרחקים

כתב השפת אמת בשם החידושי הרי"ם (חנוכה תרמ"ב) 'שעל ידי שהיונים היתה להן העזה גדולה לפרוץ פרצות בבית המקדש (בפנים)... ורצו לעשות מרשות היחיד רשות הרבים (על ידי י"ג פרצות), מול כן נקם השי"ת בה ועשה התגלות הקדושה גם (בחוץ) לתוך רשות הרבים'. והשפת אמת מוסיף ומבאר 'וכיון שהמקדש היה מוכן לבני ישראל, והם פרצו החומה (בי"ג פרצות) לשלוט עין במה שאין להם שיכות, לכן (מול כן) עשה לנו הקב"ה תוספות הארה מבית המקדש שיאיר לתוך הרשות שיש להם שליטה, ולפרוץ חומת ברזל של הסט"א שלא תהיה מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים', ולכן דייקא בחוץ שם המצוה להאיר ולפרץ חומת ברזל החשוכה של הסט"א והיצר הרע, והזמן מסגל לזה כנ"ל.

(שפ"א)

היונים רצו לבטל שבת, חודש ומילה

והטעם שנס זה חדר אף לתוך הזמן, מבאר השפת אמת (חנוכה תרנ"א) כי איתא שהיונים רצו לבטל שבת, חדש ומילה, ובשלמא שבת ומילה מובן מה שרצו לבטל, אבל למה חודש, מה היה כל כך אכפת להם שמות החדשים, בכדי להלחם על כך?

ומבאר השפת אמת שחרה להם מה שהזמן נמסר בידי בני ישראל וכדאיתא שהקב"ה אומר למלאכים השואלים אותו אימתי אתה עושה את המועדות, והקב"ה משיב להם אני ואתם נסכים על מה שישראל גומרים.

וכלשון הירושלמי (ראש השנה פ"א ה"ג) אי זו אמה כאומה הזאת, בנוהג שבעולם השלטון אומר הדין היום והלסטים אומר למחר, הדין למי שומעין, לא לשלטון אבל הקב"ה אינו כן, אמרו בית דין היום ראש השנה, הקב"ה אומר למלאכי השרת העמידו בימה יעמדו סגורין יעמדו קטגורין שאמרו בני היום ראש השנה. נמלכו בית דין לעברה למחר, הקב"ה אומר למלאכי השרת העבירו בימה, יעברו סגורין, יעברו קטגורין, שנמלכו בני לעברה למחר.

ולא זו בלבד שהם קבועים את קביעות החדשים, רק על ידי קביעתם משנים הם את הטבע, שאם ילד גדל בגיל י"ג, ונמלכו בית דין לעבר את החדש או את השנה, מתעכבת גדילתו על פי הטבע בעוד חדש, שעל ידי קביעתם בקביעת החדשים משנים הם את הטבע (כמבואר בירושלמי כתובות א, ב/ נדרים ו, ט' סנהדרין א, ב).

ודבר זה חרה ליונים, ובקשו לבטל את מצות החדש הזה לכם, לכן כשנקם הקב"ה נקמתנו מהם, נתן לישראל מוספת כח- לתקן זמן חדש, ולקבוע ימים טובים חדשים- חנוכה.

[ומעין רעיון זה מובא בשפת אמת (תרל"ו נר ז) כי היונים אמרו כתבו לכם (בכל עניני הלכם- הרשות) על קרן השור שאין לכם חלק באלקי ישראל וקשה ממה נפשך קרי ליה 'אלקי ישראל' ואין אין לכם חלק (כלומר), הם מודים שיש כזה דבר שנקרא 'אלקי ישראל', כיצד אפוא אפשר לכתוב ב' דברים סותרים 'שאין לכם חלק- באלקי ישראל', רק שאמונה זו רצו לבטל מבני ישראל שלא יאמינו בזה אשר הקדושה משפעת כפי מעשיהם, ואשר יש לכם חלק דייקא שמעשיהם מעוררין בשמים, זה רצו לבטל. והקב"ה (מדה במדה) הוסיף לנו עוד (חלק) על ידיהם- חנוכה,

שאלות מענינות בהלכה

(בענינים שונים, מבית הגר"ח קנייבסקי)

נר חנוכה בלמטה מכ' אמה האם יצא?

הנה איתא במס' שבת דף כב ע"א משמיה דרבי תנ- חום נ"ח שהניחה למעלה מעשרים אמה פסולה וא"ר תנחום מאי דכתיב והבור ריק אין בו מים מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו והקשו המפרשים מה הס- מיכות לבור דיוסף לדין דאסור להדליק למעלה מעשרים אמה ובספר טעמא דקרא חנוכה כתב מרן הגר"ח קני- בסקי שליט"א שאמרו בשם ר' העשיל ז"ל שמה שהגמ' הסמיכה שני הדברים משום שקשה הרי לא רצו להרוג את יוסף כמש"כ אל תשפכו דם ואיך השליכוהו לבור מלא נחשים ועקרבים שבודאי ימות אלא דכתיב ויש- ליכו והתוס' במעילה י"א ב ד"ה דישון כתבו שאין השל- כה פחותה מעשרים אמה ולכן לא ראו שיש שם נחשים ועקרבים ומוכח דנ"ח שהניחה למעלה מכ' אמה פסולה שאין רואין ולפ"ז למדנו מכאן דגם אם הדליק נ"ח בתוך בור עמוק כ' אמה כגון שדר שם ג"כ פסולה שאין נראית ברה"ר וצ"ע עכ"ד והנה במש"כ הגר"ח ק"דלפי"ז יצא דאין להדליק נ"ח במקום דהוי כעין בור שעמוק יותר מכ' טפחים משום דלא שלטא ביה עיניה נראה לכא' דהכל תלוי במציאות ובאילת השחר שבת שם הסתפק בדין זה וז"ל מרן הגר"א זצוק"ל וז"ל יש להסתפק בבית שהוא למטה מהרה"ר כ' אמה האם גם שם א"א להדליק דלא שלטה עינא או רק בגובה ובתוס' ב"ק כ"ז ע"ב ביאר דשור עיניו למטה ומיבעי לי' לעיוני יותר מאדם מ"מ יתכן דגם אדם רואה למטה יותר מלמעלה ע"כ ספק הגר"א ז"ל ול- כאורה לדינא הכל תלוי לפי הראיה של בנ"א ובק' לקנות חכמה הל' חנוכה הובא שנשאל הגר"ש אלישיב האם בית שנמוך עשרים אמה מרה"ר האם יש בזה חסרון וענה בזה הגר"ש"א שיכול לכתחילה להדליק שם שרק למעלה מעשרים אמה לא שלטא ביה עינא ולא מצאנו שלמטה מעשרים לא שלטא ביה עיניה

[שלמי יוסף]

שהוא גם כן כדמיון החדש (שהוא מועד זמן שנתקדש ונקבע כלו על ידי חכמי ישראל).

(שפת אמת)

הקשר בין תשובה מקץ וחנוכה

שלושה דברים צריך לומר אדם בתוך ביתו ערב שבת עם חשי- כה עישרתן ערבתן הדליקו את הנר... שלוש פעמים בשנה ניתנת לאדם האפשרות לתקן חטאיו ול- שנות גורלו ואלו הן- עשרת ימי תשובה הושענה רבה- וחנוכה זמ- נים אלו מתחלקים לשלושה קטגוריות חי, צומח ודומם. עשי"ת חי מדבר- בתקופה זו אנו מתכוננים ליום הגדול, יום כיפור. בנוסף אנו מתחננים, מתפללים ומבקשים מחילה יום וליל. זוהי למעשה התקופה החיה והערגית ביותר בשנה, תקופה שבה

כל מעשה שאנו עושים עובר עשרות ביקורות ומסננות. שם נח-תמות הגזרות מי לחיים ומי לא.

הושענה רבה - צומח - בזמן התפילה וההקפות שבהושענה רבה נוטלים אנו את ארבעת המינים שמקור כוחם הוא מן הצומח. ובסיום התפילה חובטים אנו בערבה על פני האדמה שמשם מתחילה הצמיחה. חביטה זו באה להראות לאדם שגם אם לא הצליח להתעלות ביום כיפור, היום המרכזי של התשובה, ותחושתו שפלה ונמוכה כעין האדמה, חובט הוא בערבה ועל ידי הכאה זו מעורר תוכו לתשובה ומרחיק ממנו חומרי תאוות וכיוצא בזה. ערבה מלשון ערבות שערב הקב"ה לאותו אדם אשר רצונו האמיתי לשוב בתשובה, שאכן כך יהיה ותשובה תהא מנת חלקו. תמיד צמיחה מתחילה מלמטה.

חנוכה דומם אנו חוגגים את חג החנוכה בעקבות הנס שקרה לאבותינו, שמצאו פך שמן טהור לאחר מהומות הטומאה שביצעו היוונים הכסילים, פך השמן שעליו מורכבת מהות החג, הינו דומם.

חנוכה הוא המועד האחרון בסדרת המועדים המאפשרים לאדם לשנות את חתימתו בבחינת מקץ סוף. וכן נראה שבתקופה זו קל יותר לקבל ניסים וישועות מאשר בכל השנה ברחמי של הקב"ה ניתנת לנו הזדמנות להיחתם לטובה על ידי פעולות פשוטות ולא מורכבות כלל, פעולות דוממות כהדלקת הנר ופרסום הנס. הקב"ה מעניק לנו הזדמנות לתקן את נפשנו על ידי נר שהינו דומם אך אורו חי מדבר וצומח "כי נר מצווה ותורה אור" הנר מוגבל להאיר ככמות השמן השעווה או הדונג שבו כך היא המצווה מוגבלת לפי הזמן והמקום, לעומת זאת ידוע שאור הינו כח בלתי מוגבל ובלתי ניתן לתיאור וכך היא התורה, אינה מוגבלת כלל ובכל זמן קיימת ועומדת ומחכה לזכות את לומדיה. בזמן הדלקת הנרות מושפעת חמלה מאיתו יתברך על האדם, חמלה המשפיעה אפילו על אדם שלא הדליק בעצמו את הנרות, אלא רק חווה את פרסום הנס על ידי ראייה. כך היא התורה, אדם שלמד וממלא עצמו בה אין שיעור לשכרו ולפעולתו ולא זאת בלבד

אף אדם שאינו לומד ומתייגע בתורה אלא קובע עיתים ומקשים בשיעור או הרצאה מושפעת לנשמתו השפעה חזקה וכבירה. ובנוסף אפשר לומר שחנוכה מלשון נוכחות, שמוטלת עלינו המצווה להראות נוכחות הנס בכל מקום ומכך ירדו אורות של טובה לעולם. על כן כך כתוב במשנה שבת פרק ב משנה ז "עיש-רתן ערבתי הדליקו את הנר"- שלושה זמנים חשובים לאדם ערב שבת עם חשיכה, זמנים שברצונו לשבות מחומרי תאוות, אך החשיכה קיימת בתוכו ואלו הן: עישרתן חי מדבר - עשרת ימי תשובה ששם נפתחים השערים לחיים.

עירבתן צומח - הושענה רבה שחובטים אנו בערבה להרחיק מאיתנו תאוות וחומרי תאוות.

הדליקו את הנר דומם - חנוכה שעל ידי הדלקת הנר ופרסום הנס מושפע עלינו כח של חיזוק גם בחינת חי, גם בחינת צומח, וגם בחינת דומם. פרשת מקץ ידועה כפרשת האורות שכמעט תמיד נופלת בזמן החנוכה ורמזים רבים הובאו בדבר אף אנו נביא כמה ב"ה: קראתי מחכמי הספרדים שבפסוק "שובו שבו לנו מעט אוכל וכו' נמצא רמז מאלף: "שובו לנו" נשבור ונחלק את מלת "לנו" לחצי ז"א ל=30 ו=50 ו=86 לחלק לשתיים עולה 43 לאחר מכן נוסיף את ה"מעט" שבמלה "אוכל" שהיא כמובן האות "א" כך יוצא לנו 44 כמניין הנרות. עוד דבר ששמעתי מאחד האדמו"רים נר בגימטריה 250 נכפיל בשמונת ימי החנוכה יצא 2000 נוסף כה' שזהו התאריך שבו חל החג' יצא לנו: 2025 כמניין התיבות בפרשה.

רמז נוסף שיצא לי לחשב בסיעת הדישמיא - בפרשה חולם פרעה שני חלומות נוסף את פרטי החלומות של פרעה ואת פת-רונם וכך יצא: שני חלומות + שבע פרות בריאות + שבע פרות רזות + שבע שיבולים בריאות + שבע שיבולים דקות + שבע שני שבע + שבע שני רעב = מד' שזה 44 כמניין הנרות. ועוד ניתן לומר שרמז זה קשור בחלומות ואם נהפוך את המספר מד' יצא לנו "דם" וידוע שאדם שחולם על דם מראה שנמחלו עוונותיו וזה בדיוק מתקשר לחג החנוכה שזהו המועד האחרון לחיתום ובאפ-

ריתחא דאורייתא

אמרין בגמרא שבת (כ"ב א') נר של חנוכה שהניחה למעלה מעשרים אמה פסולה. והנה אם הדליק נר חנוכה למעלה מעשרים אמה, אע"פ דאחר כך הורידו, מכל מקום לא מהני, דהדלקה עושה מצוה. וכמו כן אם הדליק למטה מעשרים אמה ואחר כך הרימו למעלה מעשרים אמה, דינו ככיבה בידים, דמבואר במשנה ברורה (שער הציון סי' תרע"ג אות ל"ב) בשם הפרי מגדים דבזה אמרין דזקוק לה וחייב לחזור ולהדליק. ולהט"ז (סי' תרע"ג סק"ט), מובא במשנה ברורה שם ס"ק כ"ו) דבכבתה קודם השקיעה זקוק לה, אם כן הוא הדין אם קודם השקיעה הרימו למעלה מעשרים אמה חזין דב-עין שבעת קיום המצוה דנר חנוכה יהא הנרות באופן שראוי לקיום המצוה. ויש לחקור מהו אם קודם השקיעה היה זמן שלא היה ראוי. ויש לצייר בזה בכמה גוונים: א. הרימו באמצע שאלו מהו בהדליק קודם השקיעה למטה מכ' אמה, ואחר כך כשעדיין קודם השקיעה הרימו למעלה מכ' אמה ושוב הורידו. ב. כיסהו באמצע וכן יש לשאול בהדליק קודם השקיעה ואחר

כך כיסה הנר מכל הצדדים דהשתא אינו יוצא ידי מצוה דאף אחד אינו רואה ואחר כך הוריד המכסה. ג. נקב בבזך הנה אם היה נקב בבזך קודם השקיעה, וממילא ישפך השמן ול א ידלק חצי שעה, לא קיים מצותו. ויש לדון מהו אם הדליק כהוגן ואחר כך נפגם הבזך ואחר כך תיקנו. [אבל באמת אף בהדליק כשהיה נקב ואחר כך תיקנו, לא ידענא אם פסול, דדמי למד-ליק שעומד להכבות ברוח ואחר כך שם זכוכית שלא יכבה]. ד. לפשוט כל הנ"ל הנה נלעג"ד לדון בספיקות הנ"ל, דדמי להא דאמרין בבבא קמא (נ"ב א') דאם חפר בור ונסתם ואחר כך נחפר שנית, הראשון פטור, משא"כ אם נתכסה במכסה ולקחו המכסה, הראשון חייב, דגם בעת שהבור מכוסה עדיין הבור קיימת. וכתבו הפוסקים (שולחן ערוך סי' ל"ב סע' ג') דהוא הדין לענין כתיבת מזוזה שצריך כסדרן, אם כסה האותיות בזהב ואחר כך גיל ה הזהב, חשיבא כסדרן, אע"פ שבשעה שיש זהב המזוזה פסולה, וטעמא דמילתא דעדיין האותיות קיימות. ואם כן יש לדמות לנידון דידן דהנרות עדיין קיימים וממילא יא א כשר. וצריך עיון.

(שלמים בציון)

שאלות מענינות בהלכה

(בענינים שונים, מבית הגר"ח קנייבסקי)

האם יש מצות חינוך כשנותנים לקטן להדליק נרות חנוכה, בנרות שאורך דליקתן כרבע שעה בלבד? או שזה לא שווה כלום וצריך לתת לו נרות שדולקים לכל הפחות חצי שעה.
ת.לא, רק אם הוא כדין

האם יש הידור מצוה להדר גם בבית שהמנורה מונחת בו, שיהיה מזהב וכדומה, או דלמא זה כמו חלון בעלמא, והרי אין מצוה להדר שהחלון או פתח הבית שהחנוכיה מונחת בו יהיה נאה?
ת. לא שייך,

מי שמדליק בפתח הבנין (כגון שאין לו חצר ופתח הבנין הוא פתח דירתו). אבל אי אפשר לומר הברכות שם כי יש שם ריח. , רע של פחים, האם מותר לומר הברכות בבית ולרדת להדליק בפתח הבית, או במקרה כזה עלי להדליק בחלון הבית?
ת. מותר שתיהן

נשאלתי על ידי איזה אנשים שזה מקרוב חזרו בתשובה, מה כוונת חז"ל (שבת כ"ג ב') הרגיל בנר הווין לו בנים תלמידי חכמים, מדוע הברכה על בניו ולא על הזהיר עצמו שיזכה להיות תלמיד חכם?
ת. הוא צריך ללמוד

ובאותו ענין: ברש"י מבואר שהכוונה על נר שבת ונר חנוכה ומה יעשה בן ספרד שאינו נשוי שנוהגים שרק בעל הבית מדליק ואביו מוציאו בנר חנוכה, ונר שבת אינו מדליק כי אמו מדליקה, איך יזכה לסגולת חז"ל, האם מועיל שמשלם לאחר כסף שיזהר בזה?
ת. מה ששמע הברכה

יש נוהגים אחר הדלקת הנרות לשבת מול הנרות ולהתבונן בהם ומקורו טהור בספרי מוסר וחסידות, רציתי לברר אם המעלה להביט רק בנרות של עצמו או גם בנרות שהדליק שכן וכדו?
ת.של עצמו

מי שנוהג להתבונן בכל יום אחרי ההדלקה האם מותר בשבת אחרי שקיבל שבת להתבונן בנרות או יש לחוש שמא יטה, כמו שגזרו חז"ל שלא ללמוד מול הנרות בלי שימנה שומר?
ת.מותר

(דברי שי"ח)

חג החנוכה אין בו מצות אכילה ושתייה כביתר החגים.

ויש להבין, מדוע לא קבעו חכמים אכילה ושתייה בחנוכה כדרך שעשו בפורים? ותירצו המפרשים, כי כאן היתה הסכנה רוחנית, כי על הגוף לא גזרו היוונים אלא רק על הרוחניות, והגאולה הייתה שניצולו מסכנת הרוחניות, לכן קבעו את החג בהדלקת נרות, בדבר רוחני. מה שאין כן בפורים, שם היתה הסכנה על הגוף, לכן קבעו את החג באכילה ושתייה הנוגעת לגוף. אבל עדיין יש להבין מדוע לא קבעו גם אכילה ושתייה בחנוכה, הרי סוף סוף גם הגוף היה בסכנה, הרי נלחמו מועטים כנגד המרובים, והיה לנכון לקבוע על שניהם ולעשות זכרון גם באכילה ושתייה וגם בהדלקת נרות? והדבר יובן על פי משל למה הדבר דומה? לאדם שנכנס אצלו שר, הרי ודאי שהוא מכבדו מאוד. אמנם אם השר נכנס עם המלך, הרי כל הכבוד לא יכול להיות למלך, כי הוא העיקר, והשר אף הוא מכבדו של המלך ומשרתו, ואין מכבדים אותו בפני עצמו. הנמשל: כן הוא הדבר בענייננו, בפורים היה נס גשמי, לכן עשו לו זכרון גשמי. מה שאין כן בחנוכה, אמנם היו שניהם, אך הגשמיות מתבטלת בפני הרוחניות, כשיש רוחניות אין לגשמיות כל מעלה.

(קול יהודה' לרבי יהודה צדקה עמוד צא)

"בימים ההם בזמן הזה"

ימי חנוכה הם ימי שמחה והודיה על הנסים. נס הניצחון במלחמה ונס פח השמן. נוסח התפילה בחנוכה "על הנסים ועל הנפלאות שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה". ההבנה הפשוטה היא שכיון שבימי כסלו היו נסים גדולים, לכן קבעו עליהם זמן שמחה והלל והודאה להשי"ת. אכן, יש המתעוררים לשאול כיצד מבינים את נוסח התפילה "בימים ההם בזמן הזה", איך בזמן הזה, בימים שאנו חיים בהם רואים נסים? כל הסיפורים של הנסים הם על אירועים שקרו בעבר.

פעם היתה קריעת ים סוף, וכל עם ישראל עברו בתוך הים ביבשה. נסי הכניסה לארץ ישראל, והנסים שהיו בבית המקדש וכו'. אך מדוע רק הדורות ההם ראו נסים ואנו לא רואים בימינו התרחשויות של נסים? וכי רק לדור המדבר או לחשמונאים היתה הזכות לראות בחוש נסי שמים, ולנו אין את הזכות הזו? יתכן שהשאלה אינה במקומה, אבל התשובה, לרעתך, אינה פשוטה כלל, ומונח בה יסוד גדול והבנה אחרת במהות הנסים וימי החנוכה.

אספר לכם מעשה שהיה, כפי שסיפרו בעל המעשה. הוא גר היום במונסי, בארה"ב, ועובד לפרנסתו כרופא, אבל הוא שוקד על התורה והנו תלמיד חכם. לא כל ימיו היה המספר שומר תורה ומצוות. לפני שנים הוא היה בלוס אנג'לס כחילוני גמור, ועבד כרופא בחדר מיון של בית חולים. באחד הימים הובהל לחדר המיון אדם מחוסר הכרה אשר נמצא מוטל ברחוב אחרי התקף לב קשה. הרופאים הוזעקו להצילו, ולאחר חצי שעה התייאשו מחייו, ניתקו את המכונות וקבעו את מותו. הרופא מספר שלפתע הוא הבחין בתנועה בידו של המת. בתחילה חשב

שאילו עצבים שעדיין מפרכסים לאחר המוות, אבל אח"כ הבחין בתנועות נוספות של הגוף, הוא הסיר את הכיסוי מעל פניו, ול-

לאנגליה. הבריטים לא יכלו להחזיק בתוכם פליטים גרמנים, החשודים כמרגלים בזמן מלחמה, ולכן אספו את כל הקבוצה ושלחו אותם באוניית מסחר לגירוש באוסטרליה. הם שחררו אסירים ופושעים מבתי כלא, כדי שישמשו כמלחים על האונייה. אך יצאה האונייה מהנמל באנגליה התחילו המלחים להתעלל בקבוצת היהודים. גנבו מהם את מזוודותיהם ובזזו לעצמם כרצונם, 'את הנותר השליכו באכזריות אל תוך הים'. הצער ועו-גמת הנפש על איבוד החפצים, המזכרות והמכתבים האישיים היו גדולים מאד. "מה זה עשה ה' לנו?" כך הגיעו הפליטים, בעירום ובחוסר כל והתאקלמו באוסטרליה. לפני שנים מספר, עשרות בשנים לאחר הגירוש ההוא, מצא יהודי אחד יומן של קצין גרמני ששרת בשנות המלחמה בצוללת. באחד הפרקים המתארים את שנות המלחמה הוא כתב על אותה אוניית מסחר בריטית שנקלטה בראדר של הצוללת. הפלגה ללא ליווי צבאי היתה בימים ההם כהתאבדות. ניתנה הוראה לירות על האונייה, אך לא היה ברור אם אכן היריות פגעו במטרה. כיוון שנקלט בראדר שמזוודות וחפצים פזורים סביבות האונייה, נשלחה

תדהמתו הוא רואה את ה"מת"-חי. הוא התחיל מחדש לעסוק את לבו. ה"מת" הרים את ידו וסימן לרופא להפסיק להתעסק בו. הוא שואל את הרופא: "לך קוראים חיים מאיר?" "הרר-פא נדהם לחלוטין! זהו אמנם שמו היהודי אבל אין אדם בעולם שקורא לו כך, כולם יודעים שהוא "בארי", רק מסבתו הוא שמע ששמו "חיים מאיר". והנה החולה ממשיך ושואל: "אתה מניח תפילין?" והוא עונה בשלילה. החולה מצווה: "אתה 'מהיום' תתחיל להניח!" "שוב שואל אותו "אתה אוכל כשר?" וכשענה לא, חזר וצוהו: "תאכל כשר!" כשסיים החולה את דבריו, עצם את עיניו ונפטר לבית עולמו. לימים, כשסיפר הרופא את המעשה, הוא הוסיף שבשעת מעשה לא הרגיש שום רושם והשפעה. "נכנסתי לחדר הרופאים ואמרתי להם: 'תשמעו איזה דבר מצחיק קרה לי' שום שינוי לא חל בי מהאירוע המיוחד". לאחר שנים רבות החל הרופא בתהליך של "חזרה בתשובה", ובמבט לאחור צירף גם את המעשה הזה לשרשרת הסיבות שגרמו לו לשנות את חייו. ועוד מעשה נורא שמעתי על קבוצה של ארבע מאות יהודים, שהיו אזרחים גרמניים ונתגלגלו בשנות המלחמה

ריתחא דאורייתא

הדליק בחלון כשהתרים היה סגור

יש לעיין במי שהדליק בחלון ושכח להרים את התרים האם חייב כעת לכבות את הנרות ולהדליק שוב דהרי הדלקה עושה מצוה, ובשעת ההדלקה התרים סגור ולא היה פרסומי ניסא, ויתכן שאף יצטרך לברך שוב. ובספר דברי יעקב (שבת כא) דן בציוור הפוך דכ' דאי נימא דשלא בשעת הסכנה הדליק על שולחנו לא יצא ידי חובה [ומקום גדול לומר כן עיי"ש], יש לעיין בהדליק בחלון הסמוך לרה"ר ואח"כ באדם וסגר את התרים אם נימא גם בזה כבתה אין זקוק לה ויכול להשאיר את התרים סגור או"ד שאני דדוקא להדליק לא אטרחוהו רבנן אבל לפתוח תרים כן הצריכוהו.

ויל"ע האם יועיל פתיחת התרים או דאין זו צורת התקנה דקיום המצוה דדוקא הדלקה תיקנו ואם בא לתקן הענין יהא צריך לפתוח את התרים ולכבות ולהדליק ואת"ל כן שוב יש לומר דראוי לומר בזה כבתה אין זקוק לה שהרי זה כבר לה-צריכו להדליק שוב וצ"ב.

וכתב לדון עוד אף את"ל דפטור מלתקן דכבתה אין זקוק לה הרי כתבו הפוסקים בכל כבתה אין זקוק לה דראוי להח-מיר לחזור ולהדליק בכל ענין ויש להסתפק אם בבא לקיים הידור זה סגי שיפתח את התרים או שאין זו צורת התקנה דבעינן הדלקה ויצטרך לפתוח את התרים ולכבות ולהדליק. ועוד יש לדון היכא דהוא עצמו סגר את התרים במזיד אם בזה חמיר טפי דהרי בכיבה בעצמו את הנרות זקוק לה וא"כ גם כאן מסתבר דאת"ל דהדליק בתרים סגור פסול בדיעבד, הכא נמי בהדליק ואח"כ סגר תרים במזיד חייב לתקן אלא שיהיה עדיין לדון אם סגי בתיקון של פתיחת התרים או שי-צטרך מלבד סילוק התרים גם לכבות ולהדליק מחדש בתרים פתוח. עכ"ד.

והגר"ח ק שליט"א אמר לי דבאופן שסגר אח"כ במזיד סגי

בפתיחת התרים וא"צ לכבות ולהדליק שוב. אך מקרה זה הוא יותר טוב מנידון דידן כיון שבשעת ההדלקה התרים היה פתוח, אך נידון דידן שהתרים היה סגור והרי הדלקה עושה מצוה יותר מסתבר שלא יצא.

ובספר חוט שני כתב לדון בזה דאיתא בגמ' דבשעת הסכנה מניחו על שולחנו ודיו מבואר דאף שהדלקה עושה מצוה וב-עינן להדליק במקום פרסומי ניסא מ"מ בשעת הסכנה פלגין לב' ענינים עיקר מצות ההדלקה מקיים בביתו ואת הפרסומי ניסא לא מקיים, וכאן כיון שהדליק במקום ההדלקה רק ששכח להסיר את התרים יש מקום לומר שיש לו את מצות ההדלקה וחסר לו עדיין את הפרסומי ניסא וכיון שהוא מקום הדלקה והתרים עומד להיפתח והוא מתכוין לפותחו אפשר דבכה"ג אפשר להשלים את החלק של הפרסומי ניסא גם לאחר שה-דליק ואינו דומה למדליק במקום שאינו מקום הדלקה דאף את החלק של ההדלקה לא קיים דהדלקה עושה מצוה אבל במדליק במקום שעומד להדלקה יתכן דשפיר אפשר להש-לים לאחר ההדלקה את החלק של הפרסומי ניסא, ואם נכבה הנר לפני שהספיק לפתוח את התרים לכאורה מספק שידליק בלא ברכה ומ"מ למעשה צ"ע.

ויש מקום לדון בדבר דאף שהחלון הוא מקום שעומד להד-לקה במציאות מ"מ כיון שהתרים היה סגור כעת אין זה מקום הדלקה כלל ויל"ע.

ובקובץ בנתיבות ההלכה [והגית] 26 הביא הגר"י שוב שליט"א מהגר"ש דבליצקי שליט"א דבשכח להרים התרים והדליק א"צ לחזור ולהדליק דבדיעבד אפי' הניחו על שולחנו יצא יד"ח הדלקה.

עוד כ' בדברי יעקב דבכיבה אחר את הנרות במזיד פשי-טא דאין זקוק לה, וא"כ כ' לדון באכסנאי שהשתתף והבעה"ב אח"כ כיבה במזיד האם בכה"ג נימא שהאכסנאי טפל אליו וכיון שאצל הבעה"ב ל"ח קיום מצוה אף לידיה לא, וכן כ' לדון להיפך בכיבה האכסנאי.

שאלות מענינות בהלכה

(בענינים שונים, מבית הגר"ח קנייבסקי)

להדליק נר שמתחת לביתו יש שביל שרבים מקצרים דרכו את הליכתם, השביל הוא שביל פרטי, והשכנים כתבו כמה פעמים פתקים שהחצר היא פרטית, ואין לעבור בה, אך התושבים מתעלמים מהפתקים, וממשיכים לעבור דרך השביל, למגינת לבם של השכנים.

כעת כשמגיע להדלקת נר חנוכה מסתפק ראובן היכן עדיף להדליק את נר החנוכה שלו, כלפי הרחוב, שהוא רחוב שומם וכמעט אין איש עובר בו, או כלפי השביל שרבים עוברים בו, אך הם עוברים בו שלא ברשות השכנים?

תשובה: שאלתי שאלה זו את גיסי מרן הגר"ח קנייבסקי שליט"א, והשיב שאין להניח את החנוכה בפתח הפונה לשביל של רבים העוברים בו שלא ברשות, כיון שהם מוגדרים כליסטים, וכמבואר במס' עירובין (דף נ"ג ע"ב) פעם הייתי מהלך בדרך והיתה דרך עוברת בשדה, אמרה לי תנוקת אחת... לסטים כמותך כבשוה".

ויש גם להוכיח קצת מסוף ערכין (דף לד ע"א) שבת הנמצא בבתי ערי חומה, שהחומה עומדת להסתת, אין שם בתי ערי חומה עליה, יעו"ש. גם שביל זה למסתר קאי ואין שם "שביל הרבים" עליו.

(חשוקי חמד)

ואכמ"ל (עי' טעמי המנהגים עמ' ע"ב). לכל המועדים חוברה מסכת מיוחדת. כולם מלבד חנוכה! עניינו של נר חנוכה נשנה בפרק "במה מדליקין" שהוא הפרק השני של מסכת שבת. כלומר, שדברי התורה של חנוכה הם חלק מפרקי דברי התורה של שבת. הרי לנו, כי קיים קשר הדוק בין נר שבת לנר חנוכה, ואם נזכה להבין היטב את עניינו של נר שבת, נבין היטב את עניינו של החנוכה, ואז נוכל גם להבין את עומק החילוק ביניהם. "שבת" היא מלשון שבייתה. כשמגיעה השבת הכל בטל ומבוטל כלפיה. בששת ימי המעשה העולם חי עפ"י סדר ההנהגה הטבעי [וכבר כתב מרן ה"חזון איש" (אגרות ח"א אגרת לה): "כי מה שאנו קורין טבע המכוון בזה רצון היות מתמיד של המהווה כל הוויות יתברך"]. כשנכנסת שבת קודש משתנה סדר ההנהגה. הכל מתבטל, ולא נותר בעולם אלא כבוד השי"ת. המציאות האמיתית של השבת הנה אחדותו יתברך. זהו גם עניינו של המלאכות שנאסרו בשבת. בעצם אין איסור לעבוד קשה, ויתכן כי מותר אף לשאת שולחנות כבדים מקומה אחת לשניה. בשבת אסורה עשיית "מלאכה", ואלו הן ל"ט המלאכות שהיו במשכן, שעניין יצירת דבר. כל מלאכה שעל ידה נבנה העולם נאסרה בשבת. זהו סדר ההנהגה בשבת: העולם כולו בטל ומבוטל, ורק הבורא ית' קיים. מה גורם לביטול העולם הזה? לאמיתו של דבר אין זו שאלה, כי כך ברא הקב"ה את עולמו: "ששת ימים תעבוד, ועשית כל מלאכתך, ויום השביעי שבת לה' אלקיך" [שמות כ, ח-ט]. אך בעולם המעשה רואים אנו כי הכנסת השבת נעשית ע"י הדלקת נר השבת. והמובן בזה הוא כך: הנה "הבדלה" מב-רכים אנו "המבדיל בין קודש לחול" - שבת הנה ההיפך מימות

סירה למשות אותם מן המים. בבדיקה גילו מכתבים בגרמנית של אזרחים גרמניים. רושם הוא: "שמחנו שלא פגענו באונייה עם גרמנים כמותנו. בהוראה שקיבלנו מהפיר בעצמו [היטלר ימ"ש], הופקדנו ללוות את האונייה עד לאוסטרליה בכדי להגן עליה מפני תוקפים בריטים אפשריים". לאחר שנוסעי האונייה ירדו והיא חזרה לאנגליה, זיהו הגרמנים שהיא שייכת לאנגלים ופוצצו אותה. נתבונן בעומק המעשה. ארבעים שנה יהודים בכו והצטערו על אובדן המזכרות והמכתבים האישיים, אולי אפילו התמרמרו על מדת הדין שפגעה בהם. והנה מתברר למפרע גודל החסד שעשה עמם השי"ת, ובנס ממש איפשר להם להגיע בשלום לחוף מבטחים. מתוך מצב של חוסר סיכוי להנצל, זימן להם ה' מלהים באונייה, פושעים ואכזריים, שזרקו את חפציהם למים ובכך ניצלו חייהם. הנסים מתרחשים סביבנו, אך אין לנו תמיד את הכלים לקלוט ולהבין את גודל חסדי השי"ת עמנו, בכל ימי חיינו. לשם כך נקבעו שמונת ימי החנוכה "להודות ולהלל", לפתח את יכולת ההבנה. להתחנך מהנסים ולהיות מושפעים מהעולם הנפלא בו אנו חיים, וממאורעות היום-יום "שכולם נסים ואין בהם טבע ומנהגו של עולם" [רמב"ן סו"פ בא]. ההכנה הרוחנית של החשמונאים "בימים ההם" היתה שהם היו מסוגלים ומוכנים להתחנך מהנסים. כאשר מצד האדם יש את כלי הקליטה וההשפעה, הקב"ה מראה לו את נסיו ונפלאותיו. כשנמצאים במדרגה רוחנית שמוכנה להבין את משמעות הנסים, להתחנך מהם ולשנות מחמתם את צורת ההתנהגות, אז יש ענין ותועלת בגילוי הנס וזוכים לראותו בחוש. ממו"ר הגר"ד זצוק"ל שמעתי, שהנה בחנוכה אנו קובעים הלל ושמחה על כך שפח שמן קטן דלק בדרך נס שמונה ימים. וידועים דברי חז"ל [שבת כ"ב ע"ב] שגור המערבי היה דולק במקדש שנים רבות, ולא כבה אף פעם. ובמשך מאות שנים של המשכן ובתי המקדש, היה נס במנורה שהשמן שהספיק רק למשך הלילה, דלק מעת לעת תמיד, וא"כ צ"ב מהו הנס המיוחד במנורה ובשמן של חנוכה? אמנם התשובה לזה, שבחנוכה היינו מסוגלים לקלוט את הנס, להבין שהשי"ת מדבר אלינו עלינו שנוכל להתחנך ממעשיו. החינוך של חנוכה הוא שהקב"ה הוא בעל הכוחות כולם בבריאה, והוא בעל הברירה, והוא עשה עושה ויעשה את כל המתרחש בעולם, בין בטבע ובין בנס, בין בגלוי ובין בנסתר ו"אין עוד מלבדו".

[שיחות הגר"ר שמשון פינקוס זצוק"ל]

גם כי אשב בחושך ה' אור לי

לכל יו"ט ישנה מסכת מיוחדת העוסקת בענייני והלכות היום, ולימודו חז"ל [מגילה ר' ע"א] "משה תיקן להם לישראל שיהיו שואלין ודורשין בענייניו של יום: הלכות פסח בפסח, הלכות עצרת בעצרת והלכות חג בחג, כי "דם התמצית" - עיקרו של היו"ט - טמון במסכת העוסקת בענייניו ובהלכותיו. עיקר אורו של היום - טוב מונח בדברי התורה שלו. אכן מאחר ועבודת היו"ט וסגולותיו המופלאות מונחות במסכתות העוסקות בענייני היום, מצינו כמעט לכל יום טוב מסכת המיוחדת לו: לפסח - "פסחים" לסוכה - "סוכה" לר"ה - ראש השנה ליוה"כ - יומא לפור - "מגילה", ולשבועות ישנו קשר מסויים למסכת "שבועות". איני יודע בדיוק את המקור לכך, אך עובדה היא שבמחזורים לחג השבועות מודפסת מסכת "שבועות". כנראה שהיסוד של מעמד הר סיני הוא מה שנעשו ישראל "מושבעין ועומדים" על התורה,

החול. שבת קודש נכנסת עם הדלקת הנר. בשעה שהנר נדלק, לפתע מואר הכל ואדם מבחין במציאות האמיתית העומדת לנגד עיניו, ומתוך כך ביום זה משתנה כל מבטו על עצמו ועל הסובב אותו. יושב לו יהודי במרפסת ביתו ביום שבת קודש ומעיין בספר "שב שמעתתא". באותה שעה עובר שם גוי, ובראותו את היהודי יושב לו כך בניחותא, נזעק ואומר לו: "הן חלקת העגב-ניות שלך ששוויה כעשרים אלף דולר מתייבשת לחלוטין עקב החום הנורא. רויץ ופתח את ברז ההשקיה לאותה חלקה!" אותו יהודי יכול לענות לו: "מוכן אני להפסיד את כל ממוני ולא לחלל שבת". תשובה זו מתאימה למי שהוא בגדר "חצי גוי" בהרג-שותיו. התשובה האמיתית שעל יהודי לענות במצב כזה היא: "למה לי להטריח את עצמי לרוץ אל השדה לפתוח את הברז, ובכך להציל את פרנסתי, הן הקב"ה יכול לשלוח לי את פרנסתי ישר לביתי ללא כל טורח. רק גוי "משוגע" כמוך עמל ומזיע בשדה בהיותו סבור שכך הנו משיג את פרנסתו...". ואעפ"כ כשעוברת השבת ומגיעים ימי החול, מיד בבוקרו של יום ראשון, על אף גילו המבוגר הוא מטריח את עצמו לרוץ אל שדהו ולטפל בנטיעותיו כעמל ויזע. מה שהשתנה משכת שכה הכל אסור ליום ראשון שהותרה המלאכה הוא, שמציאות השבת הנה רגע של אור בתוך חשכת העוה"ז של ימות החול. ואכן יציאה לעמל הפרנסה לאחר שזוכים להארת השבת, היא - דבר שלא ניתן לה-שיגו בשכל הישר.

בגדר "שגעון" אותה אמת המתגלה ע"י השבת מחייבת גם הליכות מיוחדות ליום זה. "ודבר דבר - שלא יהא דבורך של שבת

בשבת קודש ישנו איסור מיוחד: כדבורך של חול" (שבת קיג ע"ב). ומסופר בגמ' (ירושלמי שבת פט"ו ה"ג) על רשב"י שאמו הזקנה היתה מדברת הרבה בשבת, וכשהעיר לה כי שבת היום, מיד היא שתקה. איסור נוסף המיוחד לש"ק מובא בשו"ע (או"ח סי' שז ס"ג): הדיוטות, דהיינו שטרי חובות וחשבונות ואגרות של שאלת שלום, אסור לקרועם; אפי' לעיין בהם בלא קריאה, אסור". וידוע, כי באיסור זה נכללת קריאת עיתון, ואפילו רק את ה"חדשות" הכתובות בו. עניינם של איסורים אלו פשוט: כשם שבביהמ"ד יהודי אינו יושב וקורא עיתון, מאחר וזהו "בית ה'", ורק אם ברצונו לצאת מביתו של הקב"ה ולהתנתק ממנו, או אז כאפשרותו לקרוא עיתון. . . וכן לא יתכן שישב בחור בבית המדרש ויפטפט, בי הרי הוא בבית ה', כך ביום שבת קודש שבו נפקחות עיניו של האדם והוא רואה את העולם במבט של השכל הישר, אין לקרוא עיתונים או לדבר דברים בטלים, מדי שבוע אדם "מבקר" כביכול ברשות היחיד של הקב"ה - הוא רואה בעיניו את האמת הצרופה כי "אין עוד מלבדו", אולם בששת ימי המעשה - שרוי הוא בחושך ואפילה. הוא נמצא ב"רשות הרבים" עד שמגיעים ימי חנוכה ומלמדים אותו כי עם אותו נר - עם אותה אמת של הבריאה שהקב"ה מנהיג ומחיה את הכל והוא בעצם כל הבריאה, ניתן להאיר את חשכת ימי החול - להכניס את האמת לאמיתה לחיי היום יום, כי בעצם לאמיתו של דבר המסר הטמון בשבת אינו מיוחד דווקא ליום זה, אלא שייך הוא לכל ימות השבוע. מטעם זה לא נכתבה מסכת מיוחדת לחנוכה וכל ענייניה והלכותיה נשנו במסכת שבת, כי בימים אלו טמונה

ריתחא דאורייתא

שאלה: טרם ימי החנוכה, העמיד שמעון למכירה ארגז עם בקבוקי "שמן זית" בפרוזדור בית הכנסת. הבקבוקים הניח קופה ועליה פתק בו נכתב: מחיר בקבוק 19 ₪. והנה, עבר ראובן במקום, וחפץ מאד היה לרכוש לעצמו בקבוק, אלא שלא היה לו כסף, עשה ראובן חשבון בליבו, הרי רצון הבעלים הוא להרויח מהמכירה סך של 380 ₪ (20 בקבוקים לפי 19 ₪ לכל בקבוק). א"כ אוכל לגרום שיקבל את כל הממון לכי-סו, ואף אני אזכה בבקבוק חנים אין כסף. מה עשה? נטל את הפתק, הפכו ורשם בצד השני: מחיר כל בקבוק 20 ₪ בלבד ולקח לעצמו בקבוק אחד עוד באותו היום רכשו 19 אנשים את בקבוקי השמן במחיר של 20 ₪ לבקבוק, כך שכאשר הגיע שמעון, מצא בקופה את הסכום המלא - 380 ₪ בליל ראשון של חנוכה, לאחר קיום מצוות ההדלקה, סח ראובן לרעייתו את סיפור בקבוק השמן, "בזכות הרעיון המבריק שהגיתי, זכי-נו בו ביושר, כלפי הבעלים לא פשעתי, שהרי קיבלו בדיוק את הסכום שרצו לקבל, ובנוגע לקונים - הרי הסכימו לשלם 20 ₪ האשה, שיראת ה' נגעה לליבה, טענה בפניו שלדעתה מדובר בגזל ממש, ועליו להשיב לכל רוכש שקל אחד. כן ביקשה שימחר ויברר אם יצאו ידי חובת הדלקת הנר בלילה זה, הגיע ראובן אל הרב ושאל: א. האם זו גזילה ועליו להשיב הכסף לכל הרוכשים ששילמו שקל נוסף? ב. על הצד שאכן השמן גזול, האם יצאתי ידי חובת ההדלקה, או עלי לשוב ולהדליק פעם נוספת?

תשובה: כתב השו"ע (חו"מ סי' קפ"ה ס"א): ראובן שנתן חפץ לשמעון הסרסור, ואמר לו מכור לי חפץ זה, ואל תמכור בפחות ממאה, ומכרו (שמעון) במאתיים - כל לראובן. וביאר הסמ"ע (סק"ב), שאף שאמר לו המשלח למכור במאה, לא אמרין שהמותר יהיה לסרסור, אלא דינו כשליח שמור כר דבר שאין לו קצבה, שהמותר שייך למשלח. וכן מצינו בנימוקי יוסף שכתב, אם נכנס אדם לדירת ראובן על דעת לשלם, שהיה סבור שהיא שלו, ונמצא שאינה אלא של שמעון, והדירה אינה עומדת לשכר, אין צריך ליתן שכר לא לראובן ולא לשמעון, שהרי זה נהנה וזה לא חסר פטור. ולכאורה כן הוא הדין אף בנידון דנן, שהבעלים לא מינה את ראובן שליח, ויכול לומר לו, הרי "אין אדם עושה סחורה בפרתו של חבירי", ונמצא שהתוספת שהוסיפו הרוכשים אינה שייכת לראובן שהערים עליהם, ועליו להחזיר שקל אחד לכל אדם ששילם עשרים שקל עבור הבקבוק. ולמעשה, עתה שאין שמעון הבעלים לפנינו, חייב ראובן לשלם לציבור את ממנום, שהרי הוא גרם להם את ההוצאה. ונראה שלאחר שיחזיר ראובן את המעות לכל הקונים, יכול להחזיק את בקבוק השמן לעצמו, שהרי בקבוק זה עמד למכירה. ולגבי השאלה השניה - אם צריך כעת ראובן (טרם השיב את הממון), לקיים שוב את מצוות הדלקת נר חנוכה, מאחר והדלקתו נחשבת ל"מצוה הבאה בעבירה", או שמא יצא ידי חובה בדיעבד, מאחר ומצות נר חנוכה היא רק מדרבנן? למעשה הורה הרב שעליו להדליק שוב את הנר, אך ללא ברכה.

(הגר"י זילברשטיין)

שאלות מענינות בהלכה

(בענינים שונים, מבית הגר"ח קנייבסקי)

איך מנהיגו במוצאי שבת של חנוכה, להבדיל תחילה על היין או להדליק תחילה נר חנוכה ואח"כ להבדיל על היין.
ת. תמיד הגדלה קודמת.

להנהיגים להבדיל תחילה ואח"כ להדליק נרות, אם ראוי להדליק בנר של ההבדלה את הנרות חנוכה משום הסברא של 'כיון דאיתעביד ביה חזא מצוה ליעביד בה מצוה אחרית?'
ת. אולי.

אלו הנוהגים כל השנה לא לעשות מלאכה במוצאי שבת קודם זמן רבינו תם, האם צריכים גם כן להמתין שלא להדליק נרות חנוכה עד זמן של רבינו תם, או שיד-ליקו כמה שיותר מהר?
ת. ימתינו.

הנה במוצאי שבת משתדלים להדליק את הנרות כמה שיותר סמוך לשבת, ונסתפקו במי שקובע לו מקום לת-פילה בבית כנסת רחוק מביתו, האם במוצאי שבת זה יתפלל סמוך לביתו כדי שיוכל לחזור מהר ולהרויח זמן או שמקום קבוע לתפילתו עדיף.
ת. יתפלל סמוך

(דברי שי"ח)

הארה חדשה. בימים אלו נוטלים את האמת לאמיתה הטמונה ביום השבת ומכניסים אותה לימות החול - לחיי המעשה. עבודת ההדלקה של נר החנוכה היא, להכניס את נר השבת לתוך "רשות הרבים" של האדם. לשנות את צורת חייו מהקצה אל הקצה ולהתחיל לחיות עם הבורא יתברך כאן בתוך חיי העוה"ז. וכיצד מגיעים לכך? ישנה דרך אחת: לא לשבת ב"חושך". להדליק "נר". כאשר אדם חי עם הקב"ה לא חסר לו מאומה. ומסר נוסף הטמון בימי החנוכה: לכל אדם ישנן טרדות ובעיות בחיי היום יום: טרדות של פרנסה, של בריאות וכו'. זהו ה"חושך" של העוה"ז. אבל כאשר באה שבת הוא שוכח מהכל, וכמו שלימדונו חז"ל (ילקוט"ש פ' יתרו רמז רצו): "ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך", וכי אפשר לאדם לעשות כל מלאכתו בששה ימים? ! אלא שבות כאילו מלאכתך עשויה". והכל נובע מאותו אור קלוש של נר השבת. כי כשם שכאשר מתגלה לאדם שהברון רוטשילד הנו קרוב משפחה שלו, יורדות הרבה דאגות מלב. כך נר השבת מאיר את המציאות האמיתית ומתגלה לנו שבורא העולם - מי שכל הכסף והזהב שבעולם, וכן הבריאות של כל אנשי העולם, הכל בידו - הוא אבינו! וכיון שכך "השלך על ה' יהבך והוא יכל-כלך" (תהלים נה, כג) - הוא יפתור לנו את כל הבעיות. בחנוכה אדם מדליק את הנרות, ומכח הדלקה זו הוא מהלל ושר לקב"ה, מאחר ובאותה שעה מתגלה לפניו האמת של הבריאה. הנה כל האטומים הקטנים ביותר שביקום, כל אחד מהם אומר שירה לבוראו. כל ההיות והעופות ושאר יצורי עולם גם הם אומרים שירה. ישנה בריה אחת שאינה אומרת שירה "האני" - האנוכי החי בעצבות תמידית. צורת חיים זו הנה שקר אחד גדול, והיא נובעת מעובדת היותו שריו ב"חושך". כשמאיר נר החנוכה מתג-לה האמת של העולם כי הקב"ה "חכו ממתקים וכולו מחמדים" (שה"ש ה, טז). אם אדם היה עומד ומתבונן במתנות הנפלאות שהוא קבל מהקב"ה: לב, מח, כליות וכו' - איברים שערכם לא יסולא בפז, וכ"ש המתנות הרוחניות שיש בידו, הוא היה מתמ-לא כולו הלל והודאה לרבש"ע. ודי ברגע קטן של אור כדי להגיע למצב של הלל והודאה לבורא ית"ש.

[שיחות ר' שמשון פינקוס זצוק"ל]

חודש, שבת, מילה

בספר "אוצרותיהם של צדיקים" מביא בשם הגאון רבי צבי הירש פרידלינג ז"ל: על דבר פליאתו מדוע אנו מדליקים בחנוכה נרות לזכר הנס שנעשה בפח השמן, הלא היונים גזרו לבטל מי-שראל חודש, שבת ומילה ולמצוות אלו אין אנו עושים שום זכר? הנה כבר הביא באיזה ספר ששמע בשם גדול אחד דבנרות שאנו מדליקים טמון רמז לשלושת המצוות הנ"ל. דהנה הנרות בכללם הם ארבעים וארבע, ושבת היא היום הש-ביעי, מילה ביום השמיני, חודש הוא אחרי כ"ט יום. כ"ט ועוד ח' ועוד ז' הם מ"ד.

[הר' ליבוביץ שליט"א]

מאי חנוכה?

החתם סופר (מנהגי חת"ס זצ"ל פ"ט אות א'), הזהיר בחנוכה להתאמן בלימוד התורה יותר מבשאר הימים, והקפיד מאד על זה שמבלים ימים האלו בהבלי שחוק, כי אמר שעצת יצר הרע

הוא להפריע את העם מעבודת ה' ומתלמוד תורה בימי החנוכה, אשר תיקנו לנו חז"ל להודות ולהלל, והלימוד הוא עניין גדול בי-מים אלו, כי אז נמסרו סודות התורה למשה רבינו ע"ה. וכתב השל"ה הקדוש תוכחת מוסר לחנוכה, שיחשוב האדם שעיקרו נתקן להלל ולהודות להש"י על כי היוונים חשבו לבטל תורה ומצוות. א"כ הימים הקדושים האלה ראויים ביותר להתמדת התורה מבשאר הימים כי ת"ת כנגד כולם. ובעונותינו הרבים רוב העולם נוהגים בהם ביטול תורה והולכים אחר ההבל, ומה שרבותינו הקדמונים פסקו ישיבה בימים ההם, עשו בש-ביל הנערים שיחזרו ויחזרו על תלמודם מה שלמדו שיהיה שגור בפיהם.

חיזוק לכך ואף יתירה מזאת אנו מוצאים במה שהוסיפו חז"ל את 'המהדרין מן המהדרין' שבנר חנוכה, שהרי הגמרא (שבת כא:) אומרת מצות חנוכה נר איש וביתו, והמהדרין נר לכל אחד ואחד, והמהדרין מן המהדרין וכו' בית הלל אומרים יום ראשון מדליק אחת מכאן ואילך מוסיף והולך.

וכאן שואל 'הבני יששכר' מדוע דווקא: במצוה זו הוסיפו חז"ל: "והמהדרין מן המהדרין" מה שלא הוסיפו בשום מצוה? ומפרש בזה פשט נפלא: דהנה ידוע שנה חנוכה רומז על אור התורה כדכתיב: "נר מצוה ותורה אור". וזוהי המצוה להדליקם

באדם שקיבל שבת מוקדם לפני שהדליק נ"ח

הט"ז [סימן תרעט] כותב שאדם שקיבל שבת בפירוש לפני שהדליק נרות חנוכה צריך לבקש מאחד מבני ביתו שידליק עבורו המפרשים שואלים הלא דין הוא נזיר [י"ב א קידושין כג ב] כל דבר שאין ביכולתו של אדם לעשותו אין הוא יכול למנות שליח שיעשהו עבורו ואם כן מכיוון שהאדם שקיבל עליו שבת אינו יכול להדליק נרות חנוכה כיצד הוא יכול למנות שליח להדליק בשבילו נרות חנוכה?

הגר"ח קנייבסקי זצקו"ל תירץ, דאם נאמר שמצות נר חנוכה מוטלת על הבית וכיון כשמדליקים נר חנוכה בבית יוצאים כל בני הבית יד"ח לא יקשה כלל שכן הדלקת נרות חנוכה על ידי אחר מועילה משום שהודלק נר חנוכה בבית ולא מדין שליחות,

[טיב הפרשה]

האם מותר לישון יחידי בבית לאור נר חנוכה

נשאלו גדולי ישראל על מה שאמרו חז"ל [שבת קנ"א] אסור לישון בבית יחידי, ובגמ' שם מבואר שיש בזה גם סכנה, והדבר הובא להלכה בשו"ע הרב [הל' שמירת גוף ונפש ס"ו] ובמשנה ברורה [סי' רל"ט סק"ט], אך כתבו האחרונים האשל אברהם מבוטשאטש והמהרש"ם מברעזאן בדעת תורה והכף החיים ועוד דאם מאיר לו נר בביתו אין חשש בזה ומותר, ומעתה יש לדעת האם מותר לישון בבית יחידי עם נר חנוכה או זה נחשב כמשתמש לאורה ואסור. וראיתי בשם הגאון ר' חיים קנייבסקי זצקו"ל שמותר כי הנר מבריק הקליפות מעצמה, והוא אינו עושה כלום לזה, לכן לא נקרא זה השתמשות, אך הוסיף שהחזון איש זי"ע סבר שאין נר מועיל כלל לענין זה ואין להקל לישון יחידי אפילו אם יש נר.

[אור ישראל עמ' ק"צ].

אם יש ענין פרסומי ניסא דנר חנוכה לגויים

יל"ע מה הדין באדם שחלונותיו פונים לכפר ערבי האם יכול לקיים המצוה בהעמדת החנוכיה בחלון, וזה תלוי אם יש ענין 'פרסומי ניסא' לגויים, בשעה"צ [תרעב ז] הביא חמד משה שהוכיח שאדם יכול לברך על הדלקת הנרות גם כשאין אף אחד מדברי הש"ג שכתב שאף אם הוא בין הנכרים לבדו ידליק ומוכח דס"ל דהפרסום לנכרים הוי כמאן דלי-ת' וכן הוכיח באג"מ [או"ח ח"ד קה ז] וז"ל: דפרסום הנכרים הוי כמאן דלית'. דזה הא חזינן בפשיטות מספר חמד משה, ולא מסתבר שיחלקו בזה. אמנם בקונטרס דברי שיח [חנוכה] כתב הגר"ח קנייבסקי "פרסומי ניסא זה גם לגויים". ועוד שם שנשאל הגר"ח אם מש"כ 'עד שתכלה רגל מן השוק' זה גם כשתכלה רגל גויים והשיב הרי אמרו בגמ' עד שתכלה ריגלא דתרמודאי. [ע' ברש"י בשבת כא שפ' דתרמודאי היינו היינו שם אומה] ומבואר דזה מקורו לומר שיש פרסומי ניסא אף לגויים. והשתא צ"ע לדעת החמד משה הנ"ל איך יתבאר מש"כ ששייך פרסום עד שתכלה ריגלא והשתא צ"ע לדעת החמד משה הנ"ל איך יתבאר מש"כ ששייך פרסום עד שתכלה

מעשים ועובדות ופסקי הלכה שו"ת בעניני חנוכה מרבנו הגר"ח קנייבסקי זצקו"ל

רבינו מקדיש מזמנו כל שנה לחלק לילדים דמי חנוכה. ותמיד בנר חמישי. והסביר שמקור הדבר מפני שמובא בפוסקים לתת צדקה בחנוכה לעניים והעניים היו מתביישים לכך שלחו ילדיהם וכדי שלא לביישם חילקו לכל הילדים וגם אבא חילק לילדים. והטעם שבנר חמישי. מפני שיום זה אף פעם לא יוצא בשבת.

אמר רבינו כמדומה מהחזו"א זצ"ל על אותם אלה שעושין פלפולין משונים משל למה הדבר דומה לאחד ששאל למה כתוב בפרשת בהעלותך את המילה בהעלותך עם ח' ולא עם כ' עונה לו חבירו הרי כתוב עם כ' ולא עם ח' אמר לו ההוא זה תירוץ אחד לי יש עוד תירוץ כנגד ח' ימי חנוכה

[מנחת תודה]

במחוסר בית האם חייב בנ"ח

בספר טעמא דקרא (שם עמ' מט) נשאל יהודי שאין לו בית האם חייב בנ"ח? וענה שאינו חייב, והביא ראיה מדברי רש"י שבת [כג] שתקנו ברכת רואה לבא בספינה אלמא שהיושב בספינה פטור מלהדליק נר חנוכה ואילו חמיו הגרשי"א זצ"ל פסק שחייב ואף הוסיף והורה שמשום כך חייבים לקנות או לשכור דירה והרש"י הנ"ל איירי רק באנוס והגר"ח קתלה זאת במחלוקת ראשונים אם היא חובת גברא או לא דהנה מה-תוס' סוכה דף מו ד"ה הרואה כתבו שרק בנ"ח תיקנו ברכת הרואה ולא על לולב וסוכה משום חביבות הנס שיש כמה בני אדם שאין להם בית ואין בידם לקיים המצוה ועל כן תיקנו לברך ברכת הרואה לפחות הא קמן שנ"ח הם חובה על הבית ואם אין לו בית אינו חייב מלבד ברכת הרואה ואילו הרמב"ם [פי"א מהל' ברכות הל' ב' ג'] כתב יש מצוות עשה שאדם חייב להשתדל ולרדוף עד שיעשה אותה כגון תפילין וסוכה ולר-לב ושופר ואלו הן הנקראים חובה לפי שאדם חייב לעשותן ויש מצוות שאינן חובה אלא דומין לרשות כגון מזוזה ומעקה שאין אדם חייב לשכון בבית החייב במזוזה כדי שיעשה מזוזה אלא אם רצה לשכון כל ימיו באהל או בספינה ישב וכן אינו חייב לבנות בית כדי לעשות מעקה וכו' וכן כל המצוות שהן מדברי סופרים בין מצוות שהן חובה מדבריהם כגון מקרא מגילה והדלקת נר חנוכה בין מצוות שאינן חובה כגון עירוב ונטילת ידים וכו' עכ"ל הא קמן שלרמב"ם נרות חנוכה דומה למקרא מגילה והן חובת גברא מדבריהם אלא שלפי"ז דבריו יהיו סותרים את מה שכתב בתשובות שניתן לעשות שליח וצ"ע

[אבקת רוכל]

בחנוכה לזכר הנצחון על היוונים שמטרת גזרותיהם היתה 'להש-
 כיחם תורתך'. והנה, חכמת התורה אינה כשאר החכמות, שבשאר
 החכמות כששומע אדם איזה מושכל מחכם אחד ונתפס הדבר
 בשכלו, שוב אין מן הצורך לו לחזור עליו כי לא יתווסף לו שום
 חידוש בדבר יותר ממה שלמד. מה שאין כן דברי תורה, אם שמע
 איזה מושכל מרבו, אם יחזור על לימודו ויתבונן בו שוב, אזי ית-
 ווסף באותו לימוד אור חדש והשכלה נוספת (עיי' זוהר בראשית
 קצב), כי דברי תורה 'חיות הנה' ומולידות בכל פעם אותיות וט-
 עמים חדשים מתוקים מדבש ונופת צופים. וזהו שאמרו חז"ל:
 "מצות חנוכה" - אור התורה,
 "נר איש וביתו" - יוצאין התלמידים חובת לימוד התורה על ידי

שמיעתם מרבם, מדין שומע כעונה, כשם שבנר חנוכה יוצאין על
 ידי שאחד מדליק לכולם.
 אמנם, "המהדרין" - כאשר הם 'מהדרים' וחוזרים על לימודם
 בפה,
 אזי "נר לכל אחד ואחד" - מתווסף אור חדש והשכלה נוספת
 לכל אחד בפני עצמו.
 "והמהדרין מן המהדרין" - וכל כמה שהם חוזרים על לימודם
 עוד ועוד, "מוסיפים והולכים" - מולידים כל פעם אותיות וטעמים
 חדשים עמוקים עד למאד מה שלא השיגו בפעמים הקודמות...
 [המלקט]

ריגלא דתרמודאי. ונראה דס"ל דכל עוד מצויים מוכרי העצים
 לפעמים עוברים גם יהודים בשביל לקנות עצים, ע"ש ברש"י
 שבני השוק יוצאים וקונים מהם. [ולפ"ז תכלה רגל מן השוק
 היינו שלא מצויים טובא] שוב ראיתי במ"ב דרשו [תרע"ב עמ'
 16] שהובא בשם הגר"ש אלישיב שפרסום לגויים לא מהני
 והביא מרש"י הנ"ל וצ"ע,

[אבני שש]

אין לאדם כסף לקנות נר שבת ונר חנוכה

איתא במסכת שבת דף [כ' ע"ב] דכאשר אין לאדם כסף
 לקנות נר שבת ונר חנוכה, אלא יש לו כסף לקנות רק אחד
 מהם, מבואר בגמרא דיש לו לקנות נר שבת מכיון דנר שבת
 הוא משום שלום בית. וזה לשון הגמרא: אמר רבא: פשיטא לי
 נר ביתו ונר חנוכה - נר ביתו עדיף משום שלום ביתו. עיי"ש.
 ואחד הקשה להגר"ח קנייבסקי זצוק"ל, מה הדין לבחור בי-
 שיבה שעדיין אין לו אשה, וא"כ אין שייך אצלו הטעם של
 שלום ביתו, והאם הוא יכול לקנות נר חנוכה במקום נר שבת.
 וענה הגר"ח קנייבסקי זצוק"ל דגם בחור בישיבה יש להעדיף
 נר שבת. משום לא 'פלוג' (ואחר מן הנוכחים ביאר דע"י שה-
 בחור יהיה רגיל לקנות נר שבת כשהיה בחור אזי בודאי ימ-
 שיך גם לאחר החתונה להעדיף נר שבת מנר חנוכה). אבל אם
 כשהוא בחור יקנה נר חנוכה במקום נר שבת יש חשש שיבא
 לזלזל גם לאחר החתונה בנר שבת ולכן גם בחור בישיבה יש
 לו להעדיף נר שבת מנר חנוכה.

[ליקוטי דא"ח]

בענין מצות הדלקת נר חנוכה

דיון דברים שהיה לי עם מרן הגר"ח קנייבסקי זצוק"ל
 בענין מצות הדלקת נר חנוכה וזהו מה שכתבתי לו לכבוד
 מרן שליט"א השלום והברכה ראיתי בספר דרך שיחה בע-
 ניני חנוכה על השאלה שמרן נשאל מה עדיף לקנות דירה
 בקומה ג' ועי"ז יוכל לקיים מצות נר חנוכה בתוך כ' אמה או
 לקנות דירה בקומה ד' למעלה מכ' אמה ועי"ז יוכל לקיים
 מצות מעקה מרן דן בזה משום מעקה דאורייתא ונר חנו-
 כה דרבנן וגם משום תדיר ואינו תדיר והכריע שמעקה עדיף
 משום שנר חנוכה אפשר לקיים בפתח הבית, ולענ"ד נראה

דנר חנוכה עדיף ממעקה משום שאם אין לו גג אינו חייב כלל
 בחיוב דמעקה ולא ביטל שום מצוה משא"כ מצות נר חנוכה
 הוא חייב לקימו רק כשהוא למעלה מכ' הוא אנוס מלקיים
 אותו כמצותו ואע"פ שהוא יכול לקיימו בפתח הבית זה אינו
 לכתחילה וכתיקונה (והדבר דומה למי שיש לו כסף מה עדיף
 שיקנה שמן לנר חנוכה או עוף כדי לשחטו ולקיים בו מצות
 שחיטה וכיסוי הדם בוודאי נר חנוכה עדיף משום שיש לו כעת
 חיוב לקיים מצות נר חנוכה משא"כ מצות שחיטה וכיסוי הדם
 אין שום חיוב כשאינו רוצה לאכול את העוף)

תשובת מרן: אם אין לו חלון מדליק לכתחילה בפתח ביתו
 וכתבתי לו שוב שאני רוצה לברר כמה נקודות בתשובה זו
 א. [למה שכתב מדליק לכתחילה בפתח ביתו לכאורה הכוונה
 פתח שאינו סמוך לרשות הרבים דאם הוא סמוך לרשו"ר
 הוא קודם לחלון היכן המקור לזה שיכולים להדליק על פתח
 הבית אם אין לו חלון דהרי בגמרא מבואר שאם דר בעליה
 מדליק בחלון ואם הוא דר למעלה מה אינו מבואר כלל דינו
 בגמרא ואולי הוא אינו יכול כלל להדליק ואף שבמ"ב סימן
 תרע"א בשע"צ ס"ק מ"ב כתוב בשם הפ"ת שאם החלון למ-
 עלה מה מדליק בפתח הא דבריו קאי על הרמ"א שמדליקים
 בבית ואף אי נימא שהמ"ב קאי גם בזמן הזה שמדליקים בחוץ
 מהיכן הפ"ת לקח דין זה שיכולים להדליק בפתח הבית אם
 הוא למעלה מה דהרי זה לא מבואר בגמרא כנ"ל ב. איך הדין
 אם יצויר שע"י שיקנה דירה בקומה ד' כדי לקיים מצות מעקה
 לא יספיק לו כסף לקנות שמן זית לנר חנוכה שזה מצוה מן
 המובחר כמבואר בסימן תרע"ג אלא רק לשמנים שאינם זך
 ונקי ואם יקנה בקומה ג' הוא כן יכול לקנות שמן זית [כגון
 שהדירה יותר קטנה]

מה עדיף מעקה או מצות נר חנוכה מן המובחר האם באופן
 זה כן אמרינן שנר חנוכה מן המובחר עדיף על מצות מעקה
 כמו שטענתי במכתבי הקודם שאם אין לו גג ולא נתחייב
 במעקה הוא לא מבטל שום דבר אבל אם הוא ידליק בשמן
 שאינו זך הוא יקיים מצות נר חנוכה לא מן המובחר ג. מה
 עדיף מצות מעקה או מזוזה לו יצויר שיכול לקנות דירה על
 הגג ולקיים מצות מעקה אבל היא פטורה ממזוזה או לקנות
 בקומה תחתונה שחייבת במזוזה אבל אין לו מעקה
 תשובתו: כשתהיה אי"ה בב"ב תכנס בענין שמן של מנורה.
 [עומקא דפרשה - הר' חיים הירשמן]

מדוע החנוכיה בצד שמאל?

על פי ההלכה, כאשר מניחים את החנוכיה בפתח, יש לשים אותה מצד שמאל, כך שהמזוזה תהיה מצד ימין, החנוכיה בשמאל והאדם יהיה מסובב במצוות מכל הכיוונים כאשר הוא נכנס לבית.

עם זאת, עדיין זה נראה מעט מוזר. חוץ מאשר מצוות תפילין, שמניחים על יד שמאל עקב פסוק מפורש ("על ידכה" יד כהה) בכל שאר המצוות תמיד מקפידים לעשות דברים בימין. שופר תוקעים בצד ימין של הפה, קרבנות מסתובבים תמיד דרך צד ימין, קידוש לוקחים את הכוס ביד ימין וכו' כו'.

אלא שיש לזכור את מטרתה ומהותה של החנוכיה. המזוזה, למשל, מטרתה היא להשפיע ברכה ולשמור על תוך הבית. החנוכיה, לעומתה, מטרתה לפרסומי ניסא היא מכוונת למעשה החוצה, אל מחוץ לבית.

לכן, כאשר האדם עומד בפתח ופניו פנימה, המזוזה שמהותה למען תוך הבית אכן נמצאת מימין. אבל כאשר האדם מכוון את פניו החוצה, אזי המצווה שמטרתה חוץ החנוכיה נמצאת למעשה אז מצד ימין שלו, ולא שמאל, משום שזו מהותה למען פרסום הנס ברחוב, בחוץ.

[הר' רובינשטיין שליט"א]

מוסר השכל מהנרות

מנרות חנוכה יש לו לאדם ללמוד מוסר שלא יתייחס גם כשהוא נמצא במצב גרוע מאד. גם אם יתדרדר למצבים חמורים ונדמה לו שהעולם חשך בעדו, אף על פי כן יתחזק באמונה ויאמין באמונה שלמה שהכל מה' יתברך והכל לטובתו ואז יאיר לו ה' יתברך. וזאת לומדים אנו מנרות החנוכה.

שהרי ידוע שסוף החודש הוא זמן פחות מובחר מתחילת החודש. לילה, מהשקיעה עד חצות הוא זמן תגבורת הדינים, והמקום הפחות מובחר בעולם הוא למטה מעשרה ועל דרך שאמרו ז"ל (סוכה דף ה' ע"א) מעולם לא ירדה שכינה למטה מעשרה. הצד הפחות מובחר הוא צד שמאל.

והנה נר חנוכה מדליקים דוקא בסוף החודש וזמן הדלקת הנרות הוא בלילה, והנחתן למטה מעשרה ובצד שמאל. כל זה בא להורות לאדם שאין להתייחס אלא להתחזק באמונה גם כשהחורשך יכסה ארץ, בכל זאת יאיר לנו ה' ברוב רחמיו וחסדיו, ובחמלתו נוושה במהרה.

[נר ישראל, חלק ג' חנוכה]

נרות חנוכה - הסוד שגר השמש גבוה מכל הנרות

השולטן הטורקי בא פעם בימי החנוכה לבקר בביתו של הרופא היהודי שלו מר נסים רחמים, היהודי הזמין אותו לשבת ליד הנרות הדולקים וכיבד אותו בסופגניות ולביבות, השולטן שמע מהרופא בקשב רב את סיפורם של נרות החנוכה, כשסיים שאל השולטן מהו הנר הגבוה שעומד שם מעל כל הנרות, אמר לו נסים "זהו השמש, איתו מדליקים את כל הנרות" אמר לו השולטן "אם רק זה היה התפקיד שלו לא הייתם משאירים אותו דולק ועוד שמים אותו מעל כל הנרות, אני יודע שיש כאן סוד שאתה מסתיר ממני בגלל שאינני יהודי, יש לך שלושה ימים להגיע לא-

רמוני ולגלות לי את הסוד..." השולטן קם בכעס ויצא מהבית. נסים הרופא נבוך מהעניין, גם כך היו הרבה מאנשי הארמון שלא אהבו את קרבתו אל השולטן ורק זה חסר לו שעכשיו הכעס יצא על כל היהודים.. ירד הרופא לרחוב להסתובב קצת ולהפיג את המתח, עם צאתו מהבית ניגש אליו יהודי זקן ובירכו במאור פנים, הזקן פנה לרופא ואמר לו "אתה לא נראה טוב ספר לי מה מעיק עליך, דאגה בלב איש - ישיחנה" החליט נסים לשתף את הזקן, סיפר לו את הקורות עם השולטן ואמר לו "אינני יודע מה אוכל להגיד לשולטן שיניח את דעתו" חיך הזקן ואמר לרופא "לך אל השולטן ואמור לו 'סוד גדול צופן השמש, השמש אומר לכולנו הביטו וראו, אני בשונה מכל הנרות לא נמצא כאן בשביל עצמי, אני כאן רק כדי להדליק את כולם לחמם ולהאיר אותם ולתת להם את הכוח להאיר גם הם, זו הסיבה ששמים אותי מעל כולם" וכך גם אנחנו בני האדם צריכים לדעת שככל שנעזור לאחרים כך נתעלה יותר. התפעל הרופא ואמר לזקן "עכשיו אני מוכן עם תשובה שבטוח תניח את דעתו של השולטן". בפרשתנו פרשת מקץ אנחנו קוראים על יוסף שסוף סוף שר המשקים נזכר בו ומספר לפרעה על נער הפלא שפתר להם את החלומות בהיותם בבית הסוהר ופרעה מזמין את יוסף, ניתנת כאן ליוסף הזדמנות פז לפגישה אישית עם המלך וזה הזמן להרשים את המלך במוכשרותו של יוסף וביכולותיו המיוחדות על מנת שהמלך ישתכנע להשתמש בכוחותיו אבל במקום זה אנחנו רואים שכשפרעה מדבר עם יוסף על כך ששמע שהוא יודע לפתור חלומות, יוסף מיד עונה "האלוקים יענה את שלום פרעה" וממשיך לאורך כל השיחה עם פרעה לדבר על אלוקים במקום לדבר על עצמו. הסיבה בה היא שיוסף רוצה להיות "שמש" הוא יודע שאם הוא באמת רוצה להתעלות ולצאת ממצבו הקשה, עליו להדגיש את כוחו של ה' ואת האפשרות שלו לקיים את רצון ה' ולעזור לכל באי העולם ואכן פרעה מבין את המסר ואומר לו "אין עוד איש אשר רוח אל-קים בו כמוך" על מנת להצליח לעבור את שנות הרעב ולא להשאיר אף אחד רעב צריכים איש אשר רוח אלוקים בו, אדם שבינו שכל מטרותיו היא לא הגדלת עצמו אלא סיוע לזולת. זו בעצם היתה המלחמה של החשמונאים נגד היוונים, מי שהיה עוקב אחרי היוונים בכניסתם לבית המקדש היה נדהם לראות שהם לא שברו כל דבר שנקרה בדרכם, אלא הסתובבו ופתחו מכסים של כדי שמן ואפילו לא שפכו את השמן, המלחמה שלהם היתה בעיקר על הכנסת האלוקים לכל דבר, לא היה אכפת ליוונים שיש לעם היהודי תרבות, הם מאוד אהבו תרבות אבל הם לא יכלו לסבול את זה שהתרבות הזו היא על טבעית, זה שתדלק מנורה בבית המקדש זה דבר יפה אבל זה שהשמן חייב להיות טהור זה לא מובן בהגיון האנושי ועם זה הם לא יכלו להסכים, לכן כשעם ישראל חזרו לבית המקדש חיפשו דווקא את פך השמן הטהור שיסמל את הניצחון ואת האפשרות להדליק בצורה על טבעית וכשעם ישראל נהגו בצורה על טבעית, לא חשבו על עצמם אלא על תפקידם בעולם' גם אם העשייה היא למעלה מהגיונם זכו הם עצמם להתעלות שגם משמים נהגו איתם בצורה על טבעית והשמן הספיק לשמונה ימים. נזכור להקשיב לסיפורם של הנרות ובמיוחד לסודו של השמש שמזכיר לנו שכל תפקידנו בעולם הוא לתת, להאיר ולחמם את זולתנו ובזכות זה נתעלה גם אנחנו.

[הר' נחמיה וילהלם שליט"א]

נס ההצלה בחנוכה היה על רוחניות ומשום כך לא נקבע הזכר לנס באופן של משתה ושמחה כמו בפורים

והנה במשנה ברורה (סימן תר"ע סק"ו) הביא שם "הלבוש" שביאר את החילוק בין חנוכה לפורים, למה ימי הפורים נקבעו לימי משתה ושמחה וימי החנוכה נקבעו לימי הלל והודאה ולא לימי משתה ושמחה, דהטעם לזה הוא, משום שבפורים היתה הגזירה להשמיד להרוג ולאבד את הגופים, וכיון שהנס היה בעניני הגוף אזי גם הזכרון לנס נקבע ע"י ענין ששיך לגוף, דהיינו ע"י משתה ושמחה, אך בחנוכה הרי היתה הגזירה להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך, ואילו המירו את דתם רחמ"ל הרי היו מניחים להם לחיות, ונמצא שהיה זה גזירה רוחנית, ולכן גם הזכרון לנס נקבע ע"י ענין רוחני, דהיינו להודות ולהלל, עיי"ש. ומובא בשם רבי חנוך הענין מאלכסנדר זצ"ל בעל "חשבה לטור בה" שאמר לבאר ענין זה על דרך הנ"ל אך בתוספת טעם, והוא, דבפורים הרי הנס היה על הצלת הגוף, ובזה הרי כל כלל ישראל היו שוים, כי הגוף שוה אצל כולם. ונמצא שהנס פעל טובה שווה אצל כולם, ולכן גם הזכר להנס הוא ע"י דבר ששוה אצל כולם, כי עצם מעשה האכילה והשתיה שהוא מזון לגוף הריהו שוה אצל

כולם, כי כל הגופים נהנים מהמזון באופן שוה. אך בחנוכה הרי הנס היה על הצלתם הרוחנית וקיום התורה והמצוות, ובזה לא היה הנס שוה אצל כולם, כי גם הגזירה לא היתה שוה אצל כולם, שהרי ככל שהאדם היה יותר רוחני ויותר קשור לתורה ולמצוות אזי הגזירה היה יותר קשה עבורו, והנס של ההצלה היה הרבה יותר נס והרבה יותר הצלה בשבילו, יותר מאשר לאנשים אחרים שהיו קשורים פחות לרוחניות, ולכן גם הזכרון לנס זה הוא "להודות ולהלל", שגם זה אינו שוה אצל כולם, כי אצל אדם רוחני יותר אזי גם ההודאה וההלל שלו נעלים יותר והם מרוממים אותו ביותר, אך אדם פחות רוחני אזי גם ההלל שלו פחות מרומם, ונמצא שכל אחד ואחד כפי שהיה הנס חשוב עבורו כן גם גודל זכרון הנס אצלו, עכ"ד. ובענין זה ראוי לציין את דבריו של מר"ן הג"ר אלחנן וסרמן זצ"ל, שהיה אומר שיש ללמוד מהחילוק הנ"ל בין חנוכה לפורים על דרך ההנהגה של כלל ישראל בעתות צרה ומצוקה, דהנה בשעת הגזירה של היוונים יצאו החשמונאים למלחמת חרמה ביוונים, ואף שהיו מעטים נגד רבים וחלשים נגד גבורים מ"מ יצאו למלחמה, ואילו בזמן הגזירה של המן לא יצאו למלחמה, אלא רק עסקו בתשובה ובתעניות ובלימוד התורה של מרדכי עם תלמידיו וכיו"ב.

ריתתא דאורייתא

"ויגלח ויחלף שמלותיו" (מא, יד)

ובפרש"י ויגלח מפני כבוד המלכות (ב"ר).

וצ"ע דבכל התורה גילוח היינו בתער וא"כ יש בזה איסור השחתת הזקן ואיך גלח יוסף והא שמר כל התורה קודם שניתנה [וכן יש בזה איסור הקפת הראש]? (ר"ע מברטנורא עה"ת) תשובה:

ועי' ב"ק (פג. סוטה (מט:)) אבטולמוס בר ראובן התירו לו לספר בתער מפני שהוא קרוב למלכות ויש בזה כבוד למלכות וכל שלא היה הניקף מסייע להמקיף ואינו עושה מעשה בידים הוי רק איסור דרבנן ומפני כבוד מלכות התירו לו (רע"ב שם).

ולכן כתב רש"י ויגלח מפני כבוד מלכות ולא כתב זה גם על ויחלף שמלותיו דלזה לא צריך היתר של כבוד מלכות אבל על איסור גילוח לא הותר לו רק מפני כבוד מלכות כ"כ ר"ע מברטנורא על התורה (ועי' הגירסא בגמ' לספר "קומי" וע"ש בפ' רש"י ב' פירושים ודו"ק).

ויש להוסיף דעי' באבן עזרא ויגלח - המגלח פי' דלא גלח בעצמו רק ע"י אחרים ומבואר היטב [ולעיקר קו' הרע"ב עי' בתרגום דתרגם וספר והק' הגר"י רוזין דדרך התרגום לתרגם "וגלח" וכאן תרגם וספר ואפשר דבא לפרש דלא גלח בתער רק במספריים].

ועי' בשפתי חכמים דהק' למה לא כ' רש"י דגלח כיון דיצא מן הבור ומטו בי מדרשא בשם מרן הגר"ז דהא היה ר"ה ואסור לגלח רק מפני כבוד המלכות וכבר כתב כן בחת"ס בתורת משה לבאר עפ"ד הש"ך יו"ד דבמקום טבילת מצוה מותר לאשה ליטול הצפרנים ע"י נכרי ולא חיישין לאמירה לעכו"ם שבולת דלא גזרו על שובת במקום מצוה ולכן גם משום כבוד מלכות דהוי מצוה לא חששו על אמירה לעכו"ם שבות להתגלח ע"י נכרי.

והגאון רבי חיים קנייבסקי שליט"א כתב:

כל הקטע הזה אינו נכון במחכ"ת.

[והיינו כמש"כ הראב"ד פי"ב מע"ז ה"א דהא דהמתגלח אינו לוקה אא"כ סייע למגלח, מ"מ כל שמדעתו עשה עובר בלאו אמנם אפשר דרע"ב דכ' דהוי רק איסור מדרבנן כתב זה על פי שי' הרמב"ם פי"ב מע"ז (ה"א) וכהבנת הכ"מ שם דכ' דלא שייך לומר שהוא עובר בלאו כיון דלא עשה מעשה כלל ואפי' אם א"ל להקיף לו פאת ראשו אין שליח לדבר עבירה ע"כ ויל"פ דהרע"ב נמי ס"ל כן ובעיקר ראיתו מסוגיא דב"ק פ"ג. הג' בגמ' דידן התירו לו לספר קומי אמנם הרע"ב מפ' דקאי על גילוח בתער].

ועוד העיר הגאון רבי חיים קנייבסקי שליט"א דלא גלח הזקן.

[דהא דכ' ויגלח היינו ראשו ולא נתבאר דגלח הזקן אמנם גם בזה צ"ע אם גלח בתער הא אסור לגלח פאת הראש].

וראה דבר חדש בס' ארעא דרבנן למהר"י אלגזי (של"ו) דכבוד מלך דאורייתא ומותר לעבור איסור של תורה ותדע דיוסף התגלח והיה זה בר"ה ע"ש.

[וצ"ע אם לגלח הוי איסור דאורייתא ועי' בתו' שבת צ"ד. דהמגלח וא"צ לשערות הוי מלאכה שא"צ לגופה והרמב"ן חולק עליו בשבת (ק"ו). דגזז וצריך להחליק הבשר נמי מקרי מלאכה הצריכה לגופה דגזיזה המלאכה גם בשער וגם בדבר הנגזז].

ועי' במושב זקנים לרבותינו בעה"ת דהתגלחת אצל יוסף הותר מדין פקוח נפש [ודהיה מתחייב בנפשו אם היה בא אל המלך בלא תגלחת עי"ש]

(פירושים משלחן גבוה)

לסלק סיבת הגזירה, ודו"ק.

(הגר"ח קרלינשטיין זצוק"ל)

סגולת ימי החנוכה - לזכות לחן בעני ה'

לפעמים אדם רוצה משהו מהקב"ה, אבל אין לו זכויות. זה לא רשום לו בתוכניות, וגם לא מגיע לו. .. אבל יש מידה אחת, שאם אדם רוכש אותה, יכולה היא לעקוף את כל המכשולים המעכבים להשגת מבוקשו. מדת החן. חן זה חנינו. לא מגיע לך, אבל אם מצאת חן בעיני, 'ה' הוא יתן לך כל מה שאתה רוצה. אומר האור החיים הקדוש: נח לא ניצל מהמבול בעבור מעשיו וצדקו-תו, ולכן הוצרך לומר שמצא חן, מדת החן היא הסיבה שסובבה את הצלתו של נח. גם יוסף זכה למדת החן (בראשית לט, כא) "ויתן חינו בעיני שר בית הסוהר". איך משיגים את המידה הזו? זה כתוב באר"י ז"ל שבחנוכה ניתן להשיג את מדת החן לכן הפ-רשיות הללו, שעוסקות ביוסף, סמוכות לחנוכה. ואיך יוסף זכה לחן? אע"פ ששר בית הסוהר נתן את כל האסירים בידי יוסף "ואת כל אשר עושים שם הוא היה עושה". למרות שהוא היה

וטעם החילוק הוא, דהנה כלל ישראל נכנסו לברית עם הקב"ה, ויסוד הברית שלנו עם בורא העולם הוא שאנחנו צריכים לשמור את התורה והמצוות, וזהו החובה המוטלת עלינו, ואם נקיים חובה זו אזי ממילא יתן לנו הקב"ה כל טוב גשמי, וכמו שנאמר "והיה אם שמוע תשמעו וגו' ונתתי גשמיכם בעתם וגו'", עי' רמב"ם (פ"ט מנהל' תשובה ה"א), ולכן, כאשר הגזירה היא על רוחניות אזי זהו גזירה על החלק שאנחנו אחראים עליו, ושאנחנו נתחייבנו לש-מור עליו, ולכן חובתנו לצאת למלחמה כנגד גזירה זו, אך כאשר הגזירה היא על גשמיות אזי זהו החלק של הקב"ה שהבטיח לנו לקיימו, ורק דאם יש גזירה אזי הרי"ז סימן שאנחנו לא קיימנו את חלקינו בהסכם, ולכן אין הקב"ה עושה את חלקו, ואם כן החובה המוטלת עלינו הוא רק לתקן את החטאים שגרמו לגזירה ולחזור בתשובה שלימה, וזה מה שעשו מרדכי והיהודים בשושן הבירה, ואז ממילא נתבטלה הגזירה, ללא מלחמה, ואף שבדאי מוטל על האדם להשתדל גם על הצלתו הגשמית, מכל מקום כיון שידעו שכל זמן שלא יתקנו את שורש הגזירה לא תועיל כל השתדלות, לכן טיפלו קודם כל בתיקון חטאיהם ובריבוי לימוד התורה כדי

פנינים

ממרח הגרי"ש אלישיב זצוק"ל

אמירת ה'יהי רצון'

כשעה קודם ההדלקה היה מרח אא"ז כבר מתכוון למצוה החביבה, והיה כבר נכנס ל'אור' של ההדלקה, מרח אא"ז זצוק"ל מעולם לא 'נפל' אל ההדלקה, אלא הגיע אליה לאחר שעה של צפיה והמתנה. שעה קודם ההדלקה כבר היה חובש את כובעו, ומתישב בחדרו לבדו, כאשר איש מבני הבית אינו נמצא בחדרו. אא"ז פתח באמירת ה'יהי רצון' שמובא בדור אוצר התפילות, תפילתו זו נאמרה בהתרגשות מיוחדת כאשר רטט של קדושה חולף בקרב הנוכחים בבית, בשמעם את חתוך המילים היוצאות מפיו ברגשות קדש ובתחנונים כמונה מעות, כבן המשתפך לפני אביו: "ומשם יושפע שפע לי אני עבדך פלוני בן פלונית, לאור באור החיים..." בעודו נוקב בלחש בשמו ובשם אמו, וכאשר הגיע לבקש "על עינינו ונביטה נפ-לאות מתורתך הקדושה, לכיון לאמתה של תורה וסודותיה" עמדו בני הבית מקול תחנוניו, בשמעם כיצד הוא מתחנן על כך מעומק נימי נפשו.

מרח אא"ז היה מסתיר את עצמו בעבודה גדולה. אך פע-מים, ובפרט בשנותיו האחרונות, אירע שהיו הדברים מתפ-רצים החוצה, וכשהיה מגיע בתפלותיו למקומות מסוימים היה נשמע קול תחנוניו ברגש עצום ובכמיהה גדולה. אחד מבאי ביתו מתבאר זאת בערגה: "כל מי ששמע אותו בתפילה המיוחדת הזו, יכול היה להזיל דמעות כמים".

וכה מתאר זאת נכדו חביבו רבי משה ישראלזון שליט"א: "קודם ההדלקה יושב בביתו ואומר ה'יהי רצון' המבוא בסדר-רו (אוצר התפילות) ברגש גדול ובהטעמה ומאריך בתיבותיה, ובמיוחד בתיבות המבקשות על תורה, ומסיים ויהי נעם וכו', אחר כך יורד למטה ואומר: "הנני מוכן ומזומן לקיים מצות

הדלקת נר חנוכה, ושוב אומר הפסוק ויהי נעם וגו', ומברך ומדליק".

וזה נוסח התפלה שנהג רבנו להתפלל, כפי שהועתק מסי-דור אוצר התפלות, תפלה זו התפרסמה מעט בשנים האחר-נות ומחמת שאינה מפורסמת כראוי, הננו להביאה כאן בש-למותה:

יהי רצון מלפניך ה' אלוקי ואלוקי אבותי שיהיה עתה עת רצון לפניך להיות עולה מצות הדלקת נר חנוכה כאלו השגתי כל הסודות הנוראים אשר הם חתומים בה. ותעלה לפניך עם כוונת מעשה מצוה זאת הנעשית על ידי בני ידידך המכונים כל שמותיך הקדושים והראויים לבא בהדלקה זו, המעלים יחוד וזווג מדות הקדושות העליונות, ולהאיר בשכינת עוזך המאורות הגדולים. ומשם ישפע שפע לי אני עבדך (פב"פ) לאור באור החיים. כי אתה תאיר נרי ה' אלוקי גיה חשכי. שלח אורך ואמתך, המה ינחוני ליראה ולאבה את שמך, ללמד וללמד את תורתך הקדושה תורה שבכתב ותורה שבעל פה בהתמדה גדולה ולכבוד שמך יתברך ויתעלה. ובכוח סגולת נר חנכה תחכמנו באור תורתך, אנו זרענו וזרע זרענו, ויקים בי מקרא שכתוב, לא ימוש מפיו זרעך ומפי זרע זרעך אמר ה' מעתה ועד עולם. ויהיו זרעי זרע זרעי תלמידי חכ-מים וחסידי, אהובים למעלה ונחמדים למטה, ותחזק את לבבם לתורה ועבודה, הכל כרצונך הטוב. ואזכה לראות בנים ובני בנים עוסקים בתורה ומצות באמת. גל עינינו ונביטה נפ-לאות מתורתך הקדושה לכוון לאמתה של תורה וסודותיה. ובזכות מתיתיהו כהן גדול ובניו, הראנו נפלאות ובאורך נראה אור. וטהר את לבבנו לעבודתך, והרחיקנו ממידות רעות ומח-שבות זרות, ותחזינה עינינו בשוכך לציון ברחמים, בהעלותך את הגרות, ושם נעבדך ביראה כימי עולם וכשנים קדמוניות: יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך ה' צורי וגואלי: ואני תפ-לתי לך ה' עת רצון אלוקים ברב חסדך ענני באמת ישעך: ויהי נועם וכו'.

(עובדות והנהגות)

שאלות מענינות בהלכה

(בענינים שונים, מבית הגר"ח קנייבסקי)

בדברי הרמב"ם שימי חנוכה הם ימי שמחה למאי נפק"מ?

נשאל הגר"ח"ק בדברי הרמב"ם שכתב על ימי חנוכה שהם ימי שמחה א"כ מדוע לא כתב שצריך לעשות סעודה וא"כ למאי נפק"מ שזה ימי שמחה וענה בזה"ל נפק"מ למי שיש לו דין עם גוי ידין עימו עכ"ל ושם כתב בהערה דחידוש עצום הוא שכמו שנאמר לגבי חודש אדר שזה זמן שמחה ומי שיש לו דין עם נכרי ידון עמו ה"ה בחנוכה ולא שמענו מי שיאמר כן ויש לדיי' שזה לא מוזכר בגמ' ועוד שבגמ' בשבת דף כא ע"ב כתוב יומי דחנוכה תמניא אינו דלא למספד בהון ודלא להת-ענות בהון' משא"כ לגבי פורים כ' להדיא בגמ' תענית דף כט ע"ב אמר רב פפא הלך בר ישר אל דאית ליה דינא בהדי נכרי לי שתמיט מיניה באב דריע מזליה ולימצי נפשיה באדר דבריא מזליה ולא כתוב שיש עוד זמן המסוגל לדין ואולי ס"ל לרבינו דבאדר שם בגמ' זה קאי על כל החודש וכאן בשמונת ימי החנוכה למעשה הם ימים נמי מסוגלים לנצח את הגוי ונשאר בצ"ע ושם כתב ששאל את הגר"ח"ק לאחר מכן אם אמר כן ענה שאינו זוכר שענה כן.

את הנס בסתר, כדי שזה לא יתפרסם!... אומר המדרש: אילו היה יודע ראובן שעתיד לפרסמו הכתוב: "וישמע ראובן ויצילהו מידם", על כתיפו היה נושא ומוליכו אצל אביו. וכי ראובן חס וחלילה היה איזה פוליטיקאי קטן! כמו זה שכשיש שביתת זבל הוא רץ עם מטאטא שיאמרו שהוא השתתף בניקיון. ואם הוא היה יודע שיש מצלמות, אז הוא היה מביא גם את אשתו עם ספונגה... כזה היה ראובן! מדברים פה על השבטים הקדושים!... ובכלל, איזו מן הצלה זו לזרוק את יוסף לבור מלא בנחשים? אלא ראובן רצה להציל את יוסף, אך הוא לא רצה שיתלו בו את ההצלה. ולכן הוא הציע בדרך עקיפה שלא צריך ללכלך את הידיים בדם, אפשר לזרוק אותו לבור, והוא סמך על זכותו של אביהם שתגן בעד יוסף. יוצא שראובן רצה לעשות בסתר, ובכל זאת פרסמו הכתוב. זה רצון ה'. לכן גם כשהקב"ה עושה לנו נס, אפילו שזה בסתר, הוא רוצה שנפרסם אותו בגלוי. אז אם אף אחד לא ידע מנס השמן, את זה צריך לפרסם ברחוב.

[זה השער להשם]

ריתחא דאורייתא

הדליק נר במקום שעשויים לכבותו האם מקיים מצוה

א. מעשה באדם שהתגורר בבית הוריו שעדיין אינם שומרים תורה ומצוות, ובהגיע ימי החנוכה חפץ לקיים מצות הדלקת נרות,

המנהל של הכלא, לא היה מתנהג בשררה ולא מונע את עצמו מכל תשמיש אשר עושים שם האסירים, מה שהם היו עושים, הוא היה עושה. וזה העיד על מזגו הטוב ביותר, ובעבור זה מצא חן וחסד בעיני השי"ת. בדור"כ בעל מכולת לא מסדר את המוצרים במדפים, הוא גם לא מרים לכלוכים מהרצפה, ובטח שלא מפנה את האשפה. את זה עושים הפועלים שלו, הוא בדור"כ יושב על הקופה. זה בזיון בשבילו לסדר את המדפים. זכותו, זה המעמד שלו. אבל הוא לעולם לא ימצא חן בעיני ה'. גם הגננת לא מוכנה להחליף חיתולים, יש סייעת שהיא תעשה את זה. אבל מסכן הילד הזה סובל מחיתול גרעיני. .. זו לא העבודה שלה, היא פה על תקן, היא עשתה תואר. צודקת, זה לא התפקיד שלה, אבל אין לה סיכוי למצוא חן! תבינו, יש צדיקים שלא מוצאים חן בעיני ה' לנח לא הועילה צדקותו!! ורק החן הציל אותו מהמבול! רק אם יכנסו אליך לחנות, ולא יבחינו מי בעל הבית ומי העובד, רק אז תקבל גם מה שלא מגיע לך! לזה מסוגלת חנוכה, להנמיך גובה. "ולענונים יתן חן" (משלי ג' ד')

[אפיריון לשלמה]

על הניסים בברכת המזון

יש הלכה שאומרת שבחנוכה צריך לאמר על הניסים בברכת המזון בברכות ההודאה - גודה לך ואם שכח שם - מוסיף ב הרהמן ברכה "הרהמן הוא יעשה לנו ניסים כמו שעשה וכו' ומשלים שם את "ועל הניסים" אומר על זה בעל הפני מנחם מגור זצ"ל: כשיש שכל לאדם הוא מודה בזמן - בגודה לך. אבל אם חס וחלילה הוא שוכח להודות אז כבר צריך לבקש בהרהמן - זקוקים לרהמי שמים...

[הפני מנחם זצוק"ל]

חנוכה - פרסומי ניסא

מה משותף בין נרות חנוכה לארבע כוסות של פסח? את שתי המצוות הללו תיקנו חכמים משום פרסומי ניסא. ומה הנפקא-מינה ההלכתית שזה משום פרסומי ניסא? שאם לאדם אין כסף לארבע כוסות או לנר חנוכה, הוא צריך למכור את כסותו, או לחזר על הפתחים. זה כח הפרסומי ניסא. אני לא מבין... ארבע כוסות מישוהו מאיתנו שותה ברחוב? לא. ואף על פי כן זה פרסומי ניסא. מישוהו מאיתנו קורא מגילה ברחוב? לא. ואף על פי כן זה פרסומי ניסא. מה קרה שפתאום בחנוכה מדליקים נרות ברחוב? אומר ה'אפיריון': כשעם ישראל יצאו ממצרים כל העולם שמע על זה, כל העולם נרגש, אפילו ביריחו נמסו לבבות. חיל אחז יושבי פלשת, אז נבהלו אלופי אדום, אילי מואב יאחזמו רעד. ממילא אם כולם זוכרים את הנס הענק שנעשה לנו במצרים, כשמיגע פסח כל מה שאתה צריך לעשות זה רק להזכיר לעצמך את הנס. בפורים תלו את המן על עץ 25 מטר, זה נכתב בדברי הימים למ-לכי מדי ופרס. כל העולם יודע מהנס הזה, לכן מספיקה רק תזכור רת. אבל בחנוכה, כשהקב"ה חולל לנו את נס פך השמן, היהודים שבבני ברק ידעו מהנס הזה? לא. והיהודים שבפתח תקווה? גם לא. היוונים ידעו מהנס הזה? אף אחד לא ידע, רק הכהנים שע-בדו באותו השבוע בבית המקדש ידעו מהנס של פך השמן. טוב, נס נסתר, אבל מי אמר שזו מצוה לפרסם? אולי הקב"ה עשה

אך עיני הוריו צרה בכך שבנם התחיל לקיים מצות, ואשר ע"כ הודיעוהו, שבאם ידליק נר חנוכה, יכבו לו את הנר תיכף להדליק-תו. נשאלת השאלה האם מותר לו להדליק נר חנוכה במצב כזה. ושורש השאלה, שהנה שנינו בגמ' בשבת (דף כ"א ב') כבתה אין זקוק לה, דהיינו שמצות נר חנוכה מתקיימת בהדלקה לבד, ואשר ע"כ אם כבה הנר, אינו חייב לשוב ולהדליק. אך השלטי גיבורים (שם) העלה שהמדובר שההדלקה נעשית באופן שהנר היה אמור לדלוק כראוי, אלא שמסיבה בלתי צפויה כבה הנר, אך המדליק את הנר במקום רוח מצויה, באופן שמדרך הטבע הנר לא היה ראוי להיות דולק לזמן הראוי, אזי מלכתחילה לא קיים מצות ההדלקה. ומכאן יש לדון האם אדם שהודיע לחבירו שיכבה נרו כאשר יודלק, האם יש לדונו כרוח מצויה, או דלמא, שהשלטי גיבורים מדבר רק במקרה שמצד הטבע הרוח אמורה לכבות, אבל אצל אדם הדבר שונה כיון שאי"ז בדרך הטבע. והיה מקום לומר שכיבוי ידי אדם נחשב פחות מכיבוי של רוח מצויה, באשר יתכן שאדם יחזור בו מכוונתו הרעה, כאשר הדברים יגיעו למעשה, אך עדיין יש לדון באם אדם זה כבר הוכיח את כוונותיו באשר כיבה את הנרות כמה פעמים האם יש לחוש לכיבוי והוי כמדליק במקום ששולטת בו הרוח. המדליק נר בבית מנורה ע"ד לסגור הדלת אחר ההדלקה האם מועילה הדלקה זו ב. וכן יש לדון באופן הפוך, מה הדין באדם שהדליק במקום שהרוח מצויה, אך בכוונתו תיכף להדלקה להניח עששית מעל הנר ובכך להגן עליה מפני הרוח, האם אומרים שכיון שבעת ההדלקה הנר היה יכול להכבות ע"י רוח מצויה (לולי הנחת העששית לאחר ההדלקה), הרי זה בכלל דינו של השלטי גיבורים שלא יצא יד"ח, או דלמא, יש לומר שכיון שבכוונתו תיכף להדלקה להגן על הנר ע"י עששית אזלינן בתר כוונתו ונקטינן שהדליק הנר במקום הראוי. והנה אם נאמר כהצד הראשון שאדם המאיים לכבות, גורם שיח-שב כמו שמדליק במקום שהרוח שולטת שלא יצא יד"ח, ימצא

שהנהגת העולם להניח הנר חנוכה בתוך בית זכוכית, כאשר פותחים את דלתותיו להדלקה וסוגרים לאחריה, אינו כראוי, באשר ההדלקה נעשית במקום שהרוח שולטת ולא הולכים אחר כוונת המדליק, ואולי נאמר שכיון שהמדליק עומד מול הנרות ומגן בגופו מפני הרוח, הרי זה כמדליק במקום הראוי, אלא שלאחר מכן הוא מחליף את ההגנה הנעשית ע"י גופו, בהגנה ע"י זכוכית ואין בזה מתום, אך א"כ יש לשים לב לענין זה ולהדליק רק באופן שמגן בגופו מהרוח בעת ההדלקה, או במקום שאין הרוח שולטת. עוד יש ללמד זכות על מנהג העולם, שהנה יש לדון לשיטת השלטי גיבורים הנ"ל, מה הדין באדם שהדליק במקום שהיה יכול להכבות ברוח מצויה, אך באורח פלא, הנרות לא כבו, האם יוצא יד"ח, מכיון שסו"ס הנרות לא כבו, או דלמא, שמכיון שמלכתחילה לא היו הנרות ראויים לדלוק, לא הוי הדלקה ראויה. ובשו"ת הר צבי (או"ח ח"ב סי' קי"ד) דייק מלשונו של השלטי גיבורים, שכתב שאם הדליק במקום שהרוח מצויה וכבתה, אינו יוצא יד"ח, ומשמע שרק אם לבסוף כבתה, אבל אם לא כבה הנר יוצא יד"ח. ובכך המליץ טוב על כך שהעולם לא חושש לכך שאחר ההדלקה סוגר הדלת בפני הרוח, כיון שהתברר שלא כבו הנרות. ואמנם האחרונים (יע"י בשו"ת הר צבי שם, ובקונטרס ימי החנוכה עמ' ל') הביאו מנהגו של המהר"ל דיסקין זצ"ל שהתקין לעצמו בית מנורה שלא פותחים דלתותיה בעת ההדלקה, אלא משחילים את היד מתחת לבית המנורה, כך שכבר בעת ההדלקה הנרות מוגנות מפני הרוח. האם כבתה אין זקוק לה מדובר גם בכיבה במזיק ג. והנה טרם נברר את דינו של המדליק במקום שזולתו מאיים לכבות נרו, יש להקדים ולומר, שגם אם ננקוט שמעשה כיבוי שיעשה ע"י אדם, לא חשיב כמדליק במקום שהרוח מצויה, מ"מ יתכן שלא יצא יד"ח, שהנה נחלקו הפוסקים, האם דין זה שאינו זקוק לה, נאמר רק באופן שכבה מעצמו, או אפילו כיבה במזיד. שהבאר היטב (סי' תרע"ג ס"ק י"א) הביא מספר "גן המלך" שב-

ריתחא דאורייתא

קיום המצוה בהדליק בע"ש

האחרונים הק' למש"כ הנ"י דלהכי מותר להדליק נר בער"ש והדלקתה הולכת ונגמרת בשבת למ"ד אשו משום חציו ולא הוי כאילו הבעירה הוא עצמו בשבת משום דכל מה שדולק והולך נחשב כאילו דלקו כולו ברגע הראשון וכמאן דאגמ' ריה כולה בע"ש והק' ע"ז משבת חנוכה דחשיב כאילו נדלק כולו ביום כיצד יוצא ידי מצות נ"ח שמצותה שתדלק בלי-לה ונראה דיש לחלק בין התיחסות המעשה אליו להתיחסות הדבר אליו דנהי דאי אשו משום חציו כל המעשה הולך על ההדלקה אבל עצם הדליקה מתיחסת אליו בשעת מעשה וכמו בזריקת חץ עצם ההריגה היא בודאי המחייבת ולא רק מעשה ההריגה והמחייבה הוא מה שהוא מת וזה הרי מתיחס למי שזרק החץ ורק המעשה מתיחס לקודם והשיעבוד נכסים שיש באשו משום חציו הוא דהשיעבוד תלוי במעשה ומעתה לענין נ"ח מה שהנר דלוק מספיק לצאת יד"ח אע"פ שהמעשה היה בער"ש

[משאת המלך]

אשו משום חציו בנ"ח

בספר מקראי קודש להגרצ"פ פרנק סי' י' הביא הוראה מה-גאון רבי שמואל סלאנט זצ"ל דמה דאמר רבה מילא קערה שמן והקיפה פתילות כפה עליה כלי עולה לכמה בנ"ח דהיינו דוקא כשהדליקו כולם כאחד אבל אם הדליק אחר בראשונה ואח"כ הדליקו האחרים לא יצא רק הראשון דמאחר דקי"ל אשו משום חציו ואיתא בשו"ע חו"מ סי' תי"ח סעיף י' דאם עשה האחד האש ובא אחר והוסיף אם יש במה שעשה הראשון כדי שיגיע למקום שהלכה הראשון חייב והשני פטור וא"כ גבי נ"ח אשו משום חציו ובספר מקראי קודש להגרצ"פ פרנק סי' י' הביא הוראה מהגאון רבי שמואל סלאנט זצ"ל דמה דאמר רבה מילא קערה שמן והקיפה פתילות כפה עליה כלי עולה לכמה בנ"ח דהיינו דוקא כשהדליקו כולם כאחד אבל אם הדליק אחר בראשונה ואח"כ הדליקו האחרים לא יצא רק הראשון דמאחר דקי"ל אשו משום חציו ואיתא בשו"ע חו"מ סי' תי"ח סעיף י' דאם עשה האחד האש ובא אחר והוסיף אם יש במה שעשה הראשון כדי שיגיע למקום שהלכה הראשון חייב והשני פטור וא"כ גבי נ"ח

[משאת המלך]

שאלות מענינות בהלכה

(בענינים שונים, מבית הגר"ח קנייבסקי)

שאלה: האם החזו"א אמר ושר 'מעוז צור' בחנוכה? השיב רבנו החזו"א לא אמר, לא היה לו חוש נגינה, אבל אהב לשמוע ושמע כיצד אבא שר מעוז צור. (לאבא זצ"ל היה חוש בנגינה, והשתמש בו כאשר לא היה כסף לניסוע לא"י והשכיר את עצמו בימים נוראים לחזון בפינסק בבית הכנסת ומכסף זה נסע לארץ ישראל). (אחד הנכדים שאל, האם לסבא יש טעם בנגינה? והשיב: לא טעם גדול, אבל אם זה קול יפה ובנעימה למה לא, אבל לא יותר מדאי, כי זה ביטול תורה). סיפרתי לרבנו שרבי פנחס קלמן שליט"א היה לו קיר מש ותף עם האבא ושם לב שהניגון בגמ' בשבת היה אחרת מיום חול. זה אמת (אך לא חשב קודם לפני הלימוד בשבת עכשיו צריך לנגן ניגון אחר של שבת אלא נעשה מאליו כך בשבת, שהתנגן ניגון אחר). (סיפר לי רבי ישי מנדל שליט"א שיהודי פלוני (נקב בשמו) יר"ש זקן חסיד ברסלב התפלל פעם אצל חזו"א והתפלל לפני העמוד בר"ח, ואחרי התפילה שאל אותו החזו"א מדוע לא שר בהלל, ור' ישי אומר לי שאפ"ר שר שאמר לו כן כי רצה לחזקו. ת. כן מסתבר).

(דרך שיחה)

רה, ואפילו לאחד אינה עולה. (והיינו שאם הדליק בין פתילה לפתילה במחיצה, נעשים הנירות כדולקים כל אחד בכלי נפרד, אך אם לא עשה מחיצה כל הפתילות נראות כיחידה אחת וכמדומה ולא יצא אף אחד מהמדליקים יד"ח הדלקה). וקשה, שמדברי רבא נשמע, שגם הראשון שהדליק לא יצא יד"ח, ולכאורה הרי בעת שהדליק נרו, הוא היה יחידי בקערה זו, עד שהוסיפו אחרים את נרותיהן, וא"כ למה לא יצא יד"ח בעת ההדלקה, והא קי"ל שמתקיימת המצוה כבר בהדלקה, ומה שאחרים הוסיפו נרותיהן, אי"ז אלא מצב חדש שהתחדש לאחר ההדלקה, והיה מן הראוי לומר שהראשון יצא יד"ח. ומכאן אומרים האחרונים הנ"ל, יש ללמוד, שמכיון שבעת הדלקת הראשון, כיוונו המדליקים הנוספים להדליק אחריו נרותיהן באותה קערה, אשר ע"כ נחשב הראשון כמדליק במקום שהרוח מצויה ולא יצא יד"ח (שאין הבדל אם ההדלקה נפסלת מחמת הרוח, או מחמת שהוסיפו נרות באותה קערה דהוי כמדומה) (הגר"ח ק"ק שליט"א הביא ראיה נוספת מדברי הרמב"ן במלחמותיו ריש פרק הישן, שכתב לגבי הסומך סוכתו בכרעי המיטה לא יצא יד"ח, מכיון שהמיטה עשויה להינטל הו"ל כעושה סוכתו במקום שהרוח מצויה להפילה ולכן לא נחשב לסוכה. ואמנם לולי דבריו היה מקום לומר, שכיון שעשויה להינטל חסר בקביעות כעת, ואינו משום שאנו תולים שתי נטל בפועל וצ"ע]. ומסיק הגר"ח ק"ק שאחר שלמדנו מהגמ' הנ"ל שאזלינן בתר מחשבת אדם, לגבי חומרא, והיינו להתיר כמדליק ליק מלכתחילה במקום שאינו ראוי לדלוק, הרי י"ל גם להיפך שהמדליק בתוך בית זכוית כשדלתותיה פתוחות, מתוכך כוונה לסוגרם אחר ההדלקה, אזלינן בתר מחשבתו, והוי כמדליק במקום הראוי להדלקה. ומדבריהן משמע דלא כהחזו"א הנ"ל שטען

כיבה במזיד חייב לשוב ולהדליק בברכה. אך הט"ז והמג"א (שם) כתבו אפילו כבה בשוגג, ראוי לשוב ולהדליק, אך לענין ברכה, כתב הפמ"ג שלא יברך. נמצא א"כ שלדברי הגן המלך באופן שכיבה במזיד אנו נוקטים שפקעה הדלקתו הקודמת ועליו לשוב ולהדליק, אך לשי' הפמ"ג יש מקום לדון אם סבר שפקעה הדלקתו הקודמת, באשר סייג את דבריו והעלה שלא יברך, ואילו פקעה הדלקתו שהדליק מכבר, היה עליו להדליק בברכה. ואכן הגר"ב צ"ל (שלמי תודה חנוכה עמ' קמ"ג) כתב שסברת הפמ"ג שחייב לשוב ולהדליק הוא מצד קנס, ואשר ע"כ חייבוהו לשוב ולהדליק, אך לענין ברכה אינו יכול לברך, משום שסו"ס קיים מצות הדלקה בעת הדלקת הנרות הראשונה. ומעתה לשיטת הגן המלך באופן שכיבה האחר במזיד, בודאי נמצא שמתבטלת הדלקתו, והוי כמדליק במקום שהרוח מצויה, (ואולי יש לחלק בין אם המדליק כיבה לבין אם כיבוהו אחרים) ולשיטת הפמ"ג יש לו להדליק, ויתכן שבמקום זה שהנר כובה ע"י אחרים ולא ע"י המדליק, אינו בכלל הקנס שקנסוהו לשוב ולהדליק. נמצא א"כ שכל הנידון שלפנינו עומד רק להני פוסקים הסוברים שגם אם כיבה במזיד לא התבטלה הדלקתו. שיטת החזון איש שלגבי נזקין מעשה אדם אינו כרוח מצויה ד. והנה מדברי החזון איש (ב"ק סי' ב' ס"ק י"א) עולה, שמעשה הנעשה ע"י אדם, נחשב הדבר כרוח שאינה מצויה. שהנה מבואר בגמ' בב"ק (דף כ"ו ב') זרק כלי מראש הגג והיו תחתיו כרים וכסתות, פטור ואפילו הזורק עצמו קדם וסילקן. שואל החזו"א בהקדם הנחה האומרת שאם זרק הכלי מראש הגג ע"ג כרים וכסתות, ורוח מצויה סילקה הכרים וכסתות קודם שהגיעו הכלים ארצה ומחמת כן נשברו, הרי חייב לשלם, כיון שבזמן שהוא זרק הכלים עשויים להשבר, וא"כ במקום שקדם וסילקן למה לא נאמר שמעשיו לא נופלים מרוח מצויה שסילקה את הכרים, ויש לחייבו, וביותר במקום כזה שמ"לכתחילה הצהיר שבכוונתו לסלק הכרים קודם הגעת הכלים ארצה, למה לא נאמר שהחלטתו זו בכלל רוח מצויה ויש לחייבו. אלא ע"כ מסיק החזו"א שכיון שאין אנו מחזיקים לישראל שיע"שה עבירה. והוסיף שגם אם נאמר שמסתבר שישלם, מ"מ באדם נחשב הדבר כמחשבה חדשה, הגם שאמר קודם שיעשה כן, שמ"חשבתו אינה מכריחתו לכך, ואי"ז נקרא מציאות של טבע, ואשר ע"כ הדין הוא שפטור. (וכע"ז כתב בחידושי רבי שמואל בב"ק סי' י"ט אות ג'). ומכאן יש ללמוד לעניננו, שגם אם נאמר שהאדם שאמר שיכבה מסתבר שיעשה כן, מ"מ כיון שמדובר במחשבת אדם בר דעת, אין אנו מתיחסים לכך שהוא החליט מראש לעשות כן, והוי כהחלטה חדשה לאחר ההדלקה לכבות הנרות, וממילא לא הוי כמדליק במקום שהרוח מצויה. ולאור דבריו יש לומר גם למקרה השני שהועלה, שאדם שמדליק נר ובכוונתו להגן עליה מהרוח לאחר ההדלקה באמצעות עששית, בפשטות כוונתו זו לא תועיל להחשיבו כמדליק במקום שאין הרוח שולטת, כיון שמחשבתו לא מכריחתו לכך. (אך מה שהעולם אינו חושש לכך, אפשר שהוא מהטעמים האחרים שנמנו לעיל). הוכחת האחרונים שכ"וונת אדם לעשיית מעשה חשיב כרוח מצויה ה. אמנם החלקת יואב והגר"ח קנייבסקי שליט"א (טעמא דקרא, חנוכה) כתבו להוכיח מהגמ' (בשבת דף כ"ג ב') שמחשבת אדם על עשיית מעשה הפוסל את ההדלקה, מועילה לפסול ההדלקה מעיקרה. וכך שנינו בגמ' אמר רבא מילא קערה שמן והקיפה פתילות, כפה עליה כלי, עולה לכמה בני אדם, לא כפה עליה כלי עשאה כמדור

ולא יכבה. אך יקשה על דבריו מהסוגיא בשבת הנ"ל, שמבואר שבמקום שהתכוונו אנשים נוספים להדליק נירותיהן בקערה, גם הראשון לא יצא יד"ח. אך מצינו אמנם לרבי אליעזר משה הורביץ (זצ"ל) (בהגהותיו על הגמ' שם) שדחה ראיה זו, באומרו, שרבה עסק באופן שכל המדליקים הדליקו בבת אחת, ונמצא א"כ שלא

שמחשבת אדם אינה מכריחה מעשיו, ומחמת כן לא נחשב הדבר כמדליק במקום שהרוח שולטת. דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל ו. אמנם הגרי"ש אלישיב זצ"ל (אשרי האיש פרק ל"ח אות ח') הורה לגבי אדם שמדליק וחבירו הצהיר שיכבה הנרות, שידליק בברכה, מאחר שאדם הוא בעל בחירה, ויתכן שישוּב בו מכוונתו הרעה,

ריתחא דאורייתא

נר חנוכה שהזיק והמזיק בערב שבת

דבר פלא הוא שבכל מרחבי הש"ס כולו לא נזכרו דיני נרות חנוכה כלל, מלבד במקום אחד, והוא במשנה בבבא קמא (סב ע"ב) "גמל שהיה טעון פשתן ועבר ברשות הרבים ונכנס פש-תנו לתוך החנות ודלקו בנרו של חנוני והדליק את הבירה, בעל גמל חייב. הניח חנוני נרו מבחוץ - החנוני חייב. רבי יהודה אומר בנר חנוכה פטור". כלומר שכיון שבחנוכה הדלקת נרות היא דרך העולם, משום כך אין המניח פושע בהנחתו, ועל בעל הגמל להיזהר. ויש להקשות על הדבר, דהנה לגבי דין פוסקים אנו שהלכה כחכמים - שגם בחנוכה חייב, ומאידך מצינו בגמ' רא בבא קמא (לב ע"א) שהרץ בערב שבת והזיק את חבירו - פטור, כיון שרץ ברשות, דהיינו שכיון שהריצה בערב שבת היא מדרך העולם היה על הניזק להיזהר ולשמור עצמו שלא ינזק. ולגבי דין זה פסק הרמב"ם כדן זה שהרץ בערב שבת פטור. והדבר טעון ביאור, מהו יסוד החילוק בין הנחת נר בחנוכה לריצה בערב שבת, שבחנוכה חייב על הנזק שנולד ממעשיו, למרות שהנחת הנר היא דרך העולם בימות החנוכה, ומאידך גיסא אם רץ בערב שבת - פטור. בכדי לבאר את הדבר יש להקדים ולהתבונן מדוע באמת הרץ בערב שבת פטור והלא קיי"ל שאדם מועד לעולם, וגם אם נפל מן הגג ברוח שאיננה מצויה - חייב, כיון שאדם מועד לעולם, וא"כ מדוע הרץ בערב שבת פטור, והלא אדם מועד לעולם. והנה בשפת אמת בשבת דן במקרה שגר החנוכה כבר דלק את שיעור מצותו שהוא כמחצית השעה, ולאחר מכן עבר הגמל והזיק באמצעות האש. ועוד הסתפק באופן שהניח בימי החנוכה נר אחר שאיננו נר חנוכה האם גם אז בעל הנר פטור ובעל הגמל חייב. אכן במדרכי בבבא קמא כתב שרק בערב שבת בין השמשות המזיק פטור אם הזיק תוך כדי ריצתו, אבל אדם שרץ לבית הכנסת בכדי להספיק להתפלל בציבור וכהנה, אם הזיק תוך כדי ריצתו - חייב. אכן בהגהות אשרי בבבא קמא שם כתב שהיתר זה של הרץ בערב שבת איננו דוקא בבין השמשות אלא מאימתי שמתחילים לתקן את צרכי השבת, דהיינו מחצי היום ברם בים של שלמה כתב שמה שאמר הגמרא "בין השמשות" היינו "אפילו" בין השמשות שאז אורחא דמילתא שכבר כל צרכי השבת מתוקנים, אך בודאי שהיתר זה הוא ברגע בו מתחילים לתקן את צרכי השבת. והוסיף וכתב שם חידוש עצום, שבערב שבת איננו צריך להביא ראיה לכך שריצתו היתה לצורך שבת, אך היתר זה קיים גם בשאר ימות השבוע, שגם אם ירוץ ביום ראשון וריצתו היתה לצורך צרכי השבת - יהא פטור גם אז. והוסיף וחידש שם שהיתר זה איננו דוקא לצורך תיקון צרכי השבת אלא גם לצורך שאר מצוות. ומדבריו יש ללמוד

שהיתר זה איננו משום שאין לו לאדם פנאי וזמן - וכשיטת המרדכי, אלא שיסוד היתר זה עיקרו נעוץ הוא בכך ש"הוי רץ למצוה קלה כבחמורה", דהיינו שהריצה לצורך מצוה איננה נחשבת לשינוי כיון שעל האדם מוטלת החובה לרוץ לעו-לם לדבר מצוה, ובכל אופן שאדם רץ לצורך מצוה, ותוך כדי הזדרזותו למצוה הזיק - פטור, למרות שהיה לו פנאי. ובי-סוד מחלוקת המרדכי והים של שלמה נראה, על פי המעשה המובא בתשובות חוות יאיר באדם שרק לצורך מצות קידוש לבנה והזיק תוך כדי ריצתו את כלי חבירו, וטען שדוקא בערב שבת שדרך כל העולם לרוץ, אז על האדם הניזק להיזהר כיון שידוע הוא שדרכם של בני אדם לרוץ בזמן זה, אולם כאן שרץ לצורך מצוה אחרת - אינו בכלל היתר זה. וראה שם בחוות יאיר שכתב שהדין עם הניזק אך מטעם אחר, שהרץ בשבת מוכרח לרוץ בכדי להימנע מחילול שבת רק באופן זה מותרת היא הריצה, אולם כאן שרץ בכדי להספיק לברך ברכת הלב-נה בציבור, דבר זה איננו אלא לצורך קיום מצוה מן המובחר, שהלא בדיעבד יכול לברך הלבנה ביחידות, ומשום כך ריצתו איננה מותרת - וחייב. ולכאורה תהא נפק"מ בדבר זה, באופן שאדם רץ בערב שבת שלא לצורך תיקון צרכי השבת, אם פטור או חייב, שכיון שיסוד ההיתר הוא משום שעל הניזק לשמור עצמו שלא ינזק, אם כן בזה אין חילוק אם ריצת המזיק היתה לצורך שבת או סתם. והאמת שברמ"א כתב בזה בהדיא שאם ידוע לנו שריצתו היתה שלא לצורך מצוה - חייב. כיון שעיקר ההיתר אינו תלוי אלא בזה שרץ לצורך מצוה. ולפי זה יש לנו לפשוט את ספק השפת אמת, כיון שלגבי זה אין חי-לוק בין הנחת נר בחנוכה לבין הריצה בערב שבת, שלכאורה יסוד ההיתר בשניהם הוא משום של הניזק לשמור עצמו של ינזק. אמנם, על כל פנים לאור הדברים יש להבין מדוע בזה אינו חייב למרות שאדם מועד לעולם, כיון שכאן יסוד ההיתר איננו משום שהריצה נעשתה לצורך מצוה אלא משום שבה כיון שהריצה היא דרך העולם אם כן על הניזק מוטל לשמור את עצמו של ינזק, ומשום כך בזה קיי"ל שפטור. ולפי זה יש להבין את יסוד החילוק שבין הדלקת נר בחנוכה לבין הריצה בערב שבת, שהלא מדברי החוות יאיר למדנו כי יסוד היתר זה אינו אלא בריצה שנעשית לצורך קיום עיקר הדין אולם אדם שרץ לצורך הידור מצוה בלבד - אינו בכלל היתר זה. ומשכך יש להבין שבעיקר זה תלוי החילוק שבפסק ההלכה, שלגבי הריצה בשבת, שהריצה נעשית בכדי להימנע מחילול שבת, רק בזה התירו את הריצה. אולם בנר חנוכה, שמעיקר הדין ההדלקה של החנוני יכולה להיעשות גם מבפנים - שידליק בתוך החנות, אם כן בזה אם החליט להדר ולהדליק מבחוץ - אינו בכלל היתר זה, ומשום כך חייב החנוני, כיון שאין לו היתר להדר ולהדליק מבחוץ.

[הגר"י שוורץ שליט"א]

היה מצב שהראשון הדליק לבדו, ולפי"ז אין בידנו ראיה כלל. אך העירו על דבריו האחרונים, שמסתימת הפוסקים כפי שהביאו דינו של רבא להלכה, ולא חילקו באופן הדלקתם, משמע שסברו שאין חילוק בין אם הראשון החל להדליק לבדו או שאחרים הדליקו עמו בבת אחת. עוד אפשר"ל שיש לחלק בין מחשבת עבירה למחשבת מצוה, שכאשר אדם מתכוין לעבור עבירה ולכבות את נרו של חבירו, יש לתלות שיתכן שישוב בו מכוונתו הרעה, ולא יכבה את הנר, משא"כ במקרה שעסק בו רבא בגמ' בשבת, שחש"ב הנוכחים שהם מקיימים מצות הדלקה, אין לחוש שישובו בהם ממעשיהן, ואדרבא יש סיבה לנקוט שידליקו נרותיהן. אך מדברי החזו"א והגר"ח משמע שלא תלוי דבריהן דוקא מצד העבירה שבדבר, אלא מצד שאדם הוא בעל בחירה. עוד יל"ע מגמ' בקי-דושין (דף מ' א') שעולא אומר, שבמקום שאדם עבר עבירה ושנה בה, הקב"ה מצרף מחשבה למעשה, משום דנקטינן שודאי יעשה כמו שחשב (ואם לא עשה העבירה הוא משום שלא הזדמן לו, יעי' ברש"י שם ד"ה עולא). וא"כ במקום שכבר ראינו שאדם זה המצוהיר שיכבה, עומד בדיבורו, למה לא נחוש שימשיך לעשות כן באשר עבר עבירה ושנה בה. הדליק במקום שהעוברים ושבים יכבוהו מבלי משים האם יצא יד"ח ז. והנה לסוברים שמחשבת אדם לכבות, לא חשיב כמדליק במקום שהרוח שולטת, מכיון שמחשבתו אינה מכריחה מעשיו, יש לדון מה הדין במדליק במ"קום הילוך בני אדם ומן הסתם תכבה עד מהרה על ידם, האם דומה הדבר למאיים לכבות נר חבירו, שלא אזלינן בתר מחשבתו או שכיון שאינם מתכוונים לכבות אלא שהדבר נעשה ממילא, חוזר להיות הדבר כמדליק במקום שהרוח שולטת. וראיתי שהביאו משמיה דהגר"ש אלישיב זצ"ל (שו"ת שבות יצחק ח"ה עמ' מ"ח) שלא יצא יד"ח. ובפשטות הסברא בזה, משום שהגם שכל צעדיו של אדם תלויים במחשבתו, מ"מ אין כאן נידון על מחשבת בני האדם לכבות, אלא מציאות שאנשים הולכים ועי"כ יכבה הנר, וזה נחשב כרוח מצויה. וראיה לזה מהגמ' בב"ק (דף ד' א') האומר רת שהגם שאין דרכו של אדם להזיק, מ"מ אדם ישן, כיון דכייף ופשיט (היינו פושט את ידיו ורגליו) אורחיה הוא. והיינו שכך דרכו ונחשב הדבר כרגיל להזיק. ומכאן כיון שמעמיד המנורה במקום שרגילות האנשים ללכת, חשיב כמדליק במקום שהרוח מצויה [שיעור ליל שישי]

ימי החנוכה - להודות ולהלל

יש מעשה מדהים על מרן הרב שטיינמן זצוק"ל. שהתפרסם לרגל יום השנה לפטירתו המלמדנו לדעת להשקיע בדברים החשובים בחיים באמת, והם התורה והמצוות אשר רק אותם יקח האדם אחר 120, וכל שאר קנייניו ישארו כאן בעולם הזה. היה זה בשנים האחרונות לחייו של מרן, כאשר הקהילה היהודית שב'סן פאולו' שבברזיל ביקשה בתחנונים שהרב יבוא למדינתם על מנת לחזקם ולעודד את רוחם. לאחר שנים רבות של בקשה, הסכים הרב להיענות לבקשתם, ולמרות גילו המופלג עלה למטוס, שם הוכן לו מקום במחלקה מיוחדת של אנשי עסקים ואישי ציבור. הרב התיישב במקומו והחל לשקוע בלימודו. לאחר שהכל ישבו במקומם, ניגש ראש הדיילים במחלקה אל הרב שטיינמן ואמר לו: "שלום לך כבוד הרב, אני הוא ראש הדיילים בטיסה זו, וכיוון ששמעתי שכבוד הרב הוא האישיות החשובה ביותר במטוס שלנו, רציתי לספר לרב כי הטיסה הזו

אינה טיסה רגילה, זוהי טיסה מפנקת במיוחד. כאן יש את כל תפנוקי העולם שהרב רוצה. אם הרב רוצה לחם מלא? יש לנו. עוגיות מכל הסוגים. יש לנו - הפירות מכל הארצות יש לנו. יש לנו את כל סוג הויסקי מה שנוותר לרב זה רק לבחור במה הוא רוצה להתפנק. אנו רגילים לארח במחלקה זו שרים ואנשי ציבור מפורסמים, ולכולם אנו מציעים פינוקים אלו. אז מה הרב רוצה?", חתם הדייל בנעימות. האברך שליווה את מרן הרב שטיינמן וישב לצידו לא יכל להתאפק מצחוק. הדייל אפילו לא מבין עם מי הוא מדבר עם יהודי קדוש שלא שותה תה או קפה אלא רק מים בלבד כל ימי חייו. הוא לא אכל 'מזונות' 'כבר שי' שים שנה, אלא כל מאכלו כל יום הוא שלושה תפוחי אדמה וגזר אחד ליום, והדייל שואל אותו איזה סוג עוגיות וויסקי הוא רוצה, שהרי יש פה את כל הסוגים. הרב אינו אוכל לחם כלל כל השבוע, מלבד יום השבת בשביל לקיים את סעודות השבת כהלכתן. האברך עמד מהצד וציפה בקוצר רוח לשמוע את תשובת הרב. הרב שטיינמן בענותותו הרבה, הרים את ראשו מהספר, האזין לדייל עם ססיים את דבריו והשיב לו: "תן לי עשר דקות לחשוב על איזה פינוק. ...לא הבנו למה מתכוון הרב, 'מספר האברך', אך המתנו'. אותו דייל היה דייקן ולאחר עשר דקות עגולות הוא הגיע שוב אל הרב שטיינמן ושאל: "האם הרב חשב כבר על איזה פינוק?". "כן, כן", השיב הרב, "תראה, אנחנו התפללנו מנחה פה בסאן פאולו שבברזיל, אבל תפילת ערבית עלינו להתפלל במטוס, תפילה במטוס אינה נוחה, אתה יודע, מטוס זו, יש כיסי אויר בסוף שמה, זה לא כזה נח. אם אתה רוצה לפנק אותי, אז שהמטוס ינחת עשרים דקות, נתפלל ערבית ונמריא בחזרה", חתם הרב והדהים את הדייל. הדייל שמע את דברי הרב ואמר לו "קיבלת, כבוד הרב. 'מספר האברך ואומר': נחתנו עוד לפני הלילה ב'איים הקנריים', ליד ספרד. אומרים שהנוף שם עולמי. אנחנו כולנו היינו עסוקים להסתכל בנוף, אך הרב היה שקוע בתוך הגמרא. נחתנו, קיבלנו איזה חדר, התפללנו עשרים דקות ערבית וחזרנו. אחרי עשר דקות המטוס המריא בחזרה. לאחר מכן, ניגשתי אל הדייל ושאלתי אותו: "תאמר לי בבקשה, כמה עלתה לנו הנחיתה וההמראה הזו של הפינוק של תפילת ערבית?". "והדייל לא התבלבל והשיב: "עלות של בקשה לעצירת נחיתה והמראה. עולה \$15.000 שווה (50.000 ₪) נדהמנו. תפילת ערבית האחרונה שהתפללנו היתה שווה 50.000 ₪, כמובן שהרב שטיינמן לא ידע שהדבר יעלה כל כך הרבה כסף, אך למדנו מכאן כי כאשר מציעים לך דבר אחד לחיים את כל הפינוקים שבעולם: את כל סוגי הפירות טרופיים, כל סוגי הויסקי, העוגיות מרן ידע כי ישנו פינוק אחד והמשקאות - בעולם שישאר איתך לנצח נצחים והוא תפילת ערבית בישוב הדעת ובכוונה. ומדוע? כי תפילה היא חיבור לה, 'הודאה לפניו על עוד רגע של חיים. וזה מה שעניין את הרב, להודות לה 'בצורה יותר טובה, לעשות רצונו באופן יותר מושלם. עם מה אנחנו אמורים 'כותב הסבא מקלם לצאת מהחנוכה? עם 'להודות ולהלל'. שכל העבודת ה' שלנו תהיה יותר באהבה, יותר ברצון, יותר בשמחה. יותר להתבונן בחסדים שהקב"ה עושה אותנו, ולא להיות תקועים רק במשבצת של מה שחסר לנו. "זובח תודה יכבדני ושם דרך אראנו בישע אלקים", אומר רבי עקיבא איגר: המפתח לסיעתא דשמיא, שהצינור של השפע זה להודות! ח"ו מי שידע רק 'יפתח לבכות ולבקש, ולא יודע מספיק להודות, הוא יכול חלילה וחס לסגור

[טוב לחסות בהשם]

גודל עת הרצון לתפילות על חינוך הצאצאים בזמן הדלקת נרות חנוכה.

החבר התעורר בבהלה, "זה אמיתי" !!! "אבל עכשיו שבת, מה באפשרותי לעשות" ??? מחשבות חרטה מלאו את ליבו. "מדוע המתנתי עם השליחות עד היום, הרי זו כבר הפעם השלישית שהוא מגיע, ומבקש, ומתחנן..." מיהו החבר? ואיזה שליחות הוטלה עליו? ומדוע לא יכול לעשות זאת בשבת? לקבל תשובות על השאלות הללו, ולהתפעם ממסר ברור ואמיתי מעולם האמת עלינו לחזור שנתיים לאחר, עם פרוס החנוכה בשנת תשע"ז. בעצם, עלינו לחזור עוד יותר אחורה לשנת תשע"ג. ואולי לתחילת הסיפור, שנת תשס"ח. הרב אוריה שטיין זצ"ל בנו של המגיד מישירים המפורסם הגאון רבי מנחם שטיין שליט"א, חלה במחלה האיומה. אברך צעיר עם 2 ילדים! במשך שש שנים התמודד ונלחם על חייו הרב אוריה כאריה, במהלכם אף בכדי לה-

ציל את חייו הוציאו את אחת מעיניו במהלכם קידש שם שמים בצורה מדהימה ובלתי נתפסת בדרגות גבוהות של אמונה, של בטחון בהקב"ה, של "שמחים ביסורים". בניגוד גמור לתחזיות הרופאים שלא נתנו לו יותר מחודשים ספורים, המשיך לחיות עוד שש שנים כאמור, ויתירה מכך - נולדו לו עוד שני ילדים ב"ה. בשנת תשע"ג נלקח נפש נקי לבית עולמו, והותיר אחריו משפחה שבורה, שלשה בנים ובת אחת, וכמובן ההורים והסבים האחים - אלמנה, ארבעה יתומים והגיסים וכו'. גדלו, ונכנסו כולם ללמוד באותו תלמוד תורה חשוב - היתומים - הילדים בשכונת "בית וגן" בירושלים. וכאן מתחיל סיפורנו... תשע"ז. תחילת החורף. מנהל ה'תלמוד תורה' יוצר קשר עם אם הילדים ומדווח על חוסר חשק ללמוד היתום - כבן העשר וחצי שנים שנמצא לאחרונה "מחויף לעניינים" - של הבן כלשון המחנך. האם מאוד הצטערה, אך אי אפשר לומר שהופתעה, גם היא ראתה את חוסר חשקו ללכת לחיידר. כל המעורבים בדבר טכסו עצה כיצד לרומם את הילד ולהצית בליבו שוב את המחנכים והנהלת החיידר, הסבים - הרב שטיין שליט"א - חשקת התורה והסבא השני, אבי האלמנה. ניסו

ריתחא דאורייתא

ממון הגרי"ש אלישיב זצוק"ל

בגדר הדלקת בבית הכנסת ובברכת שהחיינו

עובדא הוה בבית הכנסת שהדליקו נר חנוכה בלילה הראשון לפני תפילת ערבית כשלוש שעות אחרי השקיעה, כשכל אחד ואחד מהציבור כבר קיים מצות הדלקת נר חנוכה בביתם, ואף גם המדליק בכלל, ואמרתי שלא לברך שהחיינו.

דעת הזרע אמת דמברך שהחיינו

הן אמנם בספר זרע אמת (ח"א צ"ו) הובאו דבריו בשערי תשובה (סימן תרע"א סק"א) כתב לברך בכהאי גוונא שהחיינו, וז"ל: אברא ודאי דאם הדליק כבר בביתו בליל ראשון וברך זמן, ובא אחר כך להדליק בבית הכנסת, נלע"ד דיברך זמן בשביל הצבור, דומיא דמי שברך ברכת התורה לעצמו ותכף קראהו לקרות בתורה דחוזר ומברך כמ"ש בסימן קל"ט. עכ"ל. אך לכאורה יש לעין, נהי דאפשר לברך את ברכת המצוה, מכל מקום מנלן דחייב גם בברכת שהחיינו, כי מסתבר דהדלקת הנרות בבית הכנסת בכלל הדלקת הנרות בבית ואיננה מצוה חדשה, והרי כבר ברך שהחיינו.

יש לתלות שאלה זו בטעם הדלקת נר חנוכה בבית הכנסת ואפשר לומר דתלוי בהטעמים שתקנו להדליק נר חנוכה בית הכנסת. דהנה הבית יוסף בטור (סימן תרע"א) כתב: "נראה שתקנו כן מפני האורחים שאין להם בית להדליק בו כמו שתיקנו קידוש בבית הכנסת משום אורחים דאכלו ושתו בבי כנישתא". ושוב הביא שכתב הכלבו שהוא "כדי לפרסם הנס בפני כל העם, ולסדר הברכות לפנייהם, לפי שיש בזה פרסום גדול להשם יתברך וקדוש שמו כשמקדשים אותו במקהלות".

והריב"ש כתב בטעמו של המנהג וז"ל: "המנהג הזה להדליק בבית הכנסת מנהג ותיקין הוא משום פרסומי ניסא, כיון שאין אנו יכולים לקיים המצווה כתיקונה להדליק כל אחד בפתח

ביתו מבחוץ, מפני שיד עכו"ם תקיפה, ומברכין על זה כמו שמברכין על הלל דראש חדש אף על פי שאינו אלא מנהג", עכ"ל.

ואפשר לומר דלהטעם דתקנו להדליק בבית הכנסת משום אורחים דאכלו ושתו בבי כנישתא, אם כן גם אם המדליק כבר הדליק ביתו, מכול מקום עליו לחזור ולברך כל הג' ברכות, שהרי הוא בא להוציא את האורחים הנמצאים בבית הכנסת, אך להטעם שתקנו בשביל פרסום הנס, או להטעם של הריב"ש שמכיון שאין אנו מקימים את המצווה כתיקונה שלא מדליקים על פתח הבית מבחוץ חסר בפרסומי ניסא, ולכן מדליקים בבית הכנסת, ואם כן אין זה מצוה חדשה אלא זה בכלל המצווה של הדלקת הנרות, ואחרי שכבר ברך שהחיינו על הנרות בביתו למה יחזור ויברך עוד פעם שהחיינו. [ועין שם בזרע אמת דקאזיל בשיטת הריב"ש].

הדליק בבית הכנסת וברך שהחיינו, אם יברך שהחיינו גם כש-מדליק בביתו. והנה בזרע אמת שם כתב עוד: "אחד שהדליק נר חנוכה בליל א' בבית הכנסת וברך שהחיינו, אין צריך עוד לברך שה-חינו בהדלקתו בבית ויצא ידי חובתו בברכת זמן שבירך שם, הא למה זה דומה למי שקראהו לקרות בתורה קודם שיברך ברכת התורה לעצמו, דאף על גב דלא ברך ברכת אשר בחר בנו אלא משום תקנת חכמים שתקנו לברך ברכת התורה בקריאת התורה בצבור, אפילו הכי יצא ידי חובתו ואין לו לברך עוד ברכת התורה לעצמו" עכ"ל.

וגם זה צריך עיון על הדמיון הנ"ל, אטו קריאתו בתורה בצבור לאו תורה היא, והלא ברך ברכת התורה ושפיר יצא ידי חובתו. אבל כאן לענין זמן הלא מן הדין אין כאן קיום מצות הדלקת נר חנוכה כלל בנרות של בית הכנסת, ואם בכל זאת סבירא ליה להזרע אמת דאין לו לחזור ולברך זמן, אז בני דון דיין בודאי אין צריך לברך זמן על כל פנים לטעם הכלבו והריב"ש.

(עובדות והנהגות)

כך וניסו כך, ללא הצלחות מיוחדות. באותם ימים, חברו הטוב (לשעבר) של הרב אוריה ז"ל - חבר שהיה בקשר מאד להבדיל. מתעורר בבוקר בבהלה. טוב עימו בחיים חיותו הוא ראה את אוריה בחלום--- ככל שהוא מהרהר בחלום, נזכר הוא בכל הפ- רטים המצמררים: אוריה הגיע אליו ואמר לו כך: "אחד מבני לא לומד כל כך בתקופה האחרונה. אני מבקש ממך שתיצור קשר עם אימי ותגיד לה שכיון שימי החנוכה מתקרבים, והילד הזה זקוק ליותר תפילות כדי שיחזור לו הטעם בלימוד, שתראה לנצל את העת רצון המיוחדת בשעת הדלקת הנרות ותבקש במיוחד עבור הבן הזה" - - - חושב החבר לעצמו. "חלום מוזר" וכי לא היה לו אל מי להגיע? מה הוא צריך לבא אלי שאני יפנה אל אימו? אין הוא מכיר את כתובתם? בנם. - "ובכלל, מה יותר מתאים שהאמא - אם הילד בעצמה שתבקש עבור בנה ככל הנראה שזה סתם חלום, 'חלומות שוא ידברו'". "כעבור יומיים" "ויחלום שנית", אותו החלום פוקד אותו שוב. החבר מבטל זאת שוב בליבו וחור- שב לעצמו: "כנראה שחשבתי ביום על החלום הקודם, ולכן חל- מתי זאת שוב". עברו עוד כמה ימים. חג החנוכה מתקרב, הנר הראשון יחול בליל מוצאי שבת קודש הקרוב.

- הגיע ליל שבת קודש עשרים וארבע שעות לפני שחג הח- נוכה יפרוס את כנפיו, כל בית ישראל ידליקו נר ראשון. החבר עולה על יצעו, מבלי להתכונן למה שעומד להתרחש בלילה הזה. אוריה זצ"ל מופיע בפעם השלישית. והפעם, עם כל העוצמה! בלי להשאיר ספקות או סימני שאלה. "תגיד לי אתה חבר שלי או לא?!" פתח מיד בתביעה נחרצת! והמשיך מיד - "אתה לא מבין שיש לי צער מזה שבני אינו לומד?!" "אני לא יכול לפרט לך מידי הרבה, אבל יש לי ממש צער מזה!!!" "מה בסך הכל ביקשתי ממך, תפנה אל אמא שלי ותגיד לה שתנצל את העת רצון בזמן הדלקת הנרות להתפלל על בני! שערי שמים פתוחים בזמן הדלקת הנרות ושהיא תתפלל על בני שיחזור לו הטעם בלימוד!!!" והוסיף בחר- דה ממש: "מחר בלילה כבר חנוכה! מה יהיה?!!!" - - "אוריה ז"ל ממשיך ומתרחק לו מעצמו את אחת השאלות שנקרו במוחו מאז "החלום הראשון" "אני לא רוצה לבא ישירות להורים שלי, אני לא רוצה להבהיל אותם" "תגיד לאמא שלי שאמנם היא מתפללת על הנכדים, וזה עוזר! אבל הבן הזה זקוק ליותר תפילות. ואי אפשר, וחס וחלילה, שלא נפספס את העת רצון המיוחדת בעת הדלקת נרות החנוכה להצלחה בחנוך הילדים!" החבר היה המום! תוך כדי החלום, אזר אומץ ושאל את אוריה: אם הילדים, האלמנה - "למה אתה מגיע אלי, למה שלא תפנה ישירות לאשתך שהיא תתפלל עבורם!!!" עונה לו אוריה: "מכיון שהיא נישאה, שוב אין לי יכולת להגיע אליה" - - תוך כדי הדו שיח, שם לב החבר כי פניו של אוריה מאירים ובפניו מופיעות שתי עיניים יפות וברור- רות, ומיד הוא שואל את אוריה: "היכן נעלמה הרטיה הקבועה שהיתה לך בשנים האחרונות?" אוריה ענה לו בתוכחה: "שכחת היכן אני נמצא? אני רואה פי אלף יותר טוב ממך! מה זה בכלל הגוף? מעטפת חיצונית בלבד! נעלם מעיניו! בסיום משפט תוכחה זו החבר התעורר באחת! זה אמיתי! אמיתי לגמרי! עכשיו ליל שבת, לישון - אני כבר לא אצליח יותר הלילה הזה. הוא קם, פתח אוריה ז"ל. ספר תהילים והתחיל לקרא ברגש רב עבור נשמת חברו הטוב המחשבות רצות, והוא כולו לחוץ, "אני חייב להשיג את אמא שלו לפני שהם מדליקים נרות, ויהי מה!" "אוי ווי! יש בעיה!" "מה אעשה אם הרב שטיין מדליק דאגה כבדה

ממלאת את ליבו של החבר נרות מיד בצאת השבת, ואני הרי כן נוהג להחמיר הרב שטיין, מגיע הביתה, והרבנית פונה אליו בדא- גה: "החל מזמן צאת השבת הטלפון לא חדל מלצלצל! אני מכי- רה את המספר, מי יודע מה - של הגאונים - קרה..." הרב שטיין ממחר לענות לטלפון: "שבוע טוב הרב שטיין! מדבר החבר של בנך אוריה ז"ל, האם כבר הדלקתם נרות חנוכה?!!!" - - - יהודים יקרים, סיפור זה שמע כותב השורות מפי בעל המעשה - הרה"ג רבי מנחם שטיין שליט"א, בכלי ראשון. להשלמת היריעה, אציין בפניכם שתי שאלות ששאלתי בסיימו לספר סיפור זה: שאלה ראשונה, אומרים אתם שבנכם ז"ל טען בפני חבריו שיש לו צער מכך שבנו נמצא בירידה רוחנית, האם אכן הילד התדרדר מבחי- נה רוחנית בצורה משמעותית ח"ו או ש'רק' לא למד? ענה הרב שטיין: ממש לא משהו מיוחד. פשוט חוסר חשק ללכת לחיידר וחוסר חשק ללמוד. שאלה שניה שאלתי: האם הבן אמר לה- צמיד חברותא או לשלוח את הבן ליועץ מסויים וכדומ', משהו של "השתדלות" או רק תפילה? עונה הרב שטיין: הבן ביקש, אך ורק להתפלל!!!--- כפי שמובא וידוע ומפורסם בספרים הקדו- שים שחג החנוכה מסוגל מאוד לבקש על חינוך הילדים, הנה לנו חיזוק רב, ומעשה מפעים בגדולת הזמן הקדוש. מי יכול להשיג ולהעריך כח של אמירת "תפילת השל"ה" על ידי אם בישראל המבקשת ומתחננת בזמן הדלקת הנרות עבור צאצאיה שיאירו במעשיהם הטובים, שיטעמו את אור התורה ויהנו מכל נר מצוה ותורה אור! הבה ננצל את הזמן הקדוש הזה למשאת חיינו לראות את הצאצאים גדלים ומאירים בתורה וביראת שמים וכלשון הת- פילה קודם הדלקת הנרות: להוציא את השבת רק בזמן רבינו תם". מראהו המתחנן של אוריה לא משאיר אצלו מקום לספי- קות, ומחליט הוא אדעתא דהכי לא קיבלתי על עצמי להחמיר. לעצמו מיד, אבל מיד בצאת השבת, ניגש החבר אל הטלפון ומ- תקשר לבית הרב מנחם - שטיין שליט"א, ובליבו תפילה שיצליח במשימתו לתפוס את הרבנית שטיין לפני הדלקת הנרות! מתק- שר ומתקשר, שוב ושוב, - אין מענה! "רבונו של עולם, תעזור לי! שיענו כבר, שיענו לפני הדלקת הנרות!" עבר זמן רבינו תם. והוא מתקשר ומתקשר - - - הרב שטיין, מגיע הביתה, והרבנית פונה אליו בדאגה: "החל מזמן צאת השבת הטלפון לא חדל מלצלצל! אני מכירה את המספר, מי יודע מה - של הגאונים - קרה..." הרב שטיין ממחר לענות לטלפון: "שבוע טוב הרב שטיין! מדבר החבר של בנך אוריה ז"ל, האם כבר הדלקתם נרות חנוכה?!!!" - - - יהודים יקרים, סיפור זה שמע כותב השורות מפי בעל המעשה - הרה"ג רבי מנחם שטיין שליט"א, בכלי ראשון. להשלמת היריעה, אציין בפניכם שתי שאלות ששאלתי בסיימו לספר סיפור זה: שאלה ראשונה, אומרים אתם שבנכם ז"ל טען בפני חבריו שיש לו צער מכך שבנו נמצא בירידה רוחנית, האם אכן הילד התדר- דר מבחינה רוחנית בצורה משמעותית ח"ו או ש'רק' לא למד? ענה הרב שטיין: ממש לא משהו מיוחד. פשוט חוסר חשק ללכת לחיידר וחוסר חשק ללמוד. שאלה שניה שאלתי: האם הבן אמר להצמיד חברותא או לשלוח את הבן ליועץ מסויים וכדומ', משהו של "השתדלות" או רק תפילה? עונה הרב שטיין: הבן ביקש, אך ורק להתפלל!!!--- כפי שמובא וידוע ומפורסם בספרים הקדו- שים שחג החנוכה מסוגל מאוד לבקש על חינוך הילדים, הנה לנו חיזוק רב, ומעשה מפעים בגדולת הזמן הקדוש. מי יכול להשיג ולהעריך כח של אמירת "תפילת השל"ה" על ידי אם בישראל

המבקשת ומתחננת בזמן הדלקת הנרות עבור צאצאיה שיאירו במעשיהם הטובים, שיטעמו את אור התורה ויהנו מכל נר מצוה ותורה אור! הבה נצל את הזמן הקדוש הזה למשאת חיינו לראות את הצאצאים גדלים ומאירים בתורה וביראת שמים.
[הרב העורך-אגעדאנק]

על המלחמות

ידועה הקושיה: וכי מה טעם יש להודות על המלחמות? וכי לא עדיף היה לנו אלמלא היו המלחמות, לכאורה מתאים היה יותר לדלג על הודאה זו, ולהתמקד רק בהודאה על הנצחונות שנעשו לנו, ועל כך שמגרנו את האויב? בספר "הרב מפוניב'ז" עדיין מוקדם מידי. - מובא שהרב מפוניב'ז השיב: "להודות על הנצחון הלא המלחמה ביונים היתה מלחמה רוחנית בעיקרה. מלחמת הקדושה נגד הטומאה, והנצחון הסופי לא יהיה אלא בעת שיבוא משיח צדקנו... אפס, בינתים מודים אנו על עצם הדבר שאנו נלחמים; על כך שבכל המצבים הקשים ביותר, כשהטומאה מאימת

להשתלט ולכבוש הכל, יהודים אינם נכנעים אלא נלחמים בעז על יהדותם!". נשאל רבי חיים קניבסקי שליט"א: מדוע בנוסח אשכנז לא אומרים "על הנפלאות", ורק ב"הנרות הללו" אומרים "על ניסך ועל נפלאותיך"? ותרן, ש"נפלאותיך" הרי הכונה לנס שנפתח לכל אחד מקוה בביתו והיו טובלים שם, וכיון שנס זה התרחש רק בחנוכה, ו"על משום כך לא מתאים - הניסים" הוא כותרת גם לחנוכה וגם לפורים שם - לומר "על הנפלאות". אבל ב"נרות הללו" ששיך רק לחנוכה שפיר אומרים "על נפלאותיך", להזכיר גם את הנס המיוחד של חנוכה.

[פרי עמלינו]

למה עושים זכר דווקא לנס חנוכה ?

מספר המדרש: פעם אחת ראה ר' חנינא בן דוסא שחבריו מעלים קרבנות. כולם מעלים שלמים לירושלים, ולי אין כלום. ... חנינא בני די לו בקב חרובים, הוא היה עני מרוד. אבל לראות את

ריתחא דאורייתא

אם יש הידור מצוה כשהנר דולק יותר מחצי שעה

במג"א (סי' תרע"ב סק"ג) כתב דאין הידור מצוה לתת שמן שידלוק הנר יותר מחצי שעה. (וכ"כ במשנ"ב סי' תרע"ו סק"ו). והנה בגמ' (שבת כג.) איתא, "אמר אביי מריש הוי מהדר מר אמשחא דשומשמי, אמר האי משך נהורי טפיל". וביאר שם רש"י, דשמן שומשומי אינו ממחרת לכלות כשמן זית, ואי נימא דאין הידור שידלק לאחר חצי שעה, א"כ אינו מובן למה הידר בנ"ח (כמש"כ תוס' שם דקאי על נ"ח) אחר שמן שומשמי. וכבר עמדו בקושיא זו הרבה אחרונים. (הגהות נזירות שמ" שון הנדפס בסוף השו"ע בסי' תרע"ב, שואל ומשיב מהדו"ת ח"ד סי' קנ"ה, מקראי קודש חנוכה סי' ט"ו, דברות משה מהגר"מ פינשטיין שבת פ"ב הערה כ"ד).

ובאמת בחידושי מהר"ם בנעט (שבת כג. תוד"ה מריש), ובס' פניני חנוכה מהגר"ש אלישיב (עמ' קס"ה) למדו מכאן דלא כדברי המג"א, אלא דיש הידור מצוה להוסיף שמן לנר חנוכה כדי שידלק יותר מחצי שעה. ולכאור' זהו ג"כ שיטת המאירי, דהנה ז"ל המאירי (שבת כא:), אחר שביארנו שמצות נר חנוכה חצי שעה, י"א ששיעור נתינת שמן לנר היא שמינית ביצה ולמדת ממקדש וכו', ונמצא שאף שיעור כזה לחצי שעה אינו צריך, ומ"מ אם הוסיף מוסיפין לו, עכ"ל המאירי. ומבואר מדברי המאירי, דיש הידור להוסיף שמן לנר כדי שידלק יותר מחצי שעה ודלא כהמג"א, וצ"ב מה המג"א יענה על סוגיא ערוכה כאן, שאביי חיזר אחר שמן שומשמי שדולק יותר זמן. אך באמת כבר העירו בזה (עי' שפת אמת שבת כג. ד"ה בגמ' מריש), דלא יתכן לומר כן, דטעמו של אביי שמתחילה חיזר אחר שמן שומשמי היה כדי שידלק יותר זמן, דא"כ היה יכול להשים הרבה שמן זית שידלק זמן רב, ואע"כ דהיה סיבה

אחרת למה הדליק דוקא שמן שומשומין.

ובאמת מצינו כמה דרכים באחרונים מה היה המעלה בשמן שומשמי שדולק הרבה זמן, ולפי כל אותם דרכים, אין ראייה שיש הידור מצוה להדליק נ"ח יותר מחצי שעה.

א. יש שביארו, (שואל ומשיב מהדו"ת ח"ד סי' קנ"ה, ספר דברי חבר בן חיים עמ"ס שבת הובא בקובץ מפרשים עמ"ס שבת סוגיא דחנוכה עמ' תקי"ג, סי' הערות מהגר"ש אלישיב שבת כג. וסותר למה שהובא לעיל מס' פניני חנוכה), דכוונת אביי, דכיון דשמן שומשמי דולק יותר זמן, זהו סימן שזהו סוג שמן שדולק יותר טוב, ולכן יש עדיפות להדליקו משום שגם בתוך החצי שעה הוא דולק יותר טוב, ולכן יש פחות חשש שהנר יכבה בתוך החצי שעה, אבל אין הענין במה שידלק אחר החצי שעה.

ב. בשפת אמת (שבת כג.) נקט, דהענין שהעדיף אביי לה- דליק שמן שומשמי שאינו ממחרת לכלות, זהו משום שבתוס' (ביצה כב. ד"ה והמסתפק) מבואר, שבשעה שיש יותר שמן בקערה, השמן נמשך יותר אחר הפתילה ודולק יותר טוב. (וב- תוס' שם ביארו, שזהו הטעם דהמסתפק משמן שבנר חייב, דלא נחשב רק גרם כיבוי אלא למכבה ממש, כיון שמיד הדבר משפיע על הנר שידלק פחות חזק), וא"כ אפשר שזהו המעלה בשמן שומשמי שדולק יותר יפה בתוך החצי שעה.

ג. בס' מועדים וזמנים (ח"ב סי' קמ"ה) ובס' מאורות נתן (חנוכה סי' ל"ה) הביאו בשם מרן הגרי"ז שביאר, דמעלת שמן שומשומין הוא שמניחים קצת שמן ודולק הרבה זמן, וזהו דר- מיא דנס חנוכה שהיה קצת שמן ודלק הרבה זמן, ולכן יש ענין דווקא בשמן זה, וכע"ז מובא בס' משמרת מועד מהגר"מ קארפ על חנוכה (בסופו בחי' על מס' שבת דף כג.) בשם מרן בעל הקהילות יעקב, וכ"כ בשו"ת בנין צבי מייזליש (ח"א סי' ל"א אות א').

(פנינים מבי מדרשא - חנוכה)

כל התנאים הקדושים מקריבים קרבנות וזוכים לקרבת ה', 'בעוד ש'לו אין כלום, זה צבט לו את הלב... מיד יצא לחורבה שבעירו, ומצא שם אבן אחת. סידקה, סיתתה כירכמה. בלי משב"קים הוא מפשיל שרולים ומעצב בעצמו אבן מדהימה לבית המקדש...! ביקש לשכור לו פועלים. הוא לא יכול לסחוב כזאת אבן גדולה עד לירושלים. אמרו לו הפועלים: תן לנו מאה זהובים. אמר להם ר'חנינא: בקושי יש לי פיתה עם קצת טחינה וסחוג... אין לי! "סליחה, אבל אנחנו לא עובדים בעזר מציון, חפש לך תורמים..." אמנם מזומנים בכיס חסר לו, אבל דמעות היה לו בשפעה... התנא הקדוש יושב על האבן שסיתת ובוכה. מיד זימן לו הקב"ה חמ"ה ש'ה מלאכים בדמות בני אדם, אמרו לו: מדוע אתה בוכה? סיפר להם. אמרו לו: בין כך אנחנו על הדרך לירושלים. במקום 10000 \$ תן לנו 20 ₪ שקל, אבל יש לנו תנאי... ובלבד שתתן ידך ואצבעך עמנו. נתן ידו עמהם, ונמצאו עומדים בירושלים. תבינו מה שהולך כאן, העולם עומד על ר'חנינא והוא עני מרוד. לכולם יש שוורים ופרות, ואין לו כסף אפילו לגזל תור. אבל אצל ר'חנינא, הגם שאין לו במקרה אפילו מלפפון, להישבר או להתייאש זה לא בא בחשבון... הוא מסתת סלע מדהים! הוא לא היה חלש, אבל להרים סלע 3 טון ולהביא לירושלים, זה גם לא בחלומות. ואפילו לר'חנינא שמוריד דמעות ושולחים לו מלאכים מן השמיים, אם אתה רוצה נס... הכל זה רק בתנאי שתפשיל שרולים, ולשותף במאמץ תיכנס! אנחנו אומרים 'על הניסים ועל התשועות שעשית לאבותינו בימי מתייתיהו בן יוחנן כהן גדול חשמונאי ובניו...! חורמות יריחו נפלו לקול השופרות של יהושע. אבנים ענקיות נפלו מן השמיים במורד בית חורון ומחצו למוות את כל האמוראים. נחל קישון גורף את כל חיל סיסרא - מיליונים! מישוה זוכר את היארצייט של המופתים והניסים הללו! חיל סנחריב היה מורכב מ 185.000 - מפקדי גדודים! בתרגום יונתן כתוב שהק' טן שבהם פיקד על 2.000 חיילים... בחשבון פשוט חצי מיליארד שכירי חרב! בלילה אחד, בלי להרים אפילו אצבע, כולם הפכו לפגרים מתים! למה אין שום יום טוב לכבוד הנס הזה? מה קרה בחנוכה? מה מצאו חז"ל לקבוע דווקא את חנוכה לזכור את הניסים? רצו שיהיה לנו קצת רטוב באמצע החורף הארוך...? אומרת הגמרא 1.200.000 נביאים היו בעם ישראל אז למה אנחנו עושים כזה עסק מ-48 נביאים? מה הם עשו? נבואתם של אותם נביאים היתה נבואה לדורות, עם מסר לעתיד. ברור שהניסים שהזכרנו היו לא פחות מנס החשמונאים ואולי אפילו יותר מזה! אבל בחנוכה יש מסר ולימוד לדורות!

180 שנה עם ישראל רמוס תחת קלגסי היונים יחלנו לתשועת השם... ואין. ממשיכים לחכות בסבלנות. עד שקם הישיש מתתיהו עם קבוצה של 11 בני אדם. המלחמה הכי מצחיקה בהיסטוריה. 12 איש מול צבא ארה"ב ורוסיה ביחד, עם כל המפציצים שלהם כמה שוטה צריך להיות רק כדי להכריז מלחמה על יוון...! יהודי, תעשה מה שאתה יכול - אבל ימי החנוכה מלמדים אותנו אם אתה עושה השתדלות מעטה עם שפע של בטחון ואמונה בחי העולם-מים, יפתחו לפניך ים של סייעתא דשמיא!... וזה הלך האדיר שאנחנו מוכרחים להפיק מהנס של חנוכה. 9 ילדים רעבים בבית. מתוכם 2 נכים. האשה חולה לתרופות. מסכן הבעל, לא מצליח להביא פרנסה הביתה, והוא נופל לרגליו של הצדיק ומתחנן... רב'ה פיקוח נפש, תעזור לי! פניו של הרב מאדימות, הוא מנגב דמעה, ואומר לו: מוישל'ה! השבוע אתה זוכה בלוטו 11 מילי-

ליון דולר! תקנה כרטיס, ואני אעורר עליך רחמים מאיתו יתברך ותצליח! שבועיים חלפו, ומוישל'ה צועק: רב'ה הצילו! וגוועים ברעב, אין מה לאכול... שואל אותו הרב: מוישל'ה לא זכית? תשמע, השבוע תקנה כרטיס, אייחד ייחודים, אתקן תיקונים, ישועות מקיפות - ועזרת השם, מבעל הרחמים חלפו שבועיים ונשמעות בכיות ויללות: רב'ה לא זכית בלוטו! קמטים כיסו את מצחו של הצדיק, הוא קם מהכסא ומתהלך - אנה ואנה, "אין ברירה, הלילה עושים שאלת חלום..." ויהי בחצי הלילה, בת קול נשמעת בחלומו של הצדיק: שמע ה' בקול תפילותיך. אמר הצדיק: אם כך, אז למה מוישל'ה האביון לא זכה בלוטו? ענתה הבת קול ואמרה לו: כי הוא לא קנה כרטיס... מוישל'ה, אתה פשוט חתיכת משוגע! תלך לכל הרבנים, לכל הצדיקים המלומדים ולכל המקובלים, אם לא תקנה כרטיס אתה לא תזכה בלוטו נ-ק-ו-ד-ה! ואין כסף

[אפיריון שלמה]

מי מכין את נרות השבת, ומי מכין את נרות החנוכה

במשנה מס' שבת (פ"ב מ"ו) שנינו על שלוש עבירות נשים מתות בשעת לידתן, על שאינן בניהן בחלה ובהדלקת הנר. ובתוס' רעק"א על המשניות (שם אות ו) הקשה מדוע לגבי נר שבת, לא כתוב 'ובנר' כמו שכתוב לגבי חלה, שלא נאמר בה 'ובהפרשת חלה'. ותירץ שהתנא בא לרמז למה שמובא בתיקוני זוהר שבעל הבית יתקן את הנרות, ואשתו תדליק, ולכן כתוב ובהדלקת הנר, שהיא רק מדליקה, אבל התיקון של הנרות לא מוטל עליה אלא על הבעל. וכן הביא המג"א (סי' רס"ג סעי' ז) בשם כתבים (שער הכוונות דף סא) שמ"מ האיש יתקן הנרות, והביאו המשנ"ב שם (סקי"ב) ובגמ' שבת (כג): מובא אמר רב הונא הרגיל בנר הווין לן בנים תלמידי חכמים, ובפשוטו כוונת הגמ' על נר חנוכה. ובס' מועד לכל חי (לרבי חיים פלאגי' זצ"ל סי' כז סעי' כה) כתב שכיון שסגולת נר חנוכה היא לבנים תלמידי חכמים, א"כ אף לאשה יש שייכות בסגולה הזו, ולכן היא תכין את השמן ואת הפתילות לבעלה שידליק. וכן הביא בקונטרס יהי אור (לכ"ק האדמו"ר מקלויזנבורג זצ"ל בעל השפע חיים עמ' לו) שכמו שמצאו בשם האריז"ל שבערב שבת קודש יכין האיש לאשתו את הנרות להדלקה, נראה לי שהוא הדין בהדלקת נר חנוכה האשה תכין לבעלה הנרות.

[קב ונקי]

איך מקיימים מצוות חנוכה - הרגיל בנר הווין ליה בנים תלמידי חכמים (שבת כ"ג ע"ב)

רש"י מפרש שהכוונה לנר שבת ולנר חנוכה וז"ל ע"י נר מצוה דשבת וחנוכה - בא אור דתורה. הנה לנו הבטחה מפורשת. היה זהיר בנר וחנוכה ותזכה לבנים תלמידי חכמים. שואלים העולם: והרי עינינו רואות אנשים שמדליקים נרות חנוכה בחנוכיות כסף מפוארות, גובהן יותר ממטר, עם שמן זית זך ומהודר, ובניהם אינם ת"ח, הוי אומר שההבטחה מותנית. לפעמים מתקיימת. ולפעמים אינה מתקיימת. ויש להבין מתי יש הבטחה ומתי אין הבטחה.

הסבא מקלם זצקו"ל כותב בספרו חכמה ומוסר (ח"א) משפט

מבהיל, וז"ל "אני וכיוצא בי בני גילי, לא קיימנו מימינו מצוות חנוכה!" דבר מופלא! וכי הוא לא הדליק נרות חנוכה? פשיטא שכן! א"כ למה כוונתו באמרו שלא קיים מימינו מצוות חנוכה? הוא עצמו מסביר: משל למה הדבר דומה, לאדם שקונה כרטיס טיסה לניו יורק, ואמר לו: "קח לך כרטיס טיסה על חשבוני. תוכל לטייל שבועיים כאות נפשך, אולם אני מצוה אותך לעשות עבורי שליחות מסוימת. וכדי שלא תשכח את דבר השליחות, הריני מצמיד לידך צמיד, אותו לא תסיר מידך והוא יזכיר לך את דבר השליחות. השליח אכן הקפיד שלא להוריד את הצמיד מידו, נזהר מאוד שלא יפול. אבל את קיום השליחות שכח... כששב ארצה נפנף בידו שעליה הצמיד, כלפי משלחו, ואמר לו: "אפילו בנט", או בהיותי במרחץ, לא הסרתי את הצמיד מיד, שמרתי עליו מכל משמר. אלא שאת דבר השליחות שכחתי..." נענה משלחו ואמר לו: שוטה שבעולם! לא קניתי לך את הכרטיס כדי שתשמור על הצמיד! קניתי לך אותו כדי שתבצע את השליחות. הצמיד אינו אלא אמצעי בעלמא, כדי להזכיר לך את המטרה עצמה. אם את העיקר שכחת - מה ייתן לי ומה יוסיף לי ששמרת את הצמיד מכל משמר?! . . .

בחנוכה - מעשה קיום המצווה הוא בוודאי הדלקת הנרות, אולם להדלקה זו יש מטרה, והיא העיקר: לזכור את הניסים והנפלאות שעשה ה' לאבותינו, להתבונן בהם ולהגיע מתוך כך להכרה באהבת ה' יתברך כלפינו. כשהאדם מגיע לידיעה שה' אוהב אותו - הוא מחזיר אהבה, ומקבל על עצמו עול מלכות שמים באהבה. זוהי המטרה העיקרית של הימים הקדושים הללו, ימי החנוכה. "הרגיל בנר הוין ליה בנים ת"ח", היא הבטחה למי שזוכה לחיות את הדלקת נרות חנוכה, ובשעת ההדלקה מתבונן ומקבל על עצמו את התובנה הזאת. וזה גם כן כוונת הסבא מקלם. שאמנם בוודאי הוא הדליק נרות חנוכה, אולם לא הגיע לתכלית ההדלקה באופן מושלם, כפי שרצו חז"ל. הוא הרגיש שחסר לו משהו בהתבוננות הפנימית שצריכה ללוות את מעשה ההדלקה. הוא הרגיש בעצמו כאותו שליח, שהתמקד בטפל ושכח את העיקר.

המעלה הגדולה ביותר היא, לקבל על עצמנו עול מלכות שמים בכל מצב. גם אם אדם נמצא במצב קשה, לא הכל הולך כמו שצריך וישנם קשיים - עליו לקבל ע"ע את הכל באהבה ובשמחה. כי טוב אחת בצער ממאה פעמים שלא בצער. וכמובן שיש הבדל גדול בין השכר של מי שעשה את מעשה המצווה בשמחה בזריזות ובנעימות, לבין מי שעשה את אותו מעשה אך עשה זאת בצורה יבשה וקרה. מעשה שהיה עם יהודי מחו"ל. ששכח את התפילין שלו בבית הכנסת, לאחר שסיים להתפלל שם תפילת שחרית. הוא שם לב לכך רק כשהגיע לביתו בשעת ערב, לאחר סיום יום עבודתו. היה עייף מאוד, והוא החליט לא ללכת לביהכ"נ לקחתם, למרות שפחד שמא יגנבו משם בלילה. למחרת בבוקר כשקם משנתו, הבחין ששלג כבד נערם על הכבישים והמדרכות, לאחר שירד במשך כל הלילה, ולא ניתן כמעט להוציא את האף החוצה... הוא החליט להתפלל בבית, אבל אין לו תפילין הוא הת-קשר לרב כדת מה לעשות, והרב אמר לו שלפי המבואר בשו"ע, אדם חייב לתת חומש מנכסיו על קיום מצוות עשה. האיש הת-קשר לעירייה: "מדוע לא מפלסים את הדרך ברחוב פלוני בו אני גר?" השיבו לו: יצאת מדעתך? וכי אתה חושב שנבוא לפלס את כל ניו יורק? אנחנו מפלסים רק רחובות מרכזיים.. וכמה יעלה לי התענוג שתבואו לפלס לי את הדרך מביתי ועד ביהכ"נ, מרחק

של קילומטר וחצי. נבדוק ונחזור אליך עם תשובה. כעבור רבע שעה הוא מקבל טלפון: "מדברים מעיריית ניו-יורק. התענוג יעלה לך עשרת אלפים דולר. עבודה שכזאת לוקחת ארבע שעות, זה המחיר! טוב לך-טוב, לא-לא". הוא נזכר בפסק של השו"ע שהורה לו הרב. \$ 10.000 הם פחות מחומש מנכסיו, והוא השיב: "אוקי! בסדר! אני מבקש שתבואו". "מה אוקי?" שאלו. "וכי סבור אתה שנבצע את העבודה לפני תשלום? שנחפש אותך אחר כך מתחת להררי השלג? מס' כרטיס אשראי בבקשה..." רק לאחר שנתן להם את המס', הם הגיעו, ואכן במשך כמה שעות בצעו את העבודה. האיש צעד לבית הכנסת והרגיש כמו בקריעת ים סוף: חומה של שלג מימינו ומשמאלו והוא עובר באמצע... בהגיעו לביהכ"נ מצא שם את הרב, שהיה גר בסמוך ממש לביהכ"נ. כששמע הרב מה שעשה האיש כדי להגיע לתפילין, אמר לו בהתרגשות: שלומימל! במעשה הגדול שעשית נתת מחיר למצוות התפילין שלך! הוכחת שהנחת התפילין חביבה ויקרה בעיניך כמו \$10.000! מהיום והלאה תקבל שכר על הנחת תפילין בהתאם להגדרה שהגדרת את המצווה, ולא זו בלבד, אלא כל הנחות התפילין שהנחת עד היום, רטרואקטיבית, יחשבו לפי הגדרה זו, שהרי הוכחת את התייחסותך למצוות הנחת תפילין, יכולים שניים להניח תפילין. ושכרו של אחד יהיה שונה משל רעהו. הכל בהתאם להתייחסות ולחשיבות שכל אחד מיחס למצווה.

ר"י שיש שליט"א-מתוך דורש טוב

ימי החנוכה - זמן של בקשת ניסים

הגמ' במסכת תענית קובעת "שכל מי שנעשה לו נס מזכויותיו", מוכיח לו מזכויותיו, כל נס - מעל הטבע שעושים לאדם משמיים מורידים לו מהזכויות שצבר ממצוותיו, לכן נפסק להלכה כי אין לו לאדם לבקש מה שיעשו לו ניסים מעל הטבע. הגמ' ר'א (תענית כד) מספרת כי פעם אחת בחודש תמוז, שיאה של תקופת הקיץ, ביקש ר'בא 'מהקב"ה שיריד גשמים עזים, עקב בקשה מיוחדת של המלכה. ר'בא מתפלל ומבקש, אך השמיים נשארו בהירים ויפים באמצע החום של תקופת תמוז. ר'בא המ-שיך להתחנן ולהפציר בכל כוחו: "אנא ה', הורד גשמים עזים כעת בחודש תמוז. " והנה, תוך דקות ספורות, הגיעו עננים כבדים ושחורים והחלו להוריד גשמים עזים ביותר. האנשים הסתתרו בבתייהם והגשמים לא הפסיקו לרדת, עד כדי שיטפונות ששטפו את העיר 'ציפורי'. באותו לילה, כשעלה ר'בא על יצועיו, התגלה אליו אביו בחלום ואמר לו: "מה עשית? מדוע הכרחת את בורא עולם לשנות את מערכות הטבע ולהוריד גשמים באמצע הקיץ? דע לך, שהטרחת מאד את כל העולמות, עד כדי שבשמיים המ-זיקים רוצים לפגוע בך, לכן, קום מהר ממיטתך ולך לישון במי-טה אחרת?". ר'בא התעורר בבהלה מהחלום ואכן עשה כדברי אביו והלך לישון במיטה אחרת. והנה, כשהתעורר ר'בא בבוקר הוא רואה את מיטתו הראשונה מלאה בסכינים, אותם סכינים שניסו המזיקים לפגוע בו בלילה, אך הוא נעדר ממיטתו. וכל זאת, לפי שביקש משמיים שיעשו לו נס. והנה, מגיע הגאון בעל ה'שואל ומשיב' ושואל שאלה עצומה: "ישנה הלכה מיוחדת בחג החנוכה (סי' קפ"ד, ד'), כי אדם ששכח לומר 'על הניסים' בברכת המזון, אינו צריך לחזור, אלא אם עדיין לא סיים ברכת המזון, יכול לומר: 'הרחמן הוא יעשה לנו ניסים כמו שעשה בימים ההם

שאלות מענינות בהלכה

(בענינים שונים, מבית הגר"ח קנייבסקי)

שאלה: חסידים הנוסעים להדלקת הנרות אצל רבם, ופעמים משתנים שם עד שעה מאוחרת עד שיערוך האדמו"ר את שולחנו וכדו', ורק לאחר מכן חוזרים לבי-תם ומדליקים את הנרות במחיצת בני ביתם. והנה אסור להם לאכול לפני הדלקת הנרות אם לא יעשו שומר, ויש להסתפק מה הדין אם הם גרים מחוץ לעיר ואין להם תחבורה כל הלילה, כך שהם מגבילים את עצמם מראש לחזור לעירם לא יאוחר מן האוטובוס האחרון, ונמצא שאינם יכולים להאריך בסעודה עד שיעבור זמן ההדלקה, שהרי הם חייבים להפסיק את הסעודה כדי להפסיק את האוטובוס האחרון, האם יכול דבר זה להיחשב שומר ולהתיר להם את האכילה קודם קיום המצוה או שאין זה מתיר וצריך למנות שומר ממש שיזכיר להם את קיום המצוה

תשובה: הנה שאלה זו תלויה בהגדרת מה שאסור חז"ל לאכול עד שיקיים מצוה או תפילה, האם החשש הוא שמא ימשך בסעודתו עד שיעבור זמן המצוה, או שהחשש הוא שמא מתוך הסעודה יסיח דעתו מן המצוה, וגם כשיסיים את הסעודה לא יקיים את המצוה. ויש בזה הרבה נ"מ, כי הרבה פעמים אי אפשר להאריך בסעודה עד שיעבור זמן המצוה, כגון מסעדה או אולם שסוגרים את המקום קודם שיעבור הזמן, וגם נידון דידן תלוי בזה - שהרי האוטובוס האחרון אפשר להחשיבו כשומר שיזכיר לו לסיים את הסעודה אך לא יזכיר לו לקיים את המצוה לאחר מכן. ומטעם זה הורה הגר"ח קנייבסקי שליט"א שבנידון דידן צריך שומר ממש שיזכיר לו לקיים את המצוה בגמר הסעודה, ואין די בזה שחייב לנסוע באוטובוס האחרון.

[וישמע משה]

מתעמעם לפתע, והוא כבה - מעיקר הדין איני מחויב להדליק שוב. אני עומד עדיין ליד החנוכה, הגפרורים ביד, אם אני רוצה - אני יכול להדליק, אבל איני מחויב. כבר קיימתי את המצווה בהדלקה הראשונה. איך יתכן? והלא כל מטרת הדלקת נר חנוכה היא פרסום הנס? במחצית הדקה שהנר דלק, איש לא הספיק לראותו והוא לא תרם במאומה לפרסום הנס? אעפ"כ, הדלקה עושה מצווה! המצווה היא עצם ההדלקה ולא הבהובתו של הנר - להבת בראש הנר, כפי שאנו מברכים: "אשר קדשנו במצותיו וצונו להדליק נר של חנוכה". לומד מכאן השפת אמת, לימוד נפלא: לא היהודי עושה את פרסום הנס, אלא הקב"ה. אתה יכול לעשות רק את הפעולה הראשונית - את ההדלקה, ובה אתה מחויב. מה יצא ממנה? על מי היא תשפיע? למה היא תגרום בעתיד? האם יתכן שדווקא הנר הקטן שלי יזיז למשהו משהו בלב? כל זה בידי של הקב"ה. בהדלקת נר חנוכה אנו מבטאים את הידיעה שעצם ההדלקה היא המצווה - שהקב"ה רוצה את הפעולות הקטנות שלנו, ואת האמונה בכך שאם אנו נעשה את המוטל עלינו, הוא ידאג

בזמן הזה, בימי מתתיהו. "... והדבר מתמיה ומפליא: כיצד אנו מבקשים בפה מלא מבורא עולם בברכת המזון שיעשה לנו ניסים? והרי כל מי שנעשה לו נס. ! ? מנכין לו מזכויותיו את התשובה העוצמתית חושף הגאון, בעל ה'שואל ומשיב' 'ומגלה': כל האיסור לבקש מה 'שיעשה נס הוא רק במשך ימות השנה (מותר להתפלל ולבקש רחמים והתפילה תהפוך את הנס לטבע, אך אסור), מפני שגורם הוא בכך לבקש בפה על נס ממש לשדד מערכות הטבע, אך עם כניסת חג החנוכה משתנה ההנהגה בעולמות העליונים עם כל אדם במשך שמונה ימים להנהגה נוסית, מעל הטבע, עד כדי כך שאפשר לפעול כל נס וישועה על ידי תפילה, ואין מורידים על כך מזכויותיו של האדם, לפי שהוא זמן של ניסים שמוריד ה' לכל אדם על ידי קיום מצות נר חנוכה והתפילה באותו זמן, לכן נפסק בהלכה שמותר לבקש בברכת המזון שיעשה לנו ה' נס בימי חנוכה", עד כאן דברי קודשו. "אם תרצו לדעת מה הם ימי החנוכה", פתח הקדושר לוי יצחק מברדיטשוב זצ"ל ואמר, "אמשול לכם משל: יום אחד, הודיע המלך לכל בני עמו, כי מחר יפתח למשך יום אחד בלבד, את כל שערי אוצרותיו וכל אדם יוכל לבוא ולקחת את כל אשר חפץ ליבו. והנה, כסיל אחד, בעת שהגיע אותו יום מיוחד, עלה על מיטתו והלך לישון מהבוקר ועד הלילה. סיים הצדיק ואמר: "אוי לו לכסיל אשר בזה היום ששערי אוצרות המלך נפתחים ולא כך הוא בדיוק בשמונת ימי פנה אליהם חנוכה, בהם פותח ה' אוצרות שמיים, ויכול כל אדם להוריד שפע ישועות ורחמים על עצמו ועל בני משפחתו ברוחניות ובגשמיות וניתן לבקש כל נס ופלא מהבורא." אסור לנו לפספס את ימי החנוכה, יש לנצל את זמן הדלקת נר החנוכה ולהדליק את אור הנרות הקדושים בשמחה והתלהבות, לשיר לה עם כל בני המשפחה ולבקש בקשות ואפילו ניסים מעל הטבע.

(טוב לחסות בה')

הדלקת הנרות-כביכול הקב"ה מתכופף אל כלל ישראל

שנה אחת טרם נישא הרה"ק המגיד מטריסק זי"ע להדליק הנרות, פנה אל אחד החסידים ושאל אותו 'מי שאשתו נמוכת קומה, האם בשעה שירצה לדבר עמה תעלה האשה על כסא כדי שיהיו שווים בגובה, או שהוא יתכופף אליה', ותיכף נישא להדליק נרות חנוכה, והסביר הרה"ק רבי מרדכי דוב מהורנסטייפל זי"ע ש'המגיד' רצה לפרש בזה את כל מהותם של נרות חנוכה, שכביכול הקב"ה מתכופף אל כלל ישראל ונכנס למחיצתם למטה מעשרה, והיינו דאמרי אינשי גוצא גחין ולחיש לה, 'שדרך העולם שהבעל מתכופף אליה, ובהנהגה זו נוהג עמנו קוב"ה בימי חנוכה. רמז לזה רימז הרה"ק ה'בית ישראל' זי"ע שלכן נקרא המועד 'חנוכה', מלשון 'חנוכה', פירוש, באיזה מצב שהיהודי עומד בו, משם תאיר נשמתו באור הנר.

(באר הפרשה)

הדלקה עושה מצווה

בהלכות חנוכה מצאנו הלכה מחודשת מאוד: "הדלקה עושה מצווה" (שבת כ"ב ע"ב) אם הדלקת נר חנוכה, ואחרי חצי דקה הוא כבה, כיון שיש מספיק שמן, והתפילה מסודרת היטב. ובית החנוכה מגן על הנרות מהרוח. אך בכל זאת, אורו של נר אחד

לכל השאר. זמן הדלקת נר חנוכה מלמד אותנו על היבט נוסף בענין זה: לו היו שואלים אותנו כיצד ומתי לעשות פרסום, למסתר שהיינו חושבים על משהו בכיוון של מודעות רחוב ענקית, ואם רוצים דווקא ע"י נר - אז להקפיד על נר נשמה שידלוק במשך כל הלילה, וגם במשך היום שאחריו... אבל את פרסום נס החנוכה אנו עושים באמצעות שלהבות קטנות. לא רק זאת, אלא שאנו מדליקים אותם בסוף היום, ולמחצית השעה בלבד. לא מוכרחים יותר מזה. כמה אנשים עוברים ברחוב בדיוק במחצית שעה הזו? כמה מתוכם רואים את הנרות שלנו? איזה מין פרסום נס זה? אמר ר' יצחק הוטנר זצק"ל: רצה הקב"ה ללמדנו שיהודי הבוטח בו, ומאמין שהוא מצידו יעשה מה שביכולתו, והקב"ה יעזור לו הלאה - גם מחצית השעה האחרונה של היום מספיקה לו. לפעמים אדם מוצא את עצמו בדקות האחרונות של ה"סדר", ברגעים האחרונים של היום, הוא כבר עייף, וכל היום הלך לו... והוא חושב לעצמו. בדיוק בדקות האלו אני יספיק משהו? שווה לפתוח ספר בשביל רגעים ספורים? נר חנוכה מלמד אותנו שכן, בוודאי! אמנם. אם היית עושה יותר היית זוכה ליותר, אבל אם לא עלה בידך - אל תזלזל בערכם של רגעים קצרים ושל מעשים קטנים. אתה תדליק את הנר, ואפילו למחצית השעה בלבד, והקב"ה ילבה את השלהבת שהעלית, ויהפוך אותה לאור גדול.

(ר"ג אלקריף שליט"א-מתוך דורש טוב)

להשכיחם תורתך

בעל הניסים אומרים "כשעמדה מלכות יון הרשעה על עמך ישראל להשכיחם תורתך, ולהעבירם מחוקי רצונך", השאלה העולה מאליה היא, איך ניתן להשכיח את התורה? אמנם אפשר לבטל תורה, אפשר לגזור שלא יקיימו את התורה, אבל כיצד משכיחים את התורה?

נאמר בפסוק "מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי" במדרש הובא על כך משל לחבית של דבש שכאשר יוצקים לתוכה מים, יוצא ממנה דבש. כך הוא גם מוחו של האדם. כאשר נכנסים לתוכו דברים בטלים, התורה יוצאת ממנו. לכן, אמר דוד המלך ע"ה: "כל היום היא שיחתי", כיון שאם האדם לא עוסק בתורה כל היום בשלימות, ממילא נכנסים בתוכו דברים בטלים, והתורה יוצאת החוצה. בדרך זו ביקשו היונים "להשכיחם תורתך". הם

התאוו להעניק ערך לדברים בטלים, להכניס לראש שיטתם עוד ערכים בעולם זולת התורה. ברגע שנכנסים לראש דברים בטלים - ממילא התורה פורחת ונשכחת. בכל דור ודור השטן נלחם כדי לשוות ערך לדברים בטלים. בזמן החשמונאים הוא ביקש לטעת בעם ישראל את תרבות הגוף. בדורינו הוא נאבק כדי להחדיר למחציתנו את מאוי העולם הזה. סיפר לי יהודי מירושלים, שגידו לא ראה הצלחה בלימודיו בת"ת. היהודי עשה מה שיהודים רבים עושים, נסע לב"ב, נכנס לר' חיים קנייבסקי שליט"א. ביקש ברכה. ר' חיים ברך את הילד, בחסדי ה'. הברכה התקיימה. והילד השתנה מהקצה אל הקצה. והחל לראות ברכה בלימוד. דו. אבי הילד הגיע יחד עם בנו להגר"ח קנייבסקי שליט"א. כדי להודות לו על הברכה שהניבה תוצאות ברוכות. על פי צו האופנה כיום. מצוי שילדים קטנים לובשים בגדים עליהם רקומים דמויות שונות. משום מה הופיעה דמות חמור על הסוודר שהילד עטה לגופו. הגר"ח קלט את החמור המצויר שבלט מבגדי הילד ושאל את אביו מה זה? האב המבושש הגיב במבוכה "הרי כתוב בספרים שגם המשיח יבוא כשהוא רכוב על החמור!..." אמר לו הגר"ח המשיח באמת ירכב על החמור, הבעיה היא כאן שהחמור רוכב על הילד.

חמור מבטא חומריות. כשמשתעבדים לחומר והופכים להיות עבדים נאמנים לגשמיות. מאבדים את הכל. החומר והגשם אינם יכולים לדור בכפיפה אחת. אהבת תורה ואהבת העוה"ז אינם יכולים לצעוד בצוותא.

(הגר"ח מישקובסקי שליט"א דורש טוב)

טעם למנהג ישראל לסובב בסביבון בחנוכה.

יש מנהג בתפוצות ישראל לשחק בחנוכה בסביבון. יש שמשחקים על שוקלד, ויש שמשחקים על מטבעות כסף וכדו' אחד מסובב את הסביבון וכולם במתח על איזה אות יפול הסביבון. נשאלת השאלה מה הסביבון בא לומר לנו? שמעתי מרבי ברוך רוזנבלום ביאור נחמד, הסביבון לנו הוא כמשל, הסביבון מסתובב ואנו מצפים לראות על איזה צד יפול, כך גם כל אומות העולם משחקים כל הזמן, מחכים לראות היכן ישראל נופלים. מה הם רוצים להרוויח? כל אחד לפי האינטרס שלו, אחד רוצה את ירושלים, אחד חומד בביתו של היהודי ואחד בכל נכסיו של היהודי.

מעתיק יש לדון אי הדלקתו כשהנר למעלה מעשרים בזה מדליק את השלהבת שתגיע לאחר זמן ללמטה מעשרים או נחשב רק שעושה שתבוא השלהבת אל תחת מעשרים והנה התבוננתי שנידון זה אינו נוגע דווקא למ"ד אישיו משום חיצוני דהרי במקום גחלת כו"ע מודו דהוי מעשה ידיה והדלקת נר הוי מקום גחלת ונפ"מ דאף אלו הסוברים שאישיו משום חיצוני חייב רק באדם המזיק ולא מהני לגבי שחיטה י"א שאף בציחה לא נחייבו אבל במקום גחלת מודו דהוי מעשה ידיה וח"א טען תראה שאף אי ידליק נר שעתידה הרוח להביאו אל למטה מעשרים דיש לדון שיצא ידי חובה שהדלקה במצב כזה מביאה הנר ע"י טבעו של עולם ללמטה מעשרים ושאינה מהבאה שלאחר ההדלקה מצד עצמה לא היתה באה למקום הראוי

ריתחא דאורייתא

בהדלקה העתידה להגיע לתחת מעשרים אמה

ראיתי נידון בנר שבעת ההדלקה מקום השלהבת למעלה מעשרים אמה אבל ע"י בעירת השעוה תרד השלהבת אחר זמן ותגיע להיות מתחת לעשרים אמה האם יוצא ידי חובה בהדלקה זו או לא והנה שורש הנידון דהרי פסקין דאישו משום חיצוני וא"כ בהדלקה הרי הוא עושה שתהא השלהבת דולקת מתחת לעשרים וביאור הצדדים כדלהלן הרי הא פשיטא שאי יזרוק חץ שידליק הנר הנמצא מתחת לעשרים אמה וודאי יצא וגם הא פשיטא שאי יזרוק חץ שיביא מנורה דלוקה אל תחת עשרים וודאי לא יצא דהרי כשבידיו מניח למטה מעשרים לא יצא דהדלקה עושה מצוה ומאי שנא

שאלות מענינות בהלכה

(בענינים שונים, מבית הגר"ח קנייבסקי)

ועתה ירא פרעה איש נבון וחכם וישיתוה על ארץ מצרים (מא, לג)

יוסף מסיים לפתור את חלומי של פרעה, ופתאום הוא הופך ליועץ, ולא סתם יועץ, הוא מתחיל לפרט מה בדיוק יעשו, כמה ואיפה. פרעה קרא לו כפותר חלומות, כיצד זה, לפתע, הפך הוא ליועץ? קושיא זו נשאלה ע"י רבים מהמפרשים שהשיבו עליה באופנים שונים, על דרך הפשט, אומר רבי חיים קנייבסקי שליט"א ב"טעמא דקרא": כל מי שהזמין פעם בעל מלאכה הביתה מכיר את ההתנהלות הזו. בטלפון הראשון הוא אומר: "תוך חצי שעה אני אצלך". "אחרי שעתיים מתקשרים": מה קורה? "אני 'כבר' אצלך! חצי שעה!". "עוברות שעתיים נוספות" נו: "מה עכשיו"? שתי דקות ואני אצלך, אתה כבר יכול להרתיח מים לקפה... מה מים? מה קפה? הוא בא לכאן לשותות קפה? לא! הוא מתכוון לומר בזה: עכשיו אני כבר ממש פה! אומר ר' חיים: יוסף אמר את עצמו כדי לגרום לכך שפרעה יקבל את דבריו. כל החרטומים פתרו לפי רעה פתרונות שונים ומשונים, פרעה לא השתכנע. יוסף היחיד שבא עם תכנית עבודה מסודרת, פרעה שומע דיבורים של "למעשה", הוא יש לנו כאן עסק עם בן אדם רציני, ומיד מקבל את פתרון החלום באמרו - מבין ליוסף: "אחרי הודיע אלוקים אותך כל זאת אין נבון וחכם כמוך". כך גם היה עם שר המשקים. לאחר שיוסף פותר לו את חלומי, הוא אומר לו דברים מעשיים.

(ומתוך האור)

א"כ נשאלת השאלה, מדוע אנחנו לא נופלים? והתשובה, כי יש אחד שמסובב את הסביבון מלמעלה. אם הקב"ה מסובב, אז לעולם לא ניפול. ימי החנוכה לימדו אותנו, היוונים חיכו שניפול, ב"טלו קרבן התמיד, ביטלו המנורה, ביטלו סוכות, ביטלו תורה, אבל הקב"ה בא והוכיח שיש סביבון אחד מלמעלה שמסובב את הכל. חג החנוכה בא ללמד אותנו, שבכל צרה שלא תהיה, תמיד תדע שהקב"ה מסובב את הכל מלמעלה. אם תבין את זה ותאמין בזה, לעולם לא תיפול. זה הסוד של הסביבון. ביאור נוסף מבאר הדר"ש רבי אלימלך בידרמן, בימי החנוכה בהם אנו מודים על הניסים הגלויים שהקב"ה עשה, ומתוך הניסים הגלויים אנו לומדים שהכל תחת השגחתו יתברך, ואין טבע ומנהגו של עולם, אף הסביבון בא לרמוז לנו שאין דבר הנעשה בעולם ללא שיכריזו עליו מלמעלה, כמו שאי אפשר לצפות מראש על איזה צד יפול הסביבון, ואף אם ינסה אין לו יכולת לכוון על איזה צד שיפול, ואף אם יסובב בכל כוחו לא ישפיע על מיקום הנפילה אלא רק על מספר הסיבובים, כך אין ביכולתו של האדם לשנות ממה שנגזר עליו, ואף אם ירבה בהשתדלות, לא יועיל מאומה כי אם להסתובב ולהסתובב. וב- לשון אחרת, כמו שהסביבון מסתובב למטה כי מלמעלה סובבו אותו, אף כל דבר המתרחש כאן למטה בעולם כי למעלה יש מי שסובב שכן יקרו הדברים. ה"דמשק אליעזר" שאל, מדוע עושים לפרסום הנס את משחק הסביבון עליו כתובים בראשי תיבות נס גדול היה פה, האם לא עדיף לתלות שלטים בחוף לפרסום הנס מאשר לכתוב זאת על סביבון קטן? וענה בטוב טעם, עדיף סביבון קטן שזו ופועל, מאשר שלט קפוא שלא זו. ובא לרמוז, שגם בפעולה קטנה שעושה היהודי, זוכה שיעשה לו הקב"ה ניסים, כמעשיהם של החשמונאים, שעצם כניסתם למלחמה היתה כמעט פעולת התאבדות מבחינתם, אבל כשיהודי רוצה ופועל, הקב"ה עושה אף ניסים גלויים להצלתו.

(מדשן ביתך)

חנוכה - לצאת מן ההרגל

הקשה הדרשן, הרב משה טנדלר שליט"א (חתנו של ר' משה פיינשטיין זצ"ל) - מה מיוחד בחנוכה שצריכים להודות "על הנסים ועל הנפלאות", והלא בכל יום אנחנו אומרים בתפילה: "ועל נסין שבכל יום עמנו, ועל נפלאותיך וטובותיך שבכל עת, ערב ובקר וצהריים!" הרב טנדלר ענה מה שענה ודרש מה שדרש, אבל אני חושב שהשאלה נאמרה יותר לצורך הדרשה, ובעצם היא לא ממש שאלה - הרי כל חג שאנחנו חוגגים מציין משהו שמלווה אותנו בעצם כל השנה. פסח - הרי יש לנו מצווה להזכיר יציאת מצריים בכל יום; שבועות - הרי אנחנו מצווים ללמוד תורה ביום ובלילה; ראש השנה ויום כיפור - הרי בכל השנה כולה אדם צריך לבדוק את עצמו ולעשות תשובה אם חטא; סוכות - האמונה בה' שגחה צריכה ללוות את האדם בכל מאורע שקורה לו בחיים. אם כן, ניתן לשאול את השאלה בכל חג. אחד העיקרים של חנוכה הוא ההלל ("וקבעו שמונת ימי חנוכה אלה להודות ולהלל לשמך הגדול"). הגמרא במסכת שבת אומרת (דף ק"ח ע"ב): אמר רבי יוסי: יהא חלקי מגומרי הלל בכל יום. איני (=באמת)? והאמר מר: הקורא הלל בכל יום הרי זה מחרף ומגדף! כי קאמרינן - בפסוקי דזמרא. כיצד ניתן לומר על מי שאומר הלל בכל יום שהוא מחרף ומגדף? הרי הוא אומר שבח לקב"ה! המאירי במקום מסביר: שמ- תוך שאומרו תמיד ושלא בטעם, אינו מרגיש להתעורר עליו ב-

מים שנקבע בו להודאה על הנסים שארעו בהם, ויבא מזה להכ- חיש בהם. עניינו של ההלל לומר אותו בימים מיוחדים, באירועים מיוחדים, הוא אמור להביא את התרגשות והתרוממות. אמירת ההלל בכל יום הופכת אותו להרגל, ובכך הוא מאבד את טעמו ואת יכולתו לרגש ולרומם. מכאן, אומר המאירי, יבוא האדם לה- כחיש את אותם נסים. למה להכחיש? אולי הוא יאבד את היכולת להתרגש מהם, אבל להכחיש? אבל אם חושבים על זה, המאירי מגלה כאן את עומק העניין. הרי מדוע לגבי פסוקי דזמרה אנחנו לא אומרים אותו דבר? מדוע אותם דווקא ראוי לומר כל יום? כי פסוקי דזמרה מדברים על "פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון", על "הללוהו שמש וירח" וכו' - שבחים על ההשגחה היומיומית, על "נסין שבכל יום עמנו". אותם חסדים שמלווים אותנו מרגע שאנחנו פוקחים את העניים בבוקר, ועד שאנחנו... פוקחים אותם שוב בבוקר הבא. כל נשימה ונשימה, כל דבר שיש לנו, הרי הכל בחסדו של הקב"ה, ולכן צריך להכיר בזה באופן היומיומי ביותר. בדיוק כמו שזה בא. ההלל, לעומת זאת, מדבר על "הים ראה וינוס, הירדן יסוב לאחור" - נסים חד פעמיים, מיוחדים ויוצאים מגדר הטבע. זה לא משהו שרואים בכל יום - זה לא שייך ליומיום. אם כן, למעשה השאלה ששאל הרב טנדלר מתחילה הרבה לפני למה לציין את חנוכה אם ממילא אנחנו מודים בכל יום. הרי אנחנו

משקפים בזה מציאות קיימת, של השגחה יומיומית לעומת נסים חריגים. השאלה האמיתית היא על עצם המציאות הזאת - למה בכלל קורה משהו כמו חנוכה, אם ההשגחה עצמה מלווה אותנו בכל יום? הסיבה טמונה בשם חנוכה עצמו - לחנוך משהו זה ליצור דבר חדש. הרי היה בית מקדש - מדוע היה צריך לחנוך? על זה בדיוק דבר המאירי - חשוב להכיר בנסים היומיומיים, אבל לפי עמים ההרגל שוחק, מטשטש את היכולת להכיר ולראות אפילו את הדברים שנמצאים לנו מול העיניים והופכים למובנים מאליהם. בית המקדש עצמו, הופך למקום שמתנהל ברוטיות קבועות, ללא שום תשומת לב. במצב כזה, גם מי שאומר פסוקי דזמרה בכל יום, בעצם אינו מהלל. הוא כבר פועל על אוטומט. יש אמירה בשם הרבי מקוצק שמי שמתפלל היום בגלל שהוא התפלל אתמול - רשע גמור טוב ממנו. מדוע? כי הוא בעצם אבד את יכולת ההכרה שלו, את החיות הרוחנית. הרשע לפחות הוא אדם חי. האדם הזה הפך למכונה, לדומם. הקב"ה רואה את המצב, ומזעזע לנו את השיגרה הנעימה הזאת. "להשכיחם תורתך" - פתאום אותה תורה, שהפכה להיות מובנת מאליה, משהו כזה שתמיד נמצא שם, נשכחת - היא לא תמשיך להיות שם אם לא נתעורר להכיר בה, בערכה, בכל מה שיש בה. על מנת להחזיר את ההכרה, לעורר אותה, לחדש אותה, נדרשת פריצה של השיגרה. נדרש נס. הנס הזה יוצר חנוכה, יצירה של תורה מתחדשת וחיה, שנבנתה דווקא על ידי ערעור התורה שהיתה במצבה קודם. ההלכה היא שגר חנוכה צריך לדלוך "עד שתכלה רגל מן השוק" (שבת כא ע"ב). השפת אמת מביא את דברי סבו בעל חידושי הרי"ם, שמפרש שזה רומז לכך שגר חנוכה צריך לדלוך עד שיכלה ההרגל. דווקא אז, ניתן יהיה לחזור ולומר "על נסיך שבכל יום עמנו" לא מתוך הרגל, אלא מתוך הכרה, שהתעוררה והתחדשה, ונחנכה מחדש. בדיוק לכך התכוון המאירי - מי שייקח את השבח על הנסים הללו, שכל עניינם לנער את השיגרה, ולהביא התחדשות והתרוממות, ויהפוך גם את זה לשיגרה, יטשטש בסופו של דבר את ההכרה, עד שהאדם לא יהיה מסוגל יותר להתחדש, ויחיה בעולם שאינו מכיר כלל בכלום, כי הכל מוכר, ידוע, רגיל ומוכר בן מאליו - "ויבוא מזה להכחיש בהם". פעם נכנס הגאון רבי דוב בעריש וויידנפלד גאב"ד טשעבין זצ"ל אל בית המדרש בימי החנוכה, ובטרם תפילת שחרית אמר למתפללים, שיש לכוון באמירת הלל בחנוכה יותר מבראש חודש, לאומרו בנעימה מתוך שמחת הלב, כי בחנוכה יש חיוב מדברי קבלה לאומרו ואילו בראש חודש אינו כי אם מדרבנן. ואכן במקור הדין לאמירת 'הלל' בחנוכה במסכת סופרים משום מנהג אבותינו בידינו (איתא וצריך לקרותה בנעימה, משמע שעיקר התקנה נקבעה לאומרה בנעימה ובזמרה).

(המלקט)

בענין קדושת וגדולת ימי החנוכה

מובא בסה"ק, כי הנר מורכב מארבעה חלקים, א' הכלי ב' השמן ג' הפתילה ד' האש.

וכתוב נר ד' נשמת אדם, שהאדם נמשל לנר כי יש בו א' גוף שהוא הכלי לנשמה, ב' השמן אותיות נשמה. ג' אש היא האש ששורשה למעלה ומשם נחצבה הנשמה. ד. הפתילה אותיות תפילה היא המחברת בין האדם למעלה. ובחי' רי"מ כ' שנפ"ש ר"ת נר פתילה שמן.

ולפי"ז מבואר מדוע פרסום הנס הוא על ידי הדלקת הנר, כיון שכל נס חנוכה היה על ידי מסירות נפש וחיבור של כל כוחות האדם למעלה לבורא, וזהו הדבר שבא לידי ביטוי בהדלקת הנר כמבואר,

רק צריך שלא יהיה באבוקה אלא בכלים נכונים ולא בריבוי האור המכבה את האש. והבן.

ובהקשר להנ"ל כתב דברים נכונים בקובץ מאמרים מהגר"א וסרמן הי"ד במאמר אומר אני מעשי למלך, וזוהי תמצית דבריו, דבפורים הגזירה היתה על הגופים כמו"ש הלבוש ובחנוכה היתה על הרוחניות, ולמרות זאת בפורים לא היה העיקר מה שנלחמו אלא העיקר היה צומו עלי ואל תאכלו ואל תשתו, ואילו בחנוכה למרות שהיתה הגזירה על הנשמות עיקר מלחמתם היתה רבים ביד מעטים גיבורים ביד חלשים וכו', והדברים צ"ב, וביאר שם דבכל גזירה יש שני חלקים לפעמים זוהי גזירת שמים ולפעמים מעשה שטן והסימן הוא דבגזירה על הגוף הרי זה סימן שזה גזירת שמים להחזירים למוטב ולא תועיל מלחמה גופנית, מה שאין כן בגזירה רוחנית הרי זהו מעשי שטן והדרך היחידה הינה מסירות נפש למען שמו ית'.

ובזכות המסירות נפש זכו לחדש ה' מעל הטבע, דהרמ"ק בפרדס רימונים (ערכי הכינויים עמ' שכג פי"א) האריך לבאר את בימי מתיתיהו בן יוחנן כהן גדול שכהן הוא ביסוד וגדול הוא חסד גדול מאד כמו שכ' תומיך ואוריך לאיש חסידך וכו', יעו"ש.

והנה מיום שמיני עצרת ועד יום כ"ה בכסליו יש שישים וארבע יום ועוד שמונת ימי חנוכה הו"ע ב' גימ' חסד, דהא המשכת החסד בימי הדין הו"ו בימי שמחת חג הסוכות ששלימותם בשמיני עצרת ומשמיני עצרת נעצרים החסדים הגדולים ומושפעים בימי חנוכה וזאת על ידי המסירות נפש למען שמו יתברך שיכולה להמשיך חסדים גדולים גם ללא ציווי ועשיית חג מה"ת אלא בכל זמן ובכל מצב גם בתוך החשכות הגדולה של ימי החורף והגלות.

ויש ווארט ידוע, עשרתם-עברתם את עשרת ימי תשובה ערביתם-עברתם את הושענא רבה יום הערבה הדליקו את הנר- עתה הגיע זמן הדלקת נר חנוכה בו תפעלו את ישועות אלו הימים. ובעומק הדברים יתכן, דהרי קנינו קניני קדושה ויראת שמים בימים הנוראים ועתה נותן לנו השי"ת את הימים בהם נוכל להראות הלכה למעשה שקנינו קנינים נפשיים לימי המעשה ובימי חנוכה מאירים הנרות להראות שהשלמנו והארנו בנפשינו את קניני הימים הנוראים.

והר"י גיטקיליא בספרו השערי אורה מרחיב על חשיבות ימים אלו על פי הקבלה, וז"ל, בספר שערי אורה (שער ח ספירה שלישית) כתב וז"ל, ודע כי שמונת ימי חנוכה שתיקנו, השמן בא מן הרצון לספירת הבינה והבינה סוד המנורה ונרותיה, אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות, המנורה והנרות לפקח עינים עיוורות פקח עיניך וראה, כי שמונת ימי חנוכה הם סוד הענין והנס הגדול, והיודעים עיקרי הדברים יודעים, כי הנס הנעשה בשמן על ידי ספירת הבינה הוא, כי משם תולדת השמן מן הרצון, ולפיכך מנורה והנרות והשמן סוד כל הספירות. עכ"ל. בינה נא זאת.

(המלקט)

חנוכה-חג החינוך

אנחנו לכאורה נמצאים לפני חג החנוכה, חנוכה זה חג מאד מעניין מצד אחד יש מצוה לשמוח יש מצוה להלל את הקב"ה יש מצוה להודות לקב"ה אין מצוה לאכול יש מנהג שאומרים זכר לשמן תאכל סופגניות תאכל שמן, אבל אין מצוה לאכול בחנוכה יש מצוה להודות לקב"ה ואין אנחנו מודים ע"י פרסום הנס זה המצוה שיש בחנוכה.

אז השאלה תמיד ששואלים מדוע באמת בחנוכה החשמונאים הלכו ונלחמו ואילו בפורים לא נלחמו, בפורים מרדכי היהודי קרא

לצום והספד לבש שק הלך וישב ובכה על הרצפה וצמו שלשה ימים הרי רצו להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים אז תיקח את החרב ותתחיל להלחם, מה ההבדל לכאורה בין חנוכה לפורים. אותה שאלה אפשר לשאול לכאורה מה ההבדל שבני ישראל עמדו בים סוף, אז מסתובבים ורואים את המצרים ואומרים למשה רבינו מה נעשה? המצרים מאחורינו, מלפנינו יש ים, משה רבינו היה צריך להגיד להם תוציאו את החרבות ובואו נלחם, והוא לא אמר להם אלא אמר להם "ה' ילחם לכם ואתם תחרישון" תשובו ותתפללו והכל יהיה בסדר, ה' יעזור.

מצד שני אחרי כמה זמן מגיע עמלק קורא משה רבינו ליהושע ואומר לו צא הלחם בעמלק מה הולך פה, תחליט, פעם מתפללים, פעם נלחמים, מה קורה!?

בני ישראל עושים את העגל משה רבינו אומר "מי לה' אלי" - מגיעים כל בני לוי ואז הוא אומר כדי להלחם הולכים והורגים איש את אביו ואת אמו בלי רחמים למה? תעמוד ותתפלל שהקב"ה יביא להם איזו מחלה נוראה וימותו כל אלה שעבדו בעגל, מה זאת אומרת פעם נלחמים ופעם מתפללים.

אלא זה פשוט מאד, כשבאים לאיים עליך ברוחניות, כשבאים להרוס אותך מבפנים, על זה אין שום רחמים תלך, תתנקם, ותהרוג בלי רחמים, אבל שבאים לילחם איתך להשמיד ולאבד ולהרוג, גופנית, זה לא נלחמים את זה תשאיר לקב"ה.

מרדכי היהודי המטרה היתה להשמיד להרוג ולאבד גופנית, מה זה קשור אלי זה לא רוחניות, שמה הבעיה היתה שרצו להרוג ולאבד את כל עם ישראל שלא ישאר שמה אף אחד "מנער ועד זקן טף ונשים ביום אחד" אין רחמים אז בכזה אופן באמת שב תתפלל אין לך מה לעשות.

כשבני ישראל נמצאים בים סוף לא היה להם מה לעשות מה רוצים ממך רוצים להרוג אותך, וכשרוצים להרוג אותך, שב תתפלל.

אבל עמלק לא ניסה להרוג, עמלק ניסה להרוס את עם ישראל ברוחניות הוא ניסה לקרר את האמבטיה, עמלק ניסה ללכת ולקרר את עם ישראל שלא יעלו ברוחניות וזה צא הלחם, לכן משה אמר בחר לך אנשים וצא הילחם.

העגל ניסה להרוס את עם ישראל מבפנים, להרוס את הרוחניות שלהם ע"ז משה רבינו לא מרחם הורגים אבא אמא את כולם הורגים בלי רחמים אז נהיים קנאים לא מרחמים על אף אחד.

חנוכה זה חג של חינוך מלשון חינוך זה בא לחנך אותנו, פירוש שמחנוכה אין לנו הרבה דברים יש לנו נרות, וגם בנרות אסור להשתמש בנרות האלה רק תסתכל עליהם, אבל כשתסתכל, מה תראה, זה בא לחנך אותך ושנאחנו קטנים עוד יותר שזה בא לחנך אותנו כמה שאנחנו יותר קטנים זה יותר מחנך אותנו.

הגמ' מספרת במסכת סנהדרין שאלוהי הנביא שהיה מחזר על תפוחי רעב בירושלים פעם אחת מצא תינוק וכו' עיי"ש בלשון הגמ'.

מבהיל, אליהו הנביא הולך ומסתובב ברחובות ירושלים ואז היה מלחמה אנשים לא היה להם מה לאכול ולאט לאט אנשים התחילו להשמין מרוב רעב נהיו תפוחים ואז הוא רואה תינוק אחד קטן שמוטל בתוך האשפה מחפש אוכל באשפה ושואל אותו מאיזה משפחה אתה, הוא אומר לו אני ממשפחה רצינית, משפחה מיוחסת, ואומר לו ומי נשאר מהמשפחה, והוא אומר לו אף אחד, אני היחיד שנשארת, נס ופלא, בן אדם פוגש את אליהו הנביא ורוצה לעשות לו נס אומר לו תשמע אני מלמד אותך

משהו אחד ואתה נהיה בריא ושלם ולא רעב, אמר לו בבקשה! תגיד! אמר לו תגיד כל יום "שמע ישראל ה' אלוהינו ה' אחד" מה הבעיה ילד קטן תגיד שמע ישראל, הוא רק שומע את המלה שמע ישראל אמר לו שקט, אבא שלי אף פעם לא לימד אותי כזה דבר, שקט, מה פתאם, הוא מוציא בובה קטנה מהכוס זה היה עבודה זרה שלו מחבק ומנשק את עבודה זרה הנה עד כדי כך שכרסו נבקעת ועבודה זרה נופלת על הרצפה, והוא נופל על העבודה זרה.

מבהיל, אתה יודע שאתה הולך למות, בן אדם הולך למות הוא מוכן לתת את כל מה שיש לו בחיים לא מעניין אותו שום דבר, אף אחד לא מוכן למות, יושב פה ילד קטן אומר לו מה הבעיה אני אומר לך דבר קסם אתה אומר שמע ישראל יורד לך כל הנפחות בבטן ואתה פתאם מוצא אוכל אתה חי מסתובב פה איתי ביחד אתה חי טוב, אבל כשהוא שומע שזה קשור לקב"ה משהו שמע ישראל, בשום פנים ואופן, למה?

אומרת הגמ' שלא לימדו אביו ואמו הוא לא קיבל חינוך שהיה קטן לא חינוכו אותו שהיה קטן איך צריך להתנהג אבל הוא לא מוכן, הוא לא מוכן לשמוע עד שנבקעת כריסו מיתה כזאת משונה ילד שלא קיבל חינוך שהיה קטן.

לעומת זאת מספרת הגמ' בסנהדרין שהקב"ה שלח את ישעיהו הנביא ואמר לו לך תגיד לחזקיהו שהוא ימות בעולם הזה ובעולם הבא למה, כי הוא לא התחתן, אומר חזקיהו המלך לישעיהו הנביא שראיתי ברוח הקודש שלי שיהיה לי ילדים לא טובים לכן לא התחתנתי, אז אמר לו ישעיהו צוה לביתך כי אתה הולך למות ואז חזקיהו מבין את המצב הקשה שלו ואומר לו בסדר, לך יש בת ותביא לי אותה, וישעיהו הנביא לא רצה כי כי נגזר עליך למות מה אני הולך לעשות את הבת שלי אלמנה, אבל הוא אמר לו אפילו חרב חדה מונחת על צוארו של אדם אל יתיאש מן הרחמים, וכך נשתכנע ישעיהו עד שעשו חתונה, נולדים שני ילדים, ילד אחד קראו לו מנשה וילד אחד קראו לו רבשקה, והוא החליט שהוא צריך לחנך אותם אז לוקח אותם לת"ת, הוא אבא טוב אז מה הוא עושה הוא לוקח אותם על הכתפים והוא הולך מלך של ישראל הוא היה ולוקח אותם על הכתפיים, והם הולכים, יום אחד הוא שומע שאחד הילדים אומר לשני תראה איזה ראש גדול יש לאבא אפשר להקריב על הראש שלו קרבן לעבודה זרה, ילד, לוקחים אותו כל יום לת"ת אין עתונים אין רדיו בבית, רבונו של עולם, מרוב עצבים חזקיהו המלך לקח את הילדים וזרק אותם על הרצפה, אומרת הגמ' שאחד מת נשאר אחד, מי זה, הגמ' אומרת שמנשה הזה גדל וחזקיהו המלך מת ומנשה הזה היה רשע מרושע והרג כל מי שרק עבר לידו, בלי כוונה סבא שלו עבר פעם לידו והרג גם אותו את ישעיהו הנביא, את כולם ללא רחמים לא היה עבודה זרה אחת שהוא לא עבד כולם פחדו ממנו היה איש רשע, אם אבא שלו נעץ חרב בבית המדרש שמי שלא ילמד ידקר בחרב הוא עשה בדיוק הפוך שמי שילמד ידקר בחרב פה לא לומדים תורה, יום אחד מגיע מלך אשור ונלחם עם מנשה ולוקח אותו בשבי והוא החליט שפעם אחת צריך לחנך את מנשה איך צריך להתנהג אז הוא לקח חבית גדולה ועשה בה חורים שם עצים למטה ומדליק אש ושם את מנשה בתוך החבית, והוא אמר אוכל מתבשל טוב שמבלים אותו מעט בשביל שיכול ולא ימות ברגע והוא מתחיל להתבשל והוא מתחיל להשרף שוב הוא מתחיל להתפלל לעבודה זרה אחת, ולשניה, ולשלישית, אין קול ואין עונה, שום דבר, אף אחד לא מתייחס, עד שהוא נזכר

בגירסא דינקותא שאבא שלו לימד אותו "בצר לך ומצאוך הצרות האלה ושבת עד ה' אלוך" אז הוא אומר לקב"ה ככה, יש לי תנאים, אם אתה עוזר לי עכשיו ואתה מציל אותי פה אז אני יודע שיש הקב"ה בעולם אבל אם אתה לא מציל אותי עכשיו אז אין אלוקים ח"ו, תנאים, אומרת הגמ' סגרו את השמים שהתפלה שלו לא תיכנס כדי שלא תגיע התפלה שלו למעלה, השטויות שהוא מדבר הקימו משלחת מלאכי השרת להקב"ה שלא ישמע תפלתו ולא יחזיר אותו בתשובה ולא יתן לו, למה אחרי כל מה שהוא עשה עוד לשמוע אותו, אומר הקב"ה אם אני לא ישמע אותו אז אנשים יחשבו שאי אפשר לחזור בתשובה והנה בן אדם רוצה "לחזור בתשובה ולא מקבלים אותו, הקב"ה חתר לו חתירה תחת כסא הכבוד ונהיה חור בסיר ויצא והגיע לירושלים חזר בתשובה ונהיה בן אדם טוב. למה?

זו גירסא דינקותא פעם אחת אבא שלו חנך אותו.

אז יש לנו ילד אחד שפעם אחת אבא שלו חנך אותו לעבודה זרה ואם חס וחלילה ישמע פעם אחת משהו קדוש, אוי, אז הוא נבהל ונחרד, ויש ילד שהוא עשה עבירות הוא חטא אבל חינוכו אותו והחינוך היה טוב, לפי החינוך בן אדם גודל וזה נותן לו אח"כ כח לעמוד ולהתגבר שהוא יכול.

חנוכה זה חג שבא ללמד אותנו איך להתחנך, זה בא ללמד אותנו דבר אחד אנחנו צריכים ללמוד שאנחנו קטנים, זו חנוכה ומי שקטן יש משהו שצריך לחנך אותו, יש אבא יש אמא יש רב וכל אחד מי שצריך לחנך אותו חנוכה זה זמן להתחנך כי אם אתה לא מתחנך ותשמע מה שאומרים לך אז הקב"ה מחנך ושהקב"ה מחנך זה כואב, ואז בן אדם לא מצליח כי לא חינוכו אותו אז הוא גודל עקום אבשלום גדל רצה להרוג את אבא שלו למה מילא אבא שלו לא אמר לו ולא עצבו אביו מימיו לומר מדוע עשית ככה, אף פעם אבא שלו לא דיבר אתו אף פעם אבא שלו לא אמר לו לו מדוע עשית ככה, שום דבר, אז בסוף אח"כ עומד אבשלום ורודף אחר אבא שלו להרוג אותו בלי רחמים כי הוא תפס לו את המלוכה אז הנביא מעיד הסיבה למה "ולא עצבו אביו מימיו לאמור מדוע ככה עשית" אם אדם חושב אותי אסור לחנך אז חנוכה בא להגיד שלא, חנוכה זה חג נטו ויתחנך חצי בשיבה חצי בבית ושתדע אתה לא מחונך אתה צריך להתחנך, מה להתחנך, אז כמה דברים קודם אתה צריך להתחנך מה לא לעשות, ודבר שני אתה צריך להתחנך שיש לך כח אתה שוה משהו אתה מסוגל הקב"ה נתן לך כח אתה שוה יש לך ערך שתדע שאתה יכול להתגבר על התאוות שלך אם אתה חי פה בעולם זאת אומרת שאתה שוה משהו אם הקב"ה עוד משאיר אותך פה זאת אומרת שאתה צריך לצאת משהו, ואם תהרוס את זה בשביל איזו תאוה קטנה אתה תהרוס לעצמך את כל החיים לדורות, זה חנוכה, ללמוד להתחנך ושלא מתחנכים אז יוצאים כמו הילד הנפוח שמת, ושמחנכים אם חס וחלילה לא יוצא טוב אבל יודעים לחזור בחזרה כי החינוך אף פעם לא הורס.

הקב"ה יעזור שנזכה להפיק מחג החנוכה את התועלת שלו ונזכה להתחנך.

(מפי הרב ציון אסולין)

מצווה בו יותר מבשלוחו

סיפר נכדו של רבנו הגרי"ש אלישיב זיע"א, שבאחת השנים

נתעוררה אצלו שאלה: הנכד הנ"ל גר בעיר בני ברק, ובמשפחתו נערכה שמחת שבע ברכות בשבת חנוכה בעיר הקודש ירושלים, וזה יהיה שמחת חתן אם הוא ישתתף בשבע ברכות. האם הוא יכול להדליק על ידי שליח, ענה לו רבנו ששמחת חתן עדיף ושיעשה שליח. והנה לאחר כמה שנים פגשו רבנו באחד מן הלילות של חנוכה בירושלים ושאלו היאך הוא "הסתדר" עם הדלקת הנר חנוכה השנה {כלומר: הרי היום אין לך שבע ברכות...}, וכשענה לו הנכד "עשיתי שליח". שתק רבנו ולא הגיב מאומה, ויהי ממחרת היום ניגש הנכד לרבנו ושאלו האם במקרה כמו שלו צריך לומר לשליח שידליק בשביל כל בני ביתו או שמספיק שהשליח ידליק עבורו בלבד, ענה לו רבנו מ"מצווה בו יותר מבשלוחו" אתה לא חושש???, ולא הסכים לענות לו על השאלה...

(דברים הרבה)

חנוכה-לשנות את הרגלי החיים

ר"א בידרמן סיפר על החסיד רבי שמואל מונקס שפעם הלך ביער בדרך אל הבעל התניא, פגש אותו בעל עגלה שהוביל חביות יי"ש ופינה לו מקום בין החביות, רבי שמואל התמקם שם יפה, אולם בחוץ שרר קור אימים, איך כתבת? מינוס 21... ור' שמואל אמר לבעל העגלה שהוא עומד לקפוא מקור, פתח לו הבעל עגלה חבית וכיבד אותו בכמה לגימות שחימומו את נפשו.

כשהגיע הר"ש אל הבע"ת נתן לו שלום ותיכף נפרד ממנו לשלום, שאלו הרבי כבר אתה נוסע? השיב הר"ש מיניה וביה: הלא אל הרבי באים כדי ללמוד ואני כבר למדתי די והותר בנסיעתי, והסביר שהוא למד שיכול אדם להיות ליד היי"ש ולא ישפיע עליו היי"ש מאומה, ביז מ'טרינקט דאס אריין אין דעם מענטש אינווייניג...

כך הוא המשיך - יכול אדם לעמוד בכאלו ימים מאירים ימי החנוכה, להדליק את הנרות, לומר הלל, לרקוד ולשיר, אך כל זמן שלא יחליט צו דאס אריין טרינקען אין דעם מענטש אינווייניג, לעשות חושבים ולשנות את הרגלי היום יום, הוא לא עדיין עשה כלום...

(הגר"א בידרמן שליט"א)

"על הניסים"

נשאלה שאלה לילדי החיידר. מתי אומרים על הניסים? תשובה: כל יום שלוש פעמים. בתפילת "מודים אנחנו לך" אנו אומרים "ועל נסִיךְ שבכל יום עמנו", הרי אנו מודים על הניסים. אלא שהניסים האלו שאנו מודים פה, הם הניסים "שבכל יום עמנו", כלומר הניסים הנסתרים ואילו הניסים של חנוכה הניסים גלויים ועל פי זה מבאר רבינו ה"משך חכמה" את הפסוקים בתהלים "כבוד מלכותך יאמרו וגבורתך ידברו להודיע לבני האדם גבורותיו וכבוד הדר מלכותו". בפסוק הראשון אנו מזכירים קודם את המלכות ואח"כ את הגבורה. ואילו בפסוק השני מזכירים קודם את הגבורה ואחרי זה את המלכות.

ומתרג' ה"משך חכמה" (בסוף פרשת בראשית), שיש אנשים שרואים את חסדיו של הקב"ה ואת ניסיו ונפלאותיו בכל עת ובכל שעה, ובכל הנהגה שיש בעולם למשל, אדם אוכל תפוחי אדמה וצומחים לו שערות על הראש... האין זה נס ופלא? וכאשר רואים ניסי גלויים בודאי ובודאי שמדברים על זה ומתפעלים מזה אך אנשים המונויים אינם שמים לב לניסים הרגילים, ורק כאשר

יש קריעת ים סוף וכדומה, אז מתפעלים ולכן, "כבוד מלכותך יאמרו" - דהיינו ההנהגה הטבעית, "וגבורתך" - דהיינו הניסים - "ידברו". זה מדבר על האנשים היותר מתבוננים. אבל להודיע לבני האדם הפשוטים, קודם כל את גבורותיו, ומתוך גבורותיו מבינים גם את כבוד הדר מלכותו.

(הרב לוינשטיין-לאור הנר)

הקשר בין מקץ לחנוכה

"ויהי מקץ שנתיים ימים ופרעה חולם..." (מא, א)

בספרים רבים מחפשים את הקשר שבין ימי החנוכה לפרשת מקץ שקוראים בימים אלו. חשבתי לומר כך: ימי החנוכה מהווים חיזוק באמונה בה' פרסום ניסי ה' מחזקינו באמונה בו ובהשגחתו יתברך. מלבד זאת, הניצחון במלחמה עם היוונים יכול להיות מכשול וטעות של מחשבת "כוחי ועוצם ידי", אשר כידוע שלכן כמעט ולא מזכירים את נס הניצחון לעומת נס מציאת פח השמן. משום כן יש ענין לקרוא את פרשת מקץ בימי החנוכה, שכן בפרשה זו מסופר מה שנגזר על יוסף להשאר עוד שנתיים ימים בבית האסורים רק מחמת שתלה את בטחונו בשר המשקים שיזכיר אותו אצל פרעה וכו'. להזכירנו! אל תבטחו בנדיבים! אל תחשבו שיש משהו בעולם שפועל מכח איזה אדם, כי הכל רק מאת ה'.

אוסף בזה מה שהביא הגאון רבי שלמה לוינשטיין שליט"א על מה שאומרים בהלל "עצביהם כסף וזהב מעשה ידי אדם" - שבדרך רמז יש כאן הסבר = מדוע אנשים עצבניים ולחוצים? כי הם חושבים שכסף וזהב זה מעשה ידי אדם, וחושבים שכל שיותר ירדפו אחרי הכסף כך ירוויחו, אך אינם מכירים בזה שהכל מאת ה' ומה שנגזר על האדם את זה ורק את זה הוא יקבל...

הזלכת נר חנוכה-שבירת כל החומות

למה פרסום הנס נעשה דווקא על ידי נר שעווה או מהדרים בכוסית שמן קטנה שכמעט תמיד נשפכת כאשר מנסים לפתוח את הפקק. ובמקרה הטוב נדלק לכל היותר שעה וקצת.

למה צריך "פרסום הנס"? כדי לומר "איזה יפה בחוץ", בין הזמן המאוד מסוים של "השקיעה ועד שתכלה רגל מן השוק"? מי בכלל הולך לשוק?

מסתבר שחנוכה, כמו בחגים אחרים, יש בו את עניין התשובה. כידוע בתשובה יש הרבה סעיפים ודרכים. אדם בתוך מרוצת החיים נמצא בשעבוד הרגלים. קשה לו כבר לשנות את נתיב חייו, עם כל פשעיו והרגליו. ודווקא מה שמסוגל להושיע ולפרוק את העול הרע הזה, הוא איזה הבזק אור, שכאשר מתבוננים בו לרגע הוא חודר ושובר את החומות האפלות. אך אל לנו להתלהב, כי החומות האפלות נבנות חזרה מהר, מהר מאוד, ולכן אם לא ננצל את אותו הרגע של צלילות מחשבה לבנות עוד קומה, אז איבדנו הכול.

וזה הרעיון של פרסום הנס באור של נר.

כאשר אתה מסתובב בחוץ בזמן המוגבל הזה של "השקיעה ועד שתכלה רגל מן השוק", זמן שהוא טיפה יציאה מהשגרה, זמן שהוא כבר סוף היום זמן המאפשרת קצת חשיבה, אתה רואה חנוכיות מפוארות בכל פינה.

אורות זעירים מאירים מקצות החלונות. ולפעמים קצת קשה לראות כי הווילון מסתיר או שהחלון מלוכלך. לפעמים צריך להשקיע בשביל לקבל קצת מן האור. ואותו המראה גורם לך לעצור רגע להתבונן ולחשוב על הנס, על הקץ, על ההשגחה ועל המלחמה.

אתה מבין לרגע איזה יופי זה להיות יהודי ומה המחויבות כלפי דודי.

אך עלינו לזכור שמצוות ההדלקה - עם נר! ונר נמס ונגמר מהר. לכן אסור לנו להסתפק באותה הרהור פתאומי. כי אם באותה ההזדמנות לא הוספנו קומה אז בעצם נשארנו באותה מדרגה.

מכאן מובן שיטתו של רב במסכת שבת דף כא: "כבתה אין זקוק לה ואסור להשתמש לאורה".

כלומר אסור לנו לבנות על זה שהאור ימשיך לדלוך גם לאחר זמן ושאלם יכבה אפשר יהיה להדליק שוב מחדש. אלא, אנו חייבים לנצל את אותו מעמד של התפקחות חושים במייד, ולקבוע שינויים והחלטות ממשיות לעתיד. מי יודע מתי יבוא שוב אותו אור החודר לעומק הלב? ברגע שדוחים - מאבדים. זהו בחינת "כבתה אין זקוק לה". חלילה לנו לבנות את קרבתנו לבוראנו על ידי רגעי שיא בלבד,

וכל הזמן לחפש רק התעלות מהירה וחזקה, ולכן "אסור להשתמש לאורה". כלומר, אסור לבנות על האור לבדו כדי לרומם רוח. אלה אנו צריכים לראות את אותו האור כפתח לבנייה מושכלת וממוחשבת. לעצור ולהתבונן על החיים בשביל להתחיל תהליך עמוק של תשובה ואמונה אמיתית.

עכשיו נבין את דברי משלי "כי נר מצוה ותורה אור, ודרך חיים תוכחות מוסר". המצווה נמשלה לאור של נר, שזה אור שנגמר מהר.

כי אם אדם לא מוסיף מצוות ולא ממשיך לבנות ולהעביר מנר לנר ומחיל אל חיל, אז נרו יכבה ואורו של המצווה יגדע. רק אדם אשר ממשיך להתקדם ולבנות את עצמו יזכה לקבל מהאור ממש - מאור התורה. אור נצחי שלא נגמר. ולכן שכר מצווה- מצווה! המצווה, כמו נר חנוכה, היא פתח להתקדמות מתמדת.

המשך הפסוק מעיד על ראשיתו. אדם שדרך חייו היא להוכיח את עצמו במוסר, מסוגל ללמוד ולהיבנות מנר מצווה, להגיע לאור התורה הנצחי.

זה הרעיון של חנוכה. לקחת מאותו פרסום נס מאותו אור זמני, דרך חיים של תוכחות מוסר. (המלקט)

מנהג אכילת הסופגניות

אחד המאכלים המפורסמים ביותר של חג החנוכה זוהי הסופגנייה. למה אוכלים סופגניות בחנוכה? משום שהסופגנייה היא ספוגה בהרבה מאוד שמן דבר שמסמל את השמן שבו הדליקו את הנרות. אבל למה סופגנייה ולא צ'יפס? הסיבה היא משום שבסופגנייה יש שיעור שעליו אפשר לברך ברכה אחרונה - ברכת מעין שלוש. בברכה זו אנו מזכירים את עניין המזבח - "על מזבחך". בחג החנוכה כאשר הגיעו המכבים הם לא הצליחו לטהר את המזבח ועל כן גנזו אותו, זכר לזה אנחנו אוכלים את הסופגנייה.

מצוות חנוכה נר איש וביתו

מקובלנו שהדלקת הנרות היא עיקר מצוות ימי החנוכה. אולם בהגהות "חכמת שלמה" (סימן תרפ"ג) מתייחס הגר"ש קלוגר למצב של אסיר שמאפשרים לו לבחור רק אחת מהשתים: או להדליק נרות בלילה או להתפלל בבוקר שחרית בהלל והודאה. "וקובע הגר"ש שיש להעדיף את התפילה בהלל גם במחיר ויתור על הדלקת נרות. זאת משום שהברייתא הידועה "מאי חנוכה" (שבת, כ"א, ב) המתארת את נס פך השמן, מסיימת ואומרת "קבעום ועשאוּם ימים טובים בהלל והודאה" משמע שזה העיקר ולא הדלקת הנרות. ולפי זה הוא הדין בתורן רפואי, במידה ותיאורטית יוכל לעשות רק אחת מהשתיים – יותר על ההדלקה (נשמ"א). אמנם הדבר לא מצוי, וגם אם קורה – הרי מי שמדליקים עליו בביתו יוצא בכך יד"ח ההדלקה, ונותר לו רק לראות הנרות; ואילו תפילה והלל צריך לקיים בעצמו, מ"מ יש בקביעה זו חידוש מעניין, ולא בהכרח מוסכם... הגרשז"א אינו מקבל דעה זו, וסובר שבוודאי פרסומי ניסא שבנרות עדיף, "ודברי הגרש"ק צ"ע". יתרה מזאת, גם אם ההתפנות להדלקת נרות תגרום (מאיזושהי סיבה) להפסיד תפילת שחרית למחרת, עדיף כן! ויתפלל מנחה פעמיים ויאמר הלל (הליכות שלמה, יז, ה). לדעתו, קריאת ההלל בחנוכה אינו ביטוי של חובת הודאה מיוחדת לחנוכה כמו אמירת על הניסים (כפי שהבין אולי הגרש"ק) אלא מתקנת הנביאים הידועה שיש לומר הלל על צרה שנגאלו ממנה, ונס פך השמן היה אות משמים, שרמז לחז"ל שיש לציין זאת שמונה ימים ולא רק יום אחד (מנח"ש תנינא, ג, ח, ה).

מכל מקום, למדנו שגם ההדלקה וגם ההלל מאד משמעותיים בחנוכה. ערך כפול יש בביטוי הבעת ההודיה והכרת הטוב כלפי שמיא על טובותיו ונפלאותיו. הן בדיבור – אמירת על הניסים וברכת שעשה ניסים, והן במעשה – הדלקת נרות באופן היוצר תהודה ופרסום סביבתו. במציאות שבה הרייטינג השלילי כה חזק ומשפיע על האווירה הכללית, חשוב והכרחי להרבות ברייטינג חיובי ומרומם על כל הטוב והיפה, ולספר על הגבורות ועל הרפואות, על הישועות ועל הנפלאות שעשה ה' לאבותינו ולנו בימים ההם ובזמן הזה.

(הגר"ש קלוגר)

מצות חנוכה - נר איש וביתו, והמהדרין - נר לכל אחד ואחד, והמהדרין מן המהדרין וכו' - בית הלל אומרים יום ראשון מדליק אחת, ומכאן ואילך מוסיף והולך (שבת כא ע"ב)

בספר "דולה ומשקה" כתב הרב אליעזר קורמן לבאר מדוע דוקא בנר חנוכה הוסיפו "מהדרין מן המהדרין", שלא כמו בכל המצוות שיש בהן לכל היותר הידור מצוה, אך לא הידור על גבי הידור.

כתב ה"בני יששכר" כי דבר ידוע הוא שנר חנוכה רומז לאור התורה. והנה, חכמת התורה אינה כשאר החכמות, כי בשאר החכמות לאחר שאדם הבין את אשר למד, אין לו צורך לחזור

וללמדו, כי לא יתוסף לו דבר מכך. לא כן היא חכמת התורה, שאם שמע תלמיד מרבו איזה חידוש שהוא, ככל שיחזור על תלמודו ויתבונן בו שוב ושוב, יתוסף לו אור חדש והבנה עמוקה יותר. כי דברי תורה – כמה שלומדים אותם יותר, יוצרים טעמים חדשים ומתוקים מדבש ונופת צופים.

ולכן הוסיפו בנר חנוכה את ה"מהדרין מן המהדרין". כי יש בכך רמז לאופן שבו עלינו ללמוד את התורה. וכך הדברים מרמזים: עיקר מצות נר חנוכה שהיא אור התורה – נר איש וביתו, כשם שכל בני הבית יוצאים בנר שאחד מדליק עבור כולם, כך בלימוד תורה יוצאים ידי חובת לימוד בשיעור שכל התלמידים שומעים מהרב. אמנם, המהדרין – אלו הם החוזרים על תלמודם (הדר בתרגום ללשון ארמית הוא "חזר"), הנם בגדר נר לכל אחד ואחד, כי החזרה מוסיפה אור חדש, וכל אחד ואחד משכי לבפני עצמו, והמהדרין מן המהדרין, כלומר אלו שחוזרים עוד ועוד, שמוסיפים חזרה על חזרה, "מוסיפים והולכים", כי כמה שמוסיפים חזרה כך מוסיפים עוד עמקות ועוד טעמים בהבנת התורה.

(דולה ומשקה)

תורה בטהרה

"מהדרין" – בהדלקת נר חנוכה מצינו דין מיוחד שאינו בכל המצוות, הגמ' אומרת שיש את עצם קיום המצוה של הדלקה ויש מהדרין ויש מהדרין מן המהדרין, הלכה זו אנחנו לא מוצאים בשאר המצוות. זו הלכה מיוחדת שהדלקת נר חנוכה נתייחדה בה. ועוד יש להעיר הרי בנס חנוכה היו הרבה נסים – עצם המלחמה, עצם הניצחון, וחז"ל הקדושים קבעו את קיום המצוה של נס חנוכה בעיקר על הנס שמצאו פך השמן.

וחשבתי בזה דהנה כולם שואלים את הקושיא המפורסמת, שהרי גם אם לא היו מוצאים את הפך השמן בחותמו של כהן גדול עדיין היו יכולים לקיים מצות הדלקת המנורה, וכך נפסק ברמב"ם טומאה הותרה בציבור, וא"כ היו יכולים לקיים את המצוה, ולצורך מה עשה הקב"ה את הנס שמצאו את הפך השמן בחותמו של כהן גדול ואת הנס שנתרבו השמנים.

אמנם יש לומר שהיא הנותנת, אין הכי נמי את המצוה היו יכולים לקיים על ידי טומאה הותרה בציבור, אבל הקב"ה רצה שיקיימו את מצות הדלקת המנורה בהידורה, דהיינו בשמן טהור, וכדי שיוכלו לקיימה בטהרה היו צריכים להגיע לאותם הניסים, למצוא את הפך השמן ושיתרבה כל יום ויום.

והנה ענין השמן זית של המנורה זה מכון כנגד חכמת התורה, כמו שאמרו בגמרא (ברכות א, נז) הרואה שמן זית בחלום יצפה לחכמה. ולמדנו מכאן שיסוד ההצלחה בתורה זה מה שיותר מהודר מה שיותר בקדושה, מה שיותר במסירות, את זה לומדים מהנס של פך השמן, ולכן בפך השמן המכוון לתורה לא מסתפקים בקיום המצוה בסתם, אלא יש את הענין המיוחד של מהדרין מן המהדרין, וזהו לימוד בשבילנו איך שצריכים ללמוד תורה, יש תנאים בלימוד התורה שהלימוד יהיה בקדושה ובטהרה, וכמו דאחז"ל בגמ' (ב"ב דף כ"ה) כי מציון תצא תורה למה זה מציון תצא תורה, בגלל שכשראו את בית המקדש והיו רואים את קדושת הכהנים ואת קדושת הקרבנות, וראו אכילת מעשר שני בטהרה, כל זה השפיע על אלה שלומדים את התורה שילמדו מתוך קדושה. מצינו בגמ' בשבת (דף נ"ג ב) מעשה באחד שמתה

אשתו והניחה בן לינק ולא היה לו שכר מניקה ליתן ונעשה לו נס ונפתחו לו דדין כשני דדי אשה והניק את בנו אמר רב יוסף בא וראה כמה גדול אדם זה שנעשה לו נס כזה אמר ליה אביי אדרבה כמה גרוע אדם זה שנשתנו לו סדרי בראשית. ומבואר בדברי אביי וא"כ רואים שהנהגה ללא שינוי הטבע עדיפי, וא"כ מ"ש נס חנוכה שכל הנס נעשה בהנהגה של שינוי הטבע ועשוהו כיו"ט.

אמנם אין זה קושיא כלל, כי כל האמור בגמרא הוא רק מה שנוגע לענין איש פרטי שלא בא ללמד איזה יסודות בדבר, עליו נאמר כמה מגונה איש זה שבשבילו נשתנה הבריאה, אבל כאן רואים ענין של כלל ישראל שהקב"ה רצה להראות בחוש שיש הלכות אין לומדים תורה, באיזה טהרה, באיזה נקיות, באיזה מסירות, הקב"ה רצה להראות בחוש שלימוד התורה צריך להיות בתכלית הטהרה. על ידי נס חנוכה, על ידי השינוי הזה בטבע שנעשה בנס זה, רצו לעורר אותנו ללמוד מזה את גודל החשיבות של לימוד תורה אם כל התנאים כראוי, רצו ללמד אותנו איך התורה צריכה להתקיים בכלל ישראל, באופן של מהדרין, מהדרין מן המהדרין, שכל כמה שאפשר להידבק על ידי לימוד התורה בהקב"ה ולשכוח מכל ענינים הגשמיים שכל ענינים הגשמיים יהיו בטלים, והכל יהיה רק אמצעיים כדי שיוכלו ללמוד, זהו עיקר בעצם הלימוד. וכיון שכן אין זה מגונה שנשתנה הטבע, אדרבה זהו הנהגה של קירבה מאתו ית"ש.

(מן הגרמ"י ליפקוביץ זצ"ל, כתבי תלמידים)

שלושה דברים צריך לומר אדם בתוך ביתו ערב שבת עם חשיכה עישרתן ערביתן הדליקו את הנר...

שלוש פעמים בשנה ניתנת לאדם האפשרות לתקן חטאיו ולשנות גורלו ואלו הן-עשרת ימי תשובה הושענה רבה-וחנוכה זמנים אלו מתחלקים לשלושה קטגוריות חי, צומח ודומם. עש"ת חי מדבר- בתקופה זו אנו מתכוננים ליום הגדול, יום כיפור. בנוסף אנו מתחננים, מתפללים ומבקשים מחילה ליום וליל. זוהי למעשה התקופה החיה והערנית ביותר בשנה, תקופה שבה כל מעשה שאנו עושים עובר עשרות ביקורות ומסננות. שם נחתמות הגזרות מי לחיים ומי לא.

הושענה רבה -צומח- בזמן התפילה וההקפות שבהושענה רבה נוטלים אנו את ארבעת המינים שמקור כוחם הוא מן הצומח. ובסיום התפילה חובטים אנו בערבה על פני האדמה שמשם מתחילה הצמיחה.חביטה זו באה להראות לאדם שגם אם לא הצליח להתעלות ביום כיפור, היום המרכזי של התשובה, ותחושתו שפלה ונמוכה כעין האדמה, חובט הוא בערבה ועל ידי הכאה זו מעורר תוכו לתשובה ומרחיק ממנו חומרות תאוות וכיוצא בזה. ערבה מלשון ערבות שערב הקב"ה לאותו אדם אשר רצונו האמיתי לשוב בתשובה, שאכן כך יהיה ותשובה תהא מנת חלקו. תמיד צמיחה מתחילה מלמטה.

חנוכה דומם אנו חוגגים את חג החנוכה בעקבות הנס שקרה לאבותינו, שמצאו פך שמן טהור לאחר מהומות הטומאה שביצעו היוונים הכסילים,פך השמן שעליו מורכבת מהות החג, הינו דומם. חנוכה הוא המועד האחרון בסדרת המועדים המאפשרים לאדם לשנות את חתימתו בבחינת מקץ סוף. וכן נראה שבתקופה זו קל יותר לקבל ניסים וישועות מאשר בכל השנה ברחמי של הקב"ה ניתנת לנו הזדמנות להיחתם לטובה על ידי פעולות פשוטות ולא מורכבות כלל, פעולות דוממות כהדלקת הנר ופרסום הנס.

הקב"ה מעניק לנו הזדמנות לתקן את נפשנו על ידי נר שהינו דומם אך אורו חי מדבר וצומח "כי נר מצווה ותורה אור" הנר מוגבל להאיר ככמות השמן השעווה או הדוגג שבו כך היא המצווה מוגבלת לפי הזמן והמקום, לעומת זאת ידוע שאור הינו כח בלתי מוגבל ובלתי ניתן לתיאור וכך היא התורה, אינה מוגבלת כלל ובכל זמן קיימת ועומדת ומחכה לזכות את לומדיה.

בזמן הדלקת הנרות מושפעת חמלה מאיתו יתברך על האדם, חמלה המשפיעה אפילו על אדם שלא הדליק בעצמו את הנרות, אלא רק חווה את פרסום הנס על ידי ראייה. כך היא התורה, אדם שלומד וממלא עצמו בה אין שיעור לשכרו ולפעולתו ולא זאת בלבד אף אדם שאינו לומד ומתייגע בתורה אלא קובע עיתים ומקשיב בשיעור או הרצאה מושפעת לנשמתו השפעה חזקה וכבירה.

ובנוסף אפשר לומר שחנוכה מלשון נוכחות, שמוטלת עלינו המצווה להראות נוכחות הנס בכל מקום ומכך ירדו אורות של טובה לעולם.

על כן כך כתוב במשנה שבת פרק ב משנה ז "עישרתן ערביתן הדליקו את הנר"- שלושה זמנים חשובים לאדם ערב שבת עם חשיכה, זמנים שברצונו לשבות מחומריותו, אך החשיכה קיימת בתוכו ואלו הן:

עישרתן חי מדבר -עשרת ימי תשובה ששם נפתחים השערים לחיים.

עירבתן צומח - הושענה רבה שחובטים אנו בערבה להרחיק מאיתנו תאוות וחומריות.

הדליקו את הנר דומם - חנוכה שעל ידי הדלקת הנר ופרסום הנס מושפע עלינו כח של חיזוק גם בחינת חי, גם בחינת צומח, וגם בחינת דומם.

פרשת מקץ ידועה כפרשת האורות שכמעט תמיד נופלת בזמן החנוכה ורמזים רבים הובאו בדבר אף אנו נביא כמה ב"ה: קראתי מחכמי הספרדים שבפסוק "שובו שברו לנו מעט אוכל וכו' נמצא רמז מאלף: "שברו לנו" נשבור ונחלק את מלת "לנו" לחצי ז"א ל=30 נ=50 ו=86 לחלק לשתיים עולה 43 לאחר מכן נוסיף את ה"מעט" שבמלה "אוכל" שהיא כמובן האות "א" כך יוצא לנו 44 כמניין הנרות.

עוד דבר ששמעתי מאחד האדמו"רים נר בגימטריה 250 נכפיל בשמונת ימי החנוכה יצא 2000 נוסף כה' שזהו התאריך שבו חל החג' יצא לנו: 2025 כמניין התיבות בפרשה.

רמז נוסף מצאתי בכתובים- בפרשה חולם פרעה שני חלומות נוסף את פרטי החלומות של פרעה ואת פתרונם וכך יצא: שני חלומות + שבע פרות בריאות + שבע פרות רזות + שבע שיבולים בריאות + שבע שיבולים דקות + שבע שני שבע + שבע שני רעב = מד' שזה 44 כמניין הנרות. ועוד ניתן לומר שרמז זה קשור בחלומות ואם נהפוך את המספר מד' יצא לנו "דם" וידוע שאדם שחולם על דם מראה שנמחלו עוונותיו וזה בדיוק מתקשר לחג החנוכה שזהו המועד האחרון לחיתום ובאפשרותנו לבקש שימחל הקב"ה על עוונותינו וחטאינו

(המלקט).

תירוץ נפלא על קושיית הבית יוסף

מפורסמת שאלתו של ה"בית יוסף":

במשנ"ב סי' תרע"א סק"ה כתב דאם יש לו תשעה נרות יד-
ליק בליל ב' ב' נרות ואם יש לו עשרה נרות אעפ"כ לא ידליק
רק בליל ב' ב' ובליל ג' לא ידליק שתיים רק אחת ח"א ובסק"ו
כתב ואם יש לו שמן בצמצום על כל השמנה ימים ולחבירו
אין לו כלום מוטב שידליק בכל לילה אחד ויתן גם לחביו-
רו דהא מדינא אין צריך אלא אחד בס"ד ועוד מקשה מגופא
דדינא דאמאי מדליק בליל ב' ב' הוה ליה להדליק בליל ב' א'
ובליל ג' ג' ואקושיא בתרייתא תירץ ע"פ מה שכתב הבנין
עולם דאע"פ הדידור דהוספה בנרות עדיף על הידור דשמן
זית משום פרסומי ניסא אפילו הכי עדיף טפי הידור דשמן
זית מאשר ההידור דיהיה מן המהדרין בשאר הלילות כיון
דההידור דשמן זית זהו השתא ואילו ההידור דמהדרין הוא
בשאר הימים והביא הוכחה לזה מהרדב"ז דמי שחבש בבית
האסורים ונתנו לו רשות לילך להתפלל בציבור יום אחד בשנה
ילך תיכף באותו יום ולא ימתין על יום הכיפורים וחזינן מזה
דהידור דהשתא עדיף טפי ועוד המשיך להקשות דאפי' אם
נימא דאין מורידין יכול להדליק מהדרין מן המהדרין בימים
האחרונים דחנוכה ובזה יהא מעלין בקודש ע"כ ול א הבנ-
תי קושייתו דהרי כתב בקטע הקודם מהבנין עולם דהידור
דהשתא עדיף טפי וא"כ אתי שפיר מה שיש לו להדר דייקא
ביום ב' ולא לדחותו לימים האחרונים ואולי משום הדין דמ-
עלין בקודש ואין מורידין לכן יש לו לעשות ההידור דוקא
בימים האחרונים ולא שייך בזה הדין דהבנין עולם דזה קאי
רק על הידורים ולא על דינא עוד הביא שם בשם החכמת
שלמה למהרש"ק דמהדרין מן המהדרין רק אם התחיל בליל
א' אך אם לא הדליק בליל א' ידליק בשאר הימים רק נר א'
אך מביא בשם הדרכי משה סי' תערב אות ג דכתב דמי שלא
הדליק בליל א' ומדליק בליל ב' או ג' יש לו להדליק כשאר בני
אדם וכן מצאתי בשם מהר"ל ואגודה ודלא כמו ר"מ מרוטנ-
בורק דידליק רק נר אחד הואיל ולדידיה הוה ליה ליל ראשון
ומשמע מזה דלפי המהר"ם מרוטנבורג יש לו להדליק בלילה
שלאחריו ב' וכן ילך על זה הסדר

נמצא דיש לנו בזה ג' שיטות דלחכמת שלמה ידליק בכל
לילה רק נר אחד ולדרכי משה בשם מהר"ל ואגודה ידליק
כשאר בני אדם ולמהר"ם מרוטנבורג יתחיל מעתה להדר לפי
הסדר והנה במסכת שבת כא בסוגיא דחנוכה איתא אמר עולא
פליגי בה תרי אמוראי במערבא רבי יוסי בר אבין ורבי יוסי בר
זבידא חד אמר טעמא דבית שמאי כנגד ימים הנכנסין וטעמא
דבית הלל כנגד ימים היוצאין וחד אמר טעמא דבית שמאי
כנגד פרי החג וטעמא דבית הלל דמעלין בקדש ואין מורידין
ע"כ והנה לטעמא דכנגד ימים היוצאין היינו משום תוספת
פרסומי ניסא בכך שרואים כמה ימים דלקו כבר בשביל הנס
ולכן בליל ג' מדליק ג' להראות דהמנורה כבר דלק ג' ימים
מפך קטן אבל לטעמא דמעלין בקודש לכאורה עצם המו-
סיף והולך אינו בשביל פרסומי ניסא רק מדין מעלין בקודש
ועפ"י נראה לבאר המחלוקת הנ"ל דנחלקו בפלוגתת הגמ'
בטעמיהו דבית הלל דהדרכי משה סבר דכנגד ימים היוצאין
מוסיפין והולכין כדי להראות הנס ולכן סבירא ליה דיש לו

להדליק בלילה זה כשאר בני אדם להראות כמה ימים כבר
דלקו בבית המקדש והמהר"ם מרוטנבורג סבירא ליה דטעמא
דב"ה הוא משום מעלין בקודש ולכן אינו יכול להתחיל בת-
חילה להדליק ג' נרות רק נר א' דהרי לא מסתברא דלהמהר"ם
מרוטנבורג יצטרך להשלים להדליק נרות חנוכה גם לאחר
חנוכה עד שישלים ח' נרות רק כמה שיספיק יספיק וא"כ
נמצא דלעולם לא יגיע להדליק כנגד ימים היוצאין אלא ודאי
לא סבירא ליה כטעם זו רק כטעם דמעלין בקודש נמצא שכל
המחלוקת הוא כמאן פסקינן טעמא אם כנגד ימים היוצאין
או מעלין בקודש והחכמת שלמה סובר דטעמא הוא משום
מוסיף והולך ועל הקושיא שהקשה הגאון הנ"ל על המשנ"ב
דאמר דמי שיש לו שמן בצמצום ידליק בכל לילה רק אחת
והקשה דהרי יכול לקיים מהדרין בששת ימים הראשונים ולא
יתכן לומר דהסיבה הוא משום דאין מורידין דהרי בסק"ה
כתב לגבי מי שיש לו רק עשרה נרות דמדליק בליל ב' ב' נרות
ואח"כ בכל לילה רק אחת הרי דאין אומרים בזה דאין מורידין
נראה לתרץ דטעמא דמשנ"ב לגבי מי שיש לו עשרה נרות
שידליק בליל ב' ב' היינו משום דבליל ב' יותר עדיף להדר
ולהדליק ב' נרות משאר הלילות כי אז נראית תוקף הנס דהרי
הקשה הב"י למה עושים שמונה ימים הלוא ביומא קמא לא
הוי ניסא

ותירצו על זה כמה תירוצים או דהנס ביום הראשון הוא
נס הניצחון דגבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים או על
עצם מציאת הפך ולכן עיקר ההידור יש לעשות בליל ב' כדי
להראות שמעתה ואילך מדליקים על נס אחר ואילו בשאר
הלילות יוכל לסמוך על ההידור שעשה ביום ב' דכיון שהדליק
ביום ב' תוספת המראה שהשמן דלק עוד יום יאמרו כן גם על
שאר הימים ולפי זה מתורץ שפיר דלעולם אמרינן בזה דמע-
לין בקודש ואין מורידין ושאני בסק"ה דיש ענין מיוחד ביום
ב' יותר משאר הימים ואפילו אם נימא דתירוצו זה אינו מספיק
דסוף סוף מורידין אך מ"מ מתורץ בזה שפיר קושייתו האחרת
דלמה ידליק ביום ב' ב' ולא ביום ג' ג' כי עדיף להדר ביום ב'
מלהדר ביום ג' ועפ"י אפשר לבאר טפי שיטת החכמת שלמה
דמהדרין מן המהדרין שייך רק אם התחיל להדליק מליל א'
אך אם לא הדליק בליל א' לא ידליק בכל הלילות רק נר א'
והיינו משום דעיקר טעמא הוא משום ימים היוצאים וכשיטת
הדרכי משה

וכל שהולך ומדליק יותר ויותר יש בזה יותר ויותר פרסומי
ניסא שפך אחד' של שמן היה דולק והולך עוד יום ועוד יום
אמנם כל זה אם הדליק בליל א' דהדליק על נס מציאת פך
השמן ולכן צריך מליל ב' ואילך להדר ולהדליק ב' כדי לה-
ראות דמעתי הוא מדליק על הנס שפך אחד' דלק יותר מיום
א' ולא על נס מציאת פך השמן אבל היכא דלא בליל הדליק
בליל א' שוב אין ענין להוסיף ולילך בשאר הלילות כיון דליכא
למיטעי דהוא מדליק על נס מציאת השמן אחרי שלא הדליק
בליל א' רק התחיל בליל ב' שאז כבר מדליקים על הנס דהפך
אחד' שהיה בו ליום אחד דלק הרבה יותר מיום א' ולא על הנס
דמציאת השמן וכל זה בדרך אפשר.

מדוע קבעו שמונה ימים לזכר הנס, הרי היה שמן ליום אחד, כלומר, בעצם הנס היה לשבעה ימים?

בספר "קומץ מנחה" הובא תירוץ יפה בעזרת המשל הבא: סוחר אחד הגיע לאל היריד והיו עמו 8 צרורות של מטבעות זהב כדי לסחור ולקנות.

בהיותו בדרך, התנפלו על העגלה שלו שודדים ושדדו ממנו את כספו, אולם, צרור אחד נפל אל מאחורי מקום מושבו והשודדים לא השגיחו בו והניחוהו במקומו.

כשהגיע הסוחר למקום היישוב, שכר פרשים אמיצים שירדפו אחר השודדים ושיבו לו את הגזילה. ועוד הוסיף הסוחר ונדר מעשר צדקה מהכסף שיושב לו.

ואכן, השיגו הפרשים עזי הנפש את השודדים ולאחר קרב קצר הכניעו ונטלו מהם את כל שללם, והשיבו הגזילה לבעליה. קיים הסוחר את נדרו, ומיהר להפריש מעשר מהגזלה שהושבה לו.

אולם, ויכוח התגלגל בינו לבין הגבאים. הסוחר טען, כי עליו להפריש רק מ 7- הצרורות, ואילו הגבאים דרשו ממנו כי יפריש גם מהצרור השמיני, ובפרט ממנו, כי אילו לא היה נשאר לו הצרור הזה לא היה יכול להשכיר את הפרשים, ולא היו משיבים לו הגזילה ולא היה נותר לו מאומה...

כן הוא הנמשל:

נס גדול אירע לאבותינו שהיוונים פשטו בכל בית המקדש וטימאוהו ואילו פך שמן קטן נותר בטהרתו, אלמלא כן, לא היה שמן כלל כדי שיחול עליו הנס, ויאירו הנרות שמונת ימים.

לזכר הנס הזה שגרם אח"כ לניסים האחרים כללו חז"ל גם את היום הראשון במניין ימי החנוכה.

(קומץ המנחה)

ידועה השאלה של הבית יוסף - למה חנוכה חוגגים שמונה ימים?

כותב בעל העיתים, לפי שביטלו מהם מצות מילה, שהיא לשמונת ימים, לכך קבעו לשמונת ימים.

הנס היה על פח השמן, לשבעה ימים... אבל היות והיוונים רצו לעקור מאיתנו את ברית המילה, לכן יש לנו שמונה ימים חנוכה. בא הבני יששכר, ומביא דבר בשם החיד"א - והנה תראה, שהיות והיוונים רצו לעקור מעם ישראל שלוש מצוות, לכן תיקנו לנו שמונה ימים... למה?

מחר בע"ה זה ראש חודש, והם רצו לבטל חודש... אז הקב"ה נתן לנו בחנוכה ראש חודש...

הם רצו לבטל שבת... אז בע"ה עוד יומיים, יהיה שבת... הם רצו לבטל מילה... כל מי שגולד בנר הראשון של חנוכה, יהיה נימול בנר השמיני של חנוכה...

אז רצו לבטל מאיתנו חודש, שבת ומילה?! נתן לנו הקב"ה חג, שיהיה בו גם חודש, גם שבת וגם מילה!
(הרב רזנבלום שליט"א)

גזירת היונים-ביטול השמחה מכלל ישראל

בשלהי מסכת תענית (כח, א) אמרו, שפעם אחת גזרה המלכות הרשעה על ישראל שלא יביאו ביכורים לירושלים. והושיבו שומרים על הדרכים שימנעו מישראל לעלות לירושלים לשם קיום מצוה זו. יראי החטא שבאותו דור מיאנו להשלים עם רוע

הגזירה, והיו מביאים סלי ביכורים ומערימים ומכסים אותם בתאנים, וכשהיו השומרים שואלים אותם מה מעשיהם, היו אומרים שהם הולכים לעשות עיגולי דבילה. ולאחר שהיו עוברים משם, היו מעטרים את סלי הביכורים ומעלים אותם לירושלים.

עוד מסופר שם, שאותה מלכות גזרה אף שלא יביאו ישראל עצים למערכה, והיו יראי החטא עושים מהעצים סולמות, ומניחים אותם על כתפיהם, והיו אומרים לשומרים שהם הולכים להביא גוזלים מהשובך ולשם כך צריכים הם את הסולמות, ולאחר מכן היו מפרקים את הסולמות ומעלים את העצים לירושלים. ועל אותם צדיקים ויראי חטא דרשו שם את הפסוק "זכר צדיק לברכה".

והנה בגמ' לא מבואר מי היתה אותה מלכות שגזרה גזירות אלו, ומה היתה מטרת הגזירות. אמנם בחידושי אגדות למהרש"א ביאר, שהיתה זו מלכות יון בתחילת שלטונה בישראל [מאה ושמונים שנה לפני חורבן בית שני], ובאותה שעה לא היה להם עדיין יכולת לבטל את עבודת הקרבנות בירושלים, אך רצו למנוע מישראל לקיים את המצוות נ"ל על ידי שהעמידו שומרים בדרכים.

וכתב, "יש לתת טעם שגזרו על ב' דברים אלו [הבאת ביכורים ועצי המערכה], לפי ששני הדברים הללו היו נעשים בשמחה, כי המביאים את קרבן העצים למערכה היו עושים באותו יום שמחה ויום טוב, וכן היו מביאים את הביכורים בשמחה גדולה, ועל כן גזרה אז מלכות יון לבטל מהם השמחה".

ידעה נכבדת הודיענו המהרש"א בדבריו, כי הגם שגזירות היונים רבו למכביר וכמבואר באורך מדרשי חנוכה, מכל מקום גזירה זאת על ביטול השמחה מישראל אינה ידועה כל כך.

זאת ועוד, כי כפי שכתב המהרש"א גזירה זו היתה בתחילת שלטון היונים, ובאותה שעה עדיין לא גזרו את כל גזירותיהם הידועות, ונמצא שגזירת ביטול השמחה קדמה לרוב גזירותיהם, ומוכח מכך שתחילה שמו היונים לעצמם למטרה לבטל את השמחה מישראל.

רמז לרצון היונים לביטול השמחה מישראל, מצאנו - לדברי האמרי חיים (פר' וישלח) - בשלושת הגזירות העיקריות שגזרו היונים, לבטל מישראל שבת מילה וחודש, כי ראשית התיבות של גזירות אלה הם "שמח", להורות כי רצו בטל את השמחה.

וביאר, כי תכלית רצונם של היונים להשבית את שמחת ישראל הוא משום שכידוע חתרו רשעים אלה להשכיח את התורה מישראל, וכמו שאומרים בעל הניסים "להשכיחם תורתך", והם ידעו שעל ידי ביטול השמחה משתכחת התורה מישראל.

ועומק הענין שעל ידי ביטול השמחה משתכחת התורה מישראל, הוא משום שעבודת ה' בכלל, ולימוד תורה בפרט מורחים להיות מתוך שמחה והתלהבות ולא בעצלות וברפיון.

וכידוע מגודל התוכחה בעוון "תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב מרב כל" (דברים כח, מז). ובפרט לגבי מצות תלמוד תורה שעיקרה היא השמחה בלימוד והתענוג בו, וכדברי רבינו אברהם מן ההר (נדרים מח, א), וכפי שהעיר האגלי טל בהקדמתו הידועה.

ולכן כשניצחו החשמונאים קבעו שיר ורננים, דהיינו ריבוי שמחה בשיר והלל כדי להנציח את השמחה בעבודת ה'. [וזהו "קבעו שיר ורננים" - קביעות תמידית של שמחה בעבודת ה']. והוסיף בזה רמז נפלא, כי ראשי התיבות של "מזמור שיר חנוכה

הבית" הם "שמחה".

"המהדרין בקיום מצות ה', היתה להם נפש מרה בגזירת היונים, וכשנעשה הנס נתמלאו שמחה"

ונמצא שכאשר נגאלו ישראל מגלות יון, הרי שהיה זה מצב של גאולה ויציאה "מחשיכה לאורה", וממצב של ביטול שמחה עקב ביטול מצוות רבות למצב של שמחה גדולה ושיר ורגנים.

שמחה זו שאירעה בימי חנוכה נמשכת לדורות, ולדברי השפת אמת (חנוכה תר"ס) שמחה זו עומדת ביסוד ענין ההידור שכה "מהדרין בו בחג החנוכה, כי המהדרין והמשתוקקים לקיים מצות ה', להם היתה נפש מרה בגזירת היונים, וכשנעשה הנס נתמלאו שמחה".

כי ככל שהיה האדם מהדר במצוות היה צערו גדול יותר מחמת ביטול המצוות ע"י היונים, ועל כן לכשנגאלו ישראל, היתה שמחת המהדרין גדולה יותר משאר האנשים, ולכן נחקק ענין ההידור בתורת ימי החנוכה, כי כך גם לדורות מהדרים כל ישראל במצות הדלקת הנרות, ויש בזה גילוי ועדות לשמחתם של כלל ישראל במצוות ובעבודת ה', וזוהי התשובה הניצחת ליונים הארורים שחפצו לבטל את משוש ליבנו בעבודת בוראנו.

(מהרש"א-אמר"ח פר' וישלח)

האור הגנוז בנרות החנוכה

כתב הרוקח שבהדלקת נרות חנוכה מאיר האור הגנוז שהאיר לאדם הראשון ולכן מדליקים ל"ו נרות בחנוכה כנגד ל"ו שעות שהאיר האור הגנוז לאדם הראשון. ובספר הבהיר להתנא רבי נחוניה בן הקנה מובא שהאור הגנוז נגנז בתורה שבעל פה ומובא בספה"ק של"ו הנרות שבהם מאיר האור הגנוז כמו שכתב הרוקח הם כנגד ל"ו המסכתות - גמרא שבש"ס אשר שם בתורה שבע"פ נגנז האור.

(הנרות הללו קודש)

בבית האחרון של הפיוט "מעוז צור", נכתב כך:

חֲשׂוֹף זָרוּעַ קִדְשֶׁךָ, וְקָרֵב קֶץ הַיְשׁוּעָה.

נִקְם נִקְמַת דָּם עֲבָדֶיךָ, מֵאֲמָה הַרְשָׁעָה.

כִּי אֶרְכָּה לָנוּ הַיְשׁוּעָה, וְאֵין קֶץ לִימֵי הַרְעָה.

זֶהָ אֶדְמוֹן בְּצֶל צִלְמוֹן, הֶקֶם לָנוּ רוּעָה שְׂבָעָה.

בפיוט זה אנו מבקשים שהקב"ה יגלה את כוחו הגדול, ילחם באויבנו, שיקרב את זמן הגאולה ושינקום את נקמת דם בני ישראל שגשפך ע"י מלכות אדום הרשעה. כי תקופת גלות אדום התארכה לנו יותר מיתר הגלויות, ואין בכוחנו להמתין עוד. בתפילה על אורך הגלות ראוי היה להזכיר "כי ארכה לנו הגלות", ואילו בפיוט נאמר "כִּי אֶרְכָּה לָנוּ הַיְשׁוּעָה", מה פשר הדבר? רבי אברהם הערצל (נחלת אברהם, עמוד תקצו) הסביר את הדברים ע"פ משל:

מעשה בראובן שלווה מעות מחברו, וקבע את מועד הפרעון לראש חודש חשוון, מפני שחשב שעד אז יוכל להחזיר את החוב. בהגיע ראש חודש חשוון התברר לראובן שהוא לא יוכל להחזיר את החוב. באותו יום פגש ברחוב ידיד אחר וסיפר לו את צרתו. נכמרו רחמיו עליו והלווה לו את הסכום הדרוש שיוכל להחזיר את חובו, ויחזיר לו כעבור חודש. ברם, גם כעבור חודש לא הצליח

ראובן לפרוע את ההלוואה החדשה, והוא פנה לידיד נוסף... וכך במשך שנים גלגל את הלוואתו מחודש לחודש, בהאלצו לחלות את פניהם של ידידיו.

אפשר להסתכל על ראובן כבר מזל שנושע פעמים רבות, אך האמת היא כי לישועה האמיתית הוא לא זכה, כי לא עלה בידו להשיג באמת סכום שיהיה שלו ולפרוע את ההלוואה לצמיתות. כך אנו מתפללים ומתחננים לקב"ה: "כִּי אֶרְכָּה לָנוּ הַיְשׁוּעָה" - כבר אלפי שנים אנו מתגלגלים ע"י עזרתו של הקב"ה מישועה לישועה, נחלצים בעור שינינו מיוון, מרומי, ממסעי הצלב, מהמוסלמים, מגרוש ספרד, מהאירופאים - וממשיכים לשרוד. אך ריבונו של עולם, אומנם הישועות המתגלגלות הללו מחזיקות אותנו בחיים, אבל לא מצאה היונה מנוח לכף רגלה אחת ולתמיד, בכל פעם אנו זקוקים לישועה אחרת.

אבינו, אב הרחמן, "חֲשׂוֹף זָרוּעַ קִדְשֶׁךָ, וְקָרֵב קֶץ הַיְשׁוּעָה... כִּי אֶרְכָּה לָנוּ הַיְשׁוּעָה" - הקדם והבא במהרה את הישועה השלמה והסופית!

"יונים נקבצו" כשישראל אינם מקובצים ומאוחדים

מרגלית יקרה מצינו בענין זה בספר שם משמואל (חנוכה ליל ז'), בשם אביו בעל האבני נזר, שביאר את לשון הפיוט "יונים נקבצו עלי אזי בימי חשמנים. ופרצו חומות מגדלי וטמאו כל השמנים". שהנה, כאשר ישראל פוגמים באחת מהמעלות הרוחניות שהעניק להם השי"ת, ניטלת מהם אותה מעלה, וניתנת לאומות העולם. ואחת מן המעלות הללו היא מעלת האחדות כאיש אחד בלב אחד, שבעבורה נקראו ישראל "גוי אחד בארץ". וכאשר פגמו ישראל במעלה זו, ניתן לאומות העולם כח האחדות, ועל ידי כך נקבצו והתאחדו נגד ישראל.

וזהו יונים נקבצו עלי ופרצו חומות מגדלי, דהיינו שהשיגו את כח האחדות והקיבוץ, ומחמת זה השיגה ידם לפרוץ חומות מגדלי. ונרמז דבר זה בפריצת החומות, כי החומה מאחדת את כל יושבי העיר. והיות ונסתלקה מישראל שבאותו הדור, מעלת האחדות, ונתרבתה בהם שנאת חנם, נחלשה "חומת" האחדות הרוחנית של ישראל, הנובעת מהשלום השורר בין איש לרעהו, ועל ידי כך נטלו היונים מעלה זו, ועלה בידם לפרוץ את חומות ישראל. אך כשגברו החשמונאים וניצחום, נתקיים ביונים "יתפרדו כל פועלי און", וישראל עושה חיל, ושבנו להתאחד בפרט ובכלל. (שם משמואל)

דרגת הנלחמים כנגד דרגת האויבים

רבי שלמה ברעוודא זצ"ל מביא ששמע בשם המשגיח רבי יחזקאל לוינשטיין זצ"ל, שבמאבק בין החשמונאים ליוונים, הכל היה למעלה מן הטבע, ולכן כאשר נפלו היוונים בידי יהודים, היה הכל תלוי במדרגה הרוחנית של כל יהודי ויהודי. ועל פי דבריו זצ"ל נוכל לפרש שיוונו שלא היה רשע גדול מאוד, אלא סתם טמא ככל הגויים, כזה יווני נפל בידי יהודי שלא נטמא בטומאת היוונים ולא הלך בדרכיהם, וזה הפירוש וטמאים ביד טהורים. ולהפיל יווני רשע גדול, היו צריכים יהודי בדרגה יותר גבוהה ולא רק שלא נטמא בטומאת היוונים, אלא גם קיים כל המצוות במסירות נפש, וזהו יורשעים ביד צדיקים. ולהפיל יווני

מגדולי הרשעים ומגוזרי הגזירות לעקירת ח"ו תורתנו הק', היו צריכים יהודי מגדולי העוסקים בתורה הקדושה וכנגד זה - זדים ביד עוסקי תורתך, כי עוסקי התורה הם כנגד הזדים כמ"ש זדים הליצוני עד מאוד מתורתך לא נטיתי (תהלים קיט, נא).
(הגר"ש ברוודא)

חנוכה

'חנוכה' נקרא על שם שחנו ונחו בכ"ה בכסלו מהמלחמה, חנו-כ"ה. ויש להבין מדוע נקבע השם דווקא על החנייה והמנוחה, ולא על שם הנצחון והגבורה?

אלא שנצחון יכול להיות מטרה בפני עצמה, ויכול להיות גם רק אמצעי, יש לוחמים ומצביאים שמטרת נצחונם היא להראות לעולם את כוחם וגבורתם, להגדיל את כבודם, ולהגביר את הפחד מהם, אבל יש לוחמים שנצחונם הוא רק אמצעי, כגון שקיים אויב מאיים המחבל ומזיק, וכובש ושווה שבוים, כשלוחמים עמו ומנצחים, הרי הנצחון אינו מטרה אלא אמצעי, להגיע למטרה לחיים שקטים, ולא בצל הפחד מאויב.

התורה מלמדת אותנו כיצד צריך להראות מלחמה ונצחון אצל יהודים, 'בנפול אויבך אל תשמח', יהודי אינו צריך להתבלט על פני עמים אחרים. יהודי אינו צריך להראות עליונות וגבורה על האויב, הוא אינו חי על חרבו, האם היהודי מאז ומתמיד אינו עוסק במלחמות, גם אם יצא בעל כרחו למלחמה וניצח הוא לא הרגיש 'עכשיו אני שווה יותר', כי הנצחון אינה מטרה, הוא רק אמצעי להגיע למטרה שאוכל להיות בשקט ולעבוד את השם.

וכך היה בנצחון החשמונאים על היוונים, היהודים ראו את עיקר נצחונם בכך שמעתה יוכלו שוב לעבוד בבית המקדש, להקריב קרבנות, לראות את הניסים שנעשו בבית המקדש, ללמוד תורה באין מפריע, ולקיים את כל המצוות ללא יוונים ומתיוונים המכלים, מזיקים ומשחיתים את העם מבחוץ ומבפנים.

לכן מתאים השם חנו-כה לימים אלו, כדי שנזכור שאיננו מצפים לנצחון בשביל לגבור על האויב, אנו רוצים לעבוד את השם בשקט, לאחר הנצחון, וזה מה שקיבלנו, חנו בכ"ה, ועל ידי כך יוכלו לעבוד את השם.

(מנן הגרי"ש אלישיב זצ"ל)

ביאור השם חנוכה

צא ולמד ממה שכתב ה'צרור המור' (פרשת ואתחנן), דהנה הפוסקים (כל בו לחנוכה) כתבו הטעם לשם "חנוכה" כי חנו מן המלחמה ביום כ"ה כסלו, ולא מצאנו כזאת בשאר המועדים, שיהא פורים נקרא על שם הזמן שחל בו הנס, וכן בפסח ושאר רגלים אין רמז לזמן שהם חל בהם, "ואני הצעיר אברהם סבע, רוצה לגלות לך בכאן מה שנתגלה לי בלי ספר ובלי מלמד, ומעולם לא ראיתי ולא שמעתי פירוש תבניתו, למה נקרא מועד החשמונאים 'חנוכה', כי כל המועדים יש להם קישור וטעם השם עם המועד, כמו פסח סוכות, פורים - על שם הפור (אסתר ט, כו), אבל חנוכה על שם מי, לא אמרו בו טעם אלא אחד, דתניא (שבת כא:): 'בחמשה ועשרים בכסליו יומי חנוכה', וכן אמרו חנוכה - חנו בכ"ה, רצ"ל בעשרים וחמשה בכסליו, ועדיין יש לשאול מהו שם 'חנוכה', עד שנראה לי כי היוונים עמדו על ישראל להעבירם על

דת, כאומרים (על הנסים) 'להשכיחם תורתך' וכו', ולכך החשמונאים לפי שמרוב הצרות והגזרות לא היו יכולים לעסוק בתורה, היו מייחדים את השם בפסוק 'שמע ישראל' שיש בו כ"ה אותיות, ובכח זה הייחוד נצחו אויביהם, עד שלזה קראו שם המועד הזה חנוכה וכו', וזהו 'חנו כ"ה' לרמז שבכח שם ה' וייחודו נצחו המלחמה, לא בחיל ולא בכח ולא בחנית, אלא בשם ה' של הייחוד" עכלה"ק, הרי שאין צריך למעלות ומדרגות גדולות לינצל בדרך נס, וסגי בכח אמונה תמימה להינצל בזכותה מכל צרה וצוקה.
(באר החיים)

חנוכה מסוגל לפעול ניסים

כתב הרמ"א (או"ח סי' קפז ס"ד) שמי ששכח לומר ועל הניסים בברכת המזון, כשיגיע להרחמן, יאמר 'הרחמן הוא יעשה לנו נסים כמו שעשה בימים ההם וכו', וימשיך 'ועל הניסים'. והקשה בשערי תשובה בשם הבכור שור, שהרי שאין ראוי להתפלל לאדם שיעשה לו נס, ואין אמר הרמ"א שיקבש על נס. ותיירץ בדברי שאל (חנוכה דרוש א) שהטעם שאין להתפלל על ניסים, כי הקב"ה אינו רוצה לשנות מדרך הטבע, ואם משנה עבור האדם, הרי מנכה לו מזכויותיו, אבל בחנוכה, שאנו אומרים בברכה, 'שעשה נסים לאבותינו בימים ההם בזמן הזה'. והכוונה שהזמן הזה מסוגל לנסים, וכמו שבניסן נגאלו, ובניסן עתידים להגאל, כי זמן המסוגל לגאולה, כך חנוכה הוא זמן המסוגל לנסים. ולכן אפשר לבקש על מעשה נסים בחנוכה, שאין שייך בזה מעשה נסים, כי הנס נמשך מהנס שכבר היה בזמן החשמונאים, ואם כן אף שבשאר ימות השנה, אם מבקש על נס, מנכין לו מזכויות, בחנוכה, הוא זמן המסוגל לנסים, ואפשר לבקש ולפעול נסים.

(שער"ת - דברי שאל)

בנרות חנוכה יש זכר גם לשבת חודש מילה

לכאורה קשה למה תקנו נרות חנוכה רק זכר לנרות, ולא תקנו זכר לנס שהיוונים רצו לבטל מישראל שלש מצות חודש שבת מילה, ונצלו מהם? ותרצו בספרים, שבנרות מרומז גם נס זה, ששבת היא לאחר ז' ימים, ומילה היא לאחר ח' ימים, וראש חודש, לאחר כ"ט יום, וביחד ז' ח' וכ"ט בגימטריא מ"ד, כמנין הנרות שמדליקים בחנוכה עם השמש.

(חשוקי חמד)

חנוכה היא הראיה שאנו דבוקים בבורא

'ויהי כמשלש חדשים ויגד ליהודה לאמר זנתה תמר כלתך וגם הנה הרה לזנונים. ויאמר יהודה הוציאוה ותרפף. היא מוצאת והיא שלחה אל חמייה לאמר, לאיש אשר אלה לו אנכי הרה, ותאמר הכר נא למי החתמת והפתילים והמטה האלה. ויכר יהודה ויאמר צדקה ממני כי על כן לא נתתה לשלה בני" (בראשית לח, כד-כו)

איתא בכתבי האר"י שעיקר גמר החתימה של ימי הדין הוא בחנוכה. ודבר זה מרומז בפסוקים אלו.

'ויהי כמשלש חדשים ויגד ליהודה' - היינו מראש השנה עד חנוכה, שאז עיקר גמר החתימה, בא המקטרג לפני בורא עולמים

[שזה מרומז בשם יהודה] ואומר לו 'זנתה תמר כלתך' היינו כנסת ישראל, שדמתה לתמר, ונקראת גם בשם כלה. הלכה אחר תאות לבה, [ולא כמו שהבטיחו בימים נוראים] 'וגם הנה הרה לזנונים', שהיא כבר דבוקה בתאוות.

'ויאמר יהודה' הוא הבורא יתברך שמו, 'הוציאוהו ותשרף', כי היא מעצמה עזבה את הבורא ונדבקה לרע. 'היא מוצאת והיא שלחה אל חמיה לאמר' כנסת ישראל באה ואומרת לאביה שבשמים, בהתנצלות של אמת, ששקר בפי השטן הטוען שהיא דבוקה בתאוות רעות, שכן האמת היא שרק 'לאיש אשר אלה לו אנכי הרה' - פירוש, שהאמת היא שאנחנו דבוקים רק בבורא עולמים, שהוא מקור החס"ד (בגימטריא אל"ה ל"ו), ומה שאנחנו עושים לפעמים נגד רצון הבורא, הוא רק מחמת רוב טרדת הזמן וטרדת הפרנסה ושאר מאורעות בני האדם, אשר הם בעוכרינו, אבל באמת בפנימיות הלב אנחנו דבוקים בגודל חיבה ותשוקה רק לבורא יתברך.

'ותאמר' עוד לבורא ראייה אמיתית לכך, 'הכר נא למי החותמת' - מרמז על השמן של נרות החנוכה שהיא חתום בחותמו של כהן גדול, 'ופתילים' - מרמז על הפתילות של חנוכה, 'והמטה' - מרמז על הכלי של נר חנוכה כידוע, כי תיבת המט"ה עם הכולל היא בגימטריא 'כלי'. פירוש הדברים הוא שמצות נר חנוכה שאנחנו מקיימים כמצוות רצונך הקדוש, היא ראייה מפורשת שאנחנו הולכים רק אחר רצונך, וחשוקים ודבוקים רק בך.

'ויכר יהודה' הוא הבורא ברוך הוא, 'ויאמר צדקה ממני' - דהיינו שהבורא ב"ה מודה להם שהמה צודקים, כי אני רואה שהאמת היא שהם דבוקים רק בי, ומה שעושים לפרקים נגד רצוני ח"ו, הוא רק מחמת 'כי על כן לא נתתיה לשלה בני' תיבת 'שלה' מרמז על משיח צדקנו, כמאמר הכתוב (בראשית מט י) 'עד כי יבוא שילה'. דהיינו שכל זמן קורה להם מחמת שזה זמן רב שלא נתתי ומסרתי אותם לרועה נאמן, הוא משיח צדקנו, שיבוא במהרה בימינו.

(בית עין וישב)

כבתה אין זקוק לה

עבודה רבה היה משקיע האדמו"ר מטאלנא זצ"ל [יום ההילולא כ"ה כסלו א' דחנוכה] בהכנת והדלקת נר חנוכה. פעם אחת לאחר שהדליק את המנורה בדחילו ורחימו ובהתלהבות, עבר ילד קטן במרוצה ליד הנרות, ובטעות נתקל במנורה וכל הנרות נפלו ארצה ונכבו.

החסידים שהיו נוכחים בשעת מעשה פחדו מאד מהקפדת רבם, שהרי השקיע כל כך הרבה כוחות בהדלקת הנרות, והילד בחוסר זהירותו קלקל לו את כל יגיעתו.

אך מה רבה היתה פליאתם כאשר ראו איך שהרבי ליטף את הילד באהבה ואמר לו: "בני יקירי, הנני מכיר לך טובה, על שזיכית אותי עכשיו לקיים בפעם הראשונה את ההלכה כבתה אין זקוק לה"

(באר החיים העדה נה עמוד סט)

נס חנוכה - מיסודות האמונה

הרמב"ם בהלכות חנוכה (פ"ד) משהו את נר חנוכה למצות

ארבע כוסות של ליל הסדר: כפי שאדם עני שאין באפשרותו לקנות יין לליל הסדר חייב למכור אפילו את בגדיו כדי לקנות יין למצות ארבע כוסות, גם עבור קניית שמן להדלקת נר חנוכה, למרות היותה מצוה מדרבנן, חייב העני למכור אפילו למכור את בגדיו.

נשאלת השאלה, מהו ההסבר לכך שמתוך כל המצוות, רק בשתי מצוות אלו חייב האדם למכור את בגדיו כדי לקיימן? אלא, שענין ארבע כוסות נקבע לזכר יציאת מצרים, שהיא יסוד האמונה כולה, כפי שמשיב הרב לכוזרי לשאלתו במה הוא מאמין, שהוא מאמין ביציאת מצרים, משום שאת בריאת העולם אין הוא יכול להוכיח, אבל את יציאת מצרים, אשר נעשתה לנגד עיני רבבות אנשים - אפשר להוכיח בנקל, ואכן, הסבא מקלם כותב, שבמשך אלפי שנים ידעו להצביע על המקום שבו עברו בני ישראל בים סוף.

מצוות רבות נקבעו לזכר ליציאת מצרים: קידוש, תפילין, סוכות, שבועות ועוד, ולא זו בלבד, אלא שבשעה שנגלה הקב"ה לבני ישראל במעמד הר סיני, הוא אמר (שמות כ ב): "אנכי ה'... אשר הוצאתיך מארץ מצרים", ולא "אשר בראתי את העולם", וכל זאת משום שיציאת מצרים מהווה יסוד לכל האמונה כולה, ומי שאינו מאמין בכך, אין קיום לאמונתו.

זהו ההסבר לחיוב האדם למכור את בגדיו עבור קניית יין לארבע כוסות, שהיא המצוה שנקבעה בליל יציאת מצרים לזכר לנס הגדול שארע לאבותינו אז.

והנה, אומר הרמב"ם - לא רק נס יציאת מצרים הוא יסוד האמונה, כי אם גם נס חנוכה מהוה אחד מן היסודות שעליהם עומדת אמונתנו, ולכן גם עבור קיומה חייב כל אדם למכור את בגדיו.

מהו, אם כן, היסוד הגדול הטמון בנס חנוכה? רבי שמחה זיסל ז"ל, הסבא מקלם, שהיה תלמידו המובהק של ר' ישראל סלנטר, כותב בספרו שלאחר ארבעים שנה שבהם הוא מדליק נרות חנוכה, התחוויר לו הסבר הברכה "שעשה נסים... בימים ההם בזמן הזה".

במבט ראשון נראה נוסח זה תמוה מעט, שהרי אם הנס היה בימים ההם, כיצד יתכן שהוא נעשה בזמן הזה?

אלא, מתרץ הסבא, שאמנם הנס נעשה בימים ההם - אך נועד בשביל הזמן הזה! שכן דור החשמונאים, שזכה לראות את בנין בית המקדש, לא נזקק לנס כדי לחזק את אמונתם, נמצא, שכל מטרת הנס היתה לחזק את האמונה לדורות הבאים אחריהם, שאינם ראויים לנסים גלויים, ועל ידי התבוננות ולימוד בנסים שנגעשו בימים ההם, נוכל להתחזק באמונה בהקב"ה.

*

ההתבוננות בנס שהיה בכך השמן מעוררת את האמונה, שהרי הכהנים מצאו כמות שמן קטנה שמספיקה רק ליום אחד, ובכל אופן דלקה המנורה במשך שמונה ימים.

הנס הגלוי הזה מכריז על כך שגם הטבע הוא בעצם נס, ומבחינת הקב"ה אין הבדל אם כמות שמן קטנה תספיק ליום אחד או לשמונה ימים - כך או כך הוא זה שגורם לנר לדלוק!

על ידי הנס הגלוי ביקש הקב"ה ללמדנו, על הנס הנסתר שקיים בבריאה, כדברי הרמב"ן (שמות יג, טז): "ומן הנסים הגדולים המפורסמים אדם מודה בניסים הנסתרים שהם יסוד התורה כולה, שאין לאדם חלק בתורת משה רבינו עד שנאמין בכל

רמז לחנוכה בית חשמונאי

חנוכה אינו חג מן התורה אלא מדרבנן, אולם ענינו רמוז בתורה הקדושה, כפי שמבאר הרמב"ן על הפסוק (במדבר ח ב) "בהעלותך את הנרות".

בפסוק זה מסביר רש"י שסמיכות הפרשיות בין פרשת המנורה לחנוכה הנשיאים שנכתבה קודם לכן באה לרמוז לאהרן שחלשה עליו דעתו על שלא היה עמם בחנוכה: 'שלך גדולה משלהם, שאתה מדליק ומטיב את הנרות בוקר וערב'.

הקשה הרמב"ן: מדוע ניחם הקב"ה את אהרן בהדלקת הנרות ולא בקטורת בוקר וערב שהוא מקטיר או בשאר הקרבנות?

ותרץ: "אבל ענין ההגדה הזו לדרוש רמז מן הפרשה על חנוכה של נרות שהיתה בבית שני על ידי אהרן ובניו, רצוני לומר חשמונאי כהן גדול ובניו: ובלשון הזה מצאתיה במגילת סתרים לרבינו נסים שהזכיר האגדה הזו ואמר, ראיתי במדרש כיון שהקריבו שנים עשר שבטים ולא הקריב שבט לוי וכו', אמר לו הקב"ה למשה דבר אל אהרן ואמרת אליו, **יש חנוכה אחרת שיש בה הדלקת הנרות ואני עושה בה לישראל על ידי בניך נסים ותשועה וחנוכה שקרויה על שמם, והיא חנוכה בית חשמונאי...**"

ומאחר שנרות חנוכה נוהגים גם כיום, לאחר חורבן הבית - ממשיך הרמב"ן - זוהי כונתו של הקב"ה בהבטיחו שהנרות לעולם אל מול פני המנורה יאירו, לא נרות המנורה בבית המקדש שחרב, כי אם נרות חנוכה, הדולקים גם כיום בכל בית יהודי.

לזיקה זו - בין קרבנות הנשיאים ובין חג החנוכה - ישנו חיזוק נוסף הקושר מבחינה רעיונית בין שניהם ומסביר את הסיבה לכך שבכל יום מימות החנוכה קוראים בתורה את פרשת קרבנות הנשיאים, על אף שימי ההקרבה חלים בחודש ניסן:

כאשר מפרטת התורה את קרבנות הנשיאים היא נוקטת באריכות גדולה, שלא כדרכה. כידוע, כל מילה וכל אות שנכתבה בתורה יש לה משמעות וסיבה. חכמינו ז"ל מתיחסים בפרושיהם לדיוקי המילים שבתורה ועל פיהן מפרשים את התורה, ולומדים הלכה למעשה. לעתים קרובות לומדים חז"ל את פרטי הדינים מאות אחת הנראית יתירה. ואף על כל קוץ וקוץ, על תגי האותיות, נדרשים תילי תילים של הלכות.

אולם למרות כל זאת בקרבנות הנשיאים מאריכה התורה ביותר, ולכאורה נראה כי נכתבו שם עשרות פסוקים מיותרים ומאות מילים שחוזרות על עצמן שוב ושוב ללא כל שינוי וחדוש "ויקריבו הנשיאים את קרבנם לפני המזבח" (במדבר ז, י) כשבכל יום מפורטים כל פרטי הקרבן שהיו אחידים לגמרי!

מדוע, אם כן, האריכה התורה ופרטה את קרבנות כל הנשיאים? הרי כל הקרבנות היו זהים! מהו הטעם לכך שהתורה לא הסתפקה בכתיבת פרטי הקרבן של הנשיא הראשון תוך הדגשה שכל הנשיאים הביאו גם הם קרבן זהה?

אלא התורה רוצה ללמדנו כאן סוד נפלא!

אמנם הנשיאים הביאו את אותו הקרבן בדיוק, אין כל חידוש בפרטים החיצוניים של הקרבן. אך האריכות באה ללמדנו שכל אחד ואחד מהנשיאים הקריב את קרבנו בכוונה שלימה לשם ה'.

טבע בני האדם הוא שכאשר הם רואים מספר אנשים המתאמצים בענין כלשהו, הראשון נוטל את השכר הגדול, וכל האחרים טפלים לו. אולם אצל הקב"ה אין הדבר כן, אלא הנסתר והגלוי שווים לפניו, והוא עתיד להנחיל לכל צדיק וצדיק ש"י עולמות ורוצה בעבודתו של כל אדם ואדם כאשר הוא עושה זאת

דברינו ומקרינו שכולם ניסים אין בהם טבע ומנהגו של עולם". אנחנו מוקפים בניסים גלויים, שנראים בעינינו כאילו הם טבע העולם, משום שהתרגלנו לבריא, אך כאשר נתבונן בהם נבחין שאין הם אלא נס גלוי!

עצם העובדה ששמן דולק, היא כבר נס! וכיוצא בכך, כשהשמש, שמשקלה מליארד טון, עולה וזורחת בכל בוקר - זהו נס! כשהגרעין נרקב באדמה וממנו צומח עץ רב פירות - האין זה נס?!

רבי חנינא בן דוסא הורה לאשתו להדליק נרות בחומץ, ואמר לה: "מי שאמר לשמן שידלק, יאמר לחומץ שידלק", והחומץ, אכן, דלק...

כשאנחנו רואים שמן דולק - איננו מתפעלים, אך רבי חנינא הצליח לראות גם בכך נס גלוי, ובכל פעם התפעל מחדש: איך יתכן שאש דולקת ממי זיתים? מהו ההבדל בין מי תפוחים, מיץ אגסים, מיץ שזיפים או זיתים? אלא, שהקב"ה הוא זה שקבע שמין זיתים ידלק, ולכן ודאי שה' שאמר לזיתים לדלוך, יכול לומר גם לחומץ לדלוך.

(נתיבי אור)

האיכות והכמות

בחנוכה נצטוונו להדליק נרות לפרסום הנס, ולכאורה קשה, אם המטרה היא לפרסום הנס מדוע יש להדליק רק כמה גרמים של שמן בחנוכה המונחת בחלון ולא מדורות על הגגות? האם אין ל"ג בעומר, שבו מדליקים מדורות בכל מקום ומאה אלף איש נוסעים למירון, דרך טובה יותר לפרסום של נס?

אלא, שמצוה זו ניתנה לנו לזכר נס מציאת פך השמן הטהור בבית המקדש. פך השמן היה פך קטן בלבד, אולם כל טיפה של שמן שהיתה בו דלקה זמן רב ולימדה אותנו את סודם של ימי החנוכה ואת היסוד שעליו הם מושתתים - העיקר בכל דבר וענין הוא האיכות שיש בו ולא הכמות!

רבים ביד מעטים נלחמו החשמונאים, הם היו מתי מעט - למול רבבות אויבים, אולם הם באו כשהם קוראים בשם ה' ועל ידי כך הצליחו להכניע את כל השאר.

מאחר שגם היונים ידעו עד כמה גדולה חשיבות האיכות, הם דאגו לטמא את כל השמנים - חביות על גבי חביות מלאות שמן עמדו בבית המקדש, אך היונים לא שפכו את השמן, אלא רק טמאו אותו. הם בקשו להשחית את עם ישראל, לא להרוג - ועל ידי כך ניסו להשמיד אותו!

בימים אלו, המלמדים אותנו כי אין הקב"ה צריך את הכמות, אלא הוא מבקש את האיכות, עלינו להתבונן בכל מעשה ולדעת כי אפילו כזה שנראה בעינינו דל ופשוט - אין לנו יכולת להעריך ולשער את מעלתו, שכן אם נקיים אותו מתוך מסירות נפש עבור שמו יתברך, ונדאג שתהיה בו איכות אמיתית, נוכל ברגע אחד לזכות בנצח נצחים.

אין לנו שמץ ומושג בערך האמיתי של המעשים שאנו עושים ואין לנו את אמת המידה לשער זאת, אילו היינו יודעים היינו עושים כל דבר בהתלהבות אדירה מתוך הערכה לכל פעולה שאנו עושים.

(רבי ניסים יגן זצ"ל)

בכוונה הראויה ללא השואה למעשיהם של בני אדם אחרים. יסוד זה הוא ענינו של חג החנוכה - כל אדם ואדם מדליק בביתו נר אחד קטן, ואותו אור קטן דוחה הרבה מן החושך ומזכה את מי שהדליק אותו שיחשב לו כאילו האיר אור עצום לעולם כולו! כפי שבקרבות הנשיאים אין הבדל בין הראשון לאחרון, אלא כולם אהובים וחשובים לפני המקום ברוך הוא, כך גדולה חשיבותו של כל מעשה ומעשה שעושה אדם בביתו ובלבד שיעשה אותו בלב שלם.

"הקב"ה אינו חפץ בפר או באיל, בקטורת או בסולת, אלא "רחמנא - ליבא בעי" (סנהדרין קו ע"ב) הוא חפץ בלב, כלומר: הוא רוצה את כוונת הלב של מקריב הקרבן. נמצינו למדים, שחזרה זו על קרבנו של כל נשיא ונשיא היא עדות מאת הקב"ה שכל אחד מהם הקריב את קרבנו עם כל הכוונה הראויה, עם כל הלב. שכן רק הקב"ה יכול למדוד באיזה לב ובכמה אהבה אדם מביא את קרבנו.

יתירה מזאת, התורה אף האריכה וכתבה פעם אחר פעם את כל פרטי הקרבן, ללמדנו שכל פרט ופרט הובא באותה כוונה שלמה לכבוד ה'.

(נתיבי אור)

הדודאים נתנו ריח ועל פתחינו כל מגדים

ישנם שני מאמרי חז"ל שכמעט והם הפכו להיות "מנהג ישראל דין הוא" להיותם מוזכרים בתקופת החנוכה בכל שנה ושנה. גמ' שבת [דף כא ע"ב - כ"ב ע"א] אמר רב כהנא: דרש רב נתן בר מניומי משמיה דרבי תנחום, נר חנוכה שהניחה למעלה מכ' אמה פסולה כסוכה וכמבוי [וברש"י כתב לפרש דהחיסרון הוא דלא שלטא עינא למעלה מכ' אמה וליכא פרסומי ניסא]. ומימרא השניה, הסמוכה לה: ואמר רב כהנא: דרש רב נתן בר מניומי משמיה דרבי תנחום, מאי דכתיב "והבור ריק אין בו מים"? ממשמע שנא' "והבור ריק" איני יודע שאין בו מים, אלא מה ת"ל "אין בו מים"? מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו. וצריך להבין את פשר סמיכות המאמרים הללו זה לזה.

עוד איתא במדרש [זרע אברהם על המדרש פ' וישב]: "הדודאים נתנו ריח" זה ראובן שהציל את יוסף. "ועל פתחינו כל מגדים" זה נר חנוכה. וצ"ב הקשר בין ראובן ובין חנוכה.

וראיתי ביאור נחמד בספר "אפריון" מהגאון רבי שלמה גאנצפריד זצ"ל [מחבר הקיצור שו"ע] דהנה יש לבאר במצות הדלקת נר חנוכה שנתקנה לעשותה בפרסום גדול, להדליק מבחוץ, ברה"ר, ודוקא במקום שהעין שולטת, ולא למעלה מעשרים אמה משא"כ בשאר מצוות שהם לזכרון הנסים שנעשו לישראל אף כי הפירסום נאה להם מ"מ אינם מעיקרי המצוה והפרסום אינו לעיכובא. שהרי לא נצטוינו לאכול מצה מבחוץ ולא לקרוא את המגילה בשווקים וברחובות.

והענין בזה הוא כי הניסים הגלויים והמפורסמים כמו קריעת ים סוף וכן הצלת היהודים מידי המן הרשע וכדומה אין צורך לפרסמם כל כך, ורק לעשות להם זכר. וכן נס נצחון של החשמונאים, נצחון המלחמה שהיה גלוי ומפורסם אין מצוה לעשות פרסומי ניסא אלא ע"ז תיקנו הלל והודאה. ורק הנס שנעשה בפך השמן שדלק שמונה ימים שזה לא דבר שנגלה לעין כל, לא רק שהאומות לא ראו ולא ידעו מזה אלא שאף מבני עמינו לא ראו את הנס, רק

הכהנים ששמשו בביהמ"ק. ולכן תיקנו במצות הדלקת נר חנוכה לעשותה דוקא בפרסום למען יתפרסם הנס הגדול שנעשה לנו. ודבר זה אנו למדים גם ממדותיו יתברך [בבחינה של "והלכת בדרכיו" מה הוא אף אתה] שמצינו שזהו ג"כ ממדותיו יתברך, שהאדם עושה מצוה בסתר הקב"ה מפרסמו בגלוי, וכדאמרין יוסף שקידש שם שמים בסתר הוסיפו עליו אות אחת משמו של הקב"ה דכתיב "עדות ביהוסף שמו על ארץ מצרים".

והנה גם ענינו של ראובן בהצלת יוסף היה כולו בסתר, במצפון לבו להשיבו אל אביו. ולולי שהעידה עליו התורה שהיתה כוונתו להצילו לא היה נודע לנו מצפוני לבבו, שהרי הוא יעץ להשליכו לבור מלא נחשים ועקרבים, ובסתר לבו נתכוון עי"ז להצילו, וכיון שכן פרסמו הכתוב "וישמע ראובן ויצילהו מידם".

והנה ה"ריח" הוא המפרסם את הדבר הנסתר והמכוסה. כי הריח הולך למרחקים ומפרסם את טיבו של הדבר המוצנע. ואף שאין הדבר נראה לעיניים הריח מפרסמו.

וזהו שאמר המדרש "הדודאים נתנו ריח" זה ראובן [שנקרא כן ע"ש הדודאים שמצא] שהציל את יוסף. שאע"פ שלא גילה את דעתו וכוונתו להצילו וגם פעולתו לא היתה נראית כהצלה [שהרי בבור היו נחשים ועקרבים] אבל הא' יראה ללבב, והוא ידע כוונתו הטובה שהיא למען הצילו [ובטח בזכות יוסף ויעקב שלא יזיקוהו] וע"כ פירסמו וכתב עליו "וישמע ראובן ויצילהו מידם" וזהו כמו הדודאים שנותנים את ריחם למרחקים ומפרסמים את טיבם - ומזה למדנו שגם מה שהקב"ה עושה עמנו בהסתר עלינו לפרסם, ולכן "ועל פתחינו כל מגדים" זה נר חנוכה שאנו מדליקים דוקא על פתחינו לפרסם את הנס הגדול.

ובזה יובן סמיכות המאמרים דלעיל ממסכת שבת, שבא ליתן טעם מדוע דוקא בנר חנוכה בעינין פירסומי ניסא ומעכב אפי' בדיעבד אם הניחה למעלה מכ' אמה, זהו מחמת הדרשה ד"הבור ריק אין בו מים" אבל נחשים ועקרבים היו בו, ולא היה נראה הצלת ראובן בגלוי אלא שהקב"ה פירסמן, וכן יש לנו לעשות בנר חנוכה. (הלל ושמוחה)

לשנה אחרת קבעום ועשאו ימים טובים בהלל והודאה

גמ' שבת [דף כא ע"ב] מאי חנוכה? דתנו רבנן בכ"ה בכסליו יומי דחנוכה תמניא אינון דלא למספד בהון ודלא להתענות בהון. שכשנכנסו יוונים להיכל טמאו כל השמנים שבהיכל וכשגברה מלכות בית חשמונאי ונצחום בדקו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן שהיה מונח בחותמו של כהן גדול ולא היה בו אלא להדליק יום אחד. נעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים. לשנה אחרת קבעום ועשאו ימים טובים בהלל והודאה.

מדוע לא תיקנו את ההלל והודאה כבר לאותה שנה? מדוע המתינו לשנה אחרת?

מפיהם של רבותינו קיבלנו שאי אפשר היה לקבוע תיכף ומיד באותה השנה שהימים הללו ראויים אכן להיקבע לימי הלל והודאה מפני שהיה צריך להמתין ולראות איך הנס והתשועה הגדולה ישפיעו על כלל ישראל, ומהו הרושם שהנצחון על מלכות יון ישאיר עליהם.

הגע עצמך, אילו התוצאה מן הנצחון על מלכות יון היה מביא אותם להתמלא ברגש של "כוחי ועוצם ידי עשו לי את החיל הזה" היו מפקיעים את הימים הללו מהיותם ימים המיוחדים לחגוג את

ההלל והודאה.

מבחן התוצאה העגום, היה שולל מן הימים הללו את תוכנם הפנימי. רוח הכפירה שהיתה מנשבת היתה מבטלת מן הימים הללו את יחודיותם.

על כן היה צריך להתאזר בסבלנות במשך שנה תמימה כדי לראות ולהיכח איך הנס והנצחון ישפיעו על הליכות עולמים של הכלל ישראל.

ורק כאשר חלפה שנה תמימה והוברר שהכלל ישראל התחזק באמונתו, והתקרב אל בורא עולם, הוכח שהימים הללו אכן ראויים להיות חג ומועד בישראל.

תוצאות אמת אינם ניכרים על פני השטח תיכף ומיד.

יש צורך להתאזר בסבלנות ולבחון את התוצאה בטווח של זמן יותר משמעותי, וברבות הימים.

על כן "לשנה אחרת קבעום ועשאוּם ימים טובים בהלל והודאה".

(הלל ושמחה)

נס החנוכה עדיין לא הסתיים!

חז"ל (שבת כב ע"ב) שואלים "מאי חנוכה?"

וצריך להבין, מדוע לא מצינו ששואלים גם "מאי פסח?" "מאי סוכות?" או "מאי פורים?" מדוע דוקא על חג החנוכה נשאלת שאלה זו?

התשובה לכך היא - אומר רבי חנניה ויזגאן בספרו "אמרי חן" - משום שכאשר מתבוננים בחג החנוכה. מגלים שחג זה שונה משאר החגים בשלושה דברים:

א. על כל חג יש לנו מסכת המסבירה את מהותו של אותו חג, את הלכותיו ומנהגיו, ואיך עלינו לחוג אותו. יש לנו מסכת פסחים, מסכת סוכה, מסכת מגילה, ועוד ועוד, ורק "מסכת חנוכה" אין [זאת על אף שחנוכה הוא הגדול ביותר מבחינת מספר הימים - שמונה ימים, וגם גומרים בו את ההלל בכל שמונת הימים].

ב. בכל חג וחג בעיני נמי "לכם", כלומר, ישנה מצוה לענגו באכילה ובשתיה, ורק בחנוכה לא קבעו לנו חז"ל חיוב של אכילה ושתיה, אלא הדלקת נרות בלבד. ואינו כחג הפורים שקבעו חז"ל לחגוג אותו באכילה ובשתיה.

ג. כל חג וחג שמו מעיד על מהותו, שם החג מזוהה עם מהותו של החג: פסח - על שם קרבן הפסח ויציאת מצרים. סוכות - על שם שיושבים בסוכה, ועוד. ורק חנוכה, השם עדיין לא אומר דבר ברור על מהותו של החג, ומשום כך יש צורך לשאול "מאי חנוכה?" כלומר, מה באים ימי החנוכה להזכיר לנו, ועל כך נאמרו פרושים רבים: א. על שם המזבח שבנו החשמונאים מחדש וחנכוהו. ב. להזכיר את סיום המלחמה "חנו-כה", שחנו מהמלחמה בכ"ה בכסלו. ג. בראשי תבות של שם החג נרמזו הלכותיו [ח' נרות והלכה כבית הלל] ועוד. ודבר זה אומר דרשיני.

ונראה לפרש - ממשיך הרב ויזגאן - שהדבר המבדיל בין חג החנוכה לשאר החגים הוא, שהנס של חג החנוכה עדיין לא הסתיים! שכן, חג החנוכה נקבע לזכר הנצחון המזהיר של החשמונאים על היונים והמתיונים. ומה היתה מטרת היונים, והמתיונים שעזרו להם? - מטרתם היתה "להשכיחם תורתך" - להשכיח את התורה, ולעקור את האמונה מישראל, ועל כן גזרו עליהם כל מיני גזרות: שלא לשמור שבת, שלא למול את בניהם,

שלא יקדשו את החודש ועוד.

וכי לאחר נצחון החשמונאים בטלו גזרות אלו מן העולם? הלא גם לאחר הנצחון המזהיר, גזרות חדשות לא פסקו, ואפילו עד דורנו זה, עדיין ישנן מדינות שאינן מאפשרות ליהודים לקיים את דתם, ומטרתם להשכיחם תורת ה' ולעקור מהם את האמונה. גם מתיונים למיניהם עדיין קיימים, רק שהם פושטים צורה ולובשים צורה. אם אז קראו להם "מתיונים", הרי שבימינו קוראים להם "ליברלים", "מתקדמים", "משכילים" ועוד.

נצחון החשמונאים היה, אפוא, פרק אחד מפואר בתולדות הנצחונות של עם ישראל, ולכן קבעו חז"ל רק את הדלקת הנרות לזכר הנצחון הרוחני, ולא רצו לעשות זכר גם לגשמיות, כי חששו שמא במשך הזמן ישכח העיקר - שהוא הנס הרוחני, וישאר רק הנס הגופני [אכילה ושתיה] ועיקר הנס הרי הוא נס רוחני.

וכיון שהיה זה רק פרק מזהיר אחד בתולדות הנצחונות של ישראל, לכן לא נכתבה עליו מסכת. דומה הדבר לאדם המחבר ספר - כלום אחרי כל פרק שיגמור ילך להדפיסו? ודאי לא, אלא ממתינ עד שיגמור את כל הספר ואז יגש להדפיסו.

רק בביאת משיח צדקנו יתבטלו כל המתיונים למיניהם ויאבדו כל האויבים, ואז יתקיים הנס במלואו, וגם חג חנוכה יהיה שוה לכל החגים, נחגוג אותו באכילה ובשתיה, ואז אולי גם תהיה לנו מסכת חנוכה.

(ומתוך האור)

הנאה במצות נר חנוכה

מובא בספר "ממזרח שמש" (שיחותיו של המשגיח רבי יחזקאל לוינסקי זצ"ל ממיר בנאמרו בשנחאי שיחות לחנוכה פרשת מקץ, תש"ה):

כשספרו לרבי לוי יצחק מברדיטשב זצ"ל, שהפריץ זוכה להנות מכל עינוגי העולם הזה, אמר: "יש לו אמנם הנאות, אך את ההנאה של מצות נר חנוכה - זה אין לו!"

מה מיוחד בהנאה שישנה בקיום מצות נר חנוכה?

נאמר בפסוק בישעיהו (מה, טו): "אכן אתה אל מסתתר אלוקי ישראל מושיע" ופרש הרד"ק: "אכן - כן יאמרו הם, העכו"ם, וכן הוא באמת, שאתה א-ל מסתתר, שאינך נראה, ואתה 'אלוקי ישראל', כי בהם נראה כוחך וגבורתך בתשועה שתושיעם בעת צרתם".

הנהגתו של הקב"ה עם הגויים הנה נסתרת, בעיניהם הוא 'אל מסתתר', אבל עם ישראל זוכה להנהגה של ניסים ובאופן גלוי, ורואים הם בברור כי "אלוקי ישראל מושיע".

יסוד נפלא זה - ממשיך המשגיח ואומר - התגלה בחנוכה. הקב"ה לוקח אומה ענקית, מעצמה, עם נשק חדיש, חיילים בלי סוף, ומוסרה ביד קומץ אנשים חלשים. ולא זו בלבד, אלא שעושה להם גם את נס פך השמן. לימוד נוסף יש לנו ללמוד מנס חנוכה: יהודה המכבי, שחז"ל מספרים לנו על כוחו המופלא והאדיר, האם היה לו כח זה גם לפני כן?

יתכן שהיה לו ויתכן שלא, אך ודאי שהוא לא היה מודע לכח זה ולא חלם לעשות מרד כנגד היונים. רק בשעשה שהחליט להתחזק ולצאת למרד נגד היונים יחד עם אביו ואחיו - אז נתן לו הקב"ה את הכוחות הנדרשים כדי לנצח במלחמה ולחולל את המהפכה.

פרסום הנס

חנוכה ופורים נקבעו לזכר הניסים שנעשו בהם, אולם בשניהם יש הדגשה מיוחדת על פרסום הנס, כך שלא מספיק לאדם שירגיש את הנס בעצמו, אלא יש ענין שיפרסם אותו ברבים, וישנם דינים רבים היוצאים מכך.

בענין זה, כתב רבי אהרן לייב שטינמן שליט"א, מתעוררת קושיה: לכאורה נראה שפרסום הנס שייך רק כשאדם יודע משהו שאחרים אינם יודעים אותו, ולפיכך מוטל עליו החובה לפרסם ולהודיע עליו ברבים, אך בחנוכה ובפורים אין הדבר כן, וההוכחה - שכל האנשים הדרים בעיר צריכים להדליק בפרסומי ניסא אף על פי שאחרים יודעים על הנס שנעשה, מהו, אפוא, ענינו של פרסום הנס הלזה?

אלא, שדרכם של בני אדם היא שהם חשים צורך לשתף אחרים במאורעות שעוברים עליהם, כמו: חתונה שהם עורכים, ולשם כך הם מזמינים את הציבור לחגוג עמם ולשמוח בשמחתם.

ואמנם, בכל המאורעות הללו מקור השמחה אינו נמצא בקהל המוזמנים, אלא באדם עצמו, והוא שמח גם בלי שאף אחד יבוא, אך מכל מקום ככל שיש יותר השתתפות של אחרים בשמחתו, כך הוא חש יותר ויותר את השמחה.

יסודו של הנס נועד כדי לבנות באדם הכרה שלימה ואמונה ובטחון בה' שאין טבע בעולם, אלא משמעותו של הטבע היא הנהגת ה' באופן תמידי, וברגע שבו יחפוץ הקב"ה לשנות את הטבע, אין לו שום הגבלה.

ובדיוק כמו בשמחה - ככל שאדם מראה ומפרסם יותר את הנס, הוא 'ח' יותר את הלימוד שיש בו ומחדיר לעצמו עוד ועוד את המסר שבאו הנסים ללמדו, וכך ככל שהוא דואג לפרסם את הנס, הוא מתחזק בעצמו עוד ועוד באמונה ובבטחון.

נמצא, אפוא, שתכליתו של פרסום הנס, הוא עבור האדם עצמו, כדי שהוא ירגיש יותר ויותר את מהותו של הנס, ואין הוא מיועד עבור האחרים.

(אילת השחר)

בני בינה ימי שמונה

ביאור בטעם השם "בני בינה" - ע"פ המהר"ל שבני הבינו מהנס של פך השמן שהם במהלך של נס וגם הנצחון הרי הוא נס מהשי"ת.

וביאר בזה בס' מעגלי צדק לאמו"ר הגאון זצ"ל (עמ"ס מגילה אות ט"ז - ובנדמ"ח מעגל"צ פורים סימן נ"א) והוא, עפ"י מש"כ בחי' המהר"ל מפראג עמ"ס שבת (דף כ"א ב') וז"ל, ואם תאמר, וכי בשביל שנעשה להם נס בהדלקה ולא היה זה רק לעשות מצות הדלקה היו קובעים חנוכה, והרי כל נס שחייב להודות ולהלל הוא בשביל הצלתו, ולא בשביל שנעשה לו נס לעשות המצוה, והראיה כי בתפילת "על הניסים" לא הזכירו הנס של הנרות וי"ל שעיקר מה שקבעו ימי חנוכה הוא בשביל מה שנצחו את היוונים, רק שלא היה נראה שהיה נצחון ע"י נס השי"ת שנעשה זה, לא מכוחם וגבורתם, ולפיכך נעשה הנס של נרות המנורה, כדי שיידעו שהכל היה בנס, במלחמה ג"כ, עכ"ל, וכ"כ בספרו נר מצוה (על עניני חנוכה) עיי"ש.

ונמצא לפי"ז שעיקר קביעות ימי החנוכה הוא רק משום שהבינו דבר מתוך דבר, כלומר, דמתוך נס המנורה הבינו והרגישו שאף הנצחון היה כולו נס, ולכן קבעו לדורות את שמונת ימי החנוכה,

ללמדנו, שכאשר אדם מתחיל להתחזק ולעשות מה שצריך למען קיום התורה והמצוות, גם אם נראה לו שאין זה לפי כוחותיו, אם יוצא לדרך - הקב"ה יתן לו את הכוחות הנצרכים לו להצליח. כשיהודי עומד ומתבונן בנרות חנוכה ונזכר בכל זה - הלא הנאה צרופה היא זו. כלום לפריץ ישנה הנאה שכזו?!

לפנינו מעשה על בחורה יראת שמים שעשתה את המוטל עליה, בלי לחשוב מה יצא מכך, וזכתה להשגחה פרטית מופלאה. את המעשה סיפר יהודי תלמיד חכם מבני ברק. באחד הימים הוא נסה במונית שרות לטבריה. בתחילת הנסיעה הרכיב אזניות על אזניו והקשיב לשיעור תורה.

לפתע הוא מבחין ש"שמח" במונית. הוציא אזניה אחת ושאל מה קרה.

התברר כי במונית ישבה בחורה צנועה, תלמידת 'בית יעקב' ושאר הנוסעים היו יהודים שאינם שומרי תורה ומצוות. בשלב מסוים התחילו הנוסעים לדבר ביניהם דברים שאינם ראויים והיא בקשה שיפסיקו. הם סרבו ואז היא פנתה אל הנהג ואמרה: "תעצור בבקשה, אני רוצה לרדת!" אמר לה הנהג: "תחכי עד הצומת הבאה", אבל היא התעקשה: "לא, עכשיו תעצור". עצר הנהג והוריד אותה באמצע הדרך.

אותו יהודי תלמיד חכם הגיע לטבריה, סידר שם משהו, ולפתע הוא מבחין באותה בחורה עוזרת לאשה זקנה. ניגש אליה ואמר: "תסלחי לי, זו את שהיית במונית, לא?"

- "כן, זו אני"

- "אז איך הגעת לכן כל כך מהר?"

אמרה לו: "אני כרגע עסוקה במצוה אחרת, אם תרצה אספר לך אחר כך בטלפון, את השתלשלות המעשה".

ענין אותו מאוד מה היה והוא צלצל אליה. וכך סיפרה אותה נערה צדקנית:

שתי דקות אחרי שירדה מהמונית עצרה לידה מכונית. בתוכה ישבה אשה זקנה - זו שראה אותה עוזרת לה - ולידה אדם נוסף. פנתה אליה ושאלה: "אולי את יודעת איך מגיעים לרבי מאיר בעל הנס?" "כן" ענתה הבחורה - "גם אני בדרכי לשם. אם יש לכם מקום אצטרף אליכם ואראה לכם את הדרך".

בדרך ספרה לה הזקנה כך: "לפני הרבה שנים ארבע במשפחתנו נס גדול, ומאז בכל שנה, ביום התרחשות הנס, נוסעים אנו לקברו של רבי מאיר בעל הנס להתפלל. בדרך כלל אחי נוסע עמי והוא יודע את הדרך, היום הוא מאושפז בבית חולים ולכן נסעתי עם מישהו אחר שלא ידע כל כך טוב את הדרך, וטוב שפגשנו אותך". "האמת" המשיכה הזקנה - "שיש לי עוד נדר: ביום זה של הנס הנני מתחייבת לשלם חתונה של יתומה. בדרך כלל אחי מברר לי על בחורה יתומה צנועה שעומדת להנשא ואני משלמת לה את הוצאות החתונה. כעת אחי בבית חולים, לא יכול לברר לי, אולי באמת ידוע לך על אחת כזו?"

היא השפילה את העיניים ואמרה: "אני יתומה, ואני מאורסת..." "אם כך" אמרה לה הזקנה, "אחרי רבי מאיר בעל הנס נעלה אליך הביתה ונעשה חשבון כמה דרוש לך להוצאות החתונה".

באה הביתה אליה, עשתה חשבון של כל הוצאות החתונה, כולל אולם, מספר מנות, תזמורת ושמלת כלה ואת הכל שלמה. ולא הסתפקה בכך אלא הוסיפו גם סכום הגון עבור רכישת מכשירי חשמל וריהוט.

אכן, השגחה פרטית!

(ומתוך האור)

כי על הנס פך השמן גרידא לא היו קובעין זכר לדורות, וכמש"כ המהר"ל וא"כ הרי מבואר היטב מה שאנו אומרים "בני בינה ימי שמונה קבעו שיר ורננים", דרך משום שהיו בני בינה הבינו דבר מתוך דבר לכן קבעו את הימים האלו לימי שיר ורננים, עכ"ד, ולפי"ז מתבאר, דכל שמונת הימים קבעו משום שהיו "בני בינה" ולא רק היום הראשון, וכמש"נ.

ומילתא אגב אורחא יש להעיר בענין זה, דהנה לדברי המהר"ל ז"ל דנס פך השמן בא כדי לגלות שאף הנצחון היה כולו נס, לכאן יש לעיין למה הוצרכו לזה שמונה ימים, והרי גם אם היה נס בפך השמן רק יום אחד כבר היה גילוי על נס הנצחון.

ומכאן אנו לומדים יסוד גדול בעומק כוחות הנפש, דבשביל להפקיע ולהוציא מתוך עומק הלב את ההרגשה של "כוחי ועוצם ידי" רחמ"ל צריך לפעמים בשביל זה שבוע שלם של ניסים, שהרי כבר אמר מרן הגר"י לוינשטיין זצ"ל דמצד עצם טבע האדם מור שרש בו הרגשת כוחי ועוצם ידי על כל צעד ושעל, וכמו שנאמר "עקוב הלב מכל מי ידענו", ואף אם האדם חושב שהוא מאמין, לפעמים זהו רק בבחי' "וידעת היום", אך בעומק לבבו עדיין לא השריש ידיעה זו ולא קיים חובת "והשבות אל לבבך", ועיקר נסיון האדם הוא לשרש מקרבו מחשבות כפירה אלו, ולהשריש בקרבו את האמת האמיתית כי "אין עוד מלבדו" וכמו שנתבאר באר"כ כה בקונטרס עצות לזכות בדין בימים הנוראים (סימן ג' וסימן י"ב) ע"ש, ואז בימי החשמונאים זכו לסיוע מן השמים כדי להשיג ריש בקרבם את האמת, וסיוע זה היה ע"י השבוע שבו נעשה פך השמן, ובזה ג"כ גילו לנו עד כמה צריך לעמול כדי להחדיר הכרה זו בפנימיות הלב, ודו"ק.

(הגר"ח קרלינשטיין צוק"ל)

בני בינה ימי שמונה קבעו שיר ורננים

ידועה השאלה: מדוע רק בפורים קבעו שישינה מצוה לעשות סעודה, ואילו ימי החנוכה נקבעו לימי הלל והודאה - "שיר ורננים", אבל הסעודה בחנוכה היא בגדר רשות בלבד, לא חייבים לאכול סופגניות... רק אם אדם אומר בסעודתו דברי תורה, יש מצוה בסעודה זו.

גם התשובה על שאלה זו ידועה: בפורים היתה הגזרה על הגוף הגשמי, ועל כן תקנו הודאה שהיא בגוף - סעודה. בחנוכה היתה הגזרה על הנפש, על הרוחניות, ומשום כך תקנו הודאה רוחנית - בהלל, וב"שיר ורננים".

אולם על כך יש לשאול: והרי גם בחנוכה היתה סכנה לגוף, בזמן המלחמה. מדוע לא נתקנה הודאה גשמית לזכר הצלה זו? כאשר החשמונאים נצחו במלחמה, הם עדיין לא תקנו שום דבר, אלא אמרו: בואו נתבונן במה שקורה, ונבדוק מה צריך לתקן. הם אמרו: אמנם נצחנו נצחון גדול במלחמה, אבל מי שרוצה יוכל להסביר את הנצחון באלף דרכים, למצוא כל מיני הסברים 'טבעיים' וכל מיני סיפורים ותרוצים, ובכך להכחיש את הנס.

מה בנוגע לנס שמצאו את פך השמן הטהור? גם דבר זה אפשר להסביר, כשרוצים רחמנא ליצלן לכפור בנס ובטובה 'הצליחו למצוא פך אחד, נו אז מה?! מה אתה עושה מזה עסק?!'

מי אי אפשר להסביר בשום אופן? את נס פך השמן, שדלקה כמות מועטת של יום אחד במשך שמונה ימים.

עמדו החשמונאים והתבוננו: בשביל מה עשה הקב"ה את הנס הגלוי של פך השמן?

והגיעו למסקנה, שנס פך השמן בא לתקן את הבעיה באמונה, וממילא התקנה היא תקנה של אמונה. אם כך, לא צריך לתקן סעודה שהיא גשמית, צריך לתקן תיקון רוחני שהוא לנפש.

זהו שנאמר: "ומנותר קנקנים נעשה נס לשושנים". למה הקב"ה לא עשה, שיהיו שמונה קנקנים? למה הוא לא עשה שיהיה בקנקן מספיק שמן לשמונה ימים? משום שנחוץ היה לעשות נס גלוי "מנותר קנקנים", כדי לחזק את האמונה.

על כן, "בני בינה" הבינו את אשר ראוי להם לעשות, ואת "ימי שמונה" "קבעו" רק "לשיר ורננים", ולא לאכילה ושתייה.

(ומתוק האור)

כל אחד מודה לפי מה שהוא...

שמעתי מאדם אחד הסבר יפה על ההבדל בין ההודאה בפורים להודאה בחנוכה, וכך הוא אמר:

בחנוכה גזרו שלא ללמוד תורה. יש כאלה, שבשבילם לא ללמוד תורה זה אסון וצרה נוראה. יש כאלה, שדוקא נוח להם בכך. אדרבה, סוף סוף אפשר לחיות בלי לחץ. כל החיים צריך להזהר לא לבטל את הזמן, אז הנה - עכשיו אפשר להרגע...

בחנוכה גזרו היונים לא לשמור שבת. גם בענין זה לא כל בני האדם שווים. יש כאלה שכבוד השבת וקיומה הוא בראש מעיניהם, ויש כאלה שלא כל כך בוער להם בלב ענין השבת. כל אחד לפי מה שהוא.

לעומת זאת, בפורים - שגזרו להוריד את הראשים לכולם - בכך כולם היו שווים. לכל אחד יש רק ראש אחד וזהו... לכן כשניצל, כולם, ללא יוצא מן הכלל, שמחו שמחה גדולה - ברוך ה' הגיעה הישועה!

אמרו חכמים: בפורים הגזרה היתה שוה לכולם, צריך לעשות תקנה ששוה לכולם.

ומה? לאכול. באכילה כולם שווים.

בחנוכה, כאמור, הגזרה לא היתה שווה. לאחד היתה הגזרה קשה ומרה, ולשני היא לא היתה ממש גזרה.

אם כן, כשבאו לתקן תקנה על הישועה, אמרו: צריך לתקן לכל אחד לפי כוחו. משום כך תקנו לעשות הלל והודאה "שיר ורננים". האחד שר שיר רננים על כך שנצחו במלחמה, בנס גדול. האחר שר שיר רננים על כך שבזכות הנצחון הגדול במלחמה, בטלה הגזרה ואפשר ללמוד תורה. איזו שמחה ואיזו הודאה! כל אחד מודה לפי מה שהוא, בדיוק כפי שצר היה לו בעת הגזרה.

(ומתוק האור)

נרות חנוכה סגולה לפרנסה

"נרות חנוכה מסוגלים לפרנסה טובה, על דרך 'כי באור פניך נתת לנו תורת חיים ואהבת חסד וצדקה וברכה ורחמים וחיים טובים ושלוה וכל טוב' (ברכת שים שלום בשמו"ע). ורמז על זה, דראשי תיבות של ע"מך ישראל צ'ריכין פ'רנסה (ברכות ג:) הוא בגימטריא נ"ר. וי"ל דזה מרמז בפסוק: 'כי למחיה שלחני' (בראשית מה-ה) שלחני ראשי תיבות: ל'הדליק נ'ר ח'נוכה ש'מונה י'מים".

(ערוגת הבושם)

בין נרות חנוכה לנרות שבת

ב'נתיבות שלום' מבאר הענין שני חנוכה אסור בהנאה, לעומת נר שבת שמותר בהנאה, כי העבודה בחנוכה לזכר את התאוות והמידות הנמוכות - למטה מעשרה, ובזה ירמז שתענוגים אלו אסורים בהנאה - כליל תקטר להשי"ת אשר הוא טהור ומשרתיו טהורים.

אבל נר שבת מותר בהנאה ומצותו בכך, כי נר שבת מרמז על אורות ותענוגים עילאיים, והרי תכלית האדם בעולמו להתענג על ה'.

וזה הטעם שבערב שבת מדליקין נר חנוכה תחילה ואחר כך נר שבת, כי נר חנוכה ענינו כאמור להאיר למטה מעשרה. ונר שבת ענינו להשיג הארת הדעת במדות העליונות.

וכן אף סדר עבודת ה' שבתחילה "אדם מקדש עצמו מלמטה מקדשין אותו מלמעלה" שאם אדם מקדש עצמו תחילה במדור התאוות, זוכה לסייעתא דשמיא שמקדשין את אבריו העליונים - מוחא וליבא.

(נתיבות שלום)

"מצות נר חנוכה מצוה חביבה היא עד מאד"

והעולם עומד ותמה: מה טיבו של כתר חביבות זה, שהרמב"ם קושר לראשה של מצות נר חנוכה? אין זה מדרכו של הרמב"ם להפגין חביבות יתירה למצוה אחת על פני רעותה, וכאן חרג הרמב"ם ממנהגו.

אלא, אמר הגאון רבי שלמה זלמן אוירבאך, אנו מוצאים בגמרא (יומא כט.), שנס חנוכה לא ניתן להיכתב, להבדיל משאר החגים שיש לנו שהם מרומזים בתורה שבכתב. ולמה? משום שדוקא נס חנוכה בא לסמל את אמונתנו בתורה שבעל פה.

שהרי תמיהה עתיקה היא על נס פך השמן: איך בכלל נטמאו כל השמנים, והלא "משקי מי מדבחיא דכן" (פסחים יז. דהיינו: כל המשקין של קודש, כגון דם לזריקה ומים ויין לנסך ושמן למנחות, הנקראים כך על שם המזבח - הרי הם טהורים), ואם כן מדין תורה השמן לא נטמא כלל, ואם כן מן התורה לא היו צריכים כלל את נס פך השמן, הרי אנו מפגינים את אמונתנו ודביקותינו בדברי סופרים, ולכן נס חנוכה לא ניתן להיכתב, כי כל עיקרו של חנוכה אינו אלא כדי לפרסם את אמונתנו בתורה שבעל פה!

זו ה"חביבות" שהרמב"ם משייך לנס חנוכה, חביבות הנובעת מכך שעל ידי החנוכה קיבלו ישראל על עצמם את תקנות חז"ל לדורות, ובכך אישרו את דביקותם בתורה שבעל-פה!

(כמוצא שלל רב)

מצוות נר חנוכה חביבה היא עד מאד - משום שענינה של המצוה הוא פרסום האמונה והודאה לה', שהם יסוד ותכלית כל המצוות

כתב הרמב"ם (פ"ד מהל' חנוכה ה"ב) וז"ל, מצות נר חנוכה מצוה חביבה היא עד מאד, עכ"ל, וכבר העירו רבים על לשון זו של הרמב"ם, שלא מצאנו שכתב כן על שום מצוה ודוקא גבי נ"ח כתב כן. וצ"ב

והיה נראה לומר בזה, דהנה בהמשך הלכה זו כתב הרמב"ם וז"ל, וצריך אדם להזהר בה כדי להודיע הנס ולהוסיף בשבח האל

והודיה לו על הניסים שעשה לנו. עכ"ל, ומשמע לכאור' דזהו טעם חביבות מצוה זו, כלומר, דכיון שיש בזה פרסום הנס והודאה להקב"ה על הניסים שעשה לנו לכן הרי"ז חביב עד מאד.

וביאור הדברים הוא, עפ"י מש"כ בחי' הרמב"ן עה"ת (סוף פר' בא) וז"ל, וכוונת כל המצוות שנאמין באלוקינו ונודה אליו שב-ראנו, עכ"ל, וע' בקונטרס עצות לזכות בדין בימים הנוראים (סימן י"ב) שהארכנו לבאר יסוד זה, דהאמונה וההודאה להשי"ת הם יסוד כל התורה ותכלית כל המצוות ומטרת כל חיי האדם, ועבור זה זוכה האדם לכל טוב סלה, ע"ש.

ואם כן, כיון דכל עיקר המצוה של נר חנוכה הוא לפרסם הנס ולהודות עליו, אז נמצא שזהו מצוה שכל עיקרה ומהותה הוא יסוד ותכלית כל המצוות, ולכן הרי זו מצוה חביבה עד מאד, ואף דבכל קיום מצוה אנו מוכיחים שיש בורא ושאלו נבראים ומצווים לעשות רצונו יתברך, שהרי על כן אנו עושים מצוה זו, וכמו שכתב הרמב"ן ז"ל שם דלכן אמרו חז"ל "הוי זהיר במצוה קלה כבח-מורה", דהיינו, משום שהרי אף כאשר מקיים מצוה קלה הריהו מראה שיש אדון לעולם שחייבים לקיים ציווי, אולם מ"מ במצות נ"ח יש ענין מיוחד שכל עיקרה של מצוה זו היא שתיעשה באופן של פרסום הנס, ומשא"כ בשאר מצוות שאין בהם דין מיוחד של פרסום, ודו"ק.

ובזה מבואר ענין נוסף, דהנה הרמב"ם (שם) כלל בהלכה זו דין נוסף וז"ל, ואפילו אין לו מה שיאכל אלא מן הצדקה שואל או מכור כסותו ולוקח שמן ונרות ומדליק, עכ"ל, ולכא' מה זה שייך להל' זו.

וי"ל בזה, דהנה בשו"ת אבני נזר (או"ח סימן תק"א) כבר הביא להק', למה אפי' עני המחזר על הפתחים חייב למכור כסותו ולה-דליק נ"ח, וכמבואר ברמב"ם (שם) ובשו"ע או"ח (סימן תרע"א ס"א), מאי שנא משאר מצוות התורה שאינו כן, וכגון מצות שבת דאמר' עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות, וביאר שם בזה, דבשאר המצוות אם אינו באפשרותו אינו צריך לעשות עד כדי כך בשביל המצוה, משום קיי"ל דאם חשב לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה, ולכן אינו חייב לחזר על הפתחים, שהרי ברצונו לעשות המצוה, ונחשב כאילו עשאה, אך גבי נר חנוכה הרי על עיקר החפצא של המצוה הוא "פרסומי ניסא", ובזה לא מועיל מחשבה, כי אע"פ שיש לו רצון לעשות המצוה מ"מ הרי בפועל לא נתפרסם הנס, ולכן חייב אפי' לחזר על הפתחים בשביל זה, עכ"ד, ויש להאריך בזה, ואכמ"ל, ומ"מ לפי"ז הרי מבואר שפיר הא דהכליל הרמב"ם דין זה בהלכה אחת יחד עם גודל ענין פרסום הנס בנר חנוכה, ודו"ק.

(הגר"ח קרלינשטיין זצוק"ל)

הרגיל בנר ה"ל בנים תלמידי חכמים - לאהבת תלמידי חכמים צריך יר"ש מיוחדת

שבת דף כ"ג ע"ב: אמר רב הונא הרגיל בנר הויין ליה בנים תלמידי חכמים הזהיר במזוזה זוכה לדירה נאה הזהיר בציצית זוכה לטלית נאה הזהיר בקידוש זוכה וממלא גרבי יין ע"כ בגמ'.

וצ"ב למה בכולם אמר הזהיר ובנר הרגיל, עיין במהרש"א מש"כ בזה, ועוד יש לעיין דבשלמא בציצית מזוזה וקידוש הוא מדה כנגד מדה, דאם הוא זהיר ומדקדק על ציצית ומזוזה מהודרות ביותר, וכן מקפיד תמיד לבדוק ולהחליפן, ובפרט בציצית

שהוא חובת טלית ואעפ"כ זהיר תמיד ללבוש ט"ק מהודר וכשר בשיעור לכל הדיעות, ולכן השכר הוא ג"כ שיזכה לטלית ודירה נאה, וכן בקידוש אם הוא זהיר לכוון במ"ע של קידוש, ומקדש על כוס כשיעור לכל הדיעות וביין משובח, יזכה שימלא לו הקב"ה גרבי יין, אבל מה הענין של הרגיל בנר שיזכה לבנים ת"ח, שכר הגדול ביותר שיכול להיות, מה עשה הדליק נר? ומהו המדה כנגד מדה בזה? ומהו בכלל לשון "הרגיל", וכי מי לא רגיל בנר חנוכה, ובזהירות הנ"ל אין מידת הזהירות שוה בכול, אבל מי לא רגיל בנר חנוכה, ומהו לשון "הרגיל", כאילו שאין כולם רגילים בזה, ובפרט שמעיקר הדין די נר אחד בכל לילה, [ועיין שפ"א ובספרים מש"כ בזה].

ויש לעיין גם בהרגיל בנר הויין ליה בנים ת"ח ולמה לא יזכה שבעצמו יהיה ת"ח. ולמה אינו מקשה המהרש"א בזה. וצ"ב בכל הנ"ל, ועיין בפרי חדש בסימן תרע"א מש"כ בזה. ושור"ר שגם הב"ח בריש סימן תרע"א ג"כ העיר זה ע"ש מש"כ.

והנראה לבאר בזה בעזהש"ת, דהנה עיקר הגזירה בחנוכה היה להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך, וצריך להבין, דבשלמא "ולהעבירם מחוקי רצונך", שרצו לבטל מעם ישראל קיום המצות ניחא, מכיון שעם ישראל שונה מאומות העולם, ולא מתחתנים איתם, לא שותים יינם ולא אוכלים בישולם וכו', ומובן שחרה אפם ע"ז, אבל מה הענין "להשכיחם תורתך", ומה איכפת להם שעם ישראל כן לומד תורה, אבל משמע מזה שהיונים עם כל חכמת יון, ה' להם קנאה גדולה גם על לימוד התורה, כי אין חכמה כחכמת התורה, ולכן רצו לבטל גם לימוד התורה מעם ישראל מרוב קנאה לחכמת התורה. (ועיין בפמ"ג בזה). ונס חנוכה מסמל אהבת התורה, שהקב"ה עזר לנו שכן יהי אפשר לעסוק ולעמול בתורה, וזה עיקר התשועה והפורקן שהי' לעם ישראל, וזה צריך שיהי' עיקר הכוונה והשמחה בפרסומי ניסא בהדלקת נ"ח, שב"ה אפשר ואפשר לעסוק בתורה בלי כל הפרעות וגזירות, ולא סתם להדליק נ"ח, וזהו גודל הענין המבואר בספרים הקדושים ענינים נשגבים במצות הדלקת נ"ח, כי הוא מסמל אהבת התורה ולומדיה, וכדאיתא במדרש פרשת בראשית: וחושך זו מלכות יון שהחשיכה עיניהן של ישראל בגזירותיהן ע"ש, ולזה מדליקין נר חנוכה להראות שאנו ממשיכין להאיר בתורה ומבטלין חשכות יון.

ובזה יבואר הכל בס"ד, וזה הכונה "הרגיל בנר" כלומר שרגיל ומכיר הענין, ויודע מה הי' בחנוכה שרצו לבטל תורה מישראל, ובכוונה זו ניגש בשמחת התורה בשעת הדלקת נ"ח, שב"ה אפשר ללמוד תורה, ולא שמדליק סתם בלי כל כוונה וידיעה מהענין, ואם הוא כזה, כלומר שמאוד אוהב תורה ות"ח, א"ה הוא בודאי כבר ת"ח, דאל"כ לא הי' שמח כ"כ בזה. (שיחות חיים)

מהו הקשר המיוחד בין שבט יששכר לחנוכה

ידוע שהרב צבי אלימלך מדינוב, שחיבר את הספר הנכבד והנפלא בני יששכר, לא היה לו במשפחתו מי ששמו היה יששכר, לא אביו ולא סבו וזקניו, ואעפ"כ כן קרא לספרו בשם זה. והטעם לזה כתב הוא בעצמו, כיון שהיה מרגיש כל שנה התעלות מיוחדת בחנוכה, ושאל את רבו החוזה מלובלין, מדוע הוא מרגיש התעלות כ"כ מיוחדת דוקא בחנוכה, ואמר לו החוזה שאבות אבותיו היו משבט יששכר, והם היו בסנהדרין שקבעו את

ימי החנוכה, והוא הרבי מדינוב משורש נשמתם, ולכן הוא מרגיש כזו התעלות מיוחדת בימי החנוכה, ולכן קרא לספר בני יששכר. ואמר מו"ר הגר"א דיסקין שליט"א, שעל פי דברי החוזה, יש לו ד' חידושים בעניני חנוכה, שהרי ידעו שבני יששכר, היו בדרך כלל מעבירים את השנים והחדשים, וכמ"ש ומבני יששכר יודעי בינה לעיתים, היינו שאת חשבון העיתים והזמנים הם היו מחשבים, והיונים גזרו שלא יקדשו את החודש, וגזירה זו היתה בעיקר מכוונת אליהם, ולכן כשנתבטלה הגזירה דוקא הם קבעוהו ליו"ט. והדברים מרומזים בפיוט הנפוץ בכל תפוצות ישראל לאמרו בימי החנוכה, מעוז צור, ובבית יונים נקבצו עלי, המדבר על חנוכה, כתוב בני בינה ימי שמונה קבעו שיר ורננים, ובני יששכר כידוע הם בני בינה, וכמ"ש ומבני יששכר יודעי בינה, ובני בינה אלו, הם קבעו שמונת ימים ימי שיר ורננים.

וידוע שהשם חנוכה הוא גם על חנוכת המזבח, ובחנוכת המזבח בקרבנות הנשיאים בשבט יששכר, כתוב שונה מכל השבטים שבכל השבטים כתוב ביום השלישי וכו', בלא שכתוב הקריב, וגם אצל נחשון בן עמינדב ויהי המקריב ביום הראשון וכו', ורק ביום השני בשבט ישכר כתוב הקריב נתנאל בן צוער, ומסביר רש"י שנשיא שבט יששכר נתנאל בן צוער, השיאם עצה זו להתנדב למשכן, ולפ"ז יש קשר ברור בין חג החנוכה לחנוכת המזבח, ששניהם נקבעו ע"י בני יששכר.

ועוד חידוש עפ"ז, שהמדרש מביא את הפסוק, הדודאים נתנו ריח ועל פתחנו כל מגדים (שה"ש), ואומר המדרש על פתחנו כל מגדים זה נר חנוכה שמדליקים על הפתח, אך לא ברור מה הקשר לתחילת הפסוק, הדודאים נתנו ריח. אך לפי דברי החוזה הקדוש הדבר מובן, שהרי יששכר נולד בזכות הדודאים, וכמו שאמרה לאה שכר שכרתיך בדודאי בני, ועפ"ז מובן נפלא הקשר בין הדודאים לחנוכה. ודפח"ח.

(נפלאות מתורתך)

ולא מצאו אלא פך א' של שמן שהיה מונח בחותמו של כהן גדול (שבת כא:)

לכאורה היה צריך לומר שהיה חתום בחותמו של כהן גדול, ולא שהיה מונח בחותמו של כהן גדול.

ביאר הרה"ק מדינוב, דבאמת לא היה חתום בחותם של כהן גדול, כי הנה חותם המלך, דרך משל, הוא דבר יקר מאד ואינו ניתן לכל מאן דבעי ורק המלך בעצמו משתמש בו לכשירצה, ומסתמא גם חותם הכהן הגדול היה שמור אצלו ולא היו אחרים משתמשים בו, וגם הממונה על השמן בבית המקדש לא היה משתמש בו להחתים את הפכים. אלא שמלבד שטמאו כל השמנים ולא נמצא שמן טהור, וגם החותם של הכהן הגדול נאבד, ואח"כ מצאו פך שמן ועם הפך מצאו ג"כ את החותם של הכהן גדול, ומזה שנמצא על יד הפך גם חותם הכהן גדול הבינו שבדודאי לא נגעה בפך יד אדם, דא"כ היה נוטל את החותם לעצמו שמסתמא היה יקר הערך מאד. וזה שכתוב מונח בחותמו של כהן גדול, היינו מונח עם החותם, אבל לא היה חתום בו.

(צמח דוד)

על הניסים... על המלחמות

צריך עיון מה ההודאה על המלחמות? והנה דוד המלך אמר

מה התשועה הגדולה שהיתה בחנוכה יותר משאר תשועות, ללמדנו שהתשועה מהגזירה של 'להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך' גדולה היא מהתשועה ממות לחיים שהיה בפורים. (מנן הגר"ח קניבסקי שליט"א)

וקבעו שמונת ימי חנוכה אלו להודות ולהלל

כתב רבי לייב חסמן ענין נס חנוכה, שאנו חוגגים היום, אף שבעונותינו אבדנו מקדש וכהן וכו' - יש להבין עפ"י משל לבן חיל שענד לו המלך אות כבוד - תמונת המלך על רקע זהב טהור, הרי אף שעצם התשורה יקרה מאד בערכה, בכ"ז נבין כי אין שמחת איש הצבא על זאת, רק על הכבוד הגדול, שהוקירו המלך על כל צבאותיו, וממילא גם אם יארע שנאבד ממנו אות הלזה, אם כי יצטער על אבדתו, ואין ביכולתו להתקשט בו, אעפ"כ יודע כי עיקר ענינו, מה שחפץ המלך ביקרו - אינו בטל! והלא בפנקסי המלך חקוק בעט עופרת כבודו וגבורתו. וכן הוא ענין שמחתנו בזמן הזה, על הניסים והנפלאות שעשה ה' עמנו בימים ההם, שהרי העיקר מה שנגילה ונשמחה בהנס הוא כי חביבין ישראל שנקראו בנים למקום, וזה לא ישתנה לעולם.

(אור יהל)

להודות ולהלל

הנה תיקנו לנו חכמים את שמונת ימי החנוכה להודות ולהלל על הנסים שנעשו בימים ההם, ויש לנו להתבונן בכך, כי כל המועדים שניתנו לישראל, תכליתם ללמוד מכך לימודים.

הנה דרכו של עולם, שכאשר קרה לאדם מקרה מיוחד שלא בדרך הרגיל, כגון שניצל מתאונה וכדומה, הוא שמח ועושה סעודה, ומזמין קרובים וידידים וכו'. 'כשנתבונן היטב, הרי אצל אלו שאינם מאמינים בהשגחה פרטית, הרי מתייחסים לכך כאל מקרה, ומקרה הרי יכול לקרות, ומה יש לשמוח בזה? ולמי הוא מודה על מה שקרה מאחר שהוא רק דרך מקרה? ויתכן שאצלם זה אביזרייה דעבודה זרה! שזה עבודה לטבע, למקרה. וחלילה להרגיש בהודאה על הנס, שהוא הודאה על המקרה. אבל אצל המאמין היודע שהנס אינו מקרה, יש בנסים ג' נקודות, שעליהם תיקנו לנו חז"ל את המועד להתבונן בתכלית הנסים.

הא' שעל ידי הנס, מבין שהקב"ה עזר לו והושיע אותו מצרתו, שבאמת היה יכול גם שלא לעזור לו, והקב"ה ברוב רחמיו וחסדיו הצילו. ומאחר שהקב"ה עזר והטיב לו, לכן צריכים להודות לו, ויש למי להודות, כי אין זה מקרה, אלא דבר מכוון בהשגחה. ובנסים שנעשו לכלל, כגון בנס חנוכה, קבוע חכמים יום טוב על הנס, כדי להודות להקב"ה על ההצלה. וכמו כן, כשנעשה לפרט נס, צריך לברך ולהודות' שעשה לי נס במקום הזה, 'כמבואר בגמרא (ברכות נד).

הנקודה הב', שלאדם המאמין הנס הוא כמו' דרשו ה' בהמצאו, 'יש זמנים שהקב"ה ממציא את עצמו לאדם, ויש זמנים שהם' עת רצון, 'כמו שנאמר (תהלים סט, ד) "ואני תפילתי לך ה' עת רצון" - עת רצון הוא התגלות ה' אליו, וזמן של ישועה הוא זמן של גילוי של עת רצון, מלך מלכים השליט בכל העולמות עומד

בתהלים (ק"ח) 'אודך כי עניתי ותהי לי לישועה', כי אין צריך להודות כל כך על הטוב, כי הקב"ה טוב ומטיב, ויש לפניו נחת רוח אם יש אדם הראוי לקבל טובתו.

אך על הרוב אין אדם ראוי לקבל טובה עד שיתייסר ביסורים תחילה, וכמו שהיה צריך להיות גלות מצרים קודם קבלת התורה וירושת ארץ ישראל, וצרות יון טרם שזכו למלוכה וממשלה בבית שני, וכן גלות הרע והמר, הוא היסורים שקודם לטובות הנבואות המעותדים לבוא במהרה בימינו אמן.

והקב"ה כביכול מצטער בצרות ישראל והן הן גבורותיו שסובל כדי להטיבם באחריתם, ואם כן עיקר השבח והודאה על כי עניתי, אבל על הטובה אין צריך הודאה כל כך, והכא נמי אנו מודים על המלחמות, שגרמו לבסוף את הניסים. (חת"ס דרשות לחנוכה דף סו ע"ב)

ואתה ברחמך הרבים

מדוע צריך להוסיף בהודאה על הנס, שהקב"ה הציל אותנו ברחמיו הרבים, ויש לומר שהבית יוסף (או"ח סימן ר"ט) מבאר את הנוסח 'הגומל לחייבים טובות', מהו הלשון 'לחייבים', שאף על פי שאין אנו ראויים לזה, בכל זאת הוא גמל עמנו טובות, וההודאה יותר גדולה כשמדגישים שהביאו לנו את ההצלה אף שאין אנו ראויים לזה.

ולכן מוסיפים בהודאה על נס חנוכה, ואתה ברחמך הרבים, שאע"פ שלא היינו ראויים לנס, אבל ברחמיו הרבים הציל אותנו, וזה מדיני ההודאה להוסיף זאת.

(מנן הגר"ח קניבסקי שליט"א)

'נקמת את נקמתם'

אדם שאין לו בית פטור מנר חנוכה, ולכאורה קשה, הרי נס פך השמן התרחש בבית המקדש, ואם כן מדוע צונו חכמים להדליק את הנר בכל בית, ולא קבעו את המצוה רק בבתי מדרשות שהם בית המקדש מעט?

והשיב הגר"צ גרינבוויז שנמצאנו למדים, שכל בית יהודי הוא בבחינת בית המקדש! ולכן ציוו חז"ל להדליק את הנרות בכל בית, לזכר הנס שהיה בבית המקדש! ומי שיודע שביתו דומה לבית המקדש, יתנהג בו כפי שמתנהגים בבית המקדש, על כל מה שכרוך בכך.

אפשר להוסיף שזה גם הפירוש ב'נקמת את נקמתם'. יש נקמה קטנה, והיא, שכאשר אדם פועל דבר מה נגד חברו, משיב לו הצד שכנגד באותה מטבע. אבל יש גם מה שנקרא 'מנה אחת אפיים', שכאשר עשית לי כך וכך, אני מחזיר לך במנה גדושה, הרבה יותר ממה שפעלת נגדי. וזה מה שקרה בחנוכה. שכן אם היוונים ביקשו להשבית את בית המקדש, הרי במקום זה הם קיבלו ריבואי ריבואות של בתי מקדש נוספים, בדמותם של בתי ישראל.

(חישוקי חמד)

ולעמך ישראל עשית תשועה גדולה

בעל הניסים אנו אומרים 'ולעמך ישראל עשית תשועה גדולה',

לימינו ומרוצה לו ומיטיב לו, ועל זה קבעו את המועד של הנס, על הקירבה והריצוי שהתגלה בזמן זה.

והנה תיקנו בברכת הנס לומר "שעשה נסים לאבותינו בימים ההם בזמן הזה", וכן אומרים בהזכרת "על הנסים", משמעו הוא שאותו זמן הוא עת רצון בימים ההם ובזמן הזה ו, הזמן מסוגל, בכלל ובפרט, הקב"ה מראה פנים יפות כל שנה באותו זמן, ובכל שנה יש לשמוח כיון שהוא עת רצון, שהקב"ה ממציא את עצמו אלינו. ולכן חוגגים את זכרון הנס אף בזמן הזה שנים רבות לאחר הנס, שהתגלה בזה עת רצון. אבל אצל מי שחושב שהנס הוא מקרה בלבד ח"ו, אין שייך לשמוח בשנה הבאה, שהרי קרה מקרה והוא עבר ונגמר, ואין זה נוגע לאחר זמן. וזהו הכוונה במה שאמרו בנוגע לנס חנוכה (שבת כא:): "לשנה אחרת קבעום ימים טובים", היינו שקביעות המועד הוא במה שקובעים אותו לאחר זמן, שזה מוכיח שאיננו שמחים על המקרה ח"ו, אלא על התגלותו של הקב"ה והתקרבותו לישראל, ועל זה שייך שמחה לאחר זמן, כמו בשנה הראשונה.

והנקודה הג' בנסים הוא שהנס שופך אור על כל החיים, שהנס נותן דרך ומזכיר ומלמד על הנהגת ה' התמידית, ומזה ילמד האדם איך להתנהג בכל הפרטים, ומכח הנס הזה האדם המאמין דן על כל המתרחש שזה נס. האדם אינו זוכר תמיד לראות שכל הבריאה כולה היא נס, איך הוא מדבר? איך הוא רואה? איך הוא חושב? וכי הבשר חושב או מדבר? אין דבר אחר, רק בורא עולם! אלא שבמרוצת החיים האדם אינו זוכר זאת תמיד, ועל ידי הנס הוא נזכר ורואה שהסיבה הפלונית איננה, והכל נס, הכל רק הרבנו של עולם. ועל ידי הנס הוא מבין, שלא רק בשעה זו הקב"ה קרוב אליו ומרוצה אליו ומראה לו סבר פנים יפות, אלא בכל שעה ושעה יכול הוא לפנות ולבקש מהקב"ה, כי הקב"ה קרוב אליו ורוצה בו, וזו הדרכה ויציאה מהמבוכה, והנס מוכיח לו שיש הנהגה על הכל.

וכבר כתב ב'חובת הלבבות' (שער הבחינה פ"ה) כי אם יבקש אדם בזמן הזה לראות מה שהוא דומה לעניינים ההם של האותות והמופתים שעשה על ידי משה רבינו במצרים, יביט בעין האמת על עמדתו בין האומות מעת הגלות וסידור ענייניו ביניהם, עם מה שאנו בלתי מסכימים עמהם בסתר ובגלוי, והם יודעים מזה, עיין שם עוד. והיינו שממתקיימים כשה אחת בין שבעים זאבים בזמן שכולם שונאים זה ש את ישראל, מכל זה רואים אמונה בחוש, שהכל נס, וזו הטובה הגדולה ביותר בהנהגתו עמנו. אך באמת הוא יותר מכך, שכל החיים כולם, הכל הוא נס, כל ההנהגה היא נסית. ועל זה תיקנו חז"ל את היו"ט, להודות ולהלל, שעל ידי כך ייקבעו בנפשינו כל הדברים הנ"ל, ונדע כי כל רגע ורגע הוא נס, ועל ידי זה האדם מאושר ומרומם, ויודע שיש לו למי לפנות, למי להודות.

(שיחת הגרא"מ שך זצוק"ל, טבת תשל"ד)

”וקבעו שמונת ימי חנוכה”

שמעתי מאדמו"ר הגרשז"א זלה"ה להקשות מדוע בתפילת עה"נ בחנוכה מסיימים וקבעו שמונת ימי חנוכה אלו וגו' ובפורים מסיימים תפילת עה"נ בהתיבות ותלו אותו ואת בניו על העץ, דלכאורה גם בחנוכה יכלו לסיים בהריגת היוונים כבפורים, ובפורים יכולים היו לסיים בקביעת ימי הפורים כבחנוכה.

ואמר, דבכל מקום מראים איך הפר ה' עצת רשעים. בפורים רצה המן לתלות מרדכי ותלו אותו ואת בניו. ובחנוכה, שרצו להשכיחם תורתך אומרים בתפילה שלא רק שלא העבירו מהתורה, עוד נקבע יו"ט חדש והלכות חדשות בהתורה ובש"ע, ונעשה עי"ז ריבוי בהתורה עצמה.

(מציון מכלל יופי)

וזדים ביד עוסקי תורתך

הב"ח (או"ח סי' תר"ע) מביא את דברי הגהות מרדכי בשם מהר"ם "בחנוכה עיקר הגזירה היתה על שהתרשלו בעבודה בבית המקדש, ועל כן היתה הגזירה לבטל מהם העבודה כו' וכשחזרו בתשובה למסור נפשם על העבודה הושיעם השם ע"י כהנים עובדי העבודה בבית השם וכו'", עכ"ל. ומבואר לכאורה שכל הגזירה של היונים באה עליהם בתור עונש על מה שהתרשלו בעבודה, וכאשר התחזקו בעבודה, אז הסיר הקב"ה את העונש מעליהם.

אבל זה קשה שהרי בתפילת "על הנסים" משמע להיפך, שהרי אומרים "כשעמדה מלכות יון הרשעה על עמך ישראל להשכיחם תורתך וכו'", ומשמע דזוהי עצם הצרה מה שהיוונים קמו עליהם ורצו להשכיחם תורתך, ולא שזה היה בתורת עונש על מה שקדמה לזה התרשלות בעבודה. ובאמת כך מבואר גם ממה שממשיכים "ואתה ברחמיך הרבים עמדת להם בעת צרתם", הרי שהיו צריכים לרחמים ולישועת ה' מיוחדת להצילם מצרתם. ואילו לפ"ד הב"ח הרי אדרבה, כל הגזירה לגרות עליהם את היוונים, היתה רק מפני שנתרשלו בעבודה, וא"כ כשנתחזקו בעבודה, תו ליכא מקום לעונש, והגזירה ממילא צריכה להתבטל, ולמה היו צריכים לישועת ה' מיוחדת להושיעם מצרתם.

ובלא"ה יש לתמוה על דברי הב"ח, וכי "האיש אחד יחטא ועל כל העדה תקצוף", והיאך יתכן כי בשביל הכהנים שהתרשלו בעבודתם בבית המקדש היתה גזירה קשה כזו על כל כלל ישראל. והנראה, כי הלא באמת אמרו חז"ל (ספרי בהעלותך סט; מובא ברש"י בראשית לג, ד) כי "הלכה היא, בידוע שעשו שונא ליעקב", - וא"כ מלכות הרשעה עומדת הכן בכל עת, למצוא עילה ודרך להצר ולהרע לישראל.

אלא שכך הותקן הדבר, שכל זמן שהעבודה בבית המקדש נעשית כתיקונה, הרי היא מונעת ועוצרת בעד הרשעים מלהפיק זממם אשר בזדון לבם, ואינם יכולים להרע את ישראל. אבל בשעה שבאה איזו התרשלות בעבודתם של הכהנים בבית המקדש, הרי כבר לא היה להם לכלל ישראל מה שיגן בעדם ממזימתם של הרשעים, וכיון שלא היתה כל מניעה מלהצר להם, והיתה אפשרות להרע להם, הרי ממילא תיכף ומיד הגיעה עליהם מזימתה התמידית של מלכות יון הרשעה, כי בידוע הוא שעשו שונא ליעקב.

וכיון שכבר קמו עליהם היוונים [ונמסרו בידי זרעו של עשון], אע"פ שחזרו למסור נפשם על העבודה, כבר א"א לצאת מתחת ידם בלי ישועת ה' מיוחדת, וזהו מה שאנחנו אומרים "ואתה ברחמיך הרבים עמדת להם בעת צרתם". [מה שנוגע לנו מכ"ז, שצריכים לדעת שאף] שאנחנו נמצאים בתוך עולם גדול, אבל כל דבר קשור עם השני כמו שרשרת ארוכה, ובפרט כשנמצאים בתוך "רבים", צריכים לדעת שכל

בני בינה ימי שמונה קבעו שיר ורננים

בבית יוסף או"ח סימן תר"ע הק' למה מדליקין נרות חנוכה ח' ימים, והרי ביום הראשון לא היה נס, עיי"ש, ומובא בשם מרן הסבא מקעלם זצ"ל שאמר ליישב בזה, דבאמת ביום הראשון לא היה נס, ורק שתיקנו לנו חז"ל להדליק נ"ח גם ביום הראשון כדי ללמד אותנו שאף הטבע כולו נס, הטב"ע בגי' אלוקי"ם, ולכן אף על מה שנראה לנו כטבע צריך להדליק, כי גם הוא נס, עכ"ד.

וביאור דבריו הוא, עפ"י מש"כ בחי' הרמב"ן עה"ת סוף פר' בא וז"ל, מן הניסים הגדולים המפורסמים אדם מודה בניסים הנסתרים שהם יסוד התורה כולה, שאין לאדם חלק בתורת משה רבינו ע"ה עד שנאמין בכל דבריו ומקרינו שכולם ניסים אין בהם טבע ומנהגו של עולם, בין ברבים בין ביחיד, אלא אם יעשה המצוה יצליחו שכרו וכו' והכל בגזירת עליון, עכ"ל, ועוד מבואר בדברי הרמב"ן שם, דתכלית הניסים הגלויים הם בשביל זה גופא כדי ללמד על הניסים הנסתרים, ולהודיע שאין טבע ומנהגו של עולם, עיי"ש, וזהו ביאור דברי הסבא מקעלם זצ"ל, דכיון דתכלית הנס היה כדי שיכירו ויבינו שאף הטבע הוא נס, לכן קבעו חז"ל בעיקר תקנת נ"ח להדליק אף ביום הראשון שהיה בו שמן בדרך הטבע, כדי להדגיש את הלימוד מהנס שאף הטבע כולו נס, ועל דרך שאמרו בגמ' תענית כ"ה א' "מי שאמר לשמן שידלק יאמר לחומץ שידלק", עיי"ש.

ומור"ר הגאון רבי שמואל רוזובסקי זצ"ל ביאר לפי"ז את הלשון "בני בינה ימי שמונה קבעו שיר ורננים", דהנה יעוי' בדברי רש"י ריש פר' תצוה שכתב וז"ל, בינה, המבין דבר מתוך דבר, עכ"ל, וכיון דנתבאר דהיום הראשון של חנוכה הוא רק משום שמתוך הניסים הבינו דבר מתוך דבר והרגישו שאף הטבע הוא נס, א"כ נמצא דהקביעות של "ימי שמונה" הוא רק מכח הבינה של הבנת דבר מתוך דבר, דלולא זאת הרי היו קובעים רק ז' ימים ולא ח' ימים, וזהו שאנו אומרים דכיון דהיו "בני בינה" לכן קבעו "ימי שמונה" ולא רק "ימי שבעה", ע"כ.

(קונטרס בעניני חנוכה - ר' חנוך קרלנשטיין זצ"ל)

בין שבילי המוסר

דלא למספד בהון

מאי חנוכה, דתנו רבנן בעשרים וחמשה בכסליו יומי דחנוכה, תמוניא אינון דלא למספד בהון, ודלא להתענות בהון. הלשון טעונה באור, 'מאי חנוכה- שמונה ימים שלא מספידים בהם', האם זוהי ההגדרה של חנוכה? אם היינו עוצרים אי מי ברחוב, בבית המדרש, ושואלים אותו תגדיר לי בשתי מילים 'מה זה חנוכה' האם היה עונה תשובה זו 'ימים שלא מספידים בהם'? אולי היה עונה 'ימי הלל', 'ימי שמחה' 'ימי הודאה', אבל 'ימים שלא מספידים בהם' ודאי שלא, אז למה חז"ל בחרו לבטא כך את הימים האלו? התשובה היא כן! במילים ספורות אלו מקופלים וצפונים כל המהות של ימי החנוכה הקדושים והטהורים.

כי הנה ישנם נקודות בעבודת השם שבני אדם מיאשים מל- נצח בהם. הם נסו כבר כמה פעמים ללמוד ברציפות, ללמד עם גישמאק, עם שמחה הוא מספיד את עצמו היכן הם והיכן אני, מרגיש הוא רחוק, מיואש, שאין סיכוי, כמה שאני מנסה להיות כמותם, זה לא שייך. הוא נקרע בעצמו, מצד אחד עם בחורים

אחד קשור עם השני, [כמו שכל כלל ישראל היו קשורים ותלויים בעבודת הכהנים], ואל יחשוב אחד לעצמו שכאשר הוא מתרפה משהו, אין זה נוגע אלא אליו, כי כאשר הוא מתרפה, הרי הוא גורם שעוד אחרים יבואו לידי רפיון.

זכורני שפעם היו אומרים בהלצה שכאשר הפרוש באישיושוק מתרפה [בעבודתו] זה משפיע על ה"לורד" באנגליה, - זה היה בתקופה שהיו "פרושים", היינו אנשים שמתנהגים ב"פרישות". כמו כן היו אומרים שכאשר יהודי אוכל כאן בלי ברכה, הרי הוא גורם ליהודי במקום אחר שישתמד ר"ל. כי לעולם אי אפשר לדעת כמה אחד תלוי בשני, ואין זה דבר נכון, מה שרגליים לומר כשמתרפים, "איך האב זיך געלאזט", [אני הזנחתי את עצמי], כי אין זה נוגע רק לעצמו, שהרי גם אחרים תלויים בו. ואם כי זמן של חנוכה תמיד היה זמן לומדים קצת פחות חזק מתמיד - "סאיז דאך חנוכה", זכורני עוד בילדותי כשלמדתי בסלוצק (משנת תרע"ג) חזרתי לביתי בחנוכה, אך צריכים להזהר מרפיון. וזהו מה שמזכירים ב"על הניסים" אף כלל ישראל בשם "עוסקי תורתך", כי רק העסק בתורה הוא מה שמגן בעדינו, ועי"ז זכינו שימסרו הזדים בידינו.

(ישמרו דעת)

וזדים ביד עוסקי תורתך

בתפלת על הניסים מזכירים אנו, וזדים ביד עוסקי תורתך, ולכאורה מהמטבע שטבעו - עוסקי תורתך, ולא לומדי תורתך - משמע דכח עקירת הזדים הוא ע"י עוסקי תורתך, ולכאורה מהו המעלה דעוסקי תורתך, ולא לומדי תורתך.

והנראה דחילוק גדול ומהותי יש ביניהם, דכן הלומד פרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית הרי נקרא לומד תורה, ויצא את ברכת התורה אשר בירך על לימוד התורה. אכן מהות עוסקי תורתך, פירושו שכל מהותו וכל פעולותיו ומחשבותיו סובבות על ציר התורה, וזהו עוסק בתורה, שכל עסקו הוא אך ורק בתורה.

שמעתי פעם על הגאון רבי איסר זלמן זצוק"ל בעל אבן האזל, דלאחר שהרצה לפני תלמידו את שיעורו הראשון בשיבת עץ חיים בירושלים, נגש אחד ואמר קדיש דרבנן. והדבר חרה לו, והתבטא אז שזה מוכיח שחסר בו כמקום תורה נכון, כי איך יתכן לומר קידוש אחר השיעור, הרי אחר השיעור צריך להיות כל אחד שקוע כולו במשא ומתן של הדברים שנאמרו, ואין הדיון אם לומר קדיש או לא, אך היכן הוא העסק בשיעור. וכמו בעסקי למחייתו ופרנסתו שקוע כל כולו בעבודתו בלי הפסק, כך היא עסק התורה בלי הפסק כלל, וא"כ איך יתכן לחשוב בכלל על אמירת קדיש.

וזהו הביאור וזדים ביד עוסקי תורתך, היינו ביד אותם אשר כל מהותם הוא עסק התורה, ואין להם עסק אחר זולתי עסק התורה, אלו אשר אינם מתמצאים כלל בטכסיס מלחמה, ביד אלה נתן השי"ת את הזדים, והרי זה נס כפול ומכופל, שכן לא רק שאינם יודעים בטכסיס מלחמה, אך יותר מזה אין להם שום עסק עם עניני עוה"ז, אלא כל עסקם הוא התורה, והם אשר נתגברו על הזדים, ובידם נמסרו.

וזהו סודו של נס חנוכה, התחדשות עסק התורה בישראל מתוך מסירות נפש - וזדים ביד עוסקי תורתך.

(שמחת התורה)

שלא לומדים הוא לא מוכן להיות, הוא יודע שעל ידם רק ירד בעבודת ה', ומצד שני הוא לא מגיע לרמה של הבחורים הטובים, הוא מאד רוצה להיות כזה, הוא יודע שזה טוב, זה מתוק, ללמוד ולשנן, לחזור ולהיבחן זה מתוק מתוק, אבל מה לעשות שזה עכשין מאד קשה לו, והוא לא מסוגל להתגבר, קשה לו מאוד הלמוד, הוא טועם טעם מיתה בלמוד, והוא נוטה לותר על כל המאבק האיתנים הזה, זה מעל לכוחותיו...

אבל חנוכה הוא זמן דלא למספד בהון, חנוכה הוא זמן שאסור לאדם להספיד ולהתיאש מעצמו, שכן גם היותר נמוך ושפל יכול בחנוכה להתפס להתרומם ולעלות. ולמה?

כי גם בתקופת היונים מצב היהדות היה בכי רע, יהודים נפלו ברוחניות תרבות יון עשתה שמות בעם ישראל, יהודים התינו, ועד כדי כך התקדמו היונים במלחמתם, שהכריחו יהודים לכתוב שאין להם חלק באלקי ישראל (בר"ר ב,ד). היונים לחמו ביסודות היותר גדולים של עם ישראל, ע"ז, מילה, שבת חודש (מגילת בני חשמונאי ט').

אמפריית יון שלטה אז בכל מקום, ומי יכול היה כנגדה. המצב הרוחני היה נראה אבוד, היונים אף נכנסו לבית המקדש ופרצו בו י"ג פרצות, טמאו השמנים (והמחשבות), בטלו העבודה, באו בה פריצים וחיללוהו (יחזקאל ז כב) לא היה בית שלא היה שם מת (ברוחניות) והמצב הזה השפיע על כולם, גם היותר חזקים ברוחניות נשברו ונפלו.

ומכל מקום משנגעו להם בנקודה הפנימית הטהורה, הכבושה וטמונה עמוק עמוק בלבו של כל אחד ואחד (מכח מסירות נפש של אבי האמה, נקודת מגן אברהם כדאיתא בשפת אמת חנו-כה תרל"ג ליל ג', מהחידושי הרי"ם) כשהקריבו ד"א אז החליטו שאינם יכולים יותר ויצאו למלחמה שהיתה אבודה מראש, שהרי הם בסך הכל קומץ אנשים (שבעת אלפים) מול כזה צבא אדיר (מאות אלפים), אבל הם הסתכלו על כל ההבדלים ויצאו למלחמה- על החיים ועל המות, ואז משראה הקב"ה שהם יצאו למלחמה, אז לאל גומר עלי, הקב"ה התערב במלחמה, ואז כמובן ראו נסים גדולים שמעטים נצחו המרובים, חלשים נצחו הגיבורים.

והנקודה הפנימית הזו שלהם הלכה והתרחבה עד שלאחר שנה סתימה המלחמה לא ויתרו על הדלקת המנורה בשמן טהור בדוקא, שאף שטומאה התרה בציבור (וכדאיתא בתורה כהנים יג, יג) דכתיב (ויקרא כג, כד) 'על המנורה הטהרה יערך את הנרות לפני ה' תמיד- ודרשינן תמיד אף בטומאה/ וכבר עמדו על כך הפני יהושע וכל גדולי האחרונים, למה הוצרכו לנס זה וקוב"ה לא עבד ניסא בכדי, מכל מקום אל רצו לסמוך על התר זה, ורצו להדליק בדוקא בשמן טהור, ואכן טרחו ובדקו ומצאו פך קטן של שמן טהור, והדליקו אותו מתוך שמחה והודיה אף שידעו שיש בו רק ליום אחד, ומה יהיה מחר? לא השגיחו בכך, רק שמחו.

וכמו שמוצאים בעל הנסים שכאשר מודים על הנסים הגדולים שהיו במלחמה שמסרת גבורים ביחד חלשים, ורבים ביד מעטים וכו', מודים ומשבחים גם על כך 'שהדליקו נרות בחצרות קדשך', ולמה הדלקת הנרות נחשבת בכלל ההודאה? בשלמא על נס המלחמה שנצלו וגם נצחו, שפיר מודים, אבל מהי ההודיה על כך שהדליקו נרות?

רק שהיה להם לשמחה ולסיבת ההודאה מה שהצליחו להדליק בטהרה. שאפילו שמצאו שמן רק ליום אחד, מכח מקום שמחו עם מה שמצאו, שכל כך החשיבו ההדלקה בטהרה, שהיה להם

לשמחה גדולה שלפחות יום אחד יכולים להדליק (כמו יהודים במחנות ההשמדה שכאשר הצליחו להדליק נרות חנוכה אפילו יום אחד מתוך שמונה, כבר השמחה שלהם היתה עד השמים), וזאת השמחה מצאה חן בשמים, וכאשר ראה הקב"ה חביבותם, נתן להם נר שידלק ח' ימים (שפת אמת, חנוכה תרל"ז).

וללמד יצא הדבר הזה ממלחמת החשמונאים, שכשאדם רוצה לעבוד את ה', רוצה בכל לבו, נפשו ומאודו, ועושה מה שיכול, ומתחיל על כל פנים לעשות, אזי הקב"ה פותח בפניו שערים גדולים, ואף שערי נסים, ומסיע לו כמים הפנים לפנים בכל לבו ונפשו, כביכול, ואז זה במושגים של מלך, שמעטים יוכלו לנצח רבים, וחלשים גיבורים (והכוונה ליצר הרע הנראה כגבור וחזק), ופך קטן של שמן היינו נקודה קטנה של רצון פנימי ואמתי, יכול שידלק ח' ימים, ויגרם לשינוי ומהפך מהקצה אל הקצה.

לכן גם כאשר הוא רואה שלא הולך לו בעבודת השם, אם זה בתפילה, ואם זה בלימוד התורה, אל לו להתיאש, אל לו להרים ידים, אל לו להספיד את עצמו, כי כשהקב"ה יגיע כביכול למסקנה שהרצון שלו כאן הוא רצון אמת, יגיע הסיוע בהתאם, צריך רק לרצות באמת, וחנוכה הזמן שמתעוררים לרצות באמת.

(כי אתה עמדי)

חנוכה- מה אני לאבא?!

"מעולם לא ראיתי כל כך הרבה כסף בבית אחד", הרהר רבי ליפא בליבו בעת שהותו בביתו של הגביר מר הילקוט, במילאנו שבאיטליה. רבי ליפא, גבאי צדקה מירושלים, אשר הגיע לאיטליה כדי לאסוף כסף לטובת מוסדות התורה בירושלים, התארך בביתו של הגביר היהודי מר הילקוט. רבי ליפא היה מופתע מהעושר הרב שניבט מכל פינה בארמונו של הגביר.

מהתקרה השתלשלו מנורות קריסטל נוצצות, ועל רצפת השיש פרושים היו מרבדים מעשי אומנות. גם השולחן היה ערוך בכלים מפוארים ביותר, כלי בדולח מבהיקים וכפות ומזלגות מזהב לצד צלחות פורצלן עדינות. הוא המשיך לסקור את שכיות החמדה, אך לפתע נתקלו עיניו במשהו מוזר... חנוכית זהב ענקית ניצבה על אחד ממדפי המזון, וסמוך לה היו מונחים שברים של בקבוק. המראה היה משונה עד כדי גיחוך: שברי זכוכית בארמון שכזה... הרי הם לא הולמים את המקום!

הגביר, שהבחין במבטי התמיהה שנסקפו מעיניו של רבי ליפא, פנה אליו ושאלו: "רבי, אתה כנראה מתפלל מה עושות כאן הזכוכיות הישנות?"

"נכון מאוד, הן כל כך לא משתלבות בין המוצגים יקרי הערך בביתך", הגיב רבי ליפא בפסקנות.

"אוי לא, רבי, הם מאוד יקרי ערך עבורי! עוד יותר מכל הזהב, הכסף והקריסטל. אני חייב לשברים אלה את עולמי..."

"עד כדי כך?" שאל רבי ליפא בתמיהה.

"כן. ויש סיבה מדוע הם מונחים כאן", קבע מר הילקוט.

"האם אני יכול לשמוע מהי הסיבה?" שאל האורח בסקרנות.

"בוודאי", השיב בעל הבית, וכך החל לספר את סיפורו:

"נולדתי בהולנד, שם למדתי בישיבה, וחשבתי שאשאר שם כל ימי חיי, אך כשהגעתי לגיל שמונה עשרה, הגיע מכתב מאת סבי, אשר התגורר באיטליה, ובו בקשה, שאני הנכד הבכור אבוא לעזור לו בחנותו תקופה קצרה, מאחר והוא אינו חש בטוב. הורי הסכימו, ואפילו עודדו אותי לנסוע, וכך מצאתי את עצמי בגיל

צעיר עוזב את עולם לימוד התורה ועובר לחיי מסחר.

עזרתי לסבא בחנות מבוקר עד ערב, אבל לצערי מצבו של סבא החמיר, ולאחר זמן מה הוא נפטר... הורי דרשו שאחזור הביתה, אך אני כבר הייתי שקוע בעולם המסחר. ההצלחה האירה לי פנים ועשיתי חיל בעסקי. מכרתי סחורה בכמויות אפילו יותר מסבא בימיו הטובים... נהניתי מכל אגורה שהרווחתי במו ידי, וכתבתי להורי שאני נשאר באיטליה.

” כן גדלו העסקים מיום ליום. פתחתי סניפים רבים, והייתי עסוק בעבודתי מיום עד לילה. ערב אחד הייתי טרוד ביותר בעבודתי, ויתרתי על תפילת מעריב... וזה היה הצעד הראשון שלי בהחלפה במדרון התלול של ההתרחקות מהיהדות... במשך הזמן דילגתי גם על שחרית בתירוף שזה רק היום, אבל מחר אני ודאי אתפלל, אך המחר הזה לא הגיע...”

כעבור מספר שנים התחתנתי ונולדו ילדי, אך לא חינכתי אותם בדרך של אבי וסבי בדורות הקודמים, ושמן מיהדות הם לא ידעו... עד לאותו מקרה...”

יום אחד בלכתי ברחוב, ראיתי קבוצה של ילדים יהודים משחקת. הם נראו מאושרים מאוד, כפי שילדים צריכים להראות, אך לפתע שמעתי זעקה נוראה. התקרבתי מיד למקום והבחנתי בילד קטן מוקף בחבריו והוא ממרר בבכי קורע לב. חבריו שעמדו מסביבו ניסו להרגיעו, אך הילד לא נרגע, וכל הזמן הוא חזר על אותן המילים: "מה אני אגיד לאבא? מה אני אגיד לאבא?" נגשתי אל הילד, ושאלתי אותו, מה קורה כאן? הילד היפנה את מבטו אלי. עיניו היו אדומות מבכי, אך כל מה שהצליח לומר היה "אני בצרה! מה אגיד לאבא?!"

"מה קרה, אולי אני יכול לעזור לך?", שאלתי.

הילד השתתק, וחבריו הסבירו לי במקומו, שהוא בא ממשפחה מאוד ענייה. אביו חסך במשך תקופה ממושכת פרוטה לפרוטה עבור בקבוק שמן זית כדי שיוכל להדליק את נרות החנוכה בהידור. והיום אחרי הצהריים הוא שלח את בנו לקנות את השמן, כשהוא דאג להזהירו קודם לכן לבל יתעכב בדרך, ויבוא ישר הביתה, כדי שחס וחלילה לא ישר הבקבוק. הילד אומנם קנה את הבקבוק, אך את הזהירות של אביו שכח, וכשפגש את חבריו המשחקים הצטרף אליהם, והבקבוק נשבר לרסיסים...

הסתכלתי על הילד, שעדיין המשיך לבכות וללחוש ללא הפסק בדאגה "מה אגיד לאבא?", הרגשתי צער ורחמים בלבי על הילד, והבטחתי לו שאעזור לו. בקשתי ממנו להתלוות אלי לחנות, ושם קניתי עבורו בקבוק שמן זית שהיה גדול בהרבה יותר מן הקודם. האושר חזר לעיני הילד, וכל קבוצת הילדים שנכחו שם השתתפו בשמחתו.

בדרכי הביתה באותו ערב, המשיכו המילים להדהד באוזניי כעין מנגינה מהולה בתוגה, בעצבות: "מה אגיד לאבא?... מה אגיד לאבא?...". ואז... הבזק של הרהור חלף בלבי, חשבתי גם אני לעצמי: באמת, מה אגיד לאבא. .. לאבא שבשמים, שהפקיד בידי נשמה יקרה וציווה עלי לשמור עליה...

מה אומר לאבא אחרי מותי? הרי הפניתי עורף ליהדות! איזה תרוץ, איזו אמתלה תהיה לי כשאעמוד לפני אבא שבשמים ביום הדין?!

ואז חזרתי אל המקום בו היו הילדים, ואספתי את שברי הבקבוק מהרחוב, ונטלתי אותם לביתי. ובאותו לילה, לתדהמתם של אשתי וילדי, הדלקתי את נר החנוכה, מה שלא עשיתי כבר

הרבה שנים...

ביום למחרת הדלקתי שני נרות, ועם כל לילה שעבר, הוספתי עוד נר בחנוכייה, ועוד מקור אור לנשמתי. התבוננתי בנרות המרצדים, ובלבי הבהבה התקווה. נזכרתי בהורי, בביתי בילדותי. הלכתי רחוק - רחוק... ובחנוכה התחילה דרך החזרה שלי ליהדות ולקיום המצוות...

התבין מעתה מדוע כה יקרים בעיני שברי זכוכית אלו?!" סיים מר הילקוט את סיפורו, וניכר היה בו שהוא מתרגש מאוד. רבי ליפא חיך, פניו היו משולהבות, מבלי משים ניגש יחד עם מר הילקוט לעבר המזנון, והם ליטפו בעיניהם את שברי הזכוכית היקרים, אשר החזירו בן יהודי אל אבא שבשמים...

(ימי החנוכה - ר. טובין)

יָוִיִּים וְקָנְצוּ עָלֵי אֲזֵי בְיָמֵי חֲשָׁמַיִם. וּפְרָצוּ חוֹמוֹת מִגְדָּלֵי וְטִמְאוּ כָּל הַשָּׁמַיִם. וּמָנוֹתַר קִנְקָנִים נַעֲשֶׂה נֶס לְשׁוֹשְׁנִים.

שואל היהודי הקדוש מפשיסחא - מה זה ומנותר קנקנים נַעֲשֶׂה נֶס לְשׁוֹשְׁנִים? צריך לומר ומנותר קנקן ולא קנקנים, הרי נותר קנקן שמן אחד?

אז פשוטם של דברים, שהיו הרבה קנקנים, אבל רק אחד חתום בחותמו של כהן גדול... ולכן נאמר קנקנים...

היהודי הקדוש מפשיסחא, לא מרוצה מהתירוף הזה, ואומר - אני אגלה לך את הסוד הטמון בפיט הזה, מה פירוש הדבר ומנותר קנקנים נַעֲשֶׂה נֶס לְשׁוֹשְׁנִים.

כדי להבין את היסוד שאנחנו רוצים לומר היום בע"ה, נקדים הקדמה קצרה, שעומד עליה הרב דסלר בספרו {מכתב מאלוה, חלק א}. יסוד דבריו מובאים, בדברי הסבא מקלם, במאמרי האמונה ובטחון שלו, כמדומני מאמר מ"ח.

אני יגיד את הדברים בלשונו, כי השפה שהם מדברים בה שמה, קשה היום להבין אותה...

ננסה לפשט את הדברים, נאמר את היסוד כך:

ישנו בן-אדם שרוצה לפתוח חנות חדשה ברחוב ר' עקיבא... מה הוא עושה?

מוצא חנות פנויה, משלם \$2000 שכירות ומשפץ את החנות... מכניס לשם ריהוט... כלים...

הוא רוצה שכולם יבואו, ויראו... אז מה הוא עושה?

הוא עושה פתיחה בנר ראשון של חנוכה, והוא מבטיח שכל ילד שיבוא, יקבל סופגניה, וכל מבוגר שיבוא, יקבל פרס...

לילדים הוא מביא קוסם, ולהורים הוא מביא רב, שידבר בענייני חינוך... יופי...

וחוץ מזה, הוא מחלק פלאיירים בכל השכונה, וכולם יודעים ברוך ה', שיש פתיחה של חנות...

ברוך ה', ביום הראשון לפתיחת החנות, הגיעו 2000 איש לטקס הפתיחה!

הצלחה גדולה... אין יהודי בשכונה, שלא יודע מפתיחת החנות הזאת... נפלא!

הולך היהודי בלילה הביתה, ועושה לעצמו חשבון כך:

"בזכות מה, הגיעו 2000 איש לפתיחה של החנות?... בזכות המרצה לחינוך, או בזכות הקוסם? בזכות הסופגניה או בזכות הפלייירים?"

שואל הרב דסלר, והמקור של זה, זה הסבא מקלם - כמה בני אדם ילכו הביתה, ויגידו כך "אני לא עשיתי כלום, הקב"ה עשה הכל !!! " ??? כמה יגידו את זה? כנראה שאף אחד לא, כנראה !

כל בן-אדם יגיד - ריבונו של עולם, עזרת לי ! ברוך ה' שכרתי מקום טוב, ברוך ה' בחרתי יום טוב לפתיחה, ברוך ה' הבאתי סופגניות טובות, הבאתי מרצה טוב, קוסם טוב... ברוך ה' היה טוב! כמה אנשים כאלה, יבואו הביתה ויגידו "ריבונו של עולם, אני לא עשיתי, אתה עשית הכל !!! " ? מעטים הם האנשים...

הסבא מקלם קורא לזה במילים שלו - שבור חבית, ושמור יינה - תנה לשבור את החבית ולשמור את היין. ללכת ולעשות פעולות מסוימות, בעבודה של פרנסה, ולהגיד "אני לא עשיתי כלום, זה הקב"ה עשה", זה מהעבודות הקשות ביותר באמונה. כך כותב הסבא מקלם.

הרב דסלר מביא לכך ראיה, מדברי מדרש {פתיחה לאיכה, אות ל} - זָבָדִי בֶן לִוִּי פָתַח (איכה ד, יב): לֹא הֶאֱמִינוּ מַלְכֵי אֲרָץ וְגו', אֲרֻכָּה מַלְכֵי הַיָּם, מֶה שֶׁתִּבְעַע זֶה לֹא תִבְעַע זֶה, וְאֵלֹהֵי הַיָּם: דָּוִד וְאַסָּא וְיְהוֹשָׁפָט וְחִזְקִיָּהוּ. דָּוִד אָמַר (תהלים יח, לח): אֲרֻדּוּף אוֹיְבֵי וְאַשְׁיִגֶנּוּ וְגו', אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֲנִי עוֹשֶׂה כֵן, הִדָּא הוּא דְכָתִיב (שמואל א ל, יז): וַיִּבְרַח דָּוִד מִהַנָּשָׁף וַעַד הָעָרֶב לְמַחֲרָתָם. מֶהוּ לְמַחֲרָתָם, רַבִּי יְהוֹשֻעַ בֶּן לִוִּי אָמַר לְשׁוֹנֵי לֵילוֹת וַיּוֹם אֶחָד, הָיָה הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מֵאִיר לוֹ בְּלִילוֹת בְּזִיקִין וּבְרָקִים, כְּמָה דְתַנְיִין תַּמָּן עַל הַזִּיקִין וְעַל הַזְנוּעוֹת וְעַל הַבְּרָקִים, הִדָּא הוּא דְכָתִיב (תהלים יח, כט): כִּי אֶתָּה תִּפְאֵר גִּבּוֹרִי וְגו'. עֲמַד אָסָא וְאַמֵּר אֲנִי אֵין בִּי כֹחַ לְהִרְגַּל לָהֶם אֶלָּא אֲנִי רֹדֵף אוֹתָם וְאַתָּה עוֹשֶׂה, אָמַר לוֹ אֲנִי עוֹשֶׂה, שְׁנֵאֲמַר (דברי הימים ב יד, יב): וַיִּרְדְּפֵם אָסָא וְגו', לִפְנֵי אָסָא אֵין כְּתִיב כָּאֵן אֶלָּא לִפְנֵי ה' וְלִפְנֵי מַחֲנֵהוּ. עֲמַד יְהוֹשָׁפָט וְאַמֵּר אֲנִי אֵין בִּי כֹחַ לֹא לְהִרְגַּל וְלֹא לְרַדֵּף, אֶלָּא אֲנִי אוֹמֵר שִׁירָה וְאַתָּה עוֹשֶׂה, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֲנִי עוֹשֶׂה, שְׁנֵאֲמַר (דברי הימים ב כ, כב): וּבָעֵת הַחֲלוּ בְרָנָה וְתַהֲלָה וְגו'. עֲמַד חִזְקִיָּהוּ וְאַמֵּר אֲנִי אֵין בִּי כֹחַ לֹא לְהִרְגַּל וְלֹא לְרַדֵּף וְלֹא לִמְרֹס שִׁירָה, אֶלָּא אֲנִי יִשָּׁן עַל מַטְתִּי וְאַתָּה עוֹשֶׂה, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֲנִי עוֹשֶׂה, שְׁנֵאֲמַר (מלכים ב יט, לה): וַיְהִי בַלִּילָה הַהוּא וַיֵּצֵא מֶלֶךְ ה' וַיַּךְ בְּמַחֲנֵה אֲשׁוּר. כְּמָה נִשְׁתַּיֵּר מֵהֶם, רַב אָמַר עֲשֶׂהָ, שְׁנֵאֲמַר (ישעיה י, יט): וַיִּנְעַר יְכַתְּבָם, שֶׁכֵּן דָּרְכּוֹ שֶׁל נֶעַר לְהִיּוֹת כּוֹתֵב יו"ד.

המדרש מביא ארבעה מלכים... איזה מלך הוא הגדול מהארבעה?

דוד אמר - אני ארדוף אחריהם עד שאני הורג אותם ! מגיע אסא ואומר - לא, אני ירוץ אחריהם, אבל אני לא הורג אותם.

אומר יהושפט - ריבונו של עולם, אני לא רץ ולא הורג, אני יושב בבית אומר תהילים...

אומר חזקיה - ריבונו של עולם, אני הולך לישון... טפל בהם, אני רוצה לראות מחר בבוקר שכולם מתים...

שואל המדרש - מי הגדול מכולם?

רבותי, זה מחלוקת אור-החיים עם הרב דסלר.

הרב דסלר בספרו, כותב, שהמדרש הזה בא להגיד, שדוד

המלך הוא הגדול מכולם. הוא שבור חבית ושמור יינה !

אמר דוד המלך - ריבונו של עולם, גם אם אני ירדוף אחריהם ואני יהרוג אותם בידים, אני לא יחשוב שאני עשיתי משהו, גם אז,

אני יחשוב שאתה עשית הכל !

אמר אסא - ריבונו של עולם זה לא ילך. אם אני לוקח חרב ודוקר משהו בלב, אני לא יכל לחשוב, שאני לא עשיתי כלום... נכון ריבונו של עולם, אתה עזרת לי להרוג אותו... אבל שאני יגיד שלא עשיתי כלום, אני לא יכל ככה. מקסימום שאני יכל לרוץ אחריהם, ואם הם ימותו, אני יבין שלא עשיתי כלום.

אומר יהושפט - ריבונו של עולם, אם אני ירוץ אחריהם, אני עוד יחשוב שעשיתי משהו. מהריצה שלי הם נבהלו, ברחו ומתו ! אם אתה רוצה שאני יהיה דבוק בכך באמונה, אני יושב בבית, אומר תהילים, ואתה תחסל אותם !

אומר חזקיה - ריבונו של עולם, אם אני אומר תהילים, אני יחשוב שבתהילים שקראתי אני הרגתי אותם. אם אתה רוצה שאני יהיה דבוק בשיא האמונה, אני הולך הביתה לישון, אתה תהרוג אותם, ואז אני יהיה בטוח שלא עשיתי כלום !

יוצא, אומר הרב דסלר ששבור חבית ושמור יינה, הבסיס שלה, זה דוד המלך !

דוד המלך הוא השיא של אדם, שכל הפעולות שהוא יעשה, הוא יגיע למצב שמה שהוא יעשה, הוא יחשיב את זה, שהקב"ה עשה זאת.

אם ככה, נוכל להבין טוב: כותב השפתי חיים, לר' חיים פרידלנדר (חלק המועדים, מאמרי חנוכה) - כאשר אנחנו אומרים מסרת גיבורים ביחד חלשים, רבים ביד מעטים, ולאחר מכן אנחנו מזכירים טמאים ביד עוסקי תורתך..

שאלנו - בשלמה גיבורים ביד חלשים - זה נס... אבל איזה נס זה טמאים ביד טהורים ? איזה נס זה זדים ביד עוסקי תורתך ? אז אמרנו - זה נס וזה סיבת הנס.

אומר הרב דסלר, וכך מופיע בר' חיים פרידלנדר, מקור הדברים במהר"ל - כולם זה סיבת הנס!

איזה בן-אדם יוצא למלחמה, 13 איש מול רבבות ??? מי יוצא למלחמה כזאת ???

13 איש, יוצאים למלחמה מול 30 אלף יוונים עם פילים, למה אתה יוצא ??? יש לך סיכוי ?!

אני לא יוצא להילחם, בגלל שאני חושב שיש לי סיכוי... יש לקב"ה בעיה להושיע, ברב או במעט ?!

יש בעיה לקב"ה לגרום לכך, ש-13 איש, ינצחו רבבות יוונים! אם הקב"ה אומר יִפֹּל מִצָּדָךְ אֶלְךָ וּרְבָבָה מִיַּמִּינְךָ אֵלֶיךָ לֹא יָנֹשׁ, אז זה בעיה שהוא ייקח משלושים אלף יוונים את האוויר! זה בעיה בשבילי?!

אני יוצא למלחמה, כי אני בוטח, שהכל ממנו יתברך ! אז למה יצאנו להילחם ?! לא בגלל שבטחנו בכח שלנו, למה יצאנו ???

כי היינו מעטים מול רבים, חלשים מול חזקים...

המעט שיוצא להילחם מול הרב... החלש שיוצא להילחם מול החזק... הוא לא בוטח בעצמו... במי הוא בוטח ???

אך ורק בקב"ה !

אדם שבוטח אך ורק בקב"ה, הוא האדם שנוצח את המלחמה! אם ככה נבין, שבשעה שיצאו החשמונאים למלחמה, הם יצאו שעניהם, אך ורק בקב"ה.. !

בא האדמו"ר הקדוש מפשיסחא ואומר - וּמִנּוֹתֵר קִנְקִנִּים נִעְשֶׂה נֶס לְשׁוֹשְׁנִים... למה קנקנים ולא קנקן?

אם ככה, כתוב במפרשים, שבחנוכה קוראים את כל הקרבנות, שלא הספיקו לקרוא, בימים הקודמים.
כל יום יש אחד, וביום האחרון שזה יום הכיפורים, זמן חתימת הדין, קוראים את כולם. זאת חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ בַּיּוֹם הַפְּשֻׁח אֹתוֹ...
כתוב בספרים הקדושים, אין לנו הבנה בזה, רק נגיד מה כתוב - בכל יום מימי החנוכה, פועלת מידה, מי"ג מידות.

כתוב בספרים הקדושים, שימי החנוכה, הם סיומם של ימי הדין והרחמים.
כך כותב האר"י הקדוש, והגאון מוילנה עומד על הדברים האלה, וכותב, שיש לנו את שמונת ימי החנוכה, שגומרים בהם את ההלל, כנגד שמונה ימים בשנה, שלא גומרים בהם את ההלל - שישה ימים של פסח, ראש השנה ויום הכיפורים.

ריתתא דאורייתא

ויריצהו מן הכור ויגלח ויחלף שמלותיו (מא יד)

כתב רש"י שהטעם שיוסף הסתפר הוא משום כבוד המלכות כיון שהיה צריך לבוא לפני פרעה.
והנה בגמ' בר"ה יא: מבואר שיוסף יצא מבית הסוהר בר"ה, וא"כ יש לתמוה איך הותר ליוסף להתגלח בר"ה משום כבוד המלכות. והרי כבר כתב החיד"א בספרו מדבר קדמות מערכת י' אות נ"ה שאפי' לדעת הרמב"ן שהאבות לא קיימו את התורה בחו"ל, מ"מ זהו דוקא במי שהיה דעתו לשוב לא"י, אבל יוסף שלא היה דעתו לשוב לא"י קיים את התורה בחו"ל.
והנה בס' ארעא דרבנן (אות של"ו) למד מדברי התוס' (ע"ז יא. ד"ה עוקרין) שהתירו לעבור על איסור צער בעלי חיים משום כבוד מלך, דכבוד מלך דוחה איסור לא. [ואמנם בס' ארעא דרבנן שם נתקשה מסוגיית הגמ' בברכות יט: דמשום כבוד מלכים מותר לדלג על ארונות טמאים רק באיסור דרב-נן ולא באיסור דאורייתא, והביא שבנו מוהריט"א תי' דבמות המלך מותר אפי' איסור דאורייתא ובתוס' בע"ז מיירי אחר מות המלך, והארעא דרבנן תי' דבעלמא כבוד מלך דוחה אפי' איסור דאורייתא, ושאיני ההיא דברכות שמייירי בטומאת כהנים שהוא עשה ול"ת ולכן אינו נדחה מפני כבוד מלך. ולא זכיתי להבין דבריו, דהרי לדבריו שכבוד מלכים דוחה איסור תורה מ"ט בברכות יט: לא הוכיחו מזה, שאיסור דאורייתא נדחה מפני כבוד הבריות, יעו"ש בסוגיא והבין].

ובשדי חמד (מערכת כ' כלל צט) הביא מס' מעשה אברהם (או"ח סי' מ"ח), שג"כ נקט שכבוד מלך דוחה איסור תורה, והוסיף ע"ז שיש להוכיח כן מיוסף שיצא בר"ה מבית הסוהר ואעפ"כ התגלח בר"ה משום כבוד מלך, וא"כ שמעינן שכבוד מלך דוחה איסור דאורייתא, ואין לומר שאין למדין דין מקודם מתן תורה, שהרי ד"ז שנוי במחלו' אם לומדים מקודם מתן תורה, ולמ"ד שלומדים מקודם מ"ת א"כ מוכח מיוסף שכבוד מלך דוחה איסור דאורייתא, ולכן מותר להפליג בשבת לצאת לקראת מלך, עכת"ד המעשה אברהם שם.

הרי שהמעשה אברהם" למד מהא דהותר ליוסף להסתפר בר"ה, דכבוד מלך דוחה איסור תורה וכשיטת הארעא דרב-נן, והנה מלבד ששיטת הארעא דרבנן מחודשת מאוד, דהרי משמעות הגמ' בברכות יט. דרק איסור דרבנן הותר מפני כבוד מלך ולא איסור דאורייתא, מפני שכבוד הבריות אינו דוחה איסור דאורייתא, ויעו"ש בשדי חמד (מערכת כ"ף כלל צט), שג"כ דחה דברי הארעא דרבנן, הרי תספורת בר"ה הוא עשה שיש בו כרת, ואיך כבוד מלך ידחה לאו שיש בו כרת. וביותר יל"ע בזה דאפי' איסור דרבנן אינו ברור כ"כ שמותר לעבור מפני כבוד מלך גוי, דהרי בגמ' בברכות יט: מבואר שכל הטעם שמותר לעבור על איסור דרבנן משום כבוד מלך זהו

משום שאם יזכה יבחין בימות המשיח בין מלכי ישראל למלכי עכו"ם ולכן מותר לצאת לראות בכבוד מלך עכו"ם אפי' כשעובר על איסור דרבנן, אבל כשליכא האי טעמא אינו ברור שמותר לעבור אפי' על איסור דרבנן, ויעו"ש משכ"ב בפ' ויחי.
ובעיקר הראיה מיוסף שהתגלח בר"ה מפני כבוד מלכות, כבר מצינו בראשונים ובאחרונים שהרגישו בקושיא זו איך יוסף הסתפר בר"ה, ותירצו קושיא זו בכמה אופנים.
(א) במושב זקנים כאן כתב וז"ל, תימא לפי מה שאומר בגמ' (ר"ה יא:) שבר"ה יצא א"כ איך גלח, וי"ל שגלח למחר, א"נ סכנת מלכות שאני וגלח בו ביום, עכ"ל המושב זקנים. ובפי' ר"ח פלטיאל כאן תי' דאפשר שידע מעיו"ט שיצא וגלח בעיו"ט, ובס' צפנת פענח כאן (מהגאון הרגוצ'בי) תי' דיוסף עיבר החודש ועי"ז נמצא דגילח בער"ה וזהו שנאמר ויריצהו שמיהר כדי להספיק להסתפר קודם שיהיה יו"ט. (ולא זכיתי להבין דבריו איך יכל לעבר החודש בלא שאביו ואחיו ידעו מזה ונמצא שלא שמרו את ר"ה).

(ב) בפ' ר"ע מברטנורא כאן כתב דיוסף גילח אפי' פאת זקנו משום כבוד מלכות, והטעם שהותר לו לעשות כן משום שנתן לגוי לספרו וכשאין הניקף מסייע למקיף הוי רק איסור דרב-נן שמותר מפני כבוד מלכות, עכת"ד הרע"ב. ולפי"ד אפש"ל שהטעם שיוסף לא חש לאיסור ר"ה, הוא ג"כ מה"ט דכיון דגוי הקיפו והיה רק איסור דרבנן לכן הותר מפני כבוד מלכות (ועיקר הדבר שיוסף התגלח ע"י גוי, כן מבואר במדרש שכל טוב כאן ששר המשקים גילחו. ובאבן עזרא כאן כתב "ויגלח, המגלח" ולכאור' כונתו דיוסף לא רצה להסתפר בעצמו). ובס' תורת משה מהחת"ס כאן ג"כ תי' דיוסף לקח גוי שיספרו, ומ"שום כבוד מלכות הותר איסור דרבנן של אמירה לגוי, כמש"כ הש"ך (ביו"ד סי' קצ"ח בנקה"כ) דלצורך טבילת מצוה בשבת מותר לגזוז צפרנים ע"י אמירה לגוי משום שאם אין מסייעים בגזיזה אין איסור דאורייתא, וא"כ ה"ה בתספורת הדין כן, (ואמנם כבר העיר החת"ס שהט"ז שם ביו"ד ס"ק כ"א פליג בדין זה על הש"ך). וכן תי' בטעמא דקרא כאן.

(ג) בחת"ס עה"ת כאן תי' דיוסף קיים את התורה רק מדין אינו מצווה ועושה, ואילו במצות כיבוד מלך היה חייב מדינא, ולכן מצות כבוד מלכות שהיה חייב בו דחה איסור גילוח בר"ה שלא היה מצווה בזה.

(ד) בשדי חמד (מער' כ"ף כלל צט) תי' מעצמו חלק מהתי-רוצים שהבאנו לעיל, והוסיף עוד דלפמש"כ הרמב"ן (בראשית כו, ה) שהאבות לא קיימו את התורה בחו"ל, א"כ קושיא מעי-קרא ליתא, כיון שיוסף לא שמר ר"ה בחו"ל, אך כבר הבאנו בריש דברינו שהחיד"א נקט דאפי' לדעת הרמב"ן גם בזמן האבות אלו שלא חשבו לעלות לא"י קיימו את התורה, ויוסף בכללם.

(פנינים מבי מדרשא)

ביום האחרון של חנוכה, מצטרפים כל המידות האחרונות, ומסיימים את כל י"ג המידות של רחמים.

המידה האחרונה בי"ג מידות של רחמים, זה השם ה' ה' אֵל רַחוּם וְחַנוּן אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב חֶסֶד וְאֱמֶת נִצֵּר חֶסֶד לְאֵלִים נְשֹׂא עֹן וְפָשַׁע וְחַטָּאָה וְנִקָּה

המידה האחרונה נקראת וְנִקָּה, ההמשך שלה הוא וְנִקָּה לֹא וְנִקָּה.

אומר היהודי הקדוש מפשיסחא - וְנִקָּה לֹא וְנִקָּה זו מידה של דין ולא של רחמים. אז איך אומרים את זה?

בחנוכה, פעלו החשמונאים בשם שנמצא ב- וְנִקָּה לֹא וְנִקָּה. איפה זה נמצא?

וְנִקָּה לֹא וְנִקָּה תוריד את ה"לא"... ישאר לך וְנִקָּה וְנִקָּה. אם תוציא קו"ף ונו"ן מ - וְנִקָּה... .. ותוציא קו"ף ונו"ן מ - וְנִקָּה, ישאר לך י-ה-ו-ה

ומנותר קנקנים - מה שאתה מוציא משני ה-וְנִקָּה..... נַעֲשֶׂה נֶס לְשׁוֹשָׁנִים.

באמצעות שם ה', שנמצא ב- וְנִקָּה לֹא וְנִקָּה, זה השם שדרכו הצליחו החשמונאים, במזמור של יושב בסתר עליון, שכותב התשב"ץ, להתגבר על היוונים!

אז ממילא תבין, מה שכתוב ומנותר קנקנים נַעֲשֶׂה נֶס לְשׁוֹשָׁנִים, והדא הוא דכתיב, כותב היהודי הקדוש מפשיסחא, מה שאמרו לנו חז"ל {אבות ד, כ} אֵל תִּסְתַּכֵּל בְּקִנְיָן, אֲלֵא בְמָה שְׁיֵשׁ בּוֹ - אֵל תִּסְתַּכֵּל ב - וְנִקָּה לֹא וְנִקָּה, אלא במה שיש בו... שם מונח היסוד של נס החנוכה!

צריכים לדעת לנצל את של הימים הקדושים האלה...

כמידי שנה חג החנוכה חל בזמן שקוראים בתורה את ענינו של יוסף הצדיק, הנמצא בעיקר בפרשיות "וישב" ו"מקץ". ודבר ידוע ומקובל הוא שלפרשה הנקראת יש קשר עם המאורעות וההתרחשויות שבאותו הזמן הן בעבר והן בהווה, אשר על כן נשאלת השאלה: מה הקשר בין חנוכה ובין יוסף הצדיק?

בחנוכה המלחמה התנהלה באופן טבעי. לא נפלו אבני אלגביש מן השמים. ולא נלחמו הכוכבים ממסילותם, ואעפ"כ הצליחו קומץ אנשים חשמונאי ובניו לנצח את מעצמת העל, והאימפריה הגדולה של הימים ההם. = מה היה סוד כוחם של החלשים לנצח את הגיבורים?

עוד יש לעיין, שבגמ' (שבת כב ע"א) הובאו שתי אמרות של רבי תנחום: "אמר רב כהנא, דרש רב בר מניומי משמיה דרבי תנחום: נר של חנוכה שהניחה למעלה מעשרים אמה - פסולה, כסוכה וכמבוי, ואמר רב כהנא, דרש רב נתן בר מניומי משמיה דרב תנחום: מאי דכתיב: 'והבור ריק אין בו מים'. ממשמע שנאמר 'והבור ריק' איני יודע שאין בו מים? אלא מה תלמוד לומר 'אין בו מים' - מים אין בו, אבל נחשים ועקרבים יש בו".

סמיכות שני המאמרים הללו טעונה ביאור מה שייכות יש ביניהם. הגם שפעמים סמיכות המאמרים היא בגלל האומרם, ואין קשר מהותי ביניהם. אולם נראה שבמקרה זה ישנו שורש אחד לשתי דרשותיו של רבי תנחום, וננסה להבין מהו?

מעתה תתברר לנו אף התמיהה מה קשר בין שתי המימרות של רבי תנחום. נרות חנוכה ול"הבור ריק אין בו מים" האמור אצל יוסף. ובספר "זכרון מנחם" לרבי מנחם רוזנברג זצ"ל תירץ באופן

נפלא וזה תוכן דבריו:

שכשראובן הלך להציל את יוסף. הוא מתחנן לפני האחים: "אל תשפכו דם". בסדר, הסכימו האחים. לא נהרגו, אבל מה אתה כן מציע לעשות אתו? אמר ראובן: השליכו אותו אל הבור הזה אשר במדבר ויד אל תשלחו בו".

והתורה מעידה שראובן עשה זאת "למען הציל אותו מידם להשיבו אל אביו".

אך הרי בבורות הללו ישנם נחשים ועקרבים. מה הועלת איפוא, ראובן? איזו מין הצלה היא זו?

אלא שראובן עשה לעצמו את החשבון הבא: מה שיהיה - זה רק הקב"ה קובע. תפקידי בשעה זו הוא לעשות מה שמוטל עלי.

מוטל עלי קודם כל לדאוג שהאחים לא ינהרגו.

איך אעשה זאת? איך אוכל להצילו מידם? אינני יכול כרגע להצילו לגמרי. לכל היותר אוכל לשכנע אותם לא להרוג אותו פיזית אלא להשליכו אל אחד הבורות. אם הקב"ה רוצה להציל אותו - הוא יכול להציל אותו גם משם!

זה תפקידי כרגע. יותר מזה אינני מסוגל לעשות!

זה בעצם גם מה שהיה עם החשמונאים.

החשמונאים היו מסוגלים לנצח את האמפריה היוונית? ודאי שלא! מתתיהו, חמשת בניו ועוד כמה מאות יהודים שרוח ה' היתה בקרבם יכולים לנצח צבא מיומן של אימפריה? לא ולא.

אם כן, לשם מה, בכלל יצאו למלחמה?

הם ערכו לעצמם את החשבון הנ"ל: מלכות יון גורמת הרס נורא לעם ישראל. אסור לשמור שבת, אסור ללמוד תורה. והגיעו למצב שרוב היהודים היו מתיוונים. מה תפקידנו בעת הזו? מה הקב"ה רוצה מאתנו כרגע? שנעשה את מה שאנו יכולים לעשות. מה בכוחם לעשות? להכריז מרד ביוונים, ולצאת למלחמה נגדם. קודם כל הם הרגו את ההגמון בעיר מודיעין. ב"ה הצליחו והמשיכו לבדוק. מה הלאה? מה עוד בכוונתו לעשות.. אם הקב"ה רוצה - הוא יעשה את השאר ואם לא - לא יעשה, אבל אנו את תפקידנו ממלאים במידת האפשר.

זה הקשר בין נר חנוכה ל"בור ריק אין בו מים, אבל נחשים ועקרבים יש בו". בשני המקרים מתגלה היסוד שהאדם מצדו צריך לעשות מה שבכוונתו לעשות, על אף שלא נראה שיצליח, ואת השאר, אם הקב"ה רוצה - הוא יעשה, ואם לא - לא.

היסוד הזה נוגע ג"כ להשגת הרגשת מתיקות התורה. רק אחרי שהאדם עושה מאמץ גדול מתוך הרגשת ההכרחיות ללימוד התורה מופיע חשקת התורה.

הגאון רבי יחזקאל אברמסקי זצ"ל אמר: הנה אומר לכם מה שראיתי פעם בהקדמה של ספר אחד. אמנם דעו שאין זה הפשט בפסוק. אבל ה"ז'ארגון" הוא טוב...

וכך פירשו: "ויבוא מרתה" לפעמים קורה שהלומד בא למצב של "מרתה".

"ולא יכלו לשתות מים ממרה כי מרים הם" - אין מים אלא תורה. ואינם יכולים לשתות וליהנות ממימי התורה. "כי מרים הם", ואיננו מרגיש את מתיקות התורה...

"ויורה ה' עץ" השי"ת נותן התורה הורה לו עצה...

"וישלך אל המים" "וימתקו המים" - שכאשר ישליך עצמו לגמרי אל המים, מימי התורה, וילמד בהתרכזות מוחלטת, בשכחת הבלי העולם הזה, "וישלך אל המים" - אז - "וימתקו המים", אז יהיו ד"ת

המשולים למים, מתוקים בפי...

והיה הרב אברמסקי זצ"ל חוזר ואומר: לא שזה הוא הפשט בפסוק, אלא שה'ארגון' הוא טוב, והעצה היא נכונה ואמיתית ש"וישלב אל המים" מביא ל"וימתקו המים"!

בספר "שומר אמונים" כותב רבי אהרן ראטה זצ"ל על עצמו: ומחמת נחיצות הענין אספר מה שבדידי הוה עובדא בימי נעוריי שנפלו עלי נסיונות וחשכות נוראה. שלא יכולתי ליקח ספר בידי. כי טעמתי טעם מרור מאד בכל דיבור. ונפשי היה קשה עלי מרוב מרירות לבבי בכיתי הרבה להשי"ת. ולא מצאתי לי שום עזר ותרופה.

עד שפעם אחת הלכתי על קבר איזה גאון וצדיק, ובכיתי שם בכי רב ועצום במר לבבי. או שינטל נפשי ח"ו או יתהפך לבבי שאוכל לעסוק על כל פנים בתורה כמו איש פשוט. ולא אהיה נדחה משני עולמות ח"ו.

וברוב בכייתי נפל בלבי שאשוב לביתי ואקח לי לימוד במסירות נפש ויעבור עלי מה. וכשבאתי לביתי פתחתי ספר ונפתח לפני הרא"ש על מקוואות. ואמרתי מוכרח אני ללמוד זה הלימוד ולגמרי אפילו בכל מיני מסירות נפש.

וישבתי ללמוד במסירות נפש גדול. וטעמתי ממש טעם מיתה בכל דיבור. ואמרתי יעבור עלי מה אפילו תצא נפשי ח"ו אגמור זה הלימוד.

ואחר שגמרתי זה הלימוד במסירות נפש גדול הטעים לי השי"ת פתאום אור מתוק וטעם נפלא. ונהפך לבבי לאיש אחר. ונכנס בי חמידי דאורייתא. עד שאחר כך יכולתי ללמוד אפילו בבית מלא אנשים המדברים ולא בלבלי אותי.

כיצד הדליקו בחורי טעלזא נרות חנוכה ברכבת?

בעת מלחמת העולם השנייה כשהנאצים פלשו לליטא, ברחוב קבוצת בחורים ובראשם רבי חיים שטיין [שלאחר מכן כיהן ככראש ישיבת טעלזא בארה"ב] לעבר רוסיה, במהלך בריחתם עלו על רכבת החוצה את כל סיביר.

לקראת סוף חודש מרחשון, התחילו להפוך בסוגיית כיצד מדליקין נר חנוכה ברכבת, הרי אין להם שמן ונרות, ובמה יקיימו מצוה חביבה זו.

אחד הבחורים העלה רעיון, הרי גלגלי הרכבת משוחים בגריז, ניקח קצת שמן גריז, נוריד כפתור מהמעיל, שם נשמור את הגריז, וכשיגיע חנוכה, נדליק את הגריז עם פתילות שנכין מהחוסה שחיבר את הכפתור לבגד.

הרעיון מצא חן בעיני הבחורים, ובכל תחנה שהרכבת עצרה, היה רבי חיים מתגנב בלאט וגוחן מתחת לגלגלי הרכבת, בעשר אצבעותיו היה מגרר גריז מהלגלגלים, עד שלקראת חנוכה נצטבר אצלו כמות נכבדה של גריז.

לאחר עבודה מאומצת כזאת, הם כבר חיכו בכליון עינים לחנוכה, שם יוכלו סוף סוף לממש את המצוה, שעבדו עליה קשה כל כך, אך לאחר ההדלקה התברר השבר הגדול, גריז אינו שמן דליק לגריז... האכזבה היתה גדולה, עבודה קשה כל כך במשך כמה שבועות, ושוד ושבר הנר אינו דולק.

לפתע בלא הודעה מוקדמת עוצרת הרכבת, ללא כל תחנה וללא כל סיבה הנראית לעין, ונשמעת דפיקה על הדלת, הם

פתחו את הדלת בהיסוס, שם ניצב יהודי ישיש זקנו לבן ומגודל, שק על כתפיו ובו נרות להדלקה, הוא חילק נרות לכולם, ולאחר שירד, המשיכה הרכבת בדרכה.

איני יודע אם זה היה אליהו הנביא או מישהוא אחר, אך מה זה משנה. אך זה ברור שהוא היה שלוחו של הקב"ה להביא לנו את ההארה הנפלאה בים החשכות. ראינו בחוש את מה שתמיד שמענו, שאדם אין תפקידו לגמור, על האדם מוטל לעשות ככל יכולתו, את השאר יעשה הקב"ה

(חשוני חמד חנוכה).

אתה ברחמיך הרבים עמדת להם בעת צרתם

לשם מה אנו נדרשים לציין כי הקב"ה עמד להם "בעת צרתם", והלא כבר ידענו ואף אמרנו זה עתה שהיתה זו עת צרה, זאת ועוד מהי ההזגשה "ברחמיך הרבים". די היה, לכאורה, לומר "ואתה עמדת להם", אלא ביאר הגאון רבי ישראל בורדא ממיהאליוויטש, בעל "אשי ישראל" מסופר על אחד מצדיקי הדורות, שכאשר בא פעם לידי סכנה, אמר רבונו של עולם, יודע אני כי רצונך בזה הוא להביא אותנו לעשיית תשובה, אבל איך אוכל לשוב כעת, בשעה שליבי כל עימי בשל הצרה הגדולה שבאה עלי, על כן אני מבקש ממך, אבי שבשמים, שתצילני קודם מן הצרה, והרי אני מקבל עלי מעתה לעשות תשובה שלימה מיד אחר כך, כאשר דעתך תהיה מיושבת וצלולה לשוב אליך. ואף כאן נאמר, שאמנם הקב"ה הענישם כדי שישוּבו מעוונותיהם, ובכל זאת, ברחמי הרבים עמד להם עוד לפני ששבו אליו, באמרו איך ישובו אלי כאשר עתה היא עת צרתם, ועל כן אצילם קודם ואחר כך בודאי ישובו. מעתה, זו הכוונה "ואתה ברחמיך הרבים עמדת להם בעת צרתם", כי זו היתה הסיבה שהקדים הקב"ה להצילם, ברחמי הרבים, למרות שטרם שבו אליו שהיתה זו "עת צרתם", ובעת שכזו לא היה בהם לב לשוב, ולכן הקדים להצילם בטרם שבו.

(אשי ישראל)

בחנוכה אנו מדליקים נרות, ושרים "יוונים נקבצו עלי, אזי בימי חשמנים", וכשבאים לתאר את הרשע של היוונים אנו אומרים "ופרצו חומות מגדלי". וכי זאת עוולה הגדולה של היוונים?!

היוונים גזרו גזירות נוראות על היהודים, הם גזרו לא לשמור שבת, לא לערוך ברית מילה, ולא לקדש את החודש. מטרת היוונים היתה להשמיד את העם היהודי ע"י פגיעה ברוח העם היהודי, להפקיע מהם את התורה. הם ישארו אמנם יהודים, אך יתנהגו כיוונים. הם יהיו "מתיוונים".

חז"ל מספרים: כשהיו רואים יהודי מובל להריגה היו שואלים אותו: על מה אתה יוצא להייהרג? והיה עונה - על שמלתי את בני! על מה אתה יוצא להסקל? - על ששמרתי שבת.

כדי לשמור את השבת נסו היהודים אל המערות שבהרי יהודה. שם במערה ללא מים ותאורה, חשבו כי ניתן יהיה לשמור על השבת. אך היוונים לא נתנו להם מנוח, הם שלחו חיילים לחפש אחריהם. מסופר על מערה שהסתתרו בה כאלף יהודים, והיוונים ציוו עליהם לצאת ולחלל את השבת. היהודים סירבו. מה עשו היוונים? הדליקו אש על פתח המערה. ומעתה, או שתחללו את השבת ותכבו את האש, או שתמותו בחנק מהעשן...

אלף יהודים נחנקו למוות... אע"פ שמותר לחלל שבת על פיקוח

נפש, אבל במקרה הזה אסור. אם גוי מאיים על יהודי שיעשה בשבת מלאכה שגוי צריך לה, מותר ליהודי לחלל את השבת אם זה פיקוח נפש. אבל אם כל רצונו של הגוי שהיהודי יעשה מלאכה כדי לחלל שבת - וזה בפרהסיא לפני עשרה יהודים - על כך חייבים למסור נפש!

וכן היה עם חנה ושבעת בניה. ה"יוסיפון" כותב שהאירוע התרחש בזמן חנוכה. המלך ציווה על כל בן ובן להשתחוות לצלם. כל אחד מן הבנים מסר את נפשו למיתה על קידוש ה', ציווה המלך להרוג ביסורים כל אחד ואחד מהם, לעיני אחיהם.

לאחר הגזירות הנוראיות והמיתות המשונות שגזרו היוונים על ישראל, המצב בארץ היה שכמעט לא נשאר יהודים שומרי תורה ומצוות! ולאחר כל זאת אומרים לנו, אתם יודעים מה עשו היוונים? הם "פרצו חומות מגדלי" הם שברו את החומה! וכי זאת העוולה הגדולה ביותר מכל הגזירות האכזריות של היוונים?! איזו חומה פרצו היוונים? אומר ה"תוספת יום טוב" (מסכת מידות) שהיתה חומה קטנה בבית המקדש, עשויה מעץ, וגובהה עשרה טפחים בלבד, והיא שימשה להפרדה בין מיקום היהודים למיקום הגויים. גויים שבאו לבית המקדש להקריב קרבנות, היה מותר להם להגיע רק עד החומה. מעבר לחומה רק ליהודים היה מותר להיכנס.

בחומה זו, פרצו היוונים י"ג פרצות, כי היוונים לא יכלו לסבול שיש הבדל בין יהודים לגויים. במה אתם היהודים טובים מאתנו?! היתה להם 'תרבות יפה', עד שנתקלו בחכמה האלוקית שבתורה. את זאת לא יכלו לסבול!

מדוע גזרו דווקא על שבת, מילה וחודש? במצות השבת ובמצות המילה רואם בבידור את ההבדל בין היהודי לגוי. אבל מה היה איכפת להם שישאל יקדשו את החודש ע"פ הראיה?! עם ישראל מקדש את החודש ע"פ שני עדים המעידים שראו את הירח בחידושו. בית הדין בוחן את העדים, ולאחר מכן אומר "מקודש, מקודש"...

מדוע נלחמו היוונים דוקא במצווה זו של קידוש החודש?

אומר הרב יאיר ישראל שליט"א: עם ישראל נמשל לירח. לכאורה, מסתבר יותר לספור לפי השמש. לשמש יש מחזור שנתי של 365 ימים, והירח הוא בעל מחזור שנתי של 354 ימים. מאחר ובכל שנה חסרים 11 יום, אחת לכמה שנים מעברים את השנה ע"י הוספת חודש ע"פ חשבון ידוע מראש. לשם מה יש צורך בכל זה, הלא פשוט יותר לספור לפי השמש?!

אבל עם ישראל נמשל לירח! ראשית, הירח מיום חידושו ועד שנראה במלואו, עוברים ט"ו יום. ממצב זה עד שהוא נעלם - עוברים עוד ט"ו יום.

מאברהם אבינו, אבי האומה היהודית, יש ט"ו דורות עד שלמה המלך. אז עם ישראל הגיע לשיאו. דוד המלך היה הדור הי"ד מאז אברהם אבינו, ושלמה המלך הוא הדור הט"ו. הוא גם נקרא "סיהרא בשלמותא" - הירח בשלמותו. בימיו היתה פריחה שלא היתה כדוגמתה: שלמה המלך בנה את בית המקדש, היתה השראת השכינה בעם. הכסף כלל לא היה נחשב בימי שלמה. כל עם ישראל הגיע לדרגות הכי גבוהות מאז ומעולם, גם ברוחניות וגם בגשמיות.

מימי שלמה המלך היו ט"ו דורות שבהם התמעטה המלכות,

עד לדור החורבן.

בהיסטוריה העלמית כל אומה שהיתה נתונה לכיבוש, נעלמה ממפת ההיסטוריה. כך למשל, הספרדים שהגיעו לאמריקה ומצאו בה שבטים מפותחים, לאחר שכבשו את המקום, הרגו בהם והיגלו רבים מהם, עד שלא נשאר מהשבטים המקומיים דבר מלבד עתיקות...

מה נשאר מהיוונים? מה נשאר מהרומאים? מה נשאר מהמצרים העתיקים? כל המעצמות נעלמו לאחר שיד הכובש הגיע אליהם! היחידים שנשארים לאורך כל הדורות, מתוך אמונה שהמצב ישתנה בעתיד, וכשיבוא המשיח נשוב להיות כפי שהיינו - הם עם ישראל!

וסמל לכך: עם ישראל נמשל לירח. כל חודש נעלם הירח, אך לאחר מכן שוב חוזר, וכפי שאומרים בעת קידוש הלבנה: "עטרת תפארת לעמוסי בטן שהם עתידים להתחדש כמותה". כמו שהירח מתחדש, כך עם ישראל צפוי להתחדש.

וזה לא ייאמן כי יסופר! עם שגלה מארצו, ואיבד את הטובים שבבניו, בזמן חורבן בית ראשון וחורבן בית שני, ולאחר אלפיים שנה הוא עדיין חי וקיים, ובלבו יוקדת האמונה של ההתחדשות! זה מלמד ומוכיח כי לעם הזה יש הבטחה אלוקית, והוא לא עם ככל העמים!

את זאת היוונים לא יכלו לסבול!

הרב מפוניבז' הגיע לרומא במהלך נסיעותיו בועלם לגיוס כספים לשיבתו, וביקש ממארחיו להסיעו לשער טיטוס. סמוך למועד חזרתו לארץ, הביאוהו מארחיו לשער טיטוס. יצא מהרכב, נעמד ליד השער חזר והתיישב, ואמר: אפשר לנסוע לשדה התעופה...

מארחיו התפלאו, האם לשם כך טרח הרב להגיע עד המקום רק כדי להציץ ולראות ומיד לשוב חזרה?!

ענה להם: הייתי חייב לראות את השער ולומר לו: טיטוס, טיטוס, איפה אתה? אנחנו כאן!

ד' הבטיח לאברהם: "כי ברך אברך והרבה ארבה את זרעך ככוכבי השמים וכחול אשר על שפת הים..." (בראשית כב, יז) המלבי"ם מדמה זאת לגל בים, המגביה לעתים למטרים ספורים ומאיים להציף את כל ערי החוף! וכך גל אחרי גל הם שועטים בשצף קצף ומאיימים להציף את הערים, ומה עוצר אותם? גרגירי החול! אותה רצועה צרה של חול הים!

וכך, אומר המלבי"ם, גם הגוים מנסים לכבוש אותנו ולבטל את קיומנו. ונראה היה שהם מסוגלים לכך, כמו גלי הים השועטים אלי חוף... הנה פרעה היה הראשון שתכנן להשמידנו, וסיים את חייו במצולות ים. לאחריו הגיע נבוכדנצר, "אני אצליח!", נו, היכן הוא? המן הרשע חשב להצליח במקום שנכשלו רבותיו, אך סופו היה כסופם. וגם טיטוס שניסה כוחו, הובס לבסוף ע"י בריה קלה, יתוש.

וכך לאורך כל ההסטוריה מנסים ומנסים... אבל לנו יש הבטחה אלוקית "שהם עתידים להתחדש כמותה", כמו הלבנה. וזאת, כאמור, לא יכלו היוונים לסבול, ולכן הוסיפו את איסור מצות קידוש החודש על איסור שמירת שבת ומצות מילה.

נר חנוכה שהזיק והמזיק בערב שבת

דבר פלא הוא שבכל מרחבי הש"ס כולו לא נזכרו דיני נרות חנוכה כלל, מלבד במקום אחד, והוא במשנה בבבא קמא (סב ע"ב): "גמל שהיה טעון פשתן ועבר ברשות הרבים ונכנס פש-תנו לתוך החנות ודלקו בנרו של חנוני והדליק את הבירה, בעל גמל חייב. הניח חנוני נרו מבחוץ - החנוני חייב. רבי יהודה אומר בנר חנוכה פטור". כלומר שכיון שבחנוכה הדלקת נרות היא דרך העולם, משום כך אין המניח פושע בהנחתו, ועל בעל הגמל להיזהר.

ויש להקשות על הדבר, דהנה לגבי דין פוסקים אנו שהלכה כחכמים - שגם בחנוכה חייב, ומאידך מצינו בגמרא בבא קמא (לב ע"א) שהרץ בערב שבת והזיק את חברו - פטור, כיון שרץ ברשות, דהיינו שכיון שהריצה בערב שבת היא מדרך העולם היה על הניזק להיזהר ולשמור עצמו שלא ינזק.

ולגבי דין זה פסק הרמב"ם כדן זה שהרץ בערב שבת פטור. והדבר טעון ביאור, מהו יסוד החילוק בין הנחת נר בחנוכה לריצה בערב שבת, שבחנוכה חייב על הנזק שנולד ממעשיו, למרות שהנחת הנר היא דרך העולם בימות החנוכה, ומאידך גיסא אם רץ בערב שבת - פטור.

בכדי לבאר את הדבר יש להקדים ולהתבונן מדוע באמת הרץ בערב שבת פטור והלא קי"ל שאדם מועד לעולם, וגם אם נפל מן הגג ברוח שאיננה מצויה - חייב, כיון שאדם מועד לעולם, וא"כ מדוע הרץ בערב שבת פטור, והלא אדם מועד לעולם.

והנה בשפת אמת בשבת דן במקרה שנר החנוכה כבר דלק את שיעור מצותו שהוא כמחצית השעה, ולאחר מכן עבר הגמל והזיק באמצעות האש. ועוד הסתפק באופן שהניח בימי החנוכה נר אחר שאיננו נר חנוכה האם גם אז בעל הנר פטור ובעל הגמל חייב.

אכן במרדכי בבבא קמא כתב שרק בערב שבת בין הש-משות המזיק פטור אם הזיק תוך כדי ריצתו, אבל אדם שרץ לבית הכנסת בכדי להספיק להתפלל בציבור וכהנה, אם הזיק תוך כדי ריצתו - חייב.

אכן בהגהות אשרי בבבא קמא שם כתב שהיתר זה של הרץ בערב שבת איננו דוקא בבין השמשות אלא מאימתי שמתחיל לים לתקן את צרכי השבת, דהיינו מחצי היום.

ברם בים של שלמה כתב שמה שאמר הגמרא "בין השמ-שות" היינו "אפילו" בין השמשות שאז אורחא דמילתא שכבר כל צרכי השבת מתוקנים, אך בודאי שהיתר זה הוא ברגע בו מתחילים לתקן את צרכי השבת. והוסיף וכתב שם חידוש עצום, שבערב שבת איננו צריך להביא ראיה לכך שריצתו היתה לצורך שבת, אך היתר זה קיים גם בשאר ימות השבוע, שגם אם ירוץ ביום ראשון וריצתו היתה לצורך צרכי השבת - יהא פטור גם אז. והוסיף וחדש שם שהיתר זה איננו דוקא לצורך תיקון צרכי השבת אלא גם לצורך שאר מצוות.

ומדבריו יש ללמוד שהיתר זה איננו משום שאין לו לאדם

פנאי וזמן - וכשיטת המרדכי, אלא שיסוד היתר זה עיקרו נעוץ הוא בכך ש"הוי רץ למצוה קלה כבחמורה", דהיינו שהרי-צה לצורך מצוה איננה נחשבת לשינוי כיון שעל האדם מוטלת החובה לרוץ לעולם לדבר מצוה, ובכל אופן שאדם רץ לצורך מצוה, ותוך כדי הזדרזותו למצוה הזיק - פטור, למרות שהיה לו פנאי.

וביסוד מחלוקת המרדכי והים של שלמה נראה, על פי המ-עשה המובא בתשובות חוות יאיר באדם שרק לצורך מצות קידוש לבנה והזיק תוך כדי ריצתו את כלי חברו, וטען שדו-קא בערב שבת שדרך כל העולם לרוץ, אז על האדם הניזק להיזהר כיון שידוע הוא שדרכם של בני אדם לרוץ בזמן זה, אולם כאן שרץ לצורך מצוה אחרת - אינו בכלל היתר זה.

וראה שם בחוות יאיר שכתב שהדין עם הניזק אך מטעם אחר, שהרץ בשבת מוכרח לרוץ בכדי להימנע מחילול שבת רק באופן זה מותרת היא הריצה, אולם כאן שרץ בכדי לה-ספיק לברך ברכת הלבנה בציבור, דבר זה איננו אלא לצורך קיום מצוה מן המובחר, שהלא בדיעבד יכול לברך הלבנה בי-חידות, ומשום כך ריצתו איננה מותרת - וחייב.

ולכאורה תהא נפק"מ בדבר זה, באופן שאדם רץ בערב שבת שלא לצורך תיקון צרכי השבת, אם פטור או חייב, שכיון שיסוד ההיתר הוא משום שעל הניזק לשמור עצמו שלא ינזק, אם כן בזה אין חילוק אם ריצת המזיק היתה לצורך שבת או סתם.

והאמת שברמ"א כתב בזה בהדיא שאם ידוע לנו שריצתו היתה שלא לצורך מצוה - חייב. כיון שעיקר ההיתר אינו תלוי אלא בזה שרץ לצורך מצוה.

ולפי זה יש לנו לפשוט את ספק השפת אמת, כיון שלגבי זה אין חילוק בין הנחת נר בחנוכה לבין הריצה בערב שבת, שלכאורה יסוד ההיתר בשניהם הוא משום של הניזק לשמור עצמו של ינזק.

אמנם, על כל פנים לאור הדברים יש להבין מדוע בזה אינו חייב למרות שאדם מועד לעולם, כיון שכאן יסוד ההיתר איננו משום שהריצה נעשתה לצורך מצוה אלא משום שבזה כיון שהריצה היא דרך העולם אם כן על הניזק מוטל לשמור את עצמו של ינזק, ומשום כך בזה קי"ל שפטור.

ולפי זה יש להבין את יסוד החילוק שבין הדלקת נר בחנוכה לבין הריצה בערב שבת, שהלא מדברי החוות יאיר למדנו כי יסוד היתר זה אינו אלא בריצה שנעשית לצורך קיום עיקר הדין אולם אדם שרץ לצורך הידור מצוה בלבד - איננו בכלל היתר זה.

ומשכך יש להבין שבעיקר זה תלוי החילוק שבפסק ההלכה, שלגבי הריצה בשבת, שהריצה נעשית בכדי להימנע מחילול שבת, רק בזה התירו את הריצה. אולם בנר חנוכה, שמעיקר הדין ההדלקה של החנוני יכולה להיעשות גם מבפנים - שיד-ליק בתוך החנות, אם כן בזה אם החליט להדר ולהדליק מב-חוץ - אינו בכלל היתר זה, ומשום כך חייב החנוני, כיון שאין לו היתר להדר ולהדליק מבחוץ.

ביותר בעולם הישיבות, אלא שיום אחד באה הבת לבית הוריה ומבשרת להם שהיא רוצה להתחתן, וכבר יש לה מישהו!
"מי זה?" שואלים ההורים.

עונה הבת: "מדובר ביואב, בחור מהשכונה שלנו"
"יואב?" מזדעק האב, "הלא הוא פושע ידוע!"

"לא אמא" אומרת רוח'לה, "הוא דווקא בחור טוב!"
האב, שחרב עליו עולמו, פנה לרבו להתייעצות.

שאל הרב: מי אמר לך שהבחור באמת כל כך גרוע כמו שאתה מתאר? חז"ל אומרים (עירובין סה) שאדם ניכר בכוסו, בכיסו, ובכעסו. לכן אתה צריך לבדוק אותו בכוסו. חוזר הביתה, ואמור לבתך שאתה מסכים לשידוך, ותעשו אירוסין ו"תנאים" וגם תשברו צלחת כנהוג.

חזר האב הביתה וסיפר לבתו שהוא מסכים לשידוך. הבת היתה מאושרת. מיד החלו ההכנות לטקס האירוסין. הבת נפגשה עם החתן, יואב, ותדרכה אותו היטב לקראת האירוע: תתלבש יפה, תחייך לכולם, אל תשכח ללמוד את הברכות על מיני המטעמים שיוגשו שם...

בערב, בעת הטקס בבית האב, נכנס יואב מחייך כולו בחליפה מהודרת, ולוחץ בנימוס יד לכל המוזמנים. האב, שולף בקבוק וויסקי יקר ואומר לחתן המיועד: "יואב, הבה נרים כוסית לכבוד האירוע"

יואב ברך בכוונה רבה, וגמע את הכוסית. לאחריה הגיע הכוסית השניה והשלישית, ויואב שהחל מתנגד אנה ואנה שם פעמיו לעבר המזון והחל טורף בכל פיו! נגש אליו אחד האורחים: "סליחה, צריך ליטול ידיים ולברך!"

יואב דחף בגסות את האיש, ואז החלמה מהומה. הקולות הגיעו גם לעזרת הנשים, ורוח'לה הבינה ש"תכשיט" שלה הוא זה שמחולל את המהומה. יצאה החוצה וביקשה שיקראו ליואב. החתן יצא לקראתה שיכור כולו. "תרסן את עצמך" קראה "אחרת אבי יבטל את השידוך".

"מה איכפת לי מאבא שלך", חבט בה יואב והטיחה ברצפה, "בגלל שהוא עשיר אני צריך לחשוש ממנו?!" והמשיך לחבוט בה תוך כדי דבריו.

רוח'לה זבה דם, היא נפגעה בגופה והחלה זועקת לעזרה תוך שהיא קוראת קריאות שבר: אבא, אבא, תציל אותי, הוא שבר לי את הידיים.

האב, שעמד בצד וחיך, קרא לעבררה "רוח'לה, לא נראה שנשברו הידיים, נשים גבס, העיקר שהצלחת לא שבורה..."

את השידוך הזה בין עם ישראל לעמים, אבא לא יתן! אם היהודי לא יעשה את הקידוש, הגוי יעשה לו את ההבדלה...
(קובץ חנוכה הגר"ש לוינשטיין)

"כשעמדה מלכות יון הרשעה על עמך ישראל להשכיחם תורתך ולהעבירם מחקי רצונך"

כידוע, דרשו (בראשית רבה ב, ד) את הכתוב: "והארץ היתה תהו ובוהו וחשך על פני תהום" (בראשית א, ב) על ארבע המלוכויות שמלכו על ישראל: "והארץ היתה תהו" זו גלות בבל, "ובוהו" זו גלות מדי, "וחשך" זו גלות יון, שהחשיכה עיניהם של ישראל בגזרותיה. שהיתה אומרת להם: כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלוקי ישראל. "על פני תהום" זו גלות ממלכת הרשעה

הם רצו לטשטש את ההבדל בין היהודי לגוי, אותה חומת עץ בבית המקדש המפרידה בין היהודי לגוי - בה פרצו י"ג פרצות! וזו אכן העוולה הגדולה ביותר שיכולה להיות! היוונים שנקבצו עלי הביאו את העם היהודי למצב של התיוונות ע"י הסרת החומה ההמבדיל בין יהודי לגוי.

לכן, לאחר שנצחו החשמונאים ונכנסו להיכל, תיקנו את אותן פרצות בחומה המבדיל בין היהודי לגוי, ותיקנו תקנה שכל הבא לבית המקדש משתחוה י"ג פעמים כנגד אותן פרצות, כל אחד חייב לדעת שההבדל בין יהודי לגוי היא חומה!

הגויים ניסו לטשטש ההבדל בינם לבין היהודים לא רק בכוח. על הפסוק (שמות א, ח) "ויקם מלך חדש על מצרים" נחלקו רב ושמואל (סוטה יא) חד אמר חדש ממש, וחד אמר שנתחדשו גזרותיו.

מסבירים המפרשים: לפי הדעה הראשונה, אדם שקיבל את בני ישראל בסבר פנים יפות, ונותן להם את ארץ גושן וממייטב הארץ, לא יתכן שיהפוך את טבעו וישליך את ילדי היהודים לים. על כרחך מדובר במלך חדש.

לעומת זאת, המאן דאמר השני סובר כי הרעיון של המלך לא השתנה. גם כשקיבלם בסבר פנים יפות, לא עשה כן מאהבת יהודים, הוא התכוון לחסל את העם היהודי באמצעות שוויון זכויות. בואו ותהיו כמונו! וכשראה שהתכנית אינה מצליחה, החליף את האסטרטגיה, והחליט לחסלם פיסית...

וכשהיהודים מתקרבים לגוים, אז גם באות הצרות הגדולות על העם היהודי. הנה, במצרים, מתי קם מלך חדש אשר לא ידע את יוסף?

כתוב "ובני ישראל פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאד מאד ותמלא הארץ אותם" (שמות א, ז) ומכיון שהארץ מלאה בבני ישראל, אז התרחש "ויקם מלך חדש על מצרים..." כי את ה'שידוך' הזה ד' לא ירשה! ד' לא יתן להסיר את המחיצה בין היהודי לגוי. אם היהודי יודע להציב את המחיצה בעצמו, מה טוב! אך אם לא, יבוא הגוי בעצמו ויעשה מחיצה! אבל עלינו לדעת שהדרכים שלו לעשות זאת כואבות מאוד!...

אומר מהר"ל דיסקין: בברית בין הבתרים, ד' אמר לאברהם אבינו "...ידוע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה" (בראשית טו, יג) שרה אמנו, לאחר שפרעה לקחה לביתו, נתן לה מתנות, שאחת מהן היא ארץ גושן. נמצא שארץ גושן שייכת ליהודים. אמר ד' לאברהם "כי גר יהיה זרעך". די שנהיה במצרים, בארץ גושן, כדי שתתקיים בנו גזירת הגלות. אבל אם ייצאו משם, ויהיו "בארץ לא להם", אז "ועבדום ועינו אותם ארבע מאות שנה".

כל זמן שישראל שהו בארץ גושן, כשהם נבדלים מהגויים, ללא כל קשר תרבותי עמם, העניינים התנעלו על מי מנוחות. אך ברגע ש"ותמלא הארץ אותם" (שמות א, ז) שהלכו לראות מקרוב את תרבות הגויים והחלו להתרועע בקרבם, אז "ויקם מלך חדש..." אשר לא ידע את יוסף.

אמר הבית הלוי: כשעם ישראל לא יודע לעשות בעצמו את ההבדל ולהציל את החיץ בינו לביןם, ד' מורה לגויים שהם יעשו זאת!

הגה"צ ר' ראובן קרלנשטיין זצ"ל המשיל על כך משל נפלא: פעם היה אדם עשיר מאד והיתה לו בת יחידה, רוח'לה שמה. בתנאים שלו יכול היה העשיר לשדך לביתו את הבחור הטוב

שאינן להם סוף כמו התהום. "ורוח אלוהים מרחפת" זו רוחו של המלך המשיח שנאמר בו: "ונחה עליו רוח ה'" (ישעיה יא, ב). "על פני המים" בזכות התשובה שנמשלה למים, שנאמר: "שפכי כמים לבך" (איכה ב, יט).

ויש להבין: מכל גזרות השמד, "להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך", מכל ה"החשיכה עיניהם של ישראל בגזרותיה" בחרו בגזירת "כתבו לכם על קרן השור שאין לכם חלק באלוהי ישראל".

והרי היתה זו גזרה שיכלו לה, ועוד נהפכה להם לטובה. כמו ששינוי ב"מדרש לחנוכה" (נדפס ב"לקוט סיפורים" פרשת מקץ, עמוד קמו): "הערימו היונים סוד על ישראל. אמרו: בוא ונחדש עליהם גזרות עד שיבעטו באלקיהם ויאמינו בעבודה זרה שלנו. עמדו וגזרו על כל בן ישראל שעושה לו בריח או מסגר לפתחו שידקר בחרב, כדי שלא יהיה לישראל כבוד ורשות וצניעות. ועמדו וגזרו גזרה אחרת, שכל אדם שיש לו שור יחקוק על קרניו שאין לו חלק באלוהי ישראל כדי שלא תהיה להם חרישה, ואמרו: יודעים אנו שאינם יכולים לעמוד בגזרה. כיון ששמעו ישראל כך נצטערו צער גדול, ואמרו: חס ושלום שנכפור באלוקינו, הלכו ומכרו בהמתם. והיו צבאים ואילים וכל מיני עופות טהורים באים ונכנסים לבתיהם לפי שהיו בלא מסגר, והיו שוחטים ואוכלים אותם ונותנים שבח לקב"ה שהפך עצת אויבינו לטובה, שאילו היו דלתותינו נעולות איך היתה כל צידה נכנסת אלינו". אם כן, ככלות הכל, לא היתה זו גזרה שהחשיכה עיניהם.

אלא שכתב רש"י (בבאורו למדרש שם) שכונת היונים היתה לרמז על חטא העגל: "לפי שכיון שעשיתם תבנית שור, מאותה שעה גליתם בדעתכם שאין לכם חלק באלוהי ישראל [וכמו שאמרו (ע"ז נג ע"ב), מדפלו ישראל לעגל גלו אדעתיה דניחא להו בעבודת כוכבים]. ובאר המהר"ל (גר מצוה עמוד טו): "כי הקרן הוא מן השור עצמו. ורצו לומר שעשו העגל, והחטא הזה דבר עצמי להם, ולא דבר מקרה. ולכך אין להם חלק באלוהי ישראל. ואין לך דבר שהוא קשה מן הקרן. ואמרו, כי דבר זה יש לישראל מצד קשי ערפם שיש בהם, כמו שאמר השם יתברך במעשה העגל: "ראיתי את העם הזה והנה עם קשה עורף הוא, ועתה הרף ממני ואשמידם" (דברים ט יג) כך אמרו היונים".

נסביר, ויאורו עינינו.

היונים, פשוט, ריחמו עלינו.

מסכנים היהודים, כה הרבה מצוות. תורה כה סבוכה, על המון דיניה ופרטיה. וביחוד התורה שבעל פה - שבאותם ימים לא נתנה להכתב, והיה עליהם לזכור כולה בעל פה, "והיא קשה ללמוד, ויש בה צער גדול ונידוד שנה, ודקדוקי מצוות קלות וחמורות" (תנחומא נח ג, יעוין שם באריכות). והטורח במצוות כה רב, והאיסורים כה מגבילים. מי אוהב עול, מי שש לטורח, אבל מעשה אבותינו בידנו, ויראת העונש בלבינו.

מוכנים הם להושיענו, לגאול אותנו משבינו. יגזרו עלינו שלא לקיים מצוות ויאסרו עלינו ללמוד תורה, ואז, "אונס רחמנא פטריה" (ע"ז נד ע"א) ונשתחרר מהכבלים המעיקים.

וראיה להם, שהרי את התורה קבלנו בכפית הר כגיגית (שבת פח ע"א) ובהזדמנות הראשונה נעשה העגל. והוא, המורה על אמיתות רצוננו, על כמיהתנו לפריקת העול. על קשיות העורף, שלא לשמוע לדברי ה'. אם כן, "כתבו לכם על קרן השור שאין הם חלק באלוהי ישראל", חלילה.

וזהו שאנו אומרים: "כשעמדה מלכות יון הרשעה על עמך ישראל". מהו לשון "כשעמדה" היה ראוי לומר: כשגזרה, כשהצרה, אך מהו: "כשעמדה"? אלא שאמר דוד המלך: "שטן יעמוד על ימינו" (תהלים קט, ו), להיות נכון אצלו לקטרג עליו (מצודות). היונים קטרגו עלינו בכך שבקשו "להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך" כלומר, טענו שאין רצוננו ללמוד התורה ולדעתה. לא "תורתנו" היא, אלא "תורתך", ואנוסים אנו ללמדה. [ועל דרך שאמרו (קידושין לב ע"ב, עבודה זרה יט ע"א) שבתחילה קרויה "תורת ה'" ואחר כך "תורתנו"] וכן "ולהעבירם מחוקי רצונך". טענו שעבורנו כל המצוות לטורח כחוקים שהיצר הרע מצער בעשייתם (רש"י במדבר יט, ב) והם "רצונך", ולא רצוננו!

והנה, להפתעתם ולתדהמתם, קמנו ומרדנו בהם!

כפויי טובה שכמותינו. לא די שלא הודינו להם שהואילו לשחררנו, לשבור עולנו מעל צוארנו, עוד בעטנו בטובתם ויצאנו ללחם בהם!

אהה, הוברר שטענו טעות מרה: "ואתה ברחמך הרבים עמדת להם בעת צרתם" כה הרבה מקופל כאן במילה אחת! לא שמחו כשנפטרו מעשיית המצוות מחמת אנסם, אלא חשו שזו צרה נוראה, "צרתם" המכמירה את ליבם. "שהחשיכה עיני ישראל בגזרותיה". על זה היה דוה לבינו על אלה חשכו עינינו. כי התורה, תורתנו. והמצוות, רצוננו: "גלוי וידוע לפניך שרצוננו לעשות רצונך. ומי מעכב, שאור שבעיסה [היצר הרע שבלבנו, המחמיצנו (רש"י)] ושעבוד מלכותי. יהי רצון מלפניך שצילנו מידם ונשוב לעשות חוקי רצונך בלבב שלם" (ברכות יז, ע"א) אמנם "חוקי רצונך" הם, אך רצוננו לעשותם!

הוברר, שמתן תורה היה אמיתי, מעומק רצוננו, בלהט "נעשה ונשמע". וחטא העגל אינו שייך אלינו, אלא מהערב רב שהחטיאנו. וכמו שדרשו (ברכות לב ע"ב) את הכתוב: "גם אלה תשכחנה. ואנכי לא אשכחך" (ישעיה מט, טו) שחטא העגל שנאמר בו "אלה אלהיך ישראל" (שמות לב, ד), ישכח. כי הוא חיצוני גרידא. ואילו "אנכי ה' אלקיך" (שמות כ, ב) לא ישכח, כי מהותי ועצמי הוא! ובענין זה: ה"ב"ח (או"ח עת"ד ד) כתב: "בחנוכה, עיקר הגזירה היתה על שהתירשלו בעבודה. ועל כן, היתה הגזירה לבטל מהם העבודה. וכשחזרו בתשובה למסור נפשם על העבודה, הושיעם ה' על ידי כהנים עובדי העבודה בבית ה', על כן נעשה הנס בנרות בבית ה', תחת אשר העירו נפשם למות על קיום העבודה. ולפיכך לא קבעום [למשתה ושמחה] אלא להלל ולהודות שהיא העבודה שבלב".

כלומר, לכאורה היתה ליונים הוכחה שאנו כאנוסים לקיים תורה ומצוות, ונשמח אם יפטרונו מהם. שראו, שאנו מתרשלים בהם. עושים אותם כלאחר יד, כבעל רחמנו. וחשבו שנכיר טובה אם יגזרו עלינו, ונהיה כאנוסים, ונפטור. ולא הבינו שאדרבה, בכך עוררו עומק רצוננו לעשות רצוננו יתברך ולהחזיר עטרה לישנה! ואני נזכר - למדנו בישיבה בביאליסטוק. מטבע הדברים היו מתמידים יותר ומתמידים פחות, והיו אף שולים צרות, 'עשרה בטלים', שכל אחד מהם חיפש לקיים "אם בטלת מן התורה יש לך בטלים הרבה כנגדך" שיסייעו לבטלך (אבות פ"ד מ"י) אח, יומם הגדול הגיע בפרוץ המלחמה. ברחנו מביאליסטוק לווילנה. וראה זה פלא: כל אחד מהם - כמונו כולנו - נטל עמו את התפילין, ואת הגמרא! הגמרא, מה לו ולה? מה פרוש, בן ישיבה הוא! ובוילנה, חגיגה. מובן, לשקדנים לא היה בעולמם אלא תורה.

אבל להם, עולם מלא! אלו ישיבות הגיעו, והיכן התמקמו. אלו גדולי תורה, ושמועות קלוטות מפולין הכבושה. והמהפך בכיבוש הרוסי, והירידה למחתרת תחת גזרות הקומוניסטים. ואז נערך המצוד הגדול, ומצאנו עצמנו על הרכבת לסיביר. והסתכלתי, וראיתי -

כל אחד מהם, כמונו כולנו, עם התפילין - והגמרא! וכי מה? בביאליסטוק, לא למד, בוילנא לא למד, בסיביר ילמד? אבל בן ישיבה הוא!

הגענו למחנה הכפיה, התבשרנו שנגזרו עלינו עשרים וחמש שנות עבודת פרך. עקרו מידינו את התפילין - את שלי הספקתי להחביא, ועוד זוג תפילין ניצל - תלשו את הגמרות, הבעירו מדורה, והשליכו לתורה -

"שאלי שרופה באש לשלום אסיריך - הכואבים המשתוממים עלי מוקד גליליך!"

הלב התפלך, הנפש פרכסה, העיניים חשכו, הברכים כשלו, ולושנות האש לחכו. העפתי מבט באותם בחורים. את עצמי, לא ראיתי, אבל אם הם נראו כמוני, לא נראיתי טוב: עיניהם קמות בבעתה פניהם חורות כסיד.

מדוע, עליהם לשמוח: עד עתה בטלוח מרצון, השם ירחם. שהרי כשם ש"תלמוד תורה כנגד כולך" כל תרי"ג המצוות (ירושלמי ריש פאה) כך עוון ביטולה כנגד כולן (ספרי עקב) כנגד כל העברות (שערי תשובה שער ג אות יד) ועתה יבטלוח מאונס, ואין עליהם תביעה!

אבל עתה נגלה הסוד: ביטול התורה היה מפעולת ה"שאור שבעיסה", וחיצוני גרידא. אבל "רצוננו לעשות רצונך" ולכשאפנה אשנה, ועתה בא "שעבוד מלכויות" וסגר הדלת, וחשכו עיניהם ולבם דוה!

ולכשתמצי לומר, זה היה עומק נס פך השמן - ויש להבין- מצאו שמן ליום אחד, ידליקוהו. ובשאר הימים, "אונס רחמנא פטריה!"

אבל הן זה היה כל ענין המרד! היונים הציעו לנו על מגש של כסף "אונס, רחמנא פטריה" על כל התורה כולה. ומרדנו, התקוממנו. איננו חפצים ב"פטורים", "רצוננו לעשות רצונך!"

ואם כך, לא השאירונו ממרום בלא שמן, בהסתפקות בפטור "אונס רחמנא פטריה" אלא ארע הנס, וקיימנו מצות הדלקה בכל יום! ותקנו לנו את הדלקת הנרות, שלא די לנו בתורה ובמצוות שמדאורייתא, אלא עוד הוסיפו עליהם ב"אשר קדשנו במצוותיו וצונו". והוסיפו על ההוספה אופן הקיום למהדרין, והוסיפו עוד מהדרין מן המהדרין. כי אין רצוננו בפטור ובדיעבד, אלא בהוספה והוספה להוספה. כי "חוקי רצונך" הם "חוקי רצוננו!"

(והגדת)

פרשת מקץ

ויהי מקץ שנתיים ימים (מא, א).

במדרש, אתה מוצא לא היה ראוי יוסף לינתן בבית האסורין אלא עשר שנים מפני שהוציא דיבה על עשרה אחיו, ועל ידי שאמר לשר המשקים כי אם זכרתי אתך והזכרתי אל פרעה, ניתוסף לו עוד שתי שנים, שנאמר ויהי מקץ שנתיים ימים. צריך להבין, בשלמא השנתיים שניתוספו ליוסף בבית האסורים, מכוונים הם מדה כנגד מדה לחטאו, לפי שבקש לזרז את צאתו

לחפשי מבית האסורים, ולשם כך פנה בבקשה לשר המשקים, והיה בזה פגם במידת הבטחון שהיה ראוי לה, נגזר עליו היפך תקותו, שכנגד כל פעם שהשתמש בלשון זכירה בדבריו לשר המשקים, ניתוספה לו שנה בבית האסורים. אבל במה שהוציא דיבה על אחיו, איזו מדה כנגד מדה יש במה שהיה אסור בבית האסורים, ולמה לא נידון על חטאו זה ביסורים או בשאר עונשים. ונראה שאכן עונש מאסר מכוון מדה כנגד מדה למה שגרם לאותו שהוציא עליו דיבה, שאותו אדם שהוצאה עליו דיבה רעה, מפני הבושה מסתגר הוא בביתו ואינו יוצא החוצה, יען כל ראויו מורים עליו באצבע ואומרים זה פלוני שעשה מעשה רע פלוני, לפיכך נגזרו על יוסף עשר שנות ישיבה בבית הסוהר, כנגד עשרת אחיו שעליהם הוציא דיבה.

[שבט מוסר]

וירצוהו מן הבור ויגלח ויחלף שמלותיו ויבוא אל

פרעה [מ"א י"ד]

בשפתי כהן (לרבי מרדכי כהן זצ"ל מגורי האריז"ל) תמה, שלכאורה אדם היושב בבית הסוהר י"ב שנים בוודאי שזוהמתו מרובה ונודפת, וא"כ היה להם לרוחצו ולסוכו טרם עמדו לפני המלך, ולא רק לגלח ולהחליף את שמלותיו. וכתב "להודיעך שיוסף הצדיק לא היתה לו זוהמה כלל לפי צדקתו, ואדרבה היה לו ריח טוב, וכיון שהריחו ממנו את ריחו הטוב לא רצו להרחיצו". ומוסיף שם לדייק מלשון הפסוק "ויחלף שמלותיו", שלא כתוב "וילבש בגדים אחרים", אלא שליוסף היה ב' חלוקים תחתון ועליון, וכיון שיוסף רצה להראות נפלאות ד' שעושה עם חסידיו, החליף את החלוק התחתון ושמו עליון, להראות שאין בהם ריח רע אלא אדרבה ריח טוב וראוי לעמוד בהם לפני המלך. בספר הגאון (תולדות הגר"א מוילנא זצ"ל ח"א עמ' 112) מביא מספר תולדות הגאון מוילנא (לרב"צ אלפס), שבאחת מתקופות העוני והדלות שהיה שרוי בהם רבנו הגר"א נתגלתה מצוקת הדחקות באופן שלא ניתן יותר להסתירה מעיני הבריות. אירע אז שמספר שכנות הביעו רגשי חמלה על אשת הגר"א הנלחצת תחת עול הדלות ופנו אליה בתמיחה, הכיצד את סובלת כל השנים במחיצת בעלך אשר אינו מפרנסך כראוי הרי אם רק היה רוצה כבר היה מתמנה אחר כבוד לכהונת רבנות תמורת שכר הגון ביותר, מדוע אפוא אינך דורשת ממנו גט ונפטרת באחת מכל המצוקה הזו. אשת הגר"א מלבד שהיתה צדקנית ומסורה לבעלה, גם אשה חכמה היתה ובמקום להאריך ולהכביר במילים יצאה לשכנעם ממראה עיניים, המתינו רגע, אמרה לשכנות הרחמניות, ואראה אתכן דבר. היא נכנסה לביתה ושבה עם שתי כותנות משל בעלה בידיה, את האחת לבש במשך שבוע ימים ואילו השניה חדשה ישר מהכביסה, וביקשה מהן לנסות ולהבחין איזו היא הכותנות המשומשת ואיזו הנקיה, אלא שהשכנות ההמומות ממראה עיניהן לא הצליחו למצוא כל הבדל בין השתיים. אז פצחה אשת הגר"א בתרועת ניצחון, אימרו נא לי עכשיו כיצד ניתן אפוא להיפרד מאיש אלקים קדוש שכזה אשר גופו זך ונקי מחומרות וכל כתם או רבב לא שולטים בו. ועיין בראשית רבה (נדא, עה"פ "ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישלים אתו" - לרבות מזיקי ביתו כגון יתושים ופרעושים וזבובים, ועיין בדברים רבה (יא, ג') שבמשה רבינו לא נראתה בו רוח סרוחה מעולם ולא רמה ותולעה.

(קב ונקי)

למה תתראו (מב א)

פירש"י "...ולוי נראה כפשוטו למה תתראו, למה יהו הכל מסתכלין בכם, ומתמיהים בכם שאין אתם מבקשים לכם אוכל בטרם שיכלה מה שבידכם אחד שאל את רבינו: כמה אנשים ניגשו אלי ואמרו לי שזה לא מתאים שאני ילך עם כובע מרופט כמו שאני לובש, לי הדבר אינו מפריע כלל וכלל, האם אני צריך להשקיע כסף ולקנות כובע חדש בגלל מה שאחרים מדברים. והשיבו: עם הכובע שלך אתה לא צריך להתבייש, כשלקחו אותי " אל החפץ חיים לקבל ברכה אם היית רואה את הכובע שלבש " החפץ חיים היית מבין שאין לך מה להתבייש, אבל תדע לך כלל בחיים! לא טוב שאנשים מדברים עליך, תזכור! צריך ללכת בעולם הזה בלי שירגישו בך ובלי שידברו עליך, ואם הכובע הוא נושא לדיון חייבים לקנות כובע חדש, לא בגלל הכובע, בגלל שאתה צריך ללכת בשקט בעולם הזה שאנשים לא ירגישו בך.

(רישא דגלותא ח"ג ע' רלט הספד הגרד"א מורגנשטון שליט"א)

בין שבילי המוסר

"ואת בנימין אחי יוסף לא שלח יעקב עם אחיו, כי אמר פן יקראנו אסון" (מב, ד)

"יקראנו" לשון קריאה וזימון, וכן אמר (שם, לח) "לא ירד בני עמכם, כי אחיו מת והוא לבדו נשאר וקראוהו אסון", "וקראוהו", לשון קריאה וזימון. ברם, כשיהודה חזר על הדברים באזני יוסף, שחשבו למצרי, אמר: "ויאמר עבדך אבי אלינו, ולקחתם גם אתם זה מעם פני וקרהו אסון" (מד, כט) "וקרהו", לשון מקרה עור ואקראי. כמה עומק צפון בשינוי זה של אות אחת! שתי מילים - ושני עולמות! איזו תהום פעורה בין השקפתו של יעקב אבינו שאין שום מקרה בעולם, אלא כל דבר מושג ומזומן ומכוון ממורם, "ובכל הקדוש ברוך הוא עושה שליחות. אפילו על ידי נחש אפילו על ידי צפרדע, אפילו על ידי עקרב אפילו על ידי יתוש" (ויקרא רבה כב, ג). ואם ישלח את בנימין, הרי "כל הדרכים בחזקת סכנה" (ירושלמי ברכות פ"ד ה"ד), והשטן מקטרג בשעת הסכנה (שבת לב ע"ב) "וקראוהו אסון" חלילה. אבל גוי לא יבין זאת, וכשיהודה דיבר באזני המשנה למלך מצרים אמר: "וקרהו אסון", כי אינו מבין אלא את שפת המקרה.

וזהו שכתב רש"י (ריש ויקרא) שאצל משה רבינו נאמר "ויקרא אל משה" לשון קריאה וזימון, ואילו אצל בלעם נאמר לשון "ויקרא" (במדבר כג, ד) במשמעות מקרה גרידא. שזה השקפתו. כהשקפת עמלק, "אשר קרך בדרך" (דברים כה, יח), לשון מקרה ולשון קרור וצינון. זו השקפה שמקרת כל יראת שמים. ואמרו במדרש (שמות רבה כז, ו) שעמלק היה בעצה אחת עם פרעה. וזה היה כל מבט פרעה, לתלות נסי משה ואהרן במעשי כשפים ושדים. וגם במכת כינים, כשנבצר מהם לומר כן, אמרו שזו מכת טבע, ובמקרה נהיתה (ראב"ע שמות ח, טו). ואת קריעת ים סוף, על מאתים וחמישים ניסיה, תלה ברוח הקדים העזה (רמב"ן שמות יד, כא).

וכל לקח יציאת מצרים ונסיה, לפקוח עינינו ולהוציאנו ממבט פרעה. וכדברי הרמב"ן הנודעים, שזו מטרת מכות מצרים וחובת

זכירת יציאת מצרים לדורי דורות. שכתב (שמות יג, טז): "מן הנסים הגודלים המפורסמים [של יציאת מצרים] אדם מודה בניסים הנסתרים שהם יסוד התורה כולה. שאין לאדם חלק בתורת משה רבינו עד שנאמין בכל דבריו ומקרינו שכולם ניסים, אין בהם טבע ומנהגו של עולם, בין ברבים בין ביחיד. אלא, אם יעשה המצוות יצליחנו שכרו ואם יעבור עליהם יכריחנו ענשו, הכל בגזרת עליון!" ויעקב אבינו ביקש להשריש בנו השקפה זו, באמרו לפני פטירתו: "האספו והגידה לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים" (בראשית מט, א). ביקש לומר כל מה שיקרה עד אחרית הימים, והדגיש שלא נחשוב שיבוא במקרה ובאקראי, אלא בקריאה והזמנה: "אין אדם נוקף את אצבעו מלמטה, אלא אם כן מכריזין עליו מלמעלה" (חולין ז ע"ב)

שמעתי מרבי חיים שמואלביץ זצ"ל: יושבים אנשים ומשוחחים. ונשמע קול הברה. מיד הם משתתקים ומטים אוזן: מה מכריזים, מי נפט?

בימי קדם, לפני שהיו אמצעי תקשורת המונים, היו הרשויות מכריזות על צויהן על ידי כרוז (רש"י תענית ל ע"ב), וכשהיה אדם נענש במיתת בית דין היה כרוז יוצא לפניו: "איש פלוני בן פלוני יוצא להסקל על שעבר עבירה פלונית" (סנהדרין מג ע"א)

תארו לכם שיוצא כרוז ומכריז בכל העיר: "הקשיבו הקשיבו, פלוני בן פלוני נפל ברחוב חזון איש" ה' ירחם! וקרה משהו! "וקבל מכה באמצעו!"

נו, באמת, מגיע לו, בטח הלך על המדרכה. המדרכות של רחוב חזון איש, הלא אין מרצפת ישרה. ובכלל, מי הולך על המדרכה, מדוע פרש מן הציבור. אילו היה הולך על הכביש כמו כולם היתה זכות הרבים עומדת לו. אבל רמקול, בשביל זה?

ובכן, "אמר רבי חנינא, אין אדם נוסף אצבעו מלמטה אלא אם כן מכריזין עליו מלמעלה!" (חולין ז ע"ב)

לא מכונית עם רמקול, אלא הכרזה בכל העולמות! זו השקפתנו. אבל, כאמור, תהום פעורה בין השקפת יעקב אבינו והשקפת המשנה למלך מצרים. בין השקפת עם ישראל להשקפת פרעה ועמלק. ואספר -

הוצרכתי להסדיר איזה ענין בתל אביב. הענין הוסדר, ברוך השם. יצאתי לרחוב, ובעוד כחצי שעה יש לי שיעור בבני ברק. אמרתי: רבנו של עולם, המצא לי מונית -

והקב"ה טוב ומיטיב לרעים ולטובים, ושומע תפילת כל פה ברחמים. עוצרת לידי מונית, ונוסע משלם ויורד, ואני עולה - אח, אפשר לברך "הטוב והמטיב": הטוב לי, והמטיב לנהג המונית! פתחתי ואמרתי: "תראה את חסדי הבורא! הורדת נוסע, ומיד עלה במקומו נוסע אחר!"

איך התרגש: "תאמין לי, זה קורה לי היום בפעם השלישית! אתה יודע, לפעמים יש יום 'יבש' אתה נוסע ונוסע ואיש לא עוצר אותך. כלום, אפס. ויש יום, כמו היום, איך שאתה מוריד אחד, וכבר עולה שני".

"רואים בחוש השגחה עליונה". "כמו שאתה אומר, הכל מזל" (והגדת) נו, לך תדבר איתם...

לע"נ הצדקנית נינה מרטין בת מישלין ע"ה | ולע"נ ר' יצחק ב"ר גרשון ז"ל | ולע"נ ר' נח יצחק הלוי ב"ר משה יעקב ז"ל | ולע"נ הרב יהודה אריה בן רפאל אלתר ז"ל | ולהצלחת ר' אלחנן שמואל בן ר' נח יצחק ומשפחתו